POLİTİK YAZILAR

e. che guevara

yar yayınları

3. BASKI

Orijinal adı:
Textes Economiques

Türkiye Yayını:
YAR YAYINLARI
Ekim 1991-İstanbul

Üçüncü Baskı:
Ekim 2005-İstanbul

Baskı:
Bayrak Matbaası
Küçük Ayasofya Cad. Yabacı Sk. No:2/1
Sultanahmet-İstanbul
Tel: (0212) 638 42 02

YAR YAYINLARI

Kuruluş: 1972

Yönetim:

Başmusahip Sokağı 10/1 Cağaloğlu-İstanbul

05.34.Y.0159-07

ISBN 975-7530-17-4 (Takım)
ISBN 975-7530-29-8 (7. Cilt)

Ernesto Che Guevara

POLİTİK YAZILAR

Türkçesi:
Nadiye R. Çobanoğlu

yar yayınları

Eserler

1- Askeri Yazılar
2- Savaş Anılan
3- Politik Yazılar
4- Bolivya Günlüğü
5- Sosyalizm ve İnsan
Savaşçıya Pratik Öneriler
6- Sosyalizmin Kuruluşuna Doğru
7- Ekonomik Yazılar.
8-Yaşamöyküsü-Röportajlar-Mektuplar
9- Şiirler
10-Albüm

CHE'NİN DÜŞÜNCELERİ BUGÜN DE KESİNLİKLE GEÇERLİDİR[*]

Fidel Castro

Yoldaşlar,

Yaklaşık olarak yirmi yıl önce, 18 Ekim 1967'de, yoldaşımız Ernesto Che Guevara'nın onuruna Devrim Meydanında çok büyük bir kalabalık olarak toplanmıştık. Ne zor, ne acı günlerdi onlar! Vado del Yeso'da, Yuro Koyağındaki gelişmelere ilişkin aldığımız haberler arasında, Che'nin savaşta düştüğü, basın ajansları tarafından bize bildirilmişti.

Olayı hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde kanıtlayan yeni bilgiler, ayrıntılar ve fotoğraflarla desteklenen bültenlerin kesin doğruluğu çok geçmeden ortaya çıktı. Birkaç gün süreyle haberler gelmeye devam etti, bunun üzerine -bugün bildiğimiz birçok ayrıntının o günlerde bilinmemesine karşın- büyük bir toplantı düzenleyip ölen yoldaşımıza son saygılarımızı sunduk.

---

[*] Küba Devlet Başkanı Fidel Castro'nun 8 Ekim 1987'de, Ernesto Che Guevara'nın yirminci ölüm yıldönümünde Pinar del Rio kentinde, yeni kurulan elektronik yedek parça fabrikasında yapılan anma töreninde verdiği söylev.

O günden beri yirmi yıl geçti. Bugün 8 Ekim, onun savaşta düştüğü günün yıldönümündeyiz. Güvenilir kaynaklara dayanarak, savaşta silahının kullanılmaz duruma geldiğini, silahsız ve yaralı olarak ele geçirildiğini, ertesi gün de öldürüldüğünü biliyoruz. Bu nedenle, bu acı olayı 8 Ekim'de anmak gelenekleşmiştir.

Önce bir yıl, sonra beş, on, onbeş ve şimdiyse yirmi yıl geçti aradan. Bu gelişimin tarihi boyutlarını, özellikle de Che'yi anmak gerekir. Son aylarda, tüm halkımız, bu önemli günü, düşünüp taşınarak değil, son derece doğal biçimde anımsadı. Yirminci ölüm yıldönümünde, bugün burada gördüğümüz gibi, borazan çalarak, marşlar söyleyerek, Nicolas Guillen'in yirmi yıl önceki gibi her yanı çınlatan görkemli destanını okuyarak anma töreni yapabilirdik.

Çok törensel, tumturakh bir söylev verebilir, hatta yazılı bir konuşma hazırlayabilirdim. Ama bu sıralar işlerimin yoğunluğu söylev yazmak şöyle dursun, şimdi sözünü edeceğim olaylar üzerinde dikkatlice düşünmek için bile, bana bir dakikalık serbest zaman bırakmıyor.

Bu nedenle, Che'yi anarken düşüncelerimi sizlerle paylaşmayı yeğliyorum, çünkü Che'yi hep düşünüyorum.

Konuk bir gazeteci benimle röportaj yaptı, bir kısmı dün ülkemizde yayınlandı. Bu İtalyan gazeteci, beni aralıksız onaltı saat televizyon kameraları karşısında tuttu. Sinema kamerası demek daha doğru, çünkü daha iyi görüntü elde etmek için, iki saatlik video kasetleri yerine film kamerası kullandı. Her yirmi, yirmi beş dakikada bir makara değiştiriyordu, çok yorucu bir görüşmeydi bu. Üç gün ayırmalıydık bu işe aslında ama, fazla zaman bulamadığımızdan, bir defada bitirmemiz gerekiyordu çalışmayı. Bir pazar günü, öğleden önce işe başladık, ertesi sabah 5:00'te ancak bitirebildik. Çok çeşitli konularda, yüzden fazla soru vardı, fakat gazeteci Che konusuyla çok yakından ilgileniyordu. Sabaha karşı, 3:00-4:00 arasında bu konuyu görüş-

tük. Soruların her birini dikkatle cevaplamaya özen gösterdim, Che'yle ilgili anılarımı özetlemek içinse özel bir çaba harcadım.

Che'nin sürekli aramızda yaşadığına ilişkin neler hissettiğimi, yoldaşlarımın pek çoğunun da aynı duyguları paylaştığını anlattım. Che'yle özel arkadaşlığımızı, onun derin insan sevgisini, kardeşçe yoldaşlığını, birlikte neredeyse oniki yıl süren mücadelemizi, Meksika'da karşılaştığımız andan sonuna dek devam eden, bazıları kamuoyuna daha yeni yeni açıklanan tarihi olaylar bakımından zengin dönemi hatırdan çıkarmamahyız.

Che'nin Granma seferine katılmak üzere bizimle birleşmesiyle başlayan o dönem, şanh ve kahramanca mücadelelerle doluydu. Karaya çıkışımız, geri püskürtülmemiz, yaşadığımız en zor günler, dağlarda gerilla mücadelemize başlamamız, hiçten bir ordu yaratmamız, ilk çarpışmalar ve son savaşlar...

Sonra devrimin zaferini izleyen yoğun dönemi yaşadık. İlk devrimci yasaları çıkarttık ve halka verdiğimiz sözlere tümüyle sadık kaldık bu dönemde, ülkenin hayatında gerçekten de köklü dönüşümler gerçekleştirdik. Bunun ardından, peşpeşe, emperyalist saldırı, abluka, binlerce yurttaşımızı öldüren katilleri, eşkıyaları yargılamaya başlar başlamaz uğradığımız, devrimi karalayan iftira kampanyası, ekonomik ambargo, Domuzlar Körfezi istilası, devrimimizin sosyalist niteliğini açıklamamız, kiralık askerlere karşı mücadelemiz, Ekim bunalımı, deneyimden ve kadrolardan yoksunken, mühendislerimiz, ekonomi uzmanlarımız da yokken, varı yoğu birkaç teknisyene sahipken, 6.000 doktordan 3.000'i yurtdışına gitmiş olduğundan tıp adamımız da çok azken sosyalizmin kuruluşunda ilk adımlarımız...

Sonra Birinci ve İkinci Havana Bildirileri yayınlandı. Ülkemizi zorla tecrit etmeye kalkıştılar. Meksika dışında tüm Latin Amerika hükümetleri birlik olup diplomatik

ilişkilerini kestiler. O dönemde, tüm bu gelişmelerin yanı sıra ülkenin ekonomisini de düzenlemek zorundaydık. Unutulmaz olaylarla dolu, kısa, ama verimli bir dönemdi o.

Che eski bir düşünceyi, eski bir arzuyu aklından çıkaramıyordu: Güney Amerika'ya, ülkesine dönmek, yurdumuzda kazandığı deneyime dayanarak orada da devrim yapmak. Küba'dan ayrılışını nasıl gizlice örgütlemek zorunda kaldığımızı, Che'yle yollarımızın ayrıldığına, aramızın bozulduğuna dair iftiraları, Che'nin kaybolduğu söylentilerini unutmamalıyız. Devrimden sonra mevki kapma çekişmeleri yüzünden öldürüldüğü bile söyleniyordu.

O dönemde, devrim bu vahşice saldırılara soğukkanlılıkla, sarsılmaz bir metanetle karşı koydu, çünkü bu yalan dolan kampanyasının yarattığı öfke ve acı duygularının üstünde ve ötesinde, Che için önemli olan, tarihi görevini yerine getirirken kendisinin ve yurttaşlarının güvenliğini sağlamaktı.

Röportaj sırasında, bu düşüncenin kaynağım açıkladım. Bizimle birleştiğinde tek bir koşul öne sürmüştü: Devrim yapıldıktan sonra, hemen Güney Amerika'ya dönecek, devlet işleri nedeniyle alıkonulmayacaktı. İstediği biçimde davranabileceğini, onu destekleyeceğimizi söyledik. Ülkeden ayrılma zamanı geldiğine karar verene dek, sık sık bu sözümüzü bize hatırlattı.

Gitmesini kabul etmekle kalmadık, elimizden geldiği kadar yardım da ettik. Ayrılma gününü biraz ertelemeye çalıştık. Gerilla deneyimini arttıracak başka görevler verdik ona, kendi deneyimimizden zorluğunu bildiğimiz ilk örgütleme çalışmalarımn oluşturduğu en güç aşamayı kolaylaştıracak asgari koşulları hazırladık.

Che'nin yeteneklerini, deneyimini, oynadığı rolü çok iyi biliyorduk. En büyük stratejik görevlere uygun bir kişiydi; yoldaşları başlangıçtaki örgütleyicilik görevlerini üstlenirlerse ve Che bundan sonra onlara katılırsa her şeyin daha

iyi olacağını, sürecin daha ileri aşamalarına geçeceklerini anlıyorduk. Savaş sırasında kadrolarımızı oluştururken politikamız buydu. Giderek daha önemli stratejik görevlere getirilecek gerillalar saflar arasından sivriliyordu. Böylelerini pusu kurmaya giden müfrezelerle çarpışmalara göndermiyor, onlara yetenek ve deneyimlerine uygun daha önemli görevler veriyorduk.

Sierra Maestra dağlarında, Batista'nın son saldırısı sırasında, en deneyimli kadrolarımız ön saflarda savaşmazlardı, bunlar stratejik önderliği yükümlenirdi, onları kader belirleyici karşı-saldırılarımıza saklardık. Che'yi, Camilo'yu [Cienfuegos] yada pek çok savaşa katılmış başka yoldaşlarımızı bir müfrezenin başına geçirmek anlamsızdı. Onları geride tutardık. Çok önemli, tehlikeli görevler üstlenerek askeri kollara kumanda ederlerdi. Daha sonra onları, büyük sorumluluklar yükleyerek, atıldıkları tehlikenin bilincinde olarak düşman bölgeye gönderirdik. Örneğin, Camilo ve Che'nin komuta ettiği Las Villas saldırısında, çok deneyimli ve kol komutanlığında otoritesini kabul ettirmiş, son hedefe varabilecek insanlar gerektiren, olağanüstü güç görevler söz konusuydu.

Bu mantığa uygun olarak ve hedefler gözönünden uzak tutulmayarak, bu ilkeye bağlı kalınsaydı, belki Che bir sonraki aşamaya ulaşabilecekti. Başlangıçtan beri, her şeyi doğru biçimde ele aldı, bundan kuşkumuz yok. Ama Che sabırsızdı, gerçekten de çok sabırsızdı. Bazı Arjantinli yoldaşları ve bunlar arasında Prensa Latina'nın kurucusu Ricardo Massetti, yıllarca önce, ilk mücadeleler sırasında öldürülmüşlerdi. Bunu sık sık hatırlar ve savaşa katılmak üzere harekete geçmek için gerçekten sabırsızlanırdı.

Her zamanki gibi, görüşlerine saygı duyuyoruz; çünkü kendisi için savaşma zamanının seçimi konusundaki düşüncesine bakmaksızın ilişkilerimiz daima, kesinlikle karşılıklı kardeşlik temeline dayanırdı. Bu nedenle, mücade-

leye başlaması için elimizden gelen bütün yardımı yaptık, her türlü kolaylığı gösterdik.

Sonra, çarpışmaların başladığı ve bağlantının tümden koptuğu haberi geldi. Düşman, gerilla örgütünü daha hareketin başlangıç aşamasında saptamıştı. Sonra, aylarca süren ve ancak uluslararası basın ajansları aracılığıyla olayların gelişimini öğrenebildiğimiz, haberleri nasıl yorumlayacağımızı bilemediğimiz dönem başladı. Ama, haberin güvenilir mi, yoksa uydurma mı olduğunu anlamada devrimimiz artık yeterince deneyim kazanmıştı.

Örneğin, Joaquin'in grubunun (gerçek adı Vilo Acuna'ydı) tümden yok edildiği haberi geldiğinde, gerekli incelemeyi yapıp doğruluğunu hemen ortaya çıkardım. Müfrezenin bir nehri geçerken nasıl yok edildiği ayrıntılarıyla anlatılıyordu. Yaşadığımız gerilla deneyiminden, küçük bir gerilla grubunun nasıl ortadan kaldırılacağını biliyorduk. Böyle bir grubun ancak bazı ender, olağanüstü durumlarda tuzağa düşürülüp yok edilebileceğini de çok iyi biliyorduk.

Bir köylünün orduyla ilişki kurup gerilla birliğinin yeri ve tasarıları konusunda nasıl ayrıntılı bilgi verdiği, ordunun nehrin öteki yakasındaki, köylünün gerillaların gelip geçtiğini söylediği noktada nasıl tuzak kurduğu, nasıl yaylım ateşi açıldığı bize bildirildiğinde, anlatılanların doğruluğundan kuşkumuz kalmadı. Sahte haber yayanların yalanları daima bulanık olur, gerilla grubunun yok edildiği koşulları kesinlikle belirtmeye yeterli zeka ve deneyime sahip olduklarına inanamayız, bu nedenlerle haberin doğru olduğu sonucuna vardık.

Uzun yıllar boyunca kazandığımız devrimci deneyim, haberleri deşifre etmeyi, bütün gelişmelerin doğruluğunu yanlışlığını fark etmeyi bize öğretti. Yine de, bir yargıya varırken akıldan çıkarılmaması gereken başka şeyler de

var. Che'nin ölüm haberi gelene dek durum hakkında edindiğimiz bilgiler bu türdendi.

Yalnızca yirmi gerilla sağ kaldığı halde, çok zor bir durum söz konusuyken, yine de gerilla savaşçılarının bir şansı olduğunu umut ediyorduk. Köylülüğün örgütlü ve bazı güçlü Bolivyalı kadroların etkili olduğu bölgelere doğru ilerliyorlardı, o anda bile, hatta en son ana dek, hareketin destek bulması ve gelişmesi şansına sahiptiler.

Che'yle yoldaşlığımız öylesine benzeri görülmemiş koşullar altında gelişmişti ki -devrimimizin ilk yıllarında olanaksızı olanaklı kılmaya çalıştığımız günler, kısa ama yoğun yaşanan olaylarla dolu, masalımsı, inanılması güç bir destan gibi geliyor bize- gazeteciye de açıkladığım gibi, sürekli olarak, Che'nin ölmediği, hâlâ yaşadığı izlenimini taşıyoruz. Öylesine olağanüstü, öylesine örnek, öylesine unutulmaz, öylesine dost bir kişiliğe sahipti ki onun öldüğü düşüncesine alışamıyoruz.

Bazen hayal kurardım -hepimiz hayatımızla ve mücadelemizle ilgili hayaller kurarız- Che'yi karşımda gördüğümü, geri döndüğünü, sağ olduğunu sanırdım. Ne denli çok kapılırdım böyle hayallere! Gazeteciye, siz bu tür duygulardan pek az söz edersiniz dedim, ama bunlar, Che'nin eriştiği olağanüstü yüksek düzeydeki kişiliğiyle, düşünceleriyle, amaçlarıyla, oluşturduğu yüce örnekle, bütün yarattıklarıyla, sürekli yükselişi ve yalnızca Latin Amerika'da değil, Avrupa'da ve tüm dünyada da uyandırdığı derin saygıyla, sanki bir fiziksel varlığa dönüşmüş, sanki yanı başımızdaymış duygusunu yaşamamızın dile getirilişidir.

Yirmi yıl önce, 18 Ekim'de söylediğimiz gibi, Che, bugün tüm ezilenler, tüm sömürülenler, tüm yurtsever ve demokratik güçler için, tüm devrimciler için ölümsüz ve yenilmez bir simgeye dönüştü.

İşte bu nedenlerle, Che'nin varlığım yanımızda hissediyoruz. Çünkü bugün de sahip olduğu bu gerçek güç, aradan geçen yirmi yıla karşın, hiçbirimizin aklından çıkmıyor. Bir şiir duyduğumuzda, bir marş dinlediğimizde, saygı duruşundan önce çalınan borunun sesi kulağımıza geldiğinde, gazetelerimizi açınca Che'nin fotoğrafıyla karşılaştığımızda, yaşamının belli bir aşamasını temsil eden, tüm dünyaca bilinen resimlerinden birini gördüğümüzde -çünkü Che simge olmak için tüm erdemlere, tüm insani ve manevi niteliklere sahip olmakla kalmazdı, apaçık, dosdoğru bakışlarıyla, önüne geçilmezcesine eylem için biçimlenmiş karakterini dışa vuran, hem yüksek bir zekayı, hem de tertemiz bir ruhu yansıtan yüzüyle, bir simgenin görünümüne de sahipti- anlatılan destanları, dilden dile aktarılan anıları, onun için tekrar tekrar yazılan hikayeleri okuduğumuzda, Che'nin büyüklüğünün, varolduğunun, yaşadığının gerçekliğini anhyoruz.

Che'nin yaşadığını, eylemlerini sürdürdüğünü, asla ölmediğini hayal eden birinin onun yalnızca günlük hayatta değil, düşlerde de varolduğunu hissetmesinde bir gariplik yoktur. Nereden bakarsak bakalım, devrimimizin hayatında Che'nin her zaman varolduğu, hiç ölmediği, yapılanların ışığında onun her zamankinden daha canlı göründüğü, emperyalizmin her zamankinden daha güçlü bir düşmanı haline geldiği sonucuna varırız.

Simge haline gelmesin diye vücudunu parçalayanlar, emperyalist efendilerinin yöntemlerine uygun biçimde davranarak ondan bir iz bile bırakmamaya çabalayanlar bile, vücudu olmasa da, emperyalizmin savaşçı düşmanı, bir simge, bir güç, hiçbir zaman yok edilemeyecek bir varlık olarak yaşayacağını sonunda anladılar.

Che'nin vücudunu gizlerken kendi zayıflıklarını, korkaklıklarını, bir örnek ve bir simge karşısında kapıldıkları korkuyu açığa vurdular. Sömürülen köylülerin, işçilerin, öğrencilerin, aydınların, demokratların, ilericilerin yada

yeryüzündeki tüm yurttaşlarınm Che'nin kabrini ziyaret etmesini istemediler. Bugün dünyada, Che'nin ziyaret edilebilecek bir kabri yok ama, o her yerde, her an şükranla anılıyor. *[Alkışlar]*

Bugün Che, yılda bir kez, yada beş yılda bir, on, on beş, yirmi yılda bir değil, her yıl, her ay, her gün, her yerde, bir fabrikada, bir okulda, bir asker barakasında, bir evde, çocuklar arasında, piyonerler arasında şükranla anılıyor. Şu yirmi yılda, piyonerler kimbilir kaç milyon kez "Piyonerler komünizme adanmıştır, Che gibi olacağız" diye yeminlerini tekrarladılar.

Sözünü ettiğim bu gerçek, bu düşünce, bu gelenek tek başına bile Che'nin büyük ve sürekli bir varlık olarak yaşamasına yeter. Yalnız bizim piyonerlerimiz, bizim çocuklarımız değil, tüm dünya çocukları aynı sloganı tekrarlarlar: "Piyonerler komünizme adanmıştır, Che gibi olacağız!" *[Alkışlar]*

Örnek bir devrimci, örnek bir komünist arandığında ondan daha yüce bir sembol, daha üstün bir imaj, daha kesin bir düşünce bulunamaz. Bunu en derin inancımla söylüyorum, tıpkı o 18 Ekim günü savaşçılarımızın, devrimcilerimizin, parti üyelerimizin, gelecekteki çocuklarımızın nasıl olmasını istediğimizi sorduğumda ve Che gibi olmalarını istediğimizi söylediğimde inandığım gibi, hatta daha da büyük bir inançla söylüyorum.

Bu yüksek düşünce düzeyine erişmek için bir örnek aranıyorsa, Che gibi insanlar temel alınmahdır; ona öykünen, onu seven, onun gibi düşünen, onun gibi davranan erkek ve kadınlar, görevlerini yaparken, en küçük şeylerdeki en küçük ayrıntılarda ve tüm çalışmalarında onunkine benzeyen davranışlar gösteren erkek ve kadınlar esin kaynağı olmalıdır. Çalışmaya karşı tutumuyla, kendi örneğine dayalı öğretim ve eğitim yöntemiyle, her şeyde öncü olmak isteğiyle, en zor, en ağır, en çok fedakarlık gerektiren gö-

revler için hemen öne atılmasıyla; dava uğruna canını vermeye her zaman hazır bir kişi olarak, başkaları için canını vermeye her an hazır bir kişi olarak, gerçek dayanışma timsali bir kişi olarak, yoldaşlarını asla hayal kırıklığına uğratmayan insan, söyledikleriyle yaptıkları, öğrettikleriyle pratiğe uyguladıkları arasında hiçbir çelişki bulunmayan insan, sade insan, kusursuz insan, düşünce ve eylem adamı olarak simgelediği her şeyle Che'den örnek alınmalıdır. *[Alkışlar]*

Ülkemizde doğmadığı halde, Che'nin halkımızın evladı olması bizim için büyük bir onur ve ayrıcalıktır. Halkımızın evladıdır, çünkü kendisini yurdumuzun evladı olarak kabul etme ve ettirme hakkını kazanmıştır, halkımız, ülkemiz, ülkemizin tarihi ve devrimimiz için, saflarımız arasında Che gibi gerçekten olağanüstü bir insana sahip olmak büyük bir onur ve ayrıcalıktır.

Olağanüstü insanlara ender rastlandığını, kitleler arasında yüzlerce, binlerce, hatta milyonlarca olağanüstü insan bulunmadığını söylemek istemiyorum. Camilo kaybolduğunda yaşadığımız acı günlerde bunu belirtmiştim. Camilo'nun nasıl kendini yetiştirdiğini anlatmış ve "Halkımızın içinde pek çok Camilo vardır" demiştim. Yine, diyebilirim ki, "Dünya halklarımız arasında pek çok Che vardır."

Niçin onlara olağanüstü diyoruz, peki? Çünkü, onlar, o günün gerçeğinde, yaşadıkları dünyada, içinde bulundukları koşullarda, insanın cömertliği ve dayanışmasıyla neler yapabileceğini tümüyle gösterme şansını elde etmişlerdir. Gerçekten, Che'nin durumunda olduğu gibi, insanın, kendisini ve içinde taşıdığı tüm cevheri gösterebileceği ideal koşullar pek ender bir araya gelir.

Elbette, kitlelerin içinde, başka insanların örneği ve bazı yeni değerler nedeniyle kahramanlığa yetenekli insanlar vardır. Bir tür kahramanlığa karşı büyük bir hayranlık du-

yuyorum: Sessiz kahramanlık, adsız kahramanlık, sessiz erdem, adsız erdem. Fakat Che gibi bir simgenin oluşması için gerekli koşullar öylesine alışılmamış, öylesine benzersizdir ki, bu simgenin devrimimiz sırasında doğmuş olması bizim için büyük bir onur ve ayrıcalıktır. Che, bugün tüm dünyada simge olmuştur. Bu simge giderek büyüyecek ve önemi artacaktır.

Che'nin aramızda yaşadığı ve bugünkü gücü konusunda daha önce söylediklerime kanıt getirmek için şunu sorabilirim: Derin inancımızla, şükran ve minnettarlık duygularımızla Che'yi anmak için bundan güzel bir gün, bundan güzel bir yıldönümü olabilir mî? Bu özel anma töreni için sosyalist ıslahat(*) sürecinin ortasında bulunduğumuz şu andan daha güzeli bulunabilir mi?

Nasıl bir ıslahat süreci içindeyiz? Neyi ıslah ediyoruz? Devrimci ruha, devrimci çalışmaya, devrimci erdeme, devrimci çabaya, devrimci sorumluluğa, halk arasındaki dayanışma düşüncesine ters düşen her şeyi kökünden kazıyoruz. Che'nin düşüncelerinin, devrimciliğinin, kendine özgü tarzının, ruhunun inkarı anlamına gelen her çeşit adiliği ve bayağılığı kaldırıp atıyoruz.

Che burada olsaydı, bir sandalyede otursaydı, bayram sevinci yaşardı, buna yürekten inanıyor ve söylerken büyük bir hoşnutluk duyuyorum. Bugün yaptıklarımıza, sevinecek, mutluluğumuzu paylaşacaktı. Oysaki, sosyalizmin kuruluşu sürecinin o zor ve istikrarsız döneminde, bir dizi yanlış düşünceyi, mekanikçiliği ve kötü alışkanlıkları yenmeye çalıştığımız sıralarda çok acı duygulara kapılacağı ve mutsuz olacağı kesindi. *[Alkışlar]*

(*) **Sosyalist ıslahat:** Orijinal metinde sosyalist rectification. Küba'da son yıllarda hükümet tarafından alınan, toplumsal sistemde düzenlemeler ve yenilikleri amaçlayan önlem ve kararlar.

Örneğin Che'nin mirasının en değerli öğelerinden biri olan, onun devrimimize katkısını oluşturan gönüllü çalışma terk edilmeye yüz tutmuş, neredeyse bir formalite olup çıkmıştı. Artık ancak pazar günleri yada bazı özel günlerde yapılır olmuştu. Bazen halk koşup geliyor, fakat düzensiz biçimde çalışıyordu, bu çalışmalarda hiçbir şey örgütlü değildi.

Gönüllü çalışmanın ne temel, ne de gerekli olduğuna dair bürokratik ve teknokratik görüş günden güne güçleniyordu. Gönüllü çalışmanın akılsızlık olduğu, zaman kaybından başka birşey olmadığı, günlük çalışma zamanı bile verimli biçimde kullanılmadığı halde, sorunların fazla çalışmayla, giderek daha çok, daha çok fazla çalışmayla çözümlenemeyeceği düşünülüyordu. Bürokrasi, şişirilmiş kadrolar, modası geçmiş çalışma normları, dalavere, yalandolan batağına saplanmış, Che'de üzüntü yaratacak kötü alışkanlıklara tutsak olmuştuk.

Eğer Che, bir gün devrimini yapmış Küba'da kâr getirdiği bahanesiyle işletmelerin talan edildiğini duysaydı çok üzülürdü. Che, Küba'da kâra geçmek isteyen, bu yüzden ikramiye, daha ne bileyim, bono, ödül dağıtan işletmeler olduğunu, bu işletmelere inşaat ve benzeri işler için teslim edilen malzemenin, sanki bu işler bitirilmişçesine satışa çıkarıldığını duysaydı çok üzülürdü.

Bütün bu yolsuzlukların cumhuriyetimizin başkentinin onbeş belediyesinde, evleri onarmaktan sorumlu onbeş işletmede yapıldığını, bunun da örneklerden yalnızca biri olduğunu da söylemeliyim. Sanki yılda 8.000 pesodan fazla kâr getiriyormuş gibi gösteriliyorlardı, fakat kargaşalığa son verildikten sonra 4.000 pesodan fazla kazanmadıkları ortaya çıktı. Demek ki pek kârlı bir iş değildi yaptıkları. Yalnızca çalıp çırptıkları zaman kâr ediyorlardı.

Eğer Che, Ocak ayının işini Aralıkta yaptıkları bahanesiyle, üretim planını yalnızca gerçekleştirdikleri halde aş-

tıkları yalanını atan işletmeler olduğunu duysaydı çok üzülürdü.

Eğer Che, bazı işletmelerde üretim planının stok olarak değil, değer olarak gerçekleştirildiği bahanesiyle ödül dağıtan, yüksek değer taşıyan malların üretimini hızlandırıp daha az kâr getiren malların yapımını durduran, bunlardan birinin diğeri olmaksızın hiçbir işe yaramayacağını hesaba katmayan işletmeler olduğunu duysaydı çok üzülürdü.

Che üretim normlarının çok gevşek, çok düşük düzeyde kaldığını, hemen hemen tüm işçilerin bunları iki-üç kat aştığını duysaydı çok üzülürdü.

Paranın insanların ilgilendikleri tek konu, temel özendirici güç halini aldığını duysaydı Che çok üzülürdü. Kaç kez uyarmıştı bizi Che, bu üzücü duruma düşmeyelim diye. İşgünü kısaltılıyor, milyonlarca saatlik fazla çalışma rapor ediliyor, emekçilerimizin kafa yapısı yozlaştırılıyor, insanlar bir türlü akıllarından çıkaramadıkları pesoların dürtüsüyle hareket ediyordu.

Che çok üzülürdü, çünkü kapitalizmin yürüne yürüne aşınmış yollarında sürüklenmeyle komünizme ulaşılamayacağını, bu yolları izlemenin tüm dayanışma düşüncelerinin, hatta enternasyonalizmin bile unutulması anlamına geldiğini, bu yolları izlemekle hiçbir zaman yeni insanın ve yeni toplumun gelişemeyeceğini biliyordu.

Günün birinde her türlü bononun, durmadan daha çok bononun ödeneceğini, ortada üretim diye bir şeyin görünmeyeceğini duysaydı Che çok üzülürdü.

İki paralık kapitalistlerle işbirliği yapan, kapitalistçilik oynayan, kapitalistler gibi düşünmeye ve davranmaya başlayan, ülkeyi, halkı, yüksek standartları unutan, düşük standartlar sayesinde para kazanmaktan başka bir şey düşünmediğinden, yüksek standartlara aldırış etmeyen işletmeci gruplarını görseydi Che çok üzülürdü.

Bir gün yalnızca kol emeğinin değil -bunda biraz mantık payı var, örneğin şekerkamışı kesme, yada başka kol emeği ve bedensel çalışma biçimleri konusunda- kafa emeğinin de, hatta radyo ve televizyon emekçilerinin, cerrahların çalışmasının bile -gelirini iki yada üç katına çıkarmak için önüne geleni bıçak altına yatırarak- normlara bağlanmasının söz konusu olduğunu duysaydı Che'nin çok üzüleceğini inanarak söyleyebilirim, çünkü bu yollar kötü alışkanlıklara, kapitalizme bağımlılığa götürür.

Bu yollar, tekrar ediyorum -Che'nin de çok iyi bildiği gibi- bizi asla komünizmin ilk ve geçici aşaması olan sosyalizmin kuruluşuna götürmez.

Che'nin saf, idealist, gerçeklerden uzak biri olduğunu düşünmeyin. Che gerçeği anlar ve hesaba katardı. Ama, Che insana inanırdı. İnsana inanmayan, insanın yola gelmez bir hayvan olduğunu, ancak önüne ot atıldığında yararlı bir iş yapacağını, havuçla kandırılıp sopayla cezalandırılacağım sanan biri asla devrimci olamaz; buna inanan, böyle düşünen biri asla sosyalist olamaz; buna inanan, böyle düşünen biri asla komünist olamaz. *[Alkışlar]*

Hiçten, sıfırdan başlayarak zafere ulaşan devrimimiz, insana inancın örneğidir. Ne tek bir silahımız, ne de paramız vardı, mücadeleyi başlatanın adım bile kimse bilmiyordu, yine de onların tüm gücüne, yüz milyonlarca pesoluk servetlerine, binlerce askerine karşı koyduk ve devrimimiz zafere erişti, çünkü insana inanıyorduk. Yalnızca zafere erişmekle kalmadık, emperyalizme de karşı koyduk, devrimimizi bugüne ulaştırdık, yirmi dokuzuncu yıldönümünü kutlamamıza az bir şey kaldı. İnsana inanmasaydık bütün bunları nasıl yapardık?

Che'nin insana derin bir inancı vardı. Che gerçekçiydi, maddi özendiricileri inkar etmezdi. Geçiş döneminde, sosyalizmin kuruluş aşamasında bunları gerekli sayardı. Fakat Che, manevi etkene, bilinç etkenine, ahlak etkenine daha

çok önem verir, bunların öneminin giderek artacağına inanırdı.

Öyleyse, Che'nin gerçeklerden uzak, toplumun ve kapitalizmden yeni kurtulmuş bir halkın gerçeğine yabancı biri olduğunu sanmak yanlıştır.

Che herşeyden önce eylem adamı, asker, lider, gerilla, herşeyde en önde olan örnek bir insan, ilk önce kendisinin yapmayacağı bir şeyi başkalarından asla istemeyen bir kişi, doğruluk, dürüstlük simgesi, tertemiz ruhlu, cesur, yoldaşlarını daima destekleyen bir kişi olarak tanınır. Bu erdemlere sahipti, bunlar bize onu hatırlatır.

Che çok derin düşünen bir insandı, devrimin ilk yıllarında sosyalizmin kuruluşunun en önemli yönlerini derinlemesine inceleyip araştırmak onun için olağanüstü bir fırsattı, çünkü nerede onun yüksek yeteneklerine uygun, önemli işler yapacak insana ihtiyaç varsa, Che her zaman orada hazırdı. En gerçek anlamıyla çok yönlü bir insandı, üzerine aldığı görevi derhal, tam anlamıyla ciddi, sorumluluğunu bilen biri gibi yerine getirirdi.

Temel endüstri kuruluşlarının henüz devletleşmediği, ancak birkaç fabrikaya elkonulduğu sıralarda, INRA'dayken [Ulusal Tarım Reformu Enstitüsü] yetkisi altındaki bazı sanayi dallarını yönetiyordu. Kendine verilen bir başka sorumluluk da Ulusal Bankanın yöneticiliğiydi, kuruluşundan beri Sanayi Bakanlığının da başındaydı. Daha sonra, hemen hemen tüm fabrikalar devletleştirildi, herşey yeniden örgütlendi, üretim desteklendi, Che başka birçok işi kabul ettiği gibi, bu görevleri de üstlendi. Bunu da tam bir fedakarlıkla yaptı. Gece, gündüz, Cumartesi, Pazar, tüm zamanını çalışmaya ayırarak, ilerlemenin getirdiği sorunları çözmeye girişti. Marksizm-leninizmin ilkelerini, gördüğü ve anladığı biçimde, üretimin örgütlenmesine uygulamayı başarması bu sıralara rastlar.

Bu uğurda yıllarını harcadı, pek çok konuşma yaptı, tüm bu konularda yığınlarca yazı yazdı. Komünist topluma doğru yol alan sosyalizmin, kendi görüşüne göre nasıl kurulacağını açıklayan özenli ve derin bir teori geliştirmeyi gerçekten başardı.

Son zamanlarda, tüm bu teoriler birleştirildi ve bir ekonomi uzmanı bu konuda kitap yazıp Casa de Las Americas ödülünü kazandı. Yazar, Che'nin sosyalizmin kurulmasında belirleyici olan ekonomi alanındaki düşüncelerini onun konuşma ve yazılarından çıkararak incelemiş, birleştirmiş ve bir kitap halinde sunmuş. Kitabın adı *Che'nin Ekonomik Düşüncesi.* Onun öteki özelliklerinden o denli çok söz edildi ki, bu yönü ülkemizde iyi bilinmiyor, samrım. Che, şimdiye kadar aşılmış yollardan çok farklı, gerçekten derin, cesur ve geniş düşüncelere sahipti.

Özünde Che, sosyalizmin kurulmasında, kapitalist yasa ve kategorilerin kullanılmasına ve geliştirilmesine kesinlikle karşıydı. Benim çok kez ısrarla üzerinde durduğum bir konuyu savunurdu: Sosyalizm ve komünizmin kurulması, yalnızca zenginliklerin üretilmesi ve dağıtılması anlamına gelmez, bu aynı zamanda bir eğitim ve bilinç sorunudur. Che kapitalist kategorilerin, kapitalizmden sosyalizme aktarıldığı biçimiyle, yeni toplumun kurulmasında araç olarak kullanılmasına şiddetle karşıydı.

Zaman zaman Che'nin düşünceleri yanlış yorumlandı, daha kötüsü, yanhş uygulandı. Kuşkusuz, bunları pratiğe geçirmek için henüz ciddi bir tek adım bile atılmadı, bu yüzden zamanla Che'ninkilere taban tabana zıt ekonomik görüşler üstünlüğü ele geçirdi.

Bu konuya derinlemesine dalmak burada yersiz kaçar. Özellikle bir düşünceyi dile getirmek istiyorum: Bugün, Che'nin yirminci ölüm yıldönümünde, içinde bulunduğumuz ıslahat hareketimiz, ıslahatın aşırılık anlamına gelmediğini, idealizm demek olmadığını, ıslahatın gerçeklerden

uzaklaşmayı asla içeremeyeceğini, ıslahatın ani değişmelerle gerçekleştirilemeyeceğini çok iyi anlamamızı sağladı.

Daha önce de belirttiğim gibi ıslahatın, eski sorunlara yeni çözümler bulunması, gelişen birçok olumsuz eğilimin düzeltilmesi, şimdi sahip olduğumuz sistemin ve mekanizmanın, yani Ekonomik Yönetim ve Planlama Sistemi'nin daha doğru biçimde kullanılması anlamına geldiği düşüncesinden yola çıkarak, işletmeler toplantısında söylediğimiz gibi, ekonomik sistemi bir ata benzetebiliriz. Tedavisi için çeşitli ilaçlar denediğimiz bu topal beygirin, cıvalı kromla iyileştirmeye çalıştığımız birçok yarası var. Ayaklarındaki yaraları sarıyoruz, kısacası atın sağlığını düzeltmek için gerekeni yapıyoruz. Sonra, beygirin kötü huylarını, tehlikeli yönlerini, nasıl çifte attığını, şaha kalktığım bildiğimizden yolumuzda ilerlerken onu yönetiyoruz, yoksa kendi istediği yere bizi götürmesine izin vermiyoruz. Dediğimiz gibi, dizginleri ele almalıyız! *[Alkışlar]*

Çok ciddi, çok karmaşık konular bunlar. Karanlıkta, körü körüne atış yapmayı göze alamayız, hele maceraya hiç atılamayız. Devrim sürecinde, pek azımızın kazanmak ayrıcalığına eriştiği deneyimin bir önemi var. Bu nedenle, planı değer olarak gerçekleştiremeyiz, mamul ürün olarak gerçekleştirmeliyiz. Bunu kesinlikle istiyoruz, isteğimize uymayanları kovacağız, başka seçeneğimiz yok! *[Alkışlar]*

Tüm tasarıların hemen hayata geçirilmesi ve işlerin çabuk bitirilmesi gerektiğini savunuyoruz, atın çifte atması yada şaha kalkması yüzünden başımıza gelenleri asla bir daha yaşamamamız gerektiğini savunuyoruz. Örneğin çok değer taşıyor diye toprağı kazıp temel atıyoruz, sonra değeri az diye binayı hiçbir zaman bitirmiyoruz, yada "Değer olarak planımı gerçekleştirdim, ama bir konut bile bitiremedim" gibi sözler söylemeyi alışkanlık haline getiriyor, milyonları, milyarları toprağa gömüyor, hiçbir işi bitiremiyoruz.

Bir oteli bitirmek on dört yıl sürdü! On dört yıl boyunca demir, kum, taş, çimento, yakıt, insan gücü harcandı, bu süre içinde otelin kullanımından ülkenin bir kuruş kazancı olmadı. Pinar del Rio hastanesini on bir yılda bitirebildik! Sonunda bitti, hem de iyi oldu ama, buna benzer durumlara düşmemeliyiz bundan böyle.

Mekanikçi görüşler uğruna çalışmalarına son verilen minibrigadlar(*) zümrüdüanka kuşu gibi küllerini silkip uyanarak, kitle hareketinin önemini, bizi zor duruma sokan kuramcıların, teknokratların, insana inanmayıp iki paralık kapitalizme inananların kördüğüm haline getirdiği, arkasından da inkar ettiği sorunları devrimci yoldan çözme eyleminin önemini kanıtlıyor. Bizi, böylesine kritik durumlara sürüklemişti bu kişiler.

Minibrigadların beşiği olan başkentte, on beş yıldan fazla zaman önce, böylesine yaşamsal bir soruna kusursuz bir çözüm bulduğumuzu, sonra çalışmalar doruk noktasındayken buna son verildiğini düşünmek bize acı veriyor. Bu yüzden başkentte konut yapımında insan gücünden bile yoksun kaldık, sorunlar üst üste yığıldı, on binlerce ev payandalara dayalı durumda çökmeye yüz tuttu, bu yüzden insan hayatları tehlikeye girdi.

Bugün, yeniden doğdu minibrigadlar, yalnızca başkentte 20.000 minibrigad üyesi var. Atımızla, yani Ekonomik Yönetim ve Planlama Sistemi'yle çelişkili değil bunlar. Çünkü, bu emekçileri fabrikalar ve işyerleri ücretli olarak şantiyelere gönderiyor, devlet de fabrika yada işyerlerine minibrigad üyelerinin gündeliklerini ödüyor. Aradaki fark, emekçinin, minibrigadda normalde beş-altı saat çalışan iki

---

(*) **Minibrigadlar,** belirli bir işyerinde çalışanlar arasından çıkan gönüllülerden kurulur. Bunlar belirli bir süre için normal sorumluluklarını bırakıp evlerin, okulların, hastanelerin yapımında ve diğer toplumsal programlarda çalışırlar. 1970'te minibrigadların çalışmaları kesintiye uğramış, 1986'da yeniden başlamıştır.

yada üç kişinin işini yaparak on, on bir, hatta on iki saat çalışması ve böylece işletmenin kâr etmesidir.

İki paralık kapitalistlerimiz işletmelerinin battığını öne süremezler. Tersine, ancak "İşçiler işletmeye yardım ediyor. Daha az işçi çalıştırıyorum, daha az ücret ödüyorum," diyebilir. Yada: "Kâra geçeceğim, hiç değilse daha az zarar edeceğim. Ek ücretler azaldığından daha az ödül ve bono dağıtacağım," diyecektir. Üretimi daha iyi örgütleyecek, işçilerini evlere yerleştirecektir, işçiler de yeni evlerde yaşadıkları için daha mutlu olacaklardır. Özel okullar, poliklinikler, çalışan kadınların çocukları için kreşler yapılacak, kısacası devletin bir kuruş ek ücret ödemeden yaptırdığı, çok sayıda, son derece yararlı esere sahip olacağız. Gerçek bir mucize bu!

Kapitalizmin kategorilerine ve düzeneklerine körü körüne umut bağlayan iki paralık kapitalistlere ve çıkar avcılarına soruyoruz: Böyle bir mucize yaratabilir misiniz? Bir kuruş fazla ücret ödemeden 20.000 konut inşa edebilir misiniz? Beş yıl için yalnızca beş çocuk yuvası yapımı planlanmışken, 19.500 anne, çocuklarını yerleştirmek için sıra beklerken, bir kuruş fazla ücret ödemeden, bir yılda elli kreş açabilir misiniz?

Onlara kalsa, o hızla çalışırken, aradan 100 yıl geçer, kendileri de, sosyalizmin kuruluşunu engelleyen tüm teknokratlar, iki paralık kapitalistler, bürokratlar da ölür giderdi. *[Alkışlar]* Kreşleri göremeden ölür giderlerdi. Başkent emekçileri iki yıl içinde 100 çocuk bakımevine, ülkemizin tüm emekçileri üç yılda bunlardan 300 kadarına kavuşacaklardır. 70.000-80.000 işçi bulabileceğiz ve bütün bu işler ek işçi çalıştırılmadan, bir kuruş ek ücret ödenmeden yapılacaktır. Yoksa, bu gidişle, kadroları şişirmeyle, neredeyse Jamaica'dan, Haiti'den yada Karayiblerin daha başka adalarından işçi getirtmek zorunda kalacaktık.

Bugün, başkentte her sekiz emekçiden birine bu tür görevler verebileceğimizi sanıyorum. Havana'da çalışan 100.000 işçiyi gönüllü çahşmaya çağıramayız, her biri üç kişilik iş yapacağına göre, elimizde buna yetecek malzeme yok. Emek kahramanlığınm pek çok örneğini gördük, buna ancak kitlesel yöntemlerle, devrimci yöntemlerle, komünist yöntemlerle, halkın ihtiyaç ve çıkarıyla, fabrikaların ve toplumun çıkarını bir bütün halinde birleştirmeyle erişilebilir.

Kendime özgü kuramlarım olmasına ve neye inanıp neye inanmadığımı, inanamayacağımı bilmeme karşın, çeşitli kuramları yargılamak istemiyorum. Bugün, tüm dünyada bu sorunlar sık sık tartışılıyor. Daha önce açıkladığım gibi ihtiyar beygirle, yürüyebildiği sürece, yürüyebiliyorsa, daha iyi bir at bulunup beygirimiz bir yana bırakılana dek sürdüreceğimiz, aceleyle, derin düşünce ve çözümleme olmaksızın bir yere vardıramayacağımız bu ıslahat sürecinde, bu süreç ve mücadelede benim isteğim, bu yirminci yıldönümünde benim isteğim, Che'nin ekonomik düşüncelerinin burada, Latin Amerika'da ve tüm dünyada, gelişmiş kapitalist dünyada, Üçüncü Dünyada ve sosyalist dünyada bilinmesi ve öğretilmesidir. Oralarda da bilinsin onun düşünceleri! *[Alkışlar]*

Birçok yazısından, çeşitli el kitaplarından okuduğumuz Che'nin ekonomik düşünceleri, sosyalist kampta bilinmelidir. Bilinmesi için elimizden geleni yapmalıyız! *[Alkışlar]* Onların bu düşünceleri uygulamak zorunda olduğunu söylemek istemiyorum, buna karışmaya hakkımız yok. Herkes, kendisi için en uygun, en yararlı gördüğü düşünceyi, kuramı, savı pratiğe geçirir. Her ülkenin kendisi için uygun bulduğu yöntem ve sistemleri uygulama hakkına kesinlikle saygı duyuyorum.

Yalnızca, kültür düzeyi yüksek bir ülkede, kültür düzeyi yüksek bir dünyada, düşüncelerin tartışıldığı bir dünyada, Che'nin ekonomik kuramlarının bilinmesini ve öğre-

tilmesini istiyorum. *[Alkışlar]* Kapitalist kategoriler ve kapitalist yasalar konusunda pek çok makale, elkitabı, kuram okuyan ekonomi öğrencilerimizin, bilgilerini zenginleştirmek için Che'nin ekonomik düşüncelerini incelemeye başlamalarını özellikle istiyorum.

Bir işi yapmanın, belirli bir zamanın ve belirli tarihi koşulların somut deneyiminden çıkan tek bir yolu olduğuna inanmak bilgisizlik belirtisidir. Benim istediğim, istemekle kendimi sınırladığım, yalnızca biraz daha bilgi, başka görüşlerin, Che'ninkiler gibi hak ettiği yere ulaşmış, saygı gören, tutarlı görüşlerin bilinmesidir. *[Alkışlar]*

Gelecekteki ekonomi uzmanlarımızın, gelecek kuşaklarımızın, iki yanı göremesin diye gözleri at gözlüklü, önlerinde tek dürtü olarak havuç yada ot sallanan katırlar gibi, yada başka cins hayvanlar gibi davranacağını, yaşayacağını ve gelişeceğini kabul edemiyorum. Hayır, onların yalnızca zevk için, hoşça vakit geçirmek için değil, çeşitli düşünceleri ele almak, bunları incelemek, bunlar hakkında düşünmek için de okumalarını istiyorum.

Şimdi, Che'yle konuşsaydık da ona: "Bak, başımıza bütün bunlar geldi," diyerek biraz önce söylediklerimi, yani inşaatçılıkta, tarımda, sanayide çektiğimiz zorlukları, olumsuz değişimleri, çalışmanın niteliğinin bozulduğunu anlatsaydık, "Dememiş miydim ben, dememiş miydim ben," derdi. "Sizi uyarmıştım, bunların olacağını bilmiştim," derdi, yerden göğe kadar da haklı olurdu. *[Alkışlar]*

Halkımızın düşünceleri, görüşleri olmasını istiyorum. Bu düşünceleri çözümlemelerini, incelemelerini, üzerinde düşünmelerini, isterlerse aralarında tartışmalarını istiyorum. Aslolan budur bence.

Che'nin bazı düşünceleri, devrimin başlangıç aşamalarına sıkıca bağlı olabilir. Örneğin, bir kota aşıldığında, alınacak ücretlerin bir üst düzeydekilerin aldığı ücretlerden fazla olmaması gerektiğine inanırdı. Çünkü emekçinin

kendini eğitmesini ister ve bu görüşünü, az öğrenim görmüş, teknik uzmanlığını pek geliştirememiş olanların kendilerini eğitmesi gerektiği düşüncesiyle bağdaştırırdı. Bugün halkımızın eğitim ve kültür düzeyi çok daha yüksektir. Daha üst düzeydekilerin kültürünü, hatta onlarınkinden de fazlasını kazanmaları gerekip gerekmediğini tartışabiliriz. Çok daha iyi eğitim almış, teknik bakımdan çok daha iyi hazırlanmış bir halk olmamız gerçeğine bağlı sorunlarımızı tartışabiliriz. Yine de, taktik ve eğitim bakımından sürekli biçimde kendimizi yenilememiz ve geliştirmemiz düşüncesinden asla vazgeçemeyiz.

Fakat, Che'nin düşüncelerinin büyük çoğunluğu bugün kesinlikle geçerlidir. Bu düşünceler olmaksızın komünizmin kurulamayacağına inanıyorum. Örneğin insanın asla yozlaşmaması, yabancılaşmaması gerektiği, bilinçsizce, yalnızca zenginlikleri üreterek, daha yüksek bir toplum biçimi olan sosyalizmin kurulamayacağı, komünizmeyse hiç ulaşılamayacağı düşüncesi... *[Alkışlar]*

Che'nin çoğu düşüncelerinin -düşüncelerinin çoğununbüyük bir kesinlikle geçerli olduğu kanısındayım. Che'nin ekonomik görüşlerini öğrendiğimizde, bildiğimizde yüz kez daha uyanıklaşır, atımız sağa sola sapmaya kalkıştığında -sağ kanat bir at olduğu da kuşkusuz ya- dizginlerini çeker, doğru yola getiririz, gitmem derse mahmuzlarız. *[Alkışlar]* .

Binicisinin, yani örneğin bir ekonomi uzmanının, örneğin parti kadrolarından yada yönetim kadrolarından bir kişinin, Che'nin düşünceleriyle silahlandığında atı doğru yol üzerinde sürmek için daha iyi koşumlara sahip olacağına inamyorum.

Bu kişi yalnızca Che'nin düşüncesini tanımakla, kuramlarım bilmekle "Şurada yanlış yaptım, burada yanlış yaptım, bu şunun, bu da bunun sonucudur," diye yargıya varabilir, yeter ki sosyalizmi ve komünizmi kurma sistem

ve mekanizması gerçekten çalışmaya başlatılsın ve geliştirilsin.

Bunlardan söz etmemin nedeni, bu düşünceleri bilmezsek çok uzaklara gitmemizin zor olacağma, gerçek sosyalizme, gerçek devrimci sosyalizme, sosyalistlerin sosyalizmine, komünistlerin komünizmine zor ulaşacağımıza yürekten inanmamdır. Bu düşünceleri bilmezden gelmenin ve önemsememenin büyük bir kusur olduğuna kesinlikle inanıyor, ötesini, artık sizin istek ve iradenize bırakıyorum.

Her şeyi nasıl yapacağımızı bilecek kadar deneyim kazandık. Che'nin görüşleri ve düşünceleri, çok kişinin Che'yi yiğit, kahraman, erdemlerinden dolayı aziz, kendini feda etmesinden ve cesaretinden dolayı şehit saymasının ötesinde, son derece geçerli, büyük değer taşıyan ilkeleri kapsar. Che hem devrimci, hem düşünürdü, tartışmasız olarak devrim yolu için temel oluşturacak araç ve ilkeleri büyük bir tutarlılıkla yaratan bir doktrin adamı, büyük düşüncelerin adamıydı.

Halkın kiralardan, kârlardan, çıkarlardan, senetlerden, süper bonolardan söz etmesi kapitalistleri mutlu eder. Pazar, üretimi düzenleyen ve kaliteyi yükselten öğe olarak arz ve talep, kârlılık gibi laflar duymak kapitalistleri mutlu eder. Çünkü, "Bu benim konuşma tarzım, benim felsefem, benim doktrinim," der, sosyalizmin yerini alan güç onları mutlu eder, çünkü bunların kapitalist teori, yasa ve kategorilerin temel yönleri olduğunu bilirler.

Biz hep bir avuç kapitalist tarafından eleştiriye uğratılırız. Kübalı devrimcilerin gerçekçi olmadığına, yapılacak tek şeyin kapitalizm kalıntılarına geri dönmek olduğuna halkı ikna etmeye çabalar, bu nedenle silahlarım bizim üzerimize çevirirler. Ama, elimizin altında her yanı yaraylа kaplı ihtiyar beygirimizden başka bir şey bulunmasa bile, bu beygirimizi doğru biçimde sürerek daha nerelere ka-

dar varacağımızı göreceğiz. Şimdi attığımız adımlarla, ıslahat sürecimizi nerelere kadar vardıracağımızı göreceğiz.

Bu nedenle, yirminci yıldönümünde, parti üyelerimizi, gençlerimizi, öğrencilerimizi, ekonomi uzmanlarımızı Che'nin siyasi ve ekonomik düşüncelerini incelemeye ve öğrenmeye çağırıyorum.

Che çok büyük saygınlık kazanmış bir kişidir. Che etkisi giderek artan bir kişidir. Söylemeye bile gerek yok, Che'nin düşüncelerine öfkelenenler, onlarla mücadele etmeye kalkışanlar yada Che'nin hayalci olduğunu, gerçeklerden uzak yaşadığım öne sürmeye cüret edenler hiçbir zaman devrimciler arasında sayılmayacaklardır. Bu nedenle, bugün için, yalnızca Che'nin önceden gördüğü bu yanlış yolu izlemeyin demeye yarasa bile, bizi düşündürmeye yada yalnızca devrimci düşüncemizi derinleştirmeye yarasa bile, gençliğimizin bu araca, bu silaha sahip olmasını istiyoruz.

Tüm törenlerin, resmi anma günlerinin, görevlerin, tüm onurlandırmaların ötesinde, yaptıklarımızın Che'ye sunduğumuz en büyük saygı olduğuna içtenlikle inanıyorum. Bu denli çeşitli yerlerde görülmeye başlanan, bu denli çok örnekle apaçık ortaya çıkan çalışma anlayışı, Vidales bölgesinde, küçük barajların yapımında, günde on iki, on dört saat çahşan, birbiri ardınca bunlara başlayıp bitiren, yarı fiyata maleden işçilerin kârlılığını öteki tasarılarla kıyaslanınca -Che'nin sosyalizm sorunlarım incelerken, kapitalist kavramları bile kullanmaya karşı çıkmasına rağmen, kârlılık deyimini, bu kapitalist deyimi kullanmak zorundayız- Vidales'de küçük barajların yapımında çahşan brigad işçileri yüzde yüz daha kârlıdır, 100'de yüzden de fazla daha kârlıdır. *[Alkışlar]*

Che masrafların ve giderlerin kuruş kuruş hesaplanmasına, muhasebeye öncelikle, tam ve kesin olarak dikkat gösterirdi. Che, her kuruş kesinlikle hesaplanmaksızın, uy-

gun bir örgütleme, etkili bir denetim olmaksızın sosyalizmin kurulabileceğine, ekonominin işletilebileceğine inanmıyordu. İş üretkenliğinde artış olmadan kalkınmayı düşünemiyordu. Ekonomik denetimde yararlanılan ve ekonominin işlerliğini belirleyen matematik formüllerini kullanabilmek için yüksek matematik bile öğrenmişti. Hatta sosyalist düzende verimliliğin ölçülmesinde anahtar etken olarak, ekonomi çalışmalarında bilgisayar kullanımım önermişti.

Sözünü ettiğim işçiler başka bir katkıda daha bulundular: Harcadıkları her peso için iki peso kazanıyorlardı, her milyon pesonun yerine iki milyon peso koyuyorlardı. Onlar ve Guama Barajında, kanalda ve Pinar del Rio'ya direkt yol yapımında çalışan işçiler, Patate Barajında, kentin yol ve su işlerinde çalışmaya başlayanlar; çalışmada onur, disiplin ve dürüstlükleriyle, işe bağlılıklarıyla gerçek emek kahramanhğı örneği oldular. Bu işçiler, büyük bir üretkenlikle iş çıkarıyorlar.

Birkaç gün önce, başkentte cadde açan yol işçileri grubuyla birlikteydik. Hepsi de Parti yada Komünist Gençlik Birliği üyesi, yada öncü işçiler, 200 kadar kişi. Ücretlerini üretim normlarına göre ayarlamak yerine -bunun olumsuzluğunu vurgulamak istemiyorum, son derece doğru olarak uygulandığı alanlar da var- güçlü kamyonlar, araç ve makineler kullandıklarından, onlara daha çok çalışmalarını değil, tersine daha az çahşmalarını söyledik. Böyle insanlar çok iş yapar, hatta gereğinden çok çaba harcar. Ağır yüklü kamyonlarıyla ve uygun hızla, yirmi beş değil yirmi sefer yapmalarının daha doğru olduğunu söylemek zorunda kaldık, kazaya uğramalarını, kendilerini öldürürcesine çalışmalarını istemiyorduk. Yalnız ne yaptıklarıyla değil, nasıl yaptıklarıyla da ilgilendik. İşin niceliğinin değil, niteliğinin bizler için önemli olduğunu belirttik. *[Alkışlar]* Niteliksiz nicelik, kaynakların boşa harcanmasından, işin ve malzemenin ziyan edilmesinden başka bir şey değildir.

Barajlarda su toplamanın gerekliliğinin farkına varılması, ne yazık ki hiçbir işin bitirilemediği utanç verici zamanlarda tümüyle bir yana bırakılan su konusunun yeniden ele alınması, bizim için büyük bir kazançtır. Bu konuda, Pinar del Rio bölgesi öncü rolü oynamaktadır. *[Alkışlar]*

Pinar del Rio dağlarındaki yol yapım ekipleri de aym anlayışla çalışıyor, barajlarda su toplama ihtiyacmın giderilmesi çabaları tüm ülkeye yayılıyor, bunun yanında yollar, otobanlar yapma isteği ekonomimizin verimliliğini kanıtlıyor, fabrikaların işleyişi, tarımsal çalışmalar, hastane, okul yapımı ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınmasıyla atbaşı beraber gidiyor.

Ne mutlu bize ki, bu yıllar boyunca, yüksek düzeyde teknik bilgiye ve deneyime sahip çok sayıda insan yetiştirdik. Bunu devrimin ilk yıllarındaki durumla nasıl kıyaslayabiliriz? Che, Sanayi Bakanlığı'mn başındayken, ülkemizde kaç mühendis, kaç teknisyen, tasarımcı, araştırmacı, bilimadamı vardı? Şimdi sayıları yirmi kat, hatta daha fazla arttı. Che, şimdiki kadroların tümünün deneyiminden yararlanabilseydi, kimbilir daha neler gerçekleştirebilirdi.

Yalnızca tıp alanına bakalım. O günlerdeki 3.000 doktora karşılık bugün 28.000 tıp uzmanımız var. Her yıl, 31 tıp fakültemizi üç binden fazla doktor bitiriyor. Ne büyük ayrıcalık! Ne büyük güç! Ne büyük kudret! Gelecek yıl, o günlerde ülkede kalan toplam doktor sayısı kadar yeni doktor mezun edeceğiz. Halk sağlığı alamnda düşündüklerimizi yapabilir miyiz, yapamaz mıyız bakalım. Hem de ne doktorlarımız var! Kırsal bölgelerde, dağlarda, Nikaragua'da, Angola'da, Mozambik'de, Etiyopya'da, Vietnam'da, Kamboçya'da, dünyamn öteki ucunda çalışıyorlar. Devrimin yetiştirdiği doktorlar onlar! *[Alkışlar]*

Che bundan gurur duyacaktı, hiç kuşkum yok. İki paralık çıkarcı kafasıyla yapılan bayağı işlerden değil, halkın

yüksek bilgi ve teknik düzeyinden, Nikaragua'ya giden, 100.000'i daha gitmek isteyen öğretmenlerimizden, dünyanın neresinde olursa olsun çalışmaktan kaçınmayan doktorlarımızdan, teknisyenlerimizden, enternasyonalist görevler alan yüz binlerce yurttaşımızdan gururlanacaktı! *[Alkışlar]*

Che kafalarımız ve yüreklerimizle yarattığımız inançlarımızı ayaklarımızın altında çiğnemeyişimizden gurur duyacaktı. *[Alkışlar]* Yarattığımız tüm kaynaklarla, sahip olduğumuz tüm güçle ilerleyebiliriz. Sosyalizmin ve devrimin halkın ilerlemesi için sağladığı tüm potansiyelden yararlanabiliriz. Kapitalistler, bu sözünü ettiğim insanlar gibilerine sahip midirler, bilmek isterdim.

Olağanüstü enternasyonalist insanlar ve işçiler bunlar. Nasıl düşündüklerini, neler hissettiklerini, çalışmayı nasıl yürekten sevdiklerini görmek için onlarla biraz konuşmamız yeter. Çalışma budalası oldukları için sevmiyorlar yaptıkları işi, zaman kaybına karşı koymak ihtiyacı duydukları için, devrim sırasında kaybedilen zamanı, yeni sömürge cumhuriyetin 160 yılda kaybettiği zamam ve yüzyıllar süren sömürgelik döneminde kaybedilen zamanı yeniden kazanmak için çalışıyorlar.

Bu zamam yeniden kazanmalıyız! Çok çalışmak, sıkı çalışmak tek yoldur, gerçekte iki yılda yapılabilecek 100 kreşi açmak için 100 yıl beklememeliyiz. Uç yıllık çalışmayla tüm yurtta 350 kreş yapabileceksek, 100 yıl sabretmemeliyiz. Kendi taşlarımızla, kendi kumumuzla, kendi malzememizle ve kendi işçilerimizin ürettiği çimentomuzla, hatta kendi petrolümüzle, kendi çeliğimizle beş yılda çözebileceğimiz konut sorununu, 100 yıl ertelememeliyiz.

Bu öğle sonu hastanedeki törende söylediğim gibi 2.000 yılı dönemeçtir. 2.000 yılı için cüretli amaçlar seçmeliyiz. Hiçbir şeyi 3.000 yılına, 2.100 yada 2.050 yılına bırakmamalıyız. Böyle yapın diyenleri "Bu yol size göre,

bize göre değil! Yeni bir ülke, yeni bir toplum kurmak, bir devrim yapmak ve bir ülkeyi geliştirmek gibi tarihi birçok görev üstlendik, herhangi bir kalkınmayı değil, sosyalist kalkınmayı gerçekleştirmek ve daha insanca, daha ileri bir toplum uğruna çalışmak gibi bir onura ve ayrıcalığa sahibiz" diye cevaplandırmalıyız.

Tembellik, boşvermişlik önerenlere şöyle demeliyiz: "Yalnız sizden daha iyi değil, sizden daha uzun da yaşayacağız. Siz hımbıllığınızla, uyuşukluğunuzla şişmanlayacağınız, kalp hastalıklarına, dolaşım bozukluklarına, daha birçok sıkıntılara yakalanacağımız için biz sizden daha uzun yaşayacağız ve daha sağlıklı olacağız, çünkü çalışmak sağlığı bozmaz, çünkü emek sağlığı korur ve insanı emek yaşatır."

Büyük işler başaran bu erkek ve kadınlar örnek alınmalıdır. Onların "Che gibi olacağız!" sloganını gerçeğe dönüştürdüklerini söyleyebiliriz. Che'nin çalıştığı gibi, Che'nin çalışacağı gibi çalışıyorlar.

Bu törenin nerede yapılacağını tartışırken, önümüzde birçok olanak vardı. Başkentte Devrim Meydanında yapılabilirdi, taşrada, Che'nin adım taşımak isteyen çok sayıdaki işyeri ve fabrikalardan birinde gerçekleştirilebilirdi. Konu üzerinde biraz düşününce, geçmişte o denli geri bıraktırılmış iken, bugün böylesine karmaşık ve devasa bir fabrika kurmaya yeterli işçilere sahip olan bu taşra bölgesinin, ilerleme, araştırma ve eğitim sayesinde neler yapılabildiğinin somut örneğini oluşturan, Pinar del Rio'nun onuru olan bu yeni ve önemli fabrikayı hatırladık. Yalnızca, istenen standartlara ulaşılabilmesi için, devrelerin hazırlandığı atölyelerin bir ameliyathaneden yüz kat daha temiz olması gerektiğini söylememiz yeter. Böylesine karmaşık bir işin, böylesine kaliteli biçimde ve böylesine kusursuz bir donanımla yapılması zorunludur; Pinar del Rio'lular bu görevi eksiksiz yerine getiriyorlar. *[Alkışlar]*

Fabrikayı gezdiğimizde derinden etkilendik, birçok yoldaşla, Merkez Komitesi üyeleriyle fabrikada yapılanlar konusunda konuştuk. Hızla ilerleyen makine endüstrisinden, inşaatçılık alanında neler yapılabileceğinden söz ettik. Öncü teknolojide, yedek parça yapımında fabrikanın parlak bir geleceği olduğunu, kalkınma ve üretkenlikte, üretim süreçlerinin otomatikleşmesinde büyük etkisi olacağını saptadık.

Birinci sınıf fabrikanızı gezip pratiğe geçirilen düşüncelerinizi görünce, bunun on binlerce işçinin çalıştığı dev bir kompleks haline geleceğini, ülkenin ve bölgenin onur kaynağı olacağını anladık. Gelecek beş yıl içinde, gerçek bir dev kuruluşa dönüşmesi için 100 milyon pesodan fazla yatırım yapılacak bu fabrikaya. İşçilerin, Che elektronikle, bilgisayarla, matematikle uğraşmayı o denli çok sevdiği için fabrikaya onun adının verilmesini istediklerini öğrendiğimizde, Parti yönetimi, Che'nin ölümünün yirminci yıldönümü töreninin burada yapılmasını kararlaştırdı. *[Alkışlar]* Fabrikaya Ernesto Che Guevara'mn sevilen, şanlı adı verilecektir. *[Alkışlar]*

Bu fabrikanın işçilerinin, genç emekçilerinin, düzinelerce ve düzinelerce mühendisinin, yüzlerce teknisyeninin bu adı onurlandıracağım, gerektiği gibi çalışacaklarını biliyorum. Bu yalnızca, günde on dört, on üç yada on saat burada bulunmak anlamına gelmez, bazı işlerde sekiz saatlik çalışma bile kahramanlıktır. Mikro-kaynak yapan yoldaşlarımızı, özellikle birçok kadın işçimizi çalışırken gördük, bu, gerçekten büyük dayanıklılık ve yoğunlaşma isteyen bir iş. Onları gördükten sonra sekiz saat çalışacaklarına ve günde 5.000 ünite üreteceklerine inanmakta güçlük çektik.

Yoldaşlar, günde on iki yada on dört saat çalışmakla sorunların çözüleceğini sanmayın. Günde on iki yada on dört saat çalışamayacağımız işler de vardır; bazen on saat bile çok fazladır. Bugün, tüm işgünlerinin böyle olmayacağını umut ediyoruz. Bazı alanlarda -yeterince personel

varsa ve verimli çalışıyorlarsa -altı saatlik iş günümüz de olabilir.

Söylemek istediğim, Che'nin örneğine ve adına karşı dürüst olmanın, işgününü verimli kullanmak, yüksek standartlarla ilgilenmek, çeşitli işler yapan insanlar yetiştirmek, kadroları şişirmemek, örgütlü biçimde çalışmak ve bilincimizi geliştirmek anlamına geldiğidir.

Bu bölgenin, anma toplantısına ev sahipliği yapmak istediğinden ve isteyeceğinden kuşkum olmadığı gibi, bu fabrikanın emekçilerinin Che'nin adına değer verecekleriden, bu adı taşımaya layık olacaklarından da hiç kuşkum yok. *[Alkışlar]*

Eğer, bu akşam, söylenecek daha bir söz kaldıysa, karşı karşıya bulunduğumuz sorunlara karşın, eskisinden de az geçerli paramız olmasına karşın, daha önce açıkladığımız, geçmişe ilişkin nedenlere karşın, kuraklığa karşın, emperyalist ambargonun şiddetlenmesine karşın, sorumluluğunu bilen halkımızı gördüğümde, önümüzdeki yeni yeni olanakları gördüğümde, kendimi güvenlik içinde hissediyorum, iyimser hissediyorum, yapmayı aklımıza koyduğumuz her şeyi yapacağımıza kesinlikle inanç duyuyorum! *[Alkışlar]*

Bunları halkla birlikte, kitlelerle omuz omuza başaracağız. Bunları parti üyelerimizin, işçilerimizin, gençlerimizin, köylülerimizin ve aydınlarımızın her birinin ilkeleriyle, onuruyla ve gururuyla başaracağız!

Che'ye şükran borcumuzu ödediğimizi, Che ne kadar uzun yaşarsa, anayurdumuzun da onunla birlikte yaşayacağını gurur duyarak söyleyebilirim. Emperyalizmin baskısı her zamankinden güçlü olsa bile, anayurdumuz emperyalizme ve onun aşağılık ideolojisine karşı koymak için daha da büyük bir güç kazanacaktır. *[Alkışlar]* Bir gün, devrim yolunu, sosyalist devrim ve komünizmi kurma yolunu seçtiysek eğer, şimdi bu yolu seçtiğimiz için daha bü-

yük bir onur duyuyoruz, çünkü bu, Che gibi insanlar yetiştirmenin ve Che gibi olabilecek milyonlarca erkek ve kadından oluşan bir halk yaratmanın tek yoludur. *[Alkışlar]*

[José] Marti'nin dediği gibi, onursuz insanların olduğu yerde, pek çok insanın onurunu içlerinde taşıyan insanlar vardır! Bu sözlere, içlerinde tüm dünyanın onurunu taşıyan kişiler de vardır ve Che de onlardan biridir, diye ekleyebiliriz!

Patria o muerte!

(Ya özgür vatan ya ölüm)

Venceremos! (Yeneceğiz) *[Alkışlar]*

1 KÜBA'DA EKONOMİK PLANLAMA ÜZERİNE[*]

Halk Üniversitesi programının, ekonomi konusundaki derslerden oluşan yeni bir dizisine başlıyoruz. Böyle bir görev için en uygun zamam seçmiş sayılmayız. Bağımsızlığımızı savunmak için canım feda eden şehitlerimizin yerdeki kanları daha kurumadan, ülkemizi yabancı güçlerin koruması altına sokmak isteyen istilacıların bıraktığı kötü anılar daha belleklerimizden silinmeden, halkımızın karşısına böyle bir konudan söz etmek için çıkmamız zamansız sayılabilir.

Ama, halkın sosyalist devrimini ilan edeceği günün arifesinde bulunuyoruz. Latin Amerika'nın ilk sosyalist devrimi böylece tüm dünyaya duyurulacaktır. Öyleyse, ekonomi konusundaki çalışmalarımıza dönmeli, ekonomi alanındaki görevlerimizi yerine getirmeliyiz. Bunlar, yurt savunması gibi anlı şanlı siyasi görevlere benzememekle birlikte, yine de önemi son derece büyük işlerdir.

Sanayi Bakanlığı kısa bir süre önce kuruldu, ama ondan önce de benzeri kuruluşlar vardı. Özgür Küba'nın ekonomisi INRA ile başladı. Köylülere toprak verilince, ürettikleri hammaddeleri işlemek için sanayiler geliştirmek ve bunları kitleler için tüketim mallarına dönüştürmek gerek-

---

[*] 30 Nisan 1961'de tüm ülkede yayınlanmaya başlayan ve çok ilgi gören *Halk Üniversitesi* programının açılış konuşması.

ti. Böylece, INRA'nın Sanayi Şubesi kuruldu. Yavaş yavaş bu şube öylesine önem kazandı ki, bu yılın başlarında ayrı bir bakanlık haline getirilmesi gerekti.

Küba Sanayi Bakanlığı'nın görevi ekonomimizdeki yeniliklere ve dönüşümlere ayak uydurmaktır. Birkaç ay sonra yine bazı değişiklikler olabilir, çünkü bu güç görevin getirdiği zorunluluklara kendimizi alıştırmak istiyoruz. En güç görevlerden biri bu, çünkü biz, bakanlık yöneticileri iş başında öğrenim görüyoruz. Elbette ki, yanlışlar yapılabilir ve bunlar düzeltilmelidir. Ama yanlışların hepsi bir araya getirilse bile, geçmiştekilerin yanında solda sıfır kalır.

Sanayi Bakanlığı ülkenin tüm endüstrisini yönetmez. Sanayileşmenin tümü de bakanlığımıza ait değildir. Sanayi Bakanlığının dışında iki önemli kuruluş daha var. Hayvancılığın ve tarım ürünlerinin sanayileşmesi INRA'nın özel bir şubesi tarafından yürütülür. Buna ek olarak, Çalışma Bakanlığı, inşaatçılıkla ve konut yapımıyla ilgili tüm sanayi dallarını yönetir.

Bakanlıkların başında, tabii ki, birer bakan bulunur. Küba'nın sosyalist ülkelerin deneylerinden yararlanarak gerçekleştirdiği bir yenilik olarak, bakanlığın çeşitli dallarının yöneticilerinden ve dört ayrı sekreterlikten oluşan bir kurul bakana yardımcılık eder. Bu kurul, haftada bir kez toplamr.

Bakanlığımızın iki işlevi vardır. Birincisi ulusal sanayiyi doğrudan doğruya yönetmek, ikincisiyse ekonomik planlamadır. Ekonomi Sekreterliği, gelecekteki yatırımları planlar, Kuruculuk Sekreterliği ise yeni ekonomi dallarıyla ilgilenir. Temel Sanayi Sekreterliği, bugün Küba için en önemli olan sanayi dallarıyla ilgili çalışmalar yapar. Bu sanayi dalları, her biri bir İstikrarlı İşletme (Konsolide işletme) adını alan sanayi gruplarına ayrılmıştır. Hafif Sanayi Sekreterliğinin görevi, öteki ülkelerdeki aym sekreterliğin yaptığı göreve benzer.

Sanayileşme yolu iki yönlüdür. Birincisi, hükümetin önceden belirlenmiş hedeflere doğru ilerlemeye öncülük etmesidir. Burada, yasalar ve kararnameler hükümete yardımcı olur. Hükümet bu amaçla, belli başlı sanayi dallarını devletleştirmiştir. Öteki yön, yenilen sınıfın korkularının ve son iki yılda Küba'da meydana gelen ayaklanmaların sonucudur.

En başta, devlet güvenliğine karşı gelenlerin mallarına elkonulacaktı. Küçük burjuvazi, devrimin safına geçti ve çalışmaya başladı. Burjuvazinin öteki kanadı, fesatçılığa girişti, sonradan bunlardan bazıları yurtdışına kaçtılar. Bu gibiler arkalarında küçük sanayi girişimleri bıraktı, iş üretiminin sürmesi için bunları çalıştırmak zorundaydık.

Devam edip giden bir süreçti bu. Güven duygusu uyandırarak buna son vermeyi denedik. Yine de, yurt dışına kaçmaya devam ediyorlar. Bazıları fatih olarak geri dönmeyi hayal ediyor, bazıları da korkudan kaçmış olduklarından, o korkuyu gittikleri yerlerde de yaşıyorlar. İçlerinden burada kalıp yıkıcı eylemlere kalkışanlar da çıkıyor, ama Küba halkının uyanıklılığı sayesinde böyleleri er-geç yakayı ele veriyor.

Örneğin, yedi işçiden oluşan küçük bir girişimi ele alalım. Makinelerden, sağlık hizmetlerinden, örgütlenmeden de yoksunlar. Ama aileleri için çalışan yedi kişi var. Tabii ki, onlarla ilgilenmek zorundayız.

Böyle küçük girişimlerle uğraşırken, çok ciddi sorunlarla karşılaşırız. İşsizlik Küba'da çok geniş boyutlara ulaşmıştı. Bu yüzden, küçük endüstri kuruluşları, ilkel araçlarla çalışan işçilerle tıklım tıklım doludur. Bu sanayi dallarını makineleştirirsek, çok kişinin yaptığı işi çok az kişi yapabilecek demektir, geri kalanlar işsiz kalacaktır. Buna izin veremeyiz.

Tütün endüstrisinde, yüzlerce işçinin yerini tutabilecek makineler hazır. Dünya pazarında rekabet edebilmek için,

tütün sanayiimizi makineleştirmek zorundayız. Şeker endüstrisinde, şimdi yılda altı milyon ton üretiyoruz ve bunu on milyon tona çıkarmayı umuyoruz, ama bu sanayi dalını da makineleştirmek zorundayız. Şu anda şekerkamışı kesmek için yeterince işçi bulamıyoruz. Şekerkamışı kesme, zor ve ağır bir iş olduğundan, işçiler başka işlerde çalışmayı yeğliyorlar. Demek ki, bu sanayi dalını da makineleştirmek zorundayız.

Limanlarımızda da makineler çalışmalı. Sovyetler Birliği'nde tankerleri temizleyip başka yükler için hazırlayan deterjanlar geliştirildi. Örneğin, Sovyetler bize yılda 2,7 milyon ton şeker karşılığında, dört milyon ton ham petrol göndermeyi vaat ettiler. Gemileri petrol yüklü olarak gelip, şeker yüklü olarak geri dönebilir. Fakat bunun sonucunda, zorunlu olarak, geçmiş çağlardan kalan bir işle hayatını kazanan pek çok işçi işsiz kalır.

Bu, önümüze çıkan yaşamsal sorunlardan biri. Çalışma hayatı etkilenecek olan herkese, iş garantisi vermek zorundayız. Bu da bakanlığımızın yürütme şubesinin görevleri arasında bulunmaktadır.

İstikrarlı işletmeler, kendilerine göre özellikler taşır, fakat bunlar sosyalist ülkelerdeki kombinalara benzerler. Örneğin, Şeker Üretimi Konsolide İşletmesi, tüm ülkede çalışan 160 şeker fabrikasını yönetir. Merkez bürosu Havana'da bulunmaktadır ve bu sanayi çalışmalarından doğrudan doğruya bakanlığa karşı sorumludur. Tüm işletmeler, planlamaları yapan ve kontrol eden sekreterliğe karşı sorumludur. Tüm işletmelerin birer planı, bütçesi ve kotası vardır. Ürünler, İç Ticaret Bakanlığına yada devlet aygıtının yönetimi altındaki diğer sanayi işletmelerine teslim edilir. Bu işletmeler kendileri için çıkar sağlamazlar. Elde edilen tüm kârlar Küba devletine aittir.

Bakanlığın bir başka görevi de plan yapmaktır. Tabii tüm ülke çapında plan yapmaktan, yani sosyalist planla-

madan söz ediyoruz. Bunun için en başta gelen koşul, üretim araçlarının kontrol edilmesidir. Üretim araçlarını zaten denetliyoruz, ama bu yeterli mi? Hayır! Tüm istatistikleri, tüm ekonomik etkenleri de bilmek zorundayız. Bildiğimiz kadarıyla, kapitalist düzen bize istatistik bırakmadı. Hükümetimiz şimdi gerekli istatistikleri hazırlamak için çalışıyor.

Bu bilgilere sahip olduktan sonra, amaçlarımızı saptamalıyız. Ancak, gerçekçi olmak koşuluyla. Herşeyi beş yılda bitireceğimizi söyleyemeyiz, ama en zorunlu olanların planını yapmalıyız. Tüm bunlar yapıldıktan sonra, geriye yine çok önemli iki etken daha kalır. Bunlar, eylem birliği ve halkın desteğidir. Halk planlarımızı anlamalı ve desteklemelidir. Planlarımız ancak o zaman yürür.

Birkaç gün önce şeker işçileri bir slogan ortaya attılar: «l Mayısta altı milyon ton şeker!» Bunu duyduğumda şaşırdım, çünkü şeker hasadının yavaş gittiğini biliyordum. Fabrikaların müdürünü yanıma çağırdım. Bu sloganın işçilerin inisiyatifiyle ortaya çıktığını, kendisine hiçbir şey sorulmadığını söyledi. Bugün 30 Nisan. Bir günde 400.000 ton şeker üretilmesi gerekir ki, bu da olanaksız. Neden oldu bu? Plansızlıktan. Sadece yapıcı eleştiride bulunmak istiyorum, elbette. Ama gerçekçi olmalıyız. Ve plan yapmalıyız.

Ülkemizin sanayileşmesi, karşımıza bazı sorunlar çıkarıyor. Küba'nın, denizlerde ticaret filosu yoktu, ama dış ticareti çok gelişmişti. Şeker üretimi nedeniyle, Küba, Brezilya'nınkinin yarısı hacminde dış ticaret yapıyordu. Ama yine bu şeker üretimi nedeniyle, Küba azgelişmiş bir ülke olarak kalmıştı.

En önce yaptığımız reformlardan biri de ithal mallarının yerine olanaklar elverdiği ölçüde, Küba'da üretilen yerli malları koymak oldu. Bu, sanayileşmenin ilk aşamasıydı. Sanayileşmenin tüm aşamalarında yeni teknik elemanlara

ihtiyaç duyuyorduk. Bir başka önemli etken de hammaddeydi. Küba son derece zengin bir ülke, burada yetişmeyen hiçbir tropikal ürün yok. Sanayileşmek için gerekli herşeye sahiptik.

Sosyalist ülkelerin yardımıyla gerekli sermayeyi sağladık. Birkaç yıl içersinde, tarım ülkesi olmaktan çıkıp, sanayi ülkesine dönüşeceğiz. Fakat, şeker üretiminden vazgeçmek niyetinde değiliz. Şeker endüstrimizi geliştirmekle kalmayacak, yeni pazarlar da bulacağız. 1965'te ne kadar şeker üreteceğimizi şimdiden söyleyemeyiz. Ancak, şeker, gelişimimiz için önemli bir etken olarak kalmalıdır.

Zengin kaynaklarımızdan bir başkasını da madenler oluşturur. Üç temel maden cevherine sahibiz: Demir, nikel ve bakır. Bunlara ek olarak, topraklarımızda krom, manganez ve daha önemsiz bazı mineraller de bulunmaktadır.

Maden endüstrimizi nasıl geliştirdik? En büyük iki sorunumuz, toprak altı zenginliklerimiz hakkında fazla bilgimiz olmayışı ve uzman eleman eksikliğiydi. Sosyalist ülkelerin yardımıyla bu sorunun da üstesinden geldik. Küba'nın hazırladığı planlar çerçevesinde, bize en büyük yardımı sunan ülke Sovyetler Birliği'ydi. Sovyetler Birliği, uzun vadeli maden çıkarma çalışmalarıyla yakından ilgileniyordu.

Teknik açıdan gelişmiş bir ülke olan Sovyetler Birliği'ndeki çalışmalarla, Küba'daki çalışmalar arasındaki farkı açıklayabilmek için bir örnek vereyim: En önde gelen Sovyet jeologları, güneyde, dokuz milyonluk nüfusa sahip bir Sovyet cumhuriyetinden çıkar. Burada, on beş bin jeolog vardır. Altı milyon nüfuslu Küba'da ise, yurtdışından çağırılan Sovyet, Şilili, Perulu, Meksikalı ve diğer ülkelerden gelen jeologların sayısı yalnızca iki yüzdü. Kübalı jeologlara gelince, bunlar iki elin parmaklarıyla sayılabilir. Bir başka deyişle, teknolojiden tam anlamıyla yoksunduk.

Bugün neden böylesine çok yabancı tarafından ziyaret edildiğimizi açıklamak istiyorum. Çünkü bizim teknolojik bakımdan gelişmemiz, emperyalizmin çıkarlarına ters düşüyordu. Küba'da jeolojinin bilinmesini istemiyorlardı. Amerika Birleşik Devletleri'nin istediği, ne isek öyle kalmamızdı. Örneğin, bugün bir devrim şehidinin anısına Pedro Soto diye anılan Moa Bay Maden Şirketi, nikel çıkartan çok modern bir ABD şirketiydi. Bu şirkette birçok Kübalı mühendis çalışıyor, fakat hiçbiri herhangi bir şubenin başına yönetici olarak getirilmiyordu. Tüm şube müdürleri, ABD'den gelmeydi, Kübalılar, yalnızca emir alıyorlardı. Bazen bazı işler başarıyorlardı, ama onlardan her şey sır gibi gizleniyordu. Bugün tüm şube müdürleri Kübalıdır, bunlar Sovyet teknolojisinin yardımıyla çalışırlar.

Madencilik bir ülkenin gelişiminin temelidir. Demiri olamayan bir ülke, ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Demirsiz, çelik endüstrisi geliştirilemez.

Önce, Sovyetler Birliği ile, ulusal topraklarımızın dörtte birinde maden aranması için anlaşma imzaladığımızı açıklamalıyım. Şimdi, altı bin kilometre karelik bir alanda araştırma yapmaya başladılar, bu genişlik topraklarımızın yüzölçümünün yaklaşık olarak % 5'ine eşittir.

Oriente'nin kuzeyindeki Nicaro bölgesi, maden yatakları bakımından en zengin yeraltı servetlerimiz arasındadır. Burada, düşük kaliteli demir, kurşun, sülfür ve nikel cevherleri bulunur. Nikel madeni çıkarılmaya başlanmıştır.

Maden kaynakları üç milyar ton olarak varsayılmakta, bu da Küba için gerçek bir doğal zenginlik oluşturmaktadır. Krom ve demiri ayırmak gibi bir teknik sorunla karşılaşıldıysa da, gerekli incelemeler yapıldıktan sonra, bu sorunun çözümleneceğine inanıyorum. Demir, Pinar del Rio'daki yataklarda ve Oriente'nin güneyinde de bulunabilir. Vaktiyle ABD'li sahipleri tarafından işletilen daha eski

bazı madenler ve yeni açılacak olanlar bir arada düşünülürse, altmış yıl, demir sıkıntısı çekmeyeceğiz demektir.

İki nikel fabrikamız var: Eski Birleşik Devletler fabrikası ve Moa, yeni Birleşik Devletler fabrikası. Yeni fabrika, sanırım Haziranda tekrar üretime başlayacak ve bu devrimci hükümetin başarılarından biri olacaktır. Moa, ulusumuz kurtulduğunda, emperyalistler tarafından bitirilmek üzereydi, ama çalışmaya başlatılamamıştı.

Pinar del Rio'da ise bakır türünden potansiyel yeraltı zenginlikleri bulunuyor. Şimdi, görevimiz eski yatakların işlenmesinde gerekli gelişmeleri gerçekleştirmek ve yeni yeraltı kaynakları bulmaktır. Santiago yakınlarında çok miktarda manganez cevherine sahibiz. Oriente'nin kuzeyinde, Camagüey'de ve Pinar del Rio'da kromumuz var. Elektrik gücü üretimi için turba yataklarının işlenmesi olanaklarını da araştırmalıyız.

Çok önemli bir şeyden, petrolden yoksunuz. Küba'da, Amerika Birleşik Devletleri'nin birçok petrol rafineri şirketi vardı. Çünkü, Küba Karayibler'de önemli bir etkendi. Büyük limanlara sahipti, ulaşım ve iletişim açısından önem taşıyordu, ayrıca Küba'da ucuz işçi de bulunabiliyordu, maliyet giderleri düşüktü. Üç dev şirket Küba'da petrol rafinerisi kurmuşlardı. Bu petrol arıtma kuruluşları Shell, Esso ve Texaco'ya aitti. Petrolü Venezüella'dan alıyor, burada arıtıyor, sonra pahalı fiyatlarla Amerika Birleşik Devletleri'ne ve diğer Karayib ülkelerine satıyorlardı.

Devrimci hükümet gelişme yoluna koyulduğunda, Küba'da petrol üretimi çok azdı, ülkenin ihtiyacının % l'ini bile karşılayamıyordu. Petrol üretimini arttırmanın da bir kârı yoktu. Petrol aramaktan vazgeçilmesi belki de çıkarımıza daha uygundu.

Az sayıdaki Kübalı uzmanla ve Sovyet uzmanların yardımıyla, çok ilginç bir araştırmaya giriştik. Sovyet uzmanlar, geniş petrol yataklarının bulunabileceği iki nokta gös-

terdiler ve bu yerlerden petrol çıkarabilmek için özel bir teknoloji kullanacaklarını söylediler. Küba'da petrol bulunduğunun çok açık belirtileri var, uzmanlarımız ve dost ülkelerden gelen teknisyenler olanaklar elverdiğince çok petrol çıkaracaklar.

Sovyetler Birliği'yle 1,3 milyon ton kapasiteli bir çelik fabrikası yapımı için anlaşma yaptık. Bu bağlamda, Santiago de Cuba bölgesi ilk çelik fabrikamızın kurulması için uygun bulundu.

Çelik üretimi planlarınız şöyle: Sovyetler Birliği, 1964'de 250.000 ton üretecek bir fabrikanın yapımına başlayacak. Buna ek olarak Küba'da bulunan eski bir demir-çelik fabrikasını da geliştireceğiz. Bu işletmeye Antillana de Acero deniliyordu, anarşik kapitalist gelişmenin bir ürünüydü. Kötü tasarlanmıştı ve kötü işletiliyordu. İki yıl sonra, bu fabrika da 250.000 ton çelik üretir hale gelecek.

Çelik üretimini, madenciliği ve endüstriyi geliştirmek için elektriğe ihtiyacımız var. Şu anda, Küba'da 620.000 kilowatt kapasiteyle elektrik üreten kuruluşlar çalışıyor. Buna ek olarak, şeker fabrikaları için güç üreten, fakat verimsiz çalışan, 300.000 kilowatt'lık merkezlerimiz var. Gelecek beş yılda, 600.000 kilowatt'lık ek elektrik üretebileceğimizi umut ediyoruz. Bu elektrik santrallerinin çoğu sosyalist ülkelerin yardımıyla, bazıları da dolar alanına giren uluslar tarafından kurulacaktır. Başka bir deyişle, önümüzdeki beş yılda elektrik üretimimizi iki katına çıkaracağız.

Yapım malzemesi üretimi, sanayimizin gelişmesi için son derece gereklidir. En başta gelen üç önemli malzeme, seramik, tuğla ve çimentodur. Bu konuda da sorunlarla karşılaştık. Emperyalist abluka yüzünden iki seramik fabrikası çalışamaz durumda. Ama, ne olursa olsun, yapım malzemesi üretiminin kapasitesini arttırmak zorundayız. Yıllık 900.000-1.000.000 tonluk çimento üretimi, ülkenin

ihtiyacını karşılamaktan çok uzak. İlk beş yılda bu üretimi de iki katma çıkarmaya bakıyoruz.

Gelecekte, gelişmemizin temeli tarım olacaktır. Daha geniş otlaklara yayılan, daha çok sayıda büyükbaş hayvan üretimine önem vereceğiz. Hayvancılık endüstrisini geliştirmeyi ve ileride et, deri ve deri ürünleri ihraç eden bir ülke haline gelmeyi planlıyoruz. Tabii, uzun vadeli bir görev bu. Beş yıllık plan süresi içinde bunu geliştirmeye başlamayı planlıyoruz.

Sanayimizin gelişmesinde, bir başka çok önemli etken vardır: Bu da makineleşmektir. Bu alanda, Çekoslovakya ile komple bir otomotiv sanayisi kurmak için anlaşma imzaladık. Kurulacak olan fabrika, yılda iki bin traktör, beş bin kamyon, yüz adet sabit motor, üç bin motosiklet motoru, vb. üretecek. Kendi ulaşım araçlarımızı üretmemiz için gerekli temeli böylece atmış olacağız. 1965'te otomobil yapımına başlayacağız. Kalkınmamızın ilk aşamasım, sanayi için araç üretmeye ayırmış bulunuyoruz.

Havacılık alanında, teknolojiden yoksunluğumuz nedeniyle, uçak satınalmayı sürdüreceğiz. Ama, geleneksel pazarımızı terk edip, şimdi bu konuda önderlik yapan ulusların pazarlarından yararlanacağız.

Deniz ulaşımına gelince, önümüzdeki birkaç gün içinde, bu sanayi ile ilgili tüm fabrikalarıyla birlikte bir liman kurmak için Polonya ile anlaşma yapıp deniz aşırı ülkelere açılan bir ulus olacağız. Programımızın ilk aşamasında, küçük tonajlı balıkçılık tekneleri yer alıyor. İkinci aşamada, transatlantik ticaret için on bin tonluk gemiler inşa edeceğiz.

Cienfuegos'tan bu konuda pek çok mektup aldım. Gemi inşa endüstrisinin orada kurulmasını istiyorlar. Ancak, bir sanayi için en uygun yer saptanırken gözönünde bulundurulması gereken birçok etken vardır. Halkı iş-gücü olarak düşünmemiz, halkın işe ihtiyacı olup olmadığını hesapla-

mamız gereklidir. Ayrıca ödüllendirilecek bir kahramanlık eylemi varsa, bunu da dikkate alırız.

Örneğin, düşmana karşı öylesine mükemmel direnen Playa Giron halkına bir şeyler vermemiz gerekir. Birçok insan yaşamı yitirildi, kadınlar ve çocuklar bile öldürüldü. Bu bölgeye gitmek, oradaki insanlara ilgi göstermek zorundayız.

Yeni kurulacak endüstrilerin yeri saptanırken gözönüne alınacak çok önemli ekonomik etkenler de vardır: Elektrik ve su ihtiyacının karşılanması, ulaşım ve hammadde bunlardan en başta gelenlerdir. Bu, size Küba'da sanayi dağılımının nasıl yapılabileceği konusunda bir fikir verebilir.

Bir noktaya daha dikkatinizi çekmek isterim. Bu fabrikalardan hiçbirinin yeri henüz kesinlikle saptanmış değil. Gerektiği zaman, gerekli hesaplamaları yapıp bu yerleri belirleyeceğiz. Bunu size söylememin nedeni, belirli bir yerde fabrika yapılmasının planlanıp sonradan vazgeçilmesi yüzünden halkı öfkelendirmeyeceğimize inanmanızı istememdir.

Evet, şimdi başlayabiliriz. Pinar del Rio'nun Zavalo bölgesinde, silikon işleyen bir fabrika kuracağız. Silikon bakımından zengin bir bölge burası. Isla del Pinos'a da kaolin işleyen bir fabrika kuracağız. Pinar del Rio'nun Artemisa bölgesinde seramik imal edilecektir. Camagüey'de, bir alüminyum fabrikası ve bir cam kombinası inşa edilecektir.

Havana civarında çok fazla fabrika kurmamaya özen gösterdik, çünkü ülkenin haritasını olanaklar elverdiğince dengelemek istiyoruz. Şimdiye dek, yabancıların kurduğu tüm fabrikalar, hep Havana'ya yakın inşa edilirdi. Biz stratejik ve teknik açıdan en önemli sanayilerin Havana'da bulunmasını istedik, ama ağır sanayi kuruluşlarını, gerekli hammaddenin kolaylıkla elde edileceği bölgelere yerleştirmeye dikkat ettik.

Havana'da televizyon ve radyo alıcıları üretecek bir elektro-teknik kombinası, hafif kauçuk ürünleri için bir

fabrika, bir pil fabrikası, bir daktilo makineleri fabrikası, bir merkezi sanayi laboratuarı, bir bakır ve bir de tekstil fabrikası kurmayı planladık.

Kurşun kalem, dolma kalem gibi büro malzemesi üretmek üzere Batabano'da fabrikalar kuracağız. Endüstri merkezlerinin yerinin seçilmesinde politik etkenin de rol oynadığım gösteren bir örnek bu. Bu fabrikaların önemi çok büyük olmadığından, nerede olursa olsun kurulabilirler. Batabano limanındaki işçilere iş verilmesi amacıyla böyle davrandık, çünkü devrimden sonra turizmden kazandıkları gelirden yoksun kalmışlar, hükümetimiz de onlara bir fabrika inşa etmeye söz vermişti. Şimdi kolay bir işte çalışacaklar ve iyi para alacaklar.

Gübre fabrikasını, Matanzas'ta kuracağız. Bu kuruluş, Cuban-Nitro fabrikasının genişletilmişi olacaktır. Bu fabrika için bir sosyalist ülkeyle değil, bizimle çok iyi çalışan bir kapitalist şirketle anlaştık. Dolarla ilgili sorunlarla karşılaştığımızdan, ödeme ve diğer ayrıntılar konusunda pazarlık yapıyoruz. Matanzas için ayrıca bir sodyum klorid ve bir tekstil fabrikası planladık. Cardenas'ta, bir kilit fabrikası, bir maden eritme kuruluşu, bir de gaz pompaları ve buhar supapları fabrikası yer alacaktır.

Cienfuegos'ta bir kereste kombinası, bir makine fabrikası, bir dizel motorları ve kompresör fabrikası, bir dikiş makinesi fabrikası, bir elektro-teknik kombinası, bir pompa fabrikası ve daha başka sanayi işletmeleri kurulacaktır.

Santa Clara'da ev araçları üretimi amacıyla bir kombina inşa edilecektir. Burada ayrıca, Sovyetler Birliği'nden satınaldığımız mekanik elektrik arklı bir çelik fabrikası da kurulacaktır. Polonya'dan satınalınan elektrik arkı, mekanik kombinada kullanılacaktır. Yine, küçük bir çivi fabrikası, bir plastik eşya imalathanesi ve kamera parçaları imal eden küçük bir işletme daha açılacaktır.

Holguin'de her çeşit transformatörler üretecek bir fabrika ve bir de elektro-teknik işletmesi açılması planlanmıştır, Sagua de Tanamo'da tel, iğne ve topluiğne fabrikası kurulacaktır. Bu kent, diktatörlük zamanında zalimce bombalanmıştı, o zamandan beri yapılan fedakarlıkların karşılığı olabilecek birşey yapamamıştık bu kent için. Bahia de Nipe'de de iki nikel işletmesi kurulacaktır.

Guantanamo'da bir tarım araçları fabrikası ve tel fabrikası çalışmaya başlayacaktır. Santiago, ülkenin en büyük sanayi merkezlerinden biri olacaktır. Çelik fabrikalarından biri de Santiago'da kurulacaktır, ayrıca bir otomobil, traktör ve kamyon fabrikası inşa edilecektir.

Yine Santiago'da, Sovyetler Birliği'nden satınaldığımız, yılda bir milyon ton kapasiteli petrol rafinerisi kurulacak, ayrıca kablo ve elektrik tesisatları için galvanize demir üretecek yeni bir işletme açılacaktır.

İşte ulusumuz için gerçekleştireceğimiz program. İyimser bir planlama yapık ve barış güçlerindeki gelişmenin, saldırıları azaltacağına umut bağladık. En büyük dileğimiz bunun gerçekleşmesidir.

Ama, yine de, gerçek olguları her zaman hesaba katmalıyız. En başta gelen sorunumuz, emperyalist saldırılar. Bu saldırılar, nereye dek varacak? Hiçbir şey söyleyemem. Mr. Kennedy'nin kendi geleceğine tam bir güvenle, faşistçe inançlarla, küstahlıkla ve ilk kez Amerika Kıtasında her istediğini kolayca yapamayacağını anlamış olmanın verdiği öfkeyle dolu sözleri, Birleşik Devletler'in gelecekteki tutumunu bilmemizi olanaksız kılıyor. Sanayimizin gelişimi açısından da çok önemli bu, çünkü yapılan eserlerin üzerine sosyalist yapılanmayı da eklemek zorundayız.

Zaferin bizim olacağı kesin. Ama, emperyalist saldırıların bize ne derecede yıkım getireceğini bilemeyiz. Bu kez, yıkıcı saldırı, savunmasız aileleri mahvetti, Playa Giron bölgesindeki çarpışmalarda milis askerlerimiz ve pilotla-

rımız öldü. Kayıplar askeri nitelikteydi, eğer olaya bu ad verilebilirse. Fakat şimdi, sanayi kuruluşlarını yıkmayı ve sabotaj yapmayı planlıyorlar. Düşmanın gelip doğrudan doğruya kentlerimizi bombardıman etmesini de bekleyebiliriz, daha önce yaptılar bunu. Böyle bir felakete uğrarsak, yıkılanları yeniden inşa edemeyiz.

Örneğin, Kore'de yapılanlara karşı uyanık olmalıyız. Orada, Amerika Birleşik Devletleri hava kuvvetleri, yerde hareket eden herşeye ateş etmişti. Taş taş üzerinde bırakmadılar. Tüm binaları, evleri yerle bir ettiler. Yakılıp yıkılacak hedef kalmayınca, eğlence olsun diye sığırların üzerine bile ateş edip büyükbaş hayvan sürülerini telef ettiler. Fakat bugün, o korkunç savaştan yalnızca birkaç yıl sonra, Kore, yılda 2,5 milyon ton çelik üretmeye hazırlanıyor, bizim beş yıllık planımızda yer alandan çok daha büyük bir miktar bu. Diriliş olağanüstü oldu Kore'de. Çekilen tüm acılar, halkta daha çok çalışma isteği uyandırdı. Halk, savaştan manevi bakımdan daha da güçlenmiş olarak çıktı. Vazgeçmeyecekleri bir ideale sahip olarak ve adaletli bir sistem içersinde yaşayarak, varmayı planladıkları hedef uğruna çalışmak için gerekli enerjiyi kendilerinde buldular.

Üstelik o dönemdeki koşullar da şimdikinden çok farklıydı. Sovyetler Birliği, insanlık tarihinde eşi benzeri görülmemiş, müthiş bir savaştan yeni çıkmıştı. Atom bombasına sahip değildi yada henüz tam anlamıyla geliştirememişti. Uçakları, Amerika Birleşik Devletleri'ninkilerle kıyaslanamazdı. Yirmi milyon insan kaybeden ulusun, barış isteği çok büyüktü.

Kore, şimdiki durumdan çok farklı koşullar altında bulunuyordu. Başka bir saldırı yapılsa, o zamankinin aynı olmayacağına inanıyorum. Küba'da yapılan, yeni bir Kore yaratma girişimiydi.

Ama tüm bunlar, varsayımdan öteye gitmiyor. Bugün edindiğimiz acı izlenim, dünya barışının, faşizm bataklığı-

na gömülmüş bir ulusun faşist yöneticisinin sapık öfkelerine, sinir bunalımlarına bağlı kaldığıdır. Bu nedenle, bunu da sanayileşmemizde bir etken olarak gözönüne almak zorundayız. Sorunlarımız arasında, sanayi zenginliklerimizden ne kadarını yeniden kurmak zorunda kalacağımızı, bunun için ne kadar zaman, para, iş-gücü ve malzeme harcayacağımızı hesaplamak da var.

Elbette ki, tek sorun da bu değil. Kendi içimizde de bazı çok ciddi sorunlarımız var. Beş yıllık plandan söz ettiğimizde bunlardan birini ortaya koymuştuk. Teknolojinin hiçbir zaman gelişemediği bu ülkede, doğal zenginliklerin neler olduğunu bilmeyen, Kuzey Amerika'daki deve, Birleşik Devletlerin büyük teknik yeterliliğine, Birleşik Devletlerin bilimdeki büyük başarılarına bağımlı kalan; tüm teknik deneyimi, bozulan parçaların yerine yenilerini ısmarlamak için kataloglara bakmaktan öteye gidemeyen bu ulusun temel bilgilerden yoksun oluşuydu en büyük sorunumuz.

Bizim üzerimizde etkisi büyük oldu bunun. Yalnızca teknik alanda, uygulamada, personelimizin yeterliliğini sınırlamakla kalmadı, ideolojik anlamda da sınırlamalar getirdi, bu ise çok önemli bir noktadır. Birleşik Devletlerdeki teknik personel Küba'dakinden çok farklıdır. Birleşik Devletlerde teknik personel ayrı bir kategori oluşturur ve sömürülenlerle sömürenlerin tam ortasında yer alır. Emekçilerin sofrasından daha çok kırıntı kalır bunlara. Gerçek yaşamdan tümüyle kopuk olan bu teknik adam kavramını Küba'da da kabul ettirmeye çalıştılar. Devrimci hükümetten yana olan teknik personelin bile, «Ben bir teknisyenim» diye kendini toplumun diğer kesimlerinden ayrı tuttuğuna tanık oluyorduk. Bu, o kişinin, Batista iktidarı zamanında, Küba sosyalist hükümetinin emrinde, Prio döneminde yada herhangi başka birinin hükümeti sırasında çalıştığı gerçeğini haklı çıkarmak için söylenen bir sözdür, sanki bu kimse farklı bir toplum kategorisine aitmiş, top-

lumun dışındaymış gibi. İnsanlarda bu tutumu yaratan emperyalizmdi.

Bu tutuma karşı mücadele etmeli, bu görüşleri değiştirmeliyiz. Bir ulus laboratuarda yaratılamaz. Halkın gücüyle oluşturulmalı, halkın birliğiyle kurulmalıdır. Bu nedenle tüm teknisyenlerimizin halkın bir parçası olmasını istiyoruz ve bu yüzden, bugün güçlüklerle karşı karşıyayız.

Bazı teknisyenlerimiz değişimlere ayak uydurdular, ama öyle bazıları var ki daha önceki dönemlerden günümüze kalmış ve hiç değişmemişler. Bundan dolayı, yeni insanı yaratmaya kararlıyız. Bu insan, işçi sınıfının yada köylülüğün içinden çıkacak ve devrimimizin eseri olacaktır.

Elimizdeki teknisyenler ideal tipten olmasalar bile, biz bunu hiç teknisyen olmamasına yeğ tutarız. Birçok hallerde, hiç teknik eleman bulamıyoruz. Bunlardan birçoğu yurt dışına gitti, hâlâ da her gün gidiyorlar. Küba'daki yeni atmosfere katlanamayan birçok kişi, her gün kendi isteğiyle sürgüne gidiyor.

Kuruluş çalışmaları zor oldu, bundan sonra da zor olacaktır. Eğitilmesi gereken kişilerin eğitimlerini hızlandırdık. Kuruculuk, güç bir görevdir. Fakat, halk üreticilik düşüncesini benimsediğinde ve özlemlerinin gerçekleşeceğini anladığında mucizeler yaratır.

Şimdi, ikinci planda kalan sorunları ele alalım. Örneğin, çeşitli teknolojiler arasında farklar var. Sovyetler Birliği'nde hâlâ yarda, inç, pound gibi ölçüler kullanılıyor. Oysaki diğer uluslar çoktan daha akla uygun olan ondalık ve metrik sisteme geçmiş bulunuyorlar. Bu belki küçük bir sorun olabilir, ama metrik sisteme göre tasarlanmış makineler kullanılırken karışıklık yaratıyor. İşçilerimiz gerekli ayarları yapmak zorunda kahyorlar.

Bugün bize hammadde sağlayan sosyalist uluslarla, Amerika Birleşik Devletleri arasındaki farkı biliyorsunuz. Amerika Birleşik Devletlerinde, tüketim malları endüstrisi

olağanüstü gelişmiş bulunuyor. Sosyalist ülkelerse, birinci planda ağır sanayilerini geliştirmeye önem verir. Sosyalist ülkelerde herşey planlıdır. Eğer bir milyon bardağa ihtiyaç varsa, bir milyon bardak üretilir, iki milyon üretilmez. Bardaklar hep aynı niteliktedir, rekabet yoktur. Kapitalist ülkelerdeyse bir malın kalitesi çok büyük önem taşır ve pazarda rekabet yaratır. Bu nedenle, üretilen malın kalitesine, kusursuz görünümüne önem verecek biçimde çalışan, bu anlayışa göre tasarlanmış olan üretim sistemimizi, belki de halkın büyük çaptaki ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik biçimde değiştirmemiz gerekecektir.

Tüm bunlara ek olarak, hammaddeler üzerinde emperyalist abluka sorunu elimizi kolumuzu bağlıyor. Birçok nedenden dolayı haksız ve yersiz bir abluka bu. Yersiz, çünkü satış yapmak onların çıkarına daha uygun. Yine, haksız ve yersiz olmasının bir başka nedeni de, emperyalistler arası sürtüşmelerin çok şiddetli olması, bazı ürünlerin satışını önleyememeleri. Satmamaktan zarar görürler. Çıkarlarını yitirirler. Sonra, bazı stratejik ürünler seçip, bunların ticaretini engellemeye uğraşırlar.

En önemli hammaddelerin bulunamayışı yüzünden, bazı fabrikalarımızı kapatmak zorunda kaldık. Örneğin, bize amonyak satmıyorlar. Cuba-Nitro kompleksi, henüz amonyak fabrikasını tamamlayamadı. Şu anda, Sovyetler Birliği'nden de amonyak getirtemiyoruz. Bilirsiniz, amonyak, talebi çok yüksek olan bir sanayi ürünüdür. Cuba-Nitro'da üretim durduruldu. Başka fabrikalarda da aynı şey oldu. Bazıları kapasitelerinin yarısıyla çalışıyor. Bu böyle giderse, planlarımızı gerçekleştirmemiz de olanaksızlaşacak.

Üretim planlarımızı, her çeşit hammaddeyi ve gerekli tüm yedek parçaları getirtebileceğimizi düşünerek yaptık. Büyük bir heyecanla ve hevesle planlarımızı yapmaya başlamıştık. Bu plan, henüz hazırlık aşamasında olduğundan halka açıklanmadı. Asıl kalkınma planı, 1962'de hayata geçirilmeye başlanacak.

Şeker endüstrisinde çalışan kardeşlerimizin yaptığı yanlışa benzer bir yanlış yaptık. Kitlelere gitmedik. Laboratuarda çalışırcasına plan hazırladık. Kurulu fabrikaların kapasitesini ve üretimi hesaba kattık. Bu bizim çalışma planımızdı. Bugün, kitlelerin plana katılmadığını açıkça görüyoruz, oysaki kitlelerin benimsemediği bir planın başarıya ulaşma şansı yoktur.

Bu koşullar altında, planımızı gerçekleştiremeyecek durumdaydık. Temelde, çelik üretiminde hedefimizin ancak %25'ine erişebildik. Ama bu bile, üretimi bir yıl içinde %75 arttırmamıza yetti de arttı bile. Bu bize Küba'daki üretim merkezlerinin çoğunun çalıştırılamadığını gösterir. Görevimiz, tam kapasiteyle çalışmalarını sağlamaktı. Ancak, hammaddeden yoksun oluşumuz ve planlarımızı kitlelerle tartışmamamız nedeniyle başarısızlığa uğradık. Bir başka sorunumuz da, tarımla eşgüdüm sağlamaktır. Bu eşgüdüm kusursuz olmalıdır.

Şimdi de işçilerle ilişkilerimizden söz etmek istiyorum. Emekçi sınıf kendi potansiyelinin, görevlerinin ve haklarının bilincinde değil henüz. Gönüllü çalışma ve üretime doğrudan doğruya katılmayan halkın şekerkamışı kesmesi konusunda pek çok propaganda yapıldı. Bilirsiniz, şekerkamışını kesildiği gün işlenecek hale getirir ve bir ürün halinde elimize geçirmiş oluruz. İşçiler, pazar günleri daha yapılacak iş varken, en acil olanı bitirdim diye çıkıp giderlerse, özverinin anlamını kavrayamamış, devrimin ihtiyaçlarını anlayamamış demektir. Havana'da, pazar günü şekerkamışı kesen gönüllülerin çok faydası görüldü, Havana Bölgesinde şekerkamışı üretimi hızlı bir artış gösterdi. Ancak, burada belirtmek istediğim, işçi sınıfının tüm gücünü henüz ortaya koymadığıdır.

Bugün bir devrim dönemi yaşıyoruz, devrimimizin bir sosyalist devrim olduğunu tüm dünyaya açıkladık. Sosyalizm yalnızca bir söz değildir, ekonomik etkenlerin ve bi-

linç etkeninin sonucudur. Bu nedenle ve bu bağlamda, daha yapmamız gereken çok şey var.

Kitleler, ekonomik planlamayla ilgilenmeli, görevlerinin ne olduğunu bilmeli, tüm fabrikalarda işçilerin haklarını nasıl savunacaklarının bilincinde olmalıdır. Kitleleri yakından ilgilendiren bazı sorunlar vardır. Fabrikalarında neler olduğunu ve bunun tüm ulusun yaşamıyla ilişkisini bilmelidirler.

İşçilerin, devrimin tam anlamıyla farkında olmaları için çalışıyoruz. İki büyük fabrikada bu konuda çalışmalar sürdürülüyor. Bir tanesi yakında halkın malı olacak. Burada, çalışma yarışı ve işçi eğitimi planları uygulanıyor.

Yarışma planlarının bir bölümünü de, üretkenlik ve ödüllendirilmenin eş zamanlı kılınması ve çalışma standartlarının saptanması oluşturuyor. Yarışma planının ilk aşaması örgütlemeyle başlıyor. İşçiler, fabrikalarım temiz tutmak, makinelerine özen göstermek, iş merkezlerini sabotajlardan korumak, çalışmaları ve eğitimleriyle ulusal üretime katkıda bulunmak zorundalar.

Eğitim planı, fabrikadaki makineleri kullanmak için gerekli asgari teknik bilgiye ve yeterliğe sahip olmayla başlar. Okullar ve üniversiteler, işçilerin mühendisler düzeyinde bilgi edinmelerinde yardımcı olacaktır. Bir yandan çalışma, bir yandan da eğitim, işçilerimizi kalifiye teknisyenler düzeyine yükseltecektir. Bu da yerine getirilmesi gereken büyük bir görevdir.

Bu çalışmalar için iki önemli etken söz konusu: Birincisi, ulusun kararlılığı, ikincisiyse sosyalist ülkelerin yardımı. Bu iki etken birbirinden ayrılmazdır, birbirini tamamlarlar. Sosyalist ülkeler, ulusun kararlılığını gördüklerinde, yardımlarını bizden esirgemezler, yardım geldiğinde de ulusun çalışma ve ilerleme için kararlılığı artar.

İlk önlemlerimiz, Amerika Birleşik Devletleri'ni rahatsız etti. Ama, asıl mücadelemiz tarım reformuyla başladı.

Tarım reformu, sosyalizme götüren eğik düzlemin başlangıç noktasıdır. Toprak reformu, Amerika Birleşik Devletleri'ne ait tekelci işletmelerin binlerce caballeria'lık arazisini onların elinden almıştı.

Emperyalistlerin uzlaşmaya niyetleri yoktu, hemen tepki gösterdiler. Amaçları hükümetimizi çökertmekti. Bir açmaz içindeydik, ya dosdoğru yolumuza devam edecek yahut da dize gelecektik. Bu yola devam etmemiz, daha çok emperyalist baskı getirecekti, oysaki hemen tarım reformunun arkasından, maden yasasını çıkartmış, petrol şirketlerine elkoymuştuk. Emperyalistler şeker kotamızı kaldırdılar, biz de şeker fabrikalarını devletleştirdik. Bunun ardından elektrik şirketini de devletleştirdik. Hızlı ve görülmeye değer dönüşümler yapıldı ve bu yılın ilk günlerinde, başbakammız sosyalist döneme girdiğimizi açıkladı.

Şimdi, sosyalizmi tanımlamak için yeterince zamanımız yok. Sanayideki çalışmalarımızın başarılı olabilmesi için, sosyalizmin belirleyici niteliğinin halkın üretim araçlarına sahip olması ve bunların halka hizmet etmesi olduğunu bilmek zorundayız. Bu ekonomik temelin yanı sıra, çok büyük önem taşıyan bilinç etkeni de söz konusudur. Yakında, bu eğitim dizisinin kapanış konuşmasını yapacak olan başbakanımızın yada başka birinin, bu sorunları size daha geniş biçimde açıklayacağını umuyorum.

İçinde bulunduğumuz yeni aşamada, halkımız görevlerini ve haklarını iyice bilmezse, bir sosyalist topluma dönüşmemiz ve bir sosyalist toplum olarak istediğimiz biçimde çalışmalarımızı sürdürmemiz olanaksızlaşır. Sosyalist toplum kesinlikle demokratiktir, halkın ihtiyaçlarının yerine getirilmesi ve özlemlerinin gerçekleştirilmesi temeline dayanır. Tüm belirleyici konularda, alınacak kararlarda, en önemli rolü oynayan halkın ta kendisidir.

2 KÜBA'NIN EKONOMİK SORUNLARI(*)

Yoldaşlar,

Dilerseniz, Sanayi Bakanlığının çalışmalarım, özellikle de en zayıf noktalarım, birlikte gözden geçirelim.

Yanlışlarımızı iyice vurgulamalıyız. Bunları, ortaya koymalı ve halkın dikkatini yanlışlarımızın üzerine çekmeliyiz, ancak böylelikle çabucak düzeltilmeleri olanağını elde edebiliriz. Doğallıkla, üretimde yanlışlar ve büyük yetersizlikler sözkonusu. Bunlardan bazıları haklı görülebilir. Ama, önemli olan hatalarımızı hakli göstermek değil, bir kez daha tekrarlanmamalarını sağlamak aslında.

Beni, sıcak ve coşkun alkışlarımzla karşıladımz. Bunu tüketiciler olarak mı, yoksa işbirlikçiler olarak mı yaptınız

(*) Komutan Emesto Che Guevara'mn, 26-27 Ağustos 1961 tarihlerinde, Havana'da, Chaplin Tiyatrosunda yapılan Birinci Ulusal Üretim Toplantısında, 27 Ağustos günü verdiği söylevin birinci yarısı. Fabrikalardan, devlet dairelerinden ve daha başka işyerlerinden gelen 1.500'den fazla delege, ayrıca Birleşik Devrimci Örgütlerin yerel ve taşra bölgeleri liderleri, bakanların ve kitle örgütleri önderlerinin Küba'nın ekonomik durumu konusundaki raporlarını dinlemek üzere toplantıda hazır bulunmuştu. Toplantı, Fidel Castro tarafından açılmış, Che Guevara'nın konuşması, 29 Ağustos 1961'de, *Hoy* ve *El Mundo* gazetelerinde yayınlanmıştı.

bilmiyorum [Gülüşmeler], çünkü hepimiz aynı üretim sürecinin içindeyiz... sanırım işbirliği sözkonusu burada. [Gülüşmeler]

Sanayi Bakanlığında yapılan birçok yanlış, halka mamul ürünler sağlamakta ciddi güçlüklerle karşılaşmamıza yolaçtı. Planlamaya doğru hızla yol alan devlet aygıtında, hiçbir zaman, herhangi bir yanılsamadan dolayı tek bir devlet kurumunun yada tek bir kişinin sorumlu olduğu söylenemez.

Bir yanlış, birçok alanlardan birden kaynaklanabilir. Bir sıkıntıyla karşılaştığımızda, geriye dönüp kaynağına bakmak durumundayız. Bunlar, bazen bizim sanayi dallarımız olabilir, bazı hallerdeyse, Dış Ticaret Bakanlığı da olabilir. Sonra, tüketim maddeleri dağıtım ağına bir gözatmak zorundayız, bunun da hemen hemen tümü İç Ticaret Bakanlığının elinde. Bazen da yanlışlığın izini süre süre Ulaştırma Bakanlığına, Halk Hizmetleri Bakanlığına, hatta ve hatta orduya bile varırız.

Benden önce söz alan yoldaşın da belirttiği gibi, bilançomuz olumlu sonuç gösteriyor, gelecekten çok şey bekleyebiliriz. Yine de, bugün burada şimdiki yanlışlarımızı tartışmak için toplandık.

Yalnızca birkaç ay önce kurulan ve örgütlenen Sanayi Bakanlığı, bugün en önemli bakanlıklardan biri haline gelip yarınımızın ve Küba'da sosyalizmin kuruluşunun köşe taşını oluşturma yükümlülüğünü üstlendi.

Tüm yeni bakanlıklar gibi, Sanayi Bakanlığımız da büyük bir coşkuyla, teknik yardımlarla, bazı yoldaşların çat pat bilgisiyle kuruldu. Halkın katılımı daha da coşkulu oldu, iş başarmaya en çok heves duyanlar işletmelere yönetici, tüm bakanlık şubelerinin başına birer yetkili seçmeye giriştiler.

Ama yanlışlıklar da yok değildi. Adım başında işletme yöneticilerini, bakanlığın şube başkanlarını değiştirmek

zorunda kalıyorduk. Bazıları kültürel ve teknik düzeylerini yükseltmeye gönderiliyor, daha başkaları politik konumunu kanıtlamak zorunda tutuluyordu. Üretim süreci içinde, geleceğe yönelik, ileride Küba'da kurulacak yüksek teknoloji sanayilerinde görev alacak yönetici kadroların yaratılması için de çaba harcıyorduk.

Tüm bakanlık aygıtında, üretim iki bölüme ayrılır: Temel yada ağır endüstri ve hafif endüstri. Bunlar, bakanlığın üretici süreçlerinin temelini oluşturur. Öteki bölümlerde de -ekonomik işler ve sanayi kuruluşları inşa bölümleri- yine yaşamsal önem taşıyan şubeler yer alır. Bunlardan biri, Planlama Genel Merkeziyle eşgüdüm içinde, bakanlığın çalışmalarına rehberlik eden planlama şubesidir. Ötekisiyse, işletmelerin tüm içsel ve dışsal ihtiyaçlarım karşılamak için gereken her şeyi bulup anlaşmaları yaparak Sanayi Bakanhğına teslim etmekle görevli kaynak sağlama şubesidir. Bu şubenin asıl görevi, şube düzeyinde anlaşmalar imza etmekten çok, malzemeyi bulmak ve anlaşmaların hazırlanmasında gözetimdir.

Yatırımlar şubesi de yaşamsal önem taşır. Görevi, yatırımların yapılacağı alanları belirlemek, miktarını saptamak, gelişimin hızlanan tempolarını sürdürmek için hangi sanayi dallarının gerekli olduğunu ortaya koymaktır.

Sosyalist ülkelerden en büyük yardım bu yatırımlar şubesine geldi. Tabii ki, fabrikalarımızın çoğunun kuruluşunu ve teknolojik gelişmeyi, işletmelere temel kaynakları sağlayan sosyalist ülkelere borçluyuz.

Sanayi Bakanlığı, bugün için çalışmak, tüm halk kitlesinin ihtiyaç duyduğu çok sayıda tüketim maddesini sağlamak, ayrıca gelecek için de plan yapmak zorundadır. Yani, ağır ve hafif sanayilerin çalışmasından, bugün için üretimden ve gelecek için yapılacak araştırma ve planlamadan sorumludur.

Sanayi bakanhğı için plan temeldir. En ciddi eleştirilerimizden birini de bu konuda yapmalıyız. Bugüne dek, Sanayi Bakanlığında tasarılarımız pek belli belirsiz çizgiler taşırdı, çünkü iyice geliştirilmiş hipotezlerden yararlanamıyorduk. Daha önceleri, anlaşılabilir bir plana bile sahip değilken, örneğin şimdiki gibi beş yıllık bir planımız yokken, gerekli ciddi tutum ve sabırla bazı taslaklar üzerinde çalışamıyorduk. Bu projeleri derin biçimde inceleyemiyor, dengeleyemiyor, bakanlık düzeyinde geçerli kararlara varamıyorduk.

Zamanla, dost ülkelerin deneyimli resmi görevlileriyle doğrudan bağlantılarımız sonucu, bakanlıkta kimseye danışmadan kendi kararlarımızı almaya başladık. İşletmeler söz konusu olduğunda, yanlış kararlar verdiğimizi sanmıyorum. O zamanlarda, pratikte her şeyden yoksunduk. Yine de kimseye damşmadan yapacağımız işleri kararlaştırıyorduk. Yoldaşlarımız, sürekli biçimde, kişisel ilişkileri sayesinde, yeni fabrikalar için yeni anlaşmalar yapma olanakları yaratıyorlardı. Şimdi, bu çalışma yöntemini terk etme süreci içindeyiz, ülkenin ihtiyaçlarım daha geniş çapta tartışarak saptamaya çalışacağız. Yeni kurulacak işletmelerin gerektirdiği hammaddelerin nasıl sağlanacağı bile, böyle ortaklaşa tartışmalar sonucunda belirlenecektir.

Sanayi Bakanlığı, Küba'nın çalışan geniş halk kitlelerine dayanan dikey bir kuruluştur. «Dikey» dedim, çünkü bu tip bir kuruluşun örgütlenmesi, karar almakla yükümlü merkezi bir liderliği gerekli kılar. Aym zamanda, yönetim son derece demokratik olmalıdır, çünkü planları kitlelere götürmenin, onlarla tartışmanın, kitlelerin onayını almanın, bir plan hazırlamakta ve plana rehberlik etmekte kitlelerin katılımım sağlamanın tek yoludur bu.

Kitlelerle bu bağları kurmaktan hiçbir zaman yan çizmedik. Ama, bazı durumlarda, eşgüdüm eksiklikleri görüldü, açıkça söylemeliyiz ki bu eksikliklerde her iki taraf da hatalıydı.

Bakanlık, sık sık kitlelere danışmadan buyruklar veriyordu. Sendikalar ve işçi kitleleri önemsenmiyordu. Başka bazı durumlarda, sendikalar ve federasyonlar liderliğe hiç danışmadan, bazen çok devrimci ve bazen de pek o kadar devrimci olmayan kararlar aldılar. Bazen de, Sanayi Bakanlığında üretimi etkileyebilecek yada etkileyen işçi sınıfı tarafından varılmış kararlara rastlıyorduk, bunlar, bakanlığın yüksek düzeydeki yöneticilerine sorulmaksızın alınmış kararlardı.

Üzerinde en çok durmamız gereken konular bunlar işte. Bakanlıkla işçi kitleleri arasında tam bir bağlantı olabilmesi için birlikte çalışmamız gerekli bu konuda. Planlamaya ülkede ihtiyaç duyduğu kitle desteğini kazandırmak üzere, sınırları iyice belirlenmiş alanlarda, işbirliği içinde çalışmalıyız.

Şimdi, bakanlığımızın şubelerinden bazılarını çok kısaca incelemek istiyorum. Özellikle, Sanayi Bakanlığına bağlı kırk işletmenin çalışmalarını kısaca ve eleştirel gözle analiz etmek amacındayım. Kaynakların nasıl sağlandığını, bu yıl üretimde saptanan hedeflerin aşılıp aşılmadığını ve bunun nedenlerini göreceğiz.

Daha önce de söylediğim gibi, devrimden evvelki dönemde, Küba'da tüketilen tüm mallar ve yerel imalathanelerde kullanılan hammaddeler dış ülkelerden ithal ediliyordu. Bu nedenle kaynak sağlama şubesi, dış pazarlar açısından son derece önemlidir. Bu şubenin başlıca görevleri, Planlama Genel Merkezinin gözetiminde ve devlet planlarıyla paralellik içinde, gerekli ürünlerin elde edilmesi ve teslimi için merkezi planlar hazırlamak ve uygulamaya koymaktır.

Kaynak sağlama şubesi, kaynaklardan nasıl yararlanılacağını planlarken, malzemenin tüketimi için kabul edilen standartlara uyar. Konsolide işletmelerin bu standartları çiğnememesine özen gösterir. Konsolide işletmelerde,

malzeme yedeklerinin el altında bulundurulmasına ilişkin normlar saptar ve gerektiğinde bunların kullanımına izin verir, koşullar gerekli kılarsa bazı danışmanların da düşüncesi alınır. Sonra, teslim planları devreye girer. Sanayi Bakanlığına bağlı işletmelerle satınalan bakanlık arasında hazırlanan satış anlaşmalarının metinleri hazırlanırken, yurt içindeki ekonomik ihtiyaçların hem niteliksel, hem de niceliksel bakımdan karşılanmasının güvence altına alınması kesinlikle gereklidir. Konsolide işletmeler tarafından yapılacak teslim işlemlerinin planları hazırlamr ve gerçekleştirilip gerçekleştirilmedikleri şube tarafından denetlenir.

Uzun süreli araştırma ve incelemeler gerektiren bir görevimiz var, planlama görevimiz. Bu çalışmalar da kaynak sağlama şubesinin sorumluluğu altındadır. Yine aynı şube, önümüze çıkan güncel sorunları çözmek için somut ve pratik eylemlerde bulunmak zorundadır. En kusursuz planlarda bile, bu tür sorunlar önceden kestirilemeyebilir. Bunlardan bazıları hiç plan olmayışından yada ülkenin içinde yaşadığı zor dönemlerden dolayı ortaya çıkabilir. Kısa bir süre önce tüketici haline gelen, satınalma gücü artan kitleler, piyasaya yeni çıkan malları elde etmek için büyük bir baskı oluşturur. Bir de, bugüne dek bize bir hayli güçlük çıkaran, fakat artık çözümlenen bir sorunumuz var. Sanayimiz için gerekli hammaddeleri, teknisyen ve işçilerimizin bilgilerine uygun teknolojiyle birlikte, geleneksel pazarlarımızdan çok farklı, yeni pazarlardan satınalmaya başlamıştık. Epeyce gürültü patırtı kopartıldı bu sorun etrafında, çözümü için de epeyi uğraşmak zorunda kaldık.

Sonuca bağladığımız sorunlar saymakla bitmez. Sosyalist ülkeler, yorulmak nedir bilmeksizin bize yardımda bulundu. Biz de üzerimize düşen görevi yerine getirdik. Elimizden gelenin en iyisini yaptık, pek çok sorunu çözüme ulaştırdık. Yine önümüzde, aşmamız gereken güçlük çok, bu yıl bazılarını yenmek için ısrarla didineceğiz, bazılarıysa gelecek yıla kalacak.

Örneğin, ithal mallarına bağımlı olmamızdan dolayı üretimde büyük bir durgunluk yaşanıyordu. Bu yılın başlarında, durgunluk son haddine varmıştı. Şimdiyse, bu sorunun üstesinden geldik artık.

Hammadde ve yedek parça kıtlığı, önümüze çıkan başlıca iki sorundu. İşletmelerimizdeki durgunluk yalnızca emperyalist saldırı ve pazarların darlığı yüzünden baş göstermemişti, kapitalist üretimdeki anarşi, işletmeler arasındaki bölünmeler ve rekabet, aslında bir ve aynı ürün için imalatta görülen çok sayıda farklı teknolojiler, örneğin sabun gibi yada diş macunu gibi basit ürünlere gereksiz yere eklenen çok miktardaki katkı maddesi ve yolaçtıkları güçlükler nedeniyle durgunluk yaratıyordu. Otomobil lastiği endüstrisinde, binlerce çeşit hammadde kullanılıyor, bu da teknisyenlerin bunların tümünü bir araya getirmesini çok güçleştiriyordu. Her bir fabrikada, ayrı ayrı üretim normları saptamak, teknolojiyi standartlaştırmak ve kaliteyi düşürmeden en basit yoldan üretim süreçlerini yürütmek için uğraştık.

Ancak, birçok işletmede, çok fazla hammadde sıkıntısı olmadığı halde, üretim beklenen oranda gerçekleşmiyordu.

Başlangıçta, Planlama Şubesi bazı akla yatkın üretim hedefleri önerdi, ancak normal kaynaklarımızı elde ettiğimiz pazarlar, özelikle de ABD pazarları hesaba katılmamış, tozpembe koşullar öngörülmüştü. Uygulamada, planın gerçeklere uymadığı anlaşıldı, bazı olağan durumlar gözönüne alınmamıştı. Plan hazırlanırken yalnızca üretim potansiyeli temel alınmış, gerekli olan her şeyin bulunacağı sanki garantiliymiş gibi davranılmıştı. Gerçek buydu, az sonra yapacağım karşılaştırmada, üretim hedeflerinden hiçbirine varılamadığını göreceksiniz.

Kırk işletme arasından, belki biri yada ikisi hedefine ulaştı. Ötekiler, geçen yıla oranla büyük bir artış göster-

mekle birlikte, üretimde beklenenin altındaki bir düzeyde kaldılar.

Şimdi iki gerçeği birbirinden açıkça ayırdetmeliyiz: 1) Üretim geçen yıla oranla arttı. 2) Bu yıl için belirlenen gerçek üretim hedeflerine ulaşılamadı.

Karşılaşılan güçlükler, durgunluk, hammadde ve yedek parça sıkıntısı üretim hızını azalttı.

Zaman zaman hammadde ve yedek parça kıtlığına bağlı geçici kısmi durgunluklar yaşanıyordu, bazı işletmelerse sürekli bunalım içindeydi. Bunlar, felce uğramıştı aslında. Bazı işletmelerdeyse, ancak bazı üretim zincirleri, kısmen çalışmasını sürdürüyordu. Bu zor dönemi atlattık, şimdi, aradan altı ay geçtikten sonra, tüm sanayi dallarımızda üretim oranı arttı. Yine de, bir-iki önemli noktaya eleştirel açıdan dokunmadan geçemeyeceğim. Birincisi, bunalımlar sırasında bile üretimi sürdürmemizi sağlayabilmemiz için Sanayi Bakanlığına bağlı tüm devlet işletmeleri yedek kaynaklara sahip değil. Deniz trafiğinde meydana gelecek en küçük bir aksama yada herhangi bir geminin gelişinin gecikmesi, bazı sanayi dallarında üretimin durmasına yolaçabilir. Ayrıca, yedek parça konusunda da sürekli darlık çekiyoruz.

Yedek parça sıkıntısının giderilmesi için işçi kitleleriyle bağ kurduk. İlk kez örgütlenen çalışma yarışı harika sonuçlar verdi. Tarım bölgelerinde yaşayan halkın yarışmaya katılması için komiteler oluşturduk, böylece ülkenin her yanında tüm işçi ve köylülerin katılımıyla, sayısız sorunun üstesinden geldik. Sonuçta, bakanlık düzeyindeki hammadde komitesi, yerel olarak çözülemeyen sorunlarla uğraşmaya başladı yada yurt içinde üretilemeyen bazı maddeleri dışarıdan getirtmeyi üzerine aldı. Bu çalışmalar, hâlâ tam anlamıyla düzene konmuş değil, ama işe başlandı ve umutlarımızı aşan başarılar elde ettik. Elbette ki bu yalnızca Sanayi Bakanlığının başarısı değil, işçi kitleleriyle kur-

duğumuz bağların, işçi kitlelerinin ülke yönetimine katılımının sonucudur.

Bugünlerde, yeni bir çalışma yarışı kampanyası başlatmanın yollarını arıyoruz. Bu kampanyanın özellikleri öncekinin aynı olacak ve «kendi fabrika donanımını kendin yap» sloganına uygun biçimde yürütülecektir. Bunun anlamı, en becerikli, en fedakar işçi ve teknisyenlerin bir araya getirilip ülkede kullanılan makinelerin benzerlerini yaptırmak, yurt içinde bulunabilen malzemeyle sanayi donanımı kurmaktır. Artık, yedek parçalardan yararlanarak makineleri çalışır durumda tutma zamanı geçti, bu soruna pasif biçimde yaklaşmayacağız. Üretimin gelişmesiyle birlikte etkin mücadele dönemi başlıyor: Ülkede üretimi çoğaltmak üzere makine üreten, Kübalı işçilerimiz ve teknisyenlerimiz olacak.

Tabii ki, önümüzde aşılacak çetin bir yol uzanıyor. Bu yolun sonunda, yeni makine modelleri tasarlayıp Küba'yı bir sanayi ülkesine dönüştüreceğiz. Ancak, adım adım ilerleyeceğiz, aşamaları atlamayacağız.

Şimdiki en önemli görevimiz, tüm ilgi ve dikkatimizi «kendi fabrika donammını kendin yap» kampanyası komiteleri üzerinde yoğunlaştırmak, bu tür donammla, en çok yarar getirecek alanlarda üretimin hızla artmasım sağlamaktır.

İzin verirseniz, sanayi kuruluşlarımızın tüketim malları üretimi bakımından neler ortaya çıkarabildiğini gösteren küçük bir liste okuyayım. Sanayi Bakanlığı, INRA'dan ayrılmakla birlikte, mamul hale geldiğinde doğrudan doğruya kişisel tüketim malı olarak kullanılan pek çok ürünün yaratılmasıyla doğrudan doğruya ilgilidir. Oysaki, INRA kişisel tüketim malları için kendi sanayi şubesine sahiptir ve tarım ürünlerinden sorumludur. Sanayi Bakanlığına bağlı konsolide devlet işletmelerinde üretilen kişisel tüketim malları arasında un, puro, sigara, maden suyu, alkolsüz

içecekler, bira ve malt, şarap ve likörler, ayakkabı, kibrit, tuvalet ve kozmetik malzemesi, boyalar, cam, ilaçlar, plastikler, dokuma ve konfeksiyon, trikotaj ürünleri, yapay lifler, şeker, metal kap kaçak, tuz, petrol, kağıt ve karton vb., vb. sayılabilir. Tüm bu tüketim maddelerinin, ulusal ekonomi açısından yaşamsal önemi olduğu su götürmez bir gerçektir.

Durgunluğun bu malları etkilemesine fırsat vermemeliydik. Fakat, bunlardan bazılarında bir takım sorunlar çıktı, örneğin Sabun İşletmesinde hammadde sıkıntısı, bu yılın ilk üç ayında üretimin kısıtlanmasına yolaçtı. Bu geçici ve kısmi bir darlıktı, sabun sıkıntısına, büyük ölçüde, bazı sanayi sektörlerindeki birikimler neden olmuştu.

Konsolide Ayakkabı İşletmesinin üretimini büyük ölçüde arttırmayı başarmalıydık. Milis örgütünün kurulması, okuma-yazma kampanyası, öğrenci sayısının fazlalaşması ve daha başka sayısız devrimci çalışma, ayakkabı kullanımını gerekli kılıyor, tüketiciler çoğalıyordu.

Bazı besin maddelerinin yokluğu, ekmek ve makarna tüketimini arttırmıştı. Bu yiyecekleri büyük oranda üretmeliydik. Un kıtlığı dengesizlik yaratıyordu, ama tüketimde bir azalma söz konusu olmadı. Bazı bölgelerde ekmek ve unlu ürünler ihtiyaca yetmeyecek kadar azdı, ama bu duruma yalnızca kırsal bölgelerde, pek seyrek ve gelip geçici biçimde rastlamyordu.

Yılın ilk günlerinde, piyasada otomobil lastiği bulunmuyordu. Ama işletme sorumlusu yoldaşların uzak görüşlülüğü ve eşgüdüm için gösterdikleri çabalar sayesinde büyük bir bunahmdan kurtulduk, fabrikalarda yedek stoklar bile oluştu. Bugün, üretim normal hızıyla sürüyor, zaman zaman bu hız da aşılıyor.

Bir dereceye kadar, kese kağıdı ve karton kutu darlığı görüldü, fakat bunun, halka tüketim maddeleri sağlanmasında önemli bir etkisi olmadı.

Sonra, diş macunu sıkıntısıyla karşı karşıya kaldık. Bunun nedenlerini birer birer saymalıyız. Son dört ayda, üretim felce uğramıştı. Bununla birlikte, çok miktarda stok vardı. Yedekte çok miktarda stok bulunduğundan acil önlemler alınmadı. Stoklar erimeye başladığında, hammadde yokluğunun farkına vardık. İhtiyaç duyulan maddeleri ısmarlamak için harekete geçme zamanı gelmişti. O sırada, hammaddeler elimize geçti, ancak dikalsiyum sülfat diş macunu üretimi için uygun özellikte değildi.

İşletmede çalışan teknisyen yoldaşlar, işe koyulup diş macunu ürettiler. Bu ürün eskisi gibi temizleme görevini iyi yapıyor, ama bir süre bekletildiğinde sertleşiyordu. Teknisyenler ellerinden gelen çabayı göstermişlerdi. Ama stok yapılmaması için uyarıda bulundum, çünkü kullananlar dört ay sonra gelip diş macunlarının taş gibi sertleştiğinden şikayet ettiler. Diş macunu, halkın günlük tüketim maddelerinden biridir. Bugün en iyi kaliteden diş macunu üretiyoruz, ama o günlerde, böyle bir sorunla uğraşmak zorunda kalmıştık.

Alkolsüz serinletici içeceklerin üretiminde de azalma vardı, çünkü hammadde sağlamakta üstesinden gelinemeyecek zorluklarla karşılaşmıştık. Bira konusunda da, önümüze ciddi sorunlar çıktı. Örneğin yeterince şişe yoktu. Bu durum, tüm içecekleri ve ilaç endüstrisini etkiliyordu. Hatta zaman zaman süt dağıtımında da güçlük çekiliyordu.

Gerekli şişeleme yada ambalajlama malzemesi bulunmayınca birçok sanayi dalının bundan etkilendiğini görüyorsunuz. Cam endüstrisiyse teknik yetersizlik yüzünden durmuştu. Bazı işçiler, teknisyeni sabotajcılıkla suçladılar. Yeterince deneyimi olmaması yüzünden, işini iyi yürütemeyen bir kişi için bu denli ağır bir söz söylememeliyiz, ama politik düşünceleri hayli geri olan bu teknisyen, fabrikadaki fırının daha hızlı inşasını da engellemiş, Küba'da bulunabilen hammaddeleri kullanmayı reddetmişti.

Fabrikada bir Çek teknisyen vardı, çok zaman kaybedildiği, Küba'da elde edilebilen hammaddenin kullanılabileceği, camın eskisi gibi olmayacağı, ama yine de iyi kaliteli cam sayılabileceği görüşündeydi. Birkaç ay önce, bir toplantı yaptık, ben de oradaydım. Onlara kısa bir süre tanıdık, çünkü Dış Ticaret Bakanlığı yurtdışından yakında hammaddelerin geleceğini bildirmişti. Sonra, her zamanki gibi, günlük işlerin telaşı içinde bu işletmede olan biteni izleyemedim. Bir süre sonra, her şeyin olduğu gibi kaldığını, hammaddenin yurtdışından gelmediğini ve teknisyenin hâlâ Küba'da bulunabilecek hammaddeyi kullanmayı reddettiğini öğrendim.

Bugün, işler yoluna girdi. Fırın iyi koşullarda çalışıyor, Küba'da elde edilen hammaddelerden yararlanılıyor, cam ve şişe imal ediliyor. Bazıları şişelerin koyu renginin içindeki maddeyi korumak için olduğunu söylüyor, ama aslında camlar istemediğimiz halde böyle kahverengi çıkıyor. Çok yüksek kaliteli şişeler değil bunlar, ama yine de işe yarıyor. *[Alkışlar]*

Alkolsüz içeceklerin üretimi, bizim göreli olarak en büyük başarısızlığa uğradığımız alan oldu. Göreli dedim, çünkü halk her şeye rağmen bu içecekleri tüketiyor. Gerçekten de, şimdi tuhaf bir tadı var alkolsüz içkilerin. Ne tür olduğunu anlayamıyorsunuz.

Alkolsüz içecekler işletmesinden sorumlu yoldaşla birçok kez konuştuk, halka yüksek kaliteli ürünler sunmak için ellerinden gelen her şeyi yaptıklarına içtenlikle inanıyorum. Örneğin, Coca Cola'yı ele alalım. Devrimden önce halkın en sevdiği içeceklerden biriydi, bugünse tadı öksürük şurubuna benziyor. *[Gülüşmeler]* Yedi mi, sekiz mi, yoksa on mu, bilmiyorum kaç adet katkı maddesi içerir Coca Cola, bunlardan birçoğu gizli tutulur. Bu sırlar, ABD'deki fabrikalar tarafından saklanır. Katkı maddeleri klasikleşmiş «XZ-29» etiketiyle, Amerika Birleşik Devletleri'nden başka ülkelere ihraç edilir. Kübalı teknisyenlerin

tüm bildiği, karışıma belirli miktarda «XZ-29» eklemek gerektiğidir, böylece bildiğimiz ve alıştığımız tatta Coca Cola elde edilir. Birçok araştırma yaptık ve bunların yerini tutacak katkı maddeleri bulmaya çalıştık. Bazen de, elimizin altında bulunmayan ve üretemediğimiz bazı maddeleri kullanmaktan vazgeçtik. Tüm halkın talebini karşılayacak ve birazı da artacak oranda yüksek kaliteli Coca Cola üretmeyi güvence altına almak zorunda olduğumuzdan, çok çalışmamız gerekiyordu. Sıcak iklim nedeniyle, serinletici alkolsüz içeceklerin tüketimi Küba'da hemen hemen bir zorunluluktur diyebiliriz.

Şimdiye dek, en önemli noktalardan biri ve bakanlığımızın uğradığı en büyük başarısızlık buydu. Söz konusu işletme, sorunu aşmak için elinden gelen çabayı gösterdi, birçok elemanını yurtdışına gönderdi, yüksek kaliteli ürün elde etmek için uğraştı ama, ne yazık ki, henüz tam bir başarıya ulaşamadı.

Fakat bazı işletmelerde çalışan yoldaşlar, yüksek kaliteyi karşı-devrimcilikle eş tutuyor, kaliteyi kapitalizme özgü bir nitelik sayıyor, sosyalist alanda kaliteyle ilgilenmememiz gerektiğine inanıyorlar. Sigara paketlerinin güzel olmayışı, kağıdın kötü nitelikte oluşu, amblemin çirkin durması, tütün harmamnın şu yada bu kaliteye ulaşamaması vb. bu yoldaşlar için hiçbir önem taşımıyor.

Bu yoldaşlar, çok zaman bu gibi şeylerle ilgilenmiyorlar sanırım. Sanayimizin birçok sektöründe, tutumluluğu yada üretimi güvece altına almak için kaliteyi sürekli olarak feda ediyoruz. Bu tür işletmelerin yöneticileriyle tartışmalar yaptık. Bir konu üzerinde ısrarla durduk, yine de sorunu yeterince vurgulayamadığımızı sanıyorum. Konu şuydu: Sosyalist gelişim, insan içindir, belirli bir yüksek düşünce için değildir. Amaç, yalnızca, ama yalnızca insanın mutluluğunu garantilemektir. Dünyanın birçok yerinden kardeşçe yardımlar aldığımız, ülkemizde bu denli büyük teknik ilerlemelere tanık olduğumuz şu sıralarda, yarın

gerçekleştireceklerimiz uğruna bugünkü refahımızı ve üretimde yüksek kaliteyi feda etmemiz için hiçbir neden kalmamıştır.

Elbette, çok şiddetli bir saldırıya uğrarsak et tüketimini karneye bağlarız, çaresiz bunu yapmak zorundayız o koşullarda. Ama, kaliteye ulaşma olanağı varsa, kalitenin karşılığında üretimde ağır bir bedel ödemiyorsak, temel sorunlarla değil de halk için gerekli tüketim maddeleriyle uğraşıyorsak, en yüksek kaliteyi elde etmeye çalışmak görevimizdir. Güzellik, devrimle bağdaşmayan bir kavram değildir.

Üretilen bir madde güzel olabilecekken, onu çirkin biçimde üretmek gerçekten de yanlıştır. Halkımızın «kızıl» diye adlandırdığı hastalık yüzünden sık sık içine düşülen bir yanlış bu(*). Çünkü yoldaşlar bazen halka bir şeyler verdiklerini düşünüyorlar, ama ya bu şeyleri kötü yapıyorlar, veya yeterince iyi yapmıyorlar, yahut da yeterli miktarda yapmıyorlar, üstelik de ortaya çıkardıkları ürün konusunda dikkatli davranmıyorlar, halk da karşı çıkıyor, bunun üzerine, halkı karşı-devrimcilikle suçluyorlar. Yanlış bu, baştan aşağı yanlış. *[Alkışlar]*

Küba halkı bizi izledi, yada daha doğrusu, halk bizi izlemedi, kurtuluşa doğru ilerlediğimiz yol üzerinde halkla birleşip kaynaştık. ABD'deki savaş kışkırtıcılarımn nükleer saldırı tehdidi karşısında bile, halkımız en küçük bir korkuya kapılmadı. Böyle bir tavır gösterebilen halkımızın, siyasi bakımdan açık görüşlü olamayacağını, hepimizin anladığı ve istediği sonuçlara ulaşabilmek için en büyük fedakarlıkları yapmakta yetersiz kalacağını sanmamız için bir neden var mı?

Ancak, halkın olan bitenlerden bazılarını benimsemediği doğru. Bugün, burada toplanmamızın nedeni de bu za-

(*) Küba'da ultra-solculuğa eğilim gösterenler için kullanılan bir deyim.

ten. Örneğin, ülkenin bazı bölgelerinde sabun yoksa, Havana'da da bulunmaması gerekir. Yada sabun, her yerde, herkesin ihtiyacını karşılayacak biçimde dağıtılmalıdır.

Hiçbir yer, başka yerlerde bulunmayan şeylere sahip olma ayrıcalığı taşıyamaz. Herkesin aynı fırsatlardan yararlanmasını ve herkese eşit insanlar olarak davranılmasını istediğimiz bir sistemde, herkesin kendini tıpkı bir başkası gibi, eşit haklara sahip yurttaş ve sosyalizmi kurma görevini üstlenenlerin sayısını bir arttıran herhangi bir yoldaş olarak hissetmesini istediğimiz bir zamanda, yurttaşlara karşı takınılacak tavırların farklı olması adaletsizliktir.

Daha başka güçlüklerle de karşılaştık, bazen ilerlememiz engeller yüzünden gecikti. Örneğin, tekstil dalında böyle sıkıntılar çektik. Ama, zamanla bu zorlukların üstesinden geldik. Bu noktada, aynı yanlışların gelecekte tekrarlanmaması için, geçmişte INRA konusunda yapılan bir eleştiriyi sizlere hatırlatmak istiyorum. Tekstille ilgili olarak, hepinizin bildiği ve Yoldaş Eduardo Santos Rios'un da belirttiği gibi, çok büyük miktarda pamuk ürettik. İki yıl içinde, bu alanda muazzam bir gelişme görüldü.

Ancak, pamuk kendi teknolojisini gerekli kılar. Pamuğu seçip ayırmak ve sınıflandırmak için özel teknikler vardır, çünkü pamuk toplandıktan sonra iplik bükme ve dokuma fabrikalarına gider. Tarım üretiminde çalışan yoldaşlar, bu alanda çok büyük görevlerin yerine getirildiğini iyi bilirler. Bu görevler baştan savma yapılırsa, üretim bundan etkilenir, yüksek hızla çalışması için tasarlanmış, en iyi makinelerden bile verim alınamaz. İpliklerde bozukluk olduğunda... Bazen çuvalları dikerken pamuk ipliği kullanıyorlar, çekilirken iplik kopuyor, eklenmesi gerekiyor. Tabii, aslında pek önemli bir olay değil bu, ama üretimi yavaşlatıyor. Oysaki üretim hızını yüksek tutmak, bizler için son derece önemli, çünkü ülkemiz ihtiyaç duyulan tüm tekstil ürünlerini imal etmek için henüz yeterince olanağa sahip değil. Bunun anlamı, dışarıdan dokuma ürünleri ge-

tirtmemiz gerektiği midir? Ne kadar az ithal etsek bu tür malları, o kadar iyi. Birkaç metre daha az, birkaç yarda daha az kumaş ithal etmemiz, yalnızca Küba pamuğunu daha iyi seçip ayırmamıza, zamanımızı daha iyi değerlendirmemize bağlıysa, pekâlâ, bunu da yaparız.

Bu noktayı INRA ile de çok kez tartıştık. Bir komite var, başında da... sanırım Campos adında bir mühendis bulunuyor, görevi INRA hesabına teknik elemanları eğitmek.

İş sırasında uyuyup kalmamanız için size bir uyarı: Yeni pamuk toplama mevsimi yaklaşıyor, Küba fabrikalarına yüksek kaliteli pamuk sağlayacak teknisyenler yetiştiriyoruz. Yoksa, gelecek yıl da aynı sorunla karşılaşırız, bu da hiç iyi olmaz. Elbette, bu bir felaket yada benzeri bir şey değil. Üretimde yüzde 1 yada 2'lik bir düşüş var. Ancak, yüzde 1 yada 2'lik düşüşün ekonomide anlamı büyüktür. Bu açığı kapatmalıyız. Yalnızca sanayi ve tarım üretimi arasındaki eşgüdümsüzlük yüzünden, üretimimizin % 1 yada 2'sini feda edemeyiz.

Alkolsüz içecekler konusunda, INRA'nın sanayi kesiminden yoldaşlar, son günlerde önemli bir açıklama yaptılar. Belki de fazla iyimserdi açıklamaları. İthal edilen besin maddelerinin bir kısmının yerini tutmak üzere meyve ve yoğunlaştırılmış meyve suyu konservesi imal edeceklerini duyurdular. Denemeler yapıldıktan sonra, bunun olanaksızlığı ortaya çıktı, çünkü en çok aranan içecek portakal suyu olduğu halde, portakal pek bol oranda yetişmiyor. INRA'daki yoldaşlar, pek uzak görüşlü davranamamışlar yoğunlaştırılmış portakal suyu üretimini planlarken.

Bu doğru, ama biz tüm kaynakların tükenmek üzere olduğunu söylemek istemiyoruz. Şu yada bu yapay sanayi ürününü yada bazı temel esansları, bulunamayan birtakım maddelerin yerine koyabiliriz. Ancak, bu vaatlerin ciddi bir temele dayalı olarak yapılmasını isterdik, özellikle de planlı çalışmaya başladığımız bu yeni dönemde. Yerine

getirilemeyecek hiçbir vaatte bulunulmamalıdır. Çünkü, sanayide hammadde kullanımından önce yapılması gerekli bazı ön hazırlıklar söz konusudur, bu yüzden hammadde noksanlığı üretimde önemli gecikmelere yolaçabilir.

İlaçlara gelince, bunlardan bazılarının piyasada bulunmayışı, üretimlerinde bir geçiş dönemi yaşanmasından kaynaklanıyor. Birtakım düzenlemelerin yapılması, hatta daha da fazlası, tüm eksiklerin giderilmesi bekleniyor. Üretim, yeniden, bir dizi yeni ilaç formülüne göre yapılacak. Ayrıca, ilaç dağıtımımn, sorumlu devlet kuruluşuna devredilmesinin getirdiği güçlükler de bazı darlıklara yolaçıyor. Ama, şimdiye dek, tüm bu aksaklıkların büyük bir bölümü düzeltildi, yakında ilaç sıkıntısının ortadan kalkacağından kuşkumuz yok.

1961 yılının geri kalan kısmında, ihtiyaçlar bakımından, çok büyük güçlüklerle karşılaşmayacağımızı umduğumuzu söyleyebiliriz. Dış Ticaret Bakanlığının sosyalist ülkelerle birlikte vaat ettiklerine göre -bizim hesabımıza ve diğer devlet kuruluşlarının hesabına- ve bu ülkelerin verdiği sözlere göre, gemilerle yada uygun ulaşım araçlarıyla, bazen gemiyle, bazen de hava yollarıyla, ihtiyaç duyduğumuz tüm maddeleri getirtebileceğiz. Bu durumda, genellikle sanayi dallarımızın tam kapasiteyle çalışacağı konusunda güvence verebiliriz.

Niçin genellikle dedim? Çünkü, hâlâ biraz önce sözünü ettiğim hammaddeler bakımından çektiğimiz sıkıntılar önümüzü kesiyor. Bir örnek vereyim: Şu son günlerde, çelik çubuk fabrikası Antillana de Acero, hammadde darlığı yüzünden birkaç gün üretimi durdurmak zorunda kaldı. Oysaki, başka zamanda olsaydı, normal onarımlarla çalışma sürdürülebilirdi. Bakır kablo üreten fabrikamız Pheldrak da gerekli hammaddenin bulunamayışı yüzünden üretime ara verdi. Kimsenin kabahati yok bunda, hammadde yolda, yalnızca kısa bir gecikme söz konusu. Ismarlananların Çin'den buraya gelene dek yaptığı yolculuk,

normalde iki ay sürüyor. Bazı doğal nedenlerle gemi denizde biraz oyalansa, uzun süre yetecek yedek malzememiz de olmadığından, hammadde sıkıntısı elimizi kolumuzu bağlıyor.

Üretimde kullanılan tüm temel maddelerin, yeterli miktarda yedeklerine sahip olmak için çalışmalıyız. En az altı aylık bir süre için yetecek tüm temel hammaddeleri elimizin altında bulundurmalıyız. Şimdi, bu muazzam bir yatırım ve çok büyük oranda yedek maddenin ithalini gerektirir. Şu ana kadar, böyle bir olanağımız yoktu, fakat bunu başaracağımıza inanıyorum.

1962 yılı için yaptığımız planlarda, sorunları önceden görme ve eşgüdüm bakımından büyük bir ilerleme kaydettik.

Şimdi, Kaynak Sağlama Şubesinin başında bulunan sorumlu yoldaşın hazırladığı bir raporu okuyacağım: «Bizim açımızdan,» eleştiri ve özeleştiriden söz ederken böyle diyor, «önce, Kaynak Sağlama ve Teslim Şubesi'nin çalışmalarının özeleştirisiyle işe başlamalıyız.

«Şube başkanını ilgilendirdiği ölçüde, bu sanayi kesiminin doğru biçimde çalışması için gerekli planlama konusunda temel eğitimimi henüz bitirmediğimi açıklamalıyım.

«Ancak şubede çalışan öbür yoldaşların fedakarhğı, işbirliği ve eşgüdümlü biçimde, düzenli çalışması sayesinde işlerimizi yürütebiliyoruz. Biz yöneticilere olağanüstü yardımcı oldular, ayrıca Planlama Şubesindeki yoldaşların da çok büyük yardımını gördük. Planlamayı incelemeye ve bu disiplini öğrenmeye oldukça fazla zaman ayırmamızın da bize yararı oldu.»

Bir başka bölümde, ana konuya değiniyor: «Planlama göreviyle ilintili olarak, iki hafta öncesine dek, harika işler başardığımız izlenimini taşıyorduk. Ama JUCEPLAN'dan [Merkez Planlama Kurulu] gelen yoldaşlar verilerin geri kalanım sorunca, yukarıda saydığım nedenlerden dolayı, daha çalışmalarımızda büyük eksiklikler olduğunu anladık.

En azından üç işletmenin ihtiyaç duyduğu kaynakları öngörememiştik. Şimdi, bu noksanı tamamlamaya uğraşıyoruz.»

Bu, neyi gösterir? Planlamada, hâlâ çok ciddi yanlışlıkların yapıldığını ve halkımıza yeterli oranda mamul ürün sağlamayı güvence altına almak üzere gelecekteki görevlerimizi çok iyi planlamamız gerektiğini. Bunu başarabilmek için, devletimizin kurumlarıyla işbirliği içinde, öteki kurumlarla ve bizden yardımlarını esirgemeyen dost ülkelerle eşgüdümlü çalışmalı, gemiler geldiğinde hazırlıklı bulunmalı, kolayca depolama olanakları sunmak için gerekeni önceden yapmalıyız. Bu görevler, sonsuz bir zincire benzer, yada daha doğrusu bir sonu vardır: Halka, ihtiyaç duyduğu her şeyi sağlamak, halkın refahını güvence altına almak. Bu amaç uğruna birleşiyoruz, yine bu amaç uğruna aramızda sorunlarımızı tartışıyoruz. Ama tüm bunları, kurumlar çerçevesinde yapmalıyız, hiçbir şey kişisel biçimde düşünülmemelidir. Bunun anlamı, işlerin falanca yada filanca devlet memurunun iradesine bağlı kalınarak yürütülmemesi gerektiğidir. Oysaki, sık sık rastlarız böyle durumlara. Çalışmalarda önümüze çıkan sorunlar karşılıklı görüş alışverişiyle ve belirlenen normlara göre çözümlenmelidir. Ancak, bir yerde karara varılmalı, bu noktada ve bu karara dayalı olarak, herkes işinin başına dönmelidir.

Burada, Dış Ticaret Bakanlığıyla ilgili bazı eleştirel görüşler öne sürebiliriz. Yalnız, bir gerçeği açıklığa kavuşturmalıyız: Eleştiri yapabilmek için, kişinin kendi görev aldığı devlet kurumunu çok iyi inceleyebilmesi ve gerçekten de çok derin bir özeleştiri yapabilmesi ön koşuldur.

Dış Ticaret Bakanlığında bazı yanlışlar yapıldı ve bu yanlışlardan bazıları, bizim için, üretimde durgunlukla sonuçlandı. Ama, işletme yöneticilerinin çoğunun planlamacılıkta tam anlamıyla yetersiz kaldığı da yadsınamaz bir gerçektir. Gerektiği anda, gerekli uzmanlık becerisini gösteremediler. Dış Ticaret Bakanlığındaki yoldaşlara, güncelliğini yitirmiş, verileri yetersiz raporlar gönderip bürokratik

tavırlar içinde, arkalarına yaslanmış oturuyor, tüm sorunları Dış Ticaret Bakanlığının çözümlemesini bekliyorlar.

Diş macunu konusunda da aşağı yukarı aym durum söz konusu. Sorun henüz ortadan kalkmış değil, elimizin altında hatırı sayılır bir stok var. Her şey, bu temele dayanarak derin bir uykuya dalıyor. Sonra, birdenbire bir sıçrama oluyor. Herhangi bir nedenle, birisi yanlış ayrıntılar veriyor yada bir başkası bunları yanlış yorumluyor ve belirli bir ürünün kıtlığıyla karşı karşıya kalıyoruz. Önceden plan yapmak zorundayız, çünkü tüm bu durumlar yinelenerek sürüp gidiyor. Bir belge yanlış bir yere gönderiliyor, zaten tüm kağıtlarımız ortalıkta dolaşıyor, birçok el değiştiriyor, sonunda yanlış bir büroya gönderildikleri anlaşılıyor. Bazen, burada yada dünyamn öbür ucunda, başka bir yerde, bir telgraf çekmecede bekletiliyor, bizse her gün saate karşı yarışıyoruz. Dikkatimiz biraz dağılsa, hammadde yokluğu kendini belli ediyor, sorunlar dağ gibi üst üste yığılıyor.

Bu nedenle, işletmeleri eleştirmeliyiz. Doklarda, durum apaçık ortaya çıktı. Bir ay kadar önce, bir toplantı düzenleyip işletme yöneticileriyle doklar sorunu konusunda tartıştık. Bazı işletme yöneticilerinin, dokları, kendilerine ait ambarlarmış gibi kullandığını anlattık. Bir-iki haftalık çalışma için ihtiyaçlarını karşılayacak malı götürüp geri kalanını sanki Havana'nın dokları, yönettikleri işletmenin özel deposuymuş gibi yığılı bırakıyorlar. Birçok kez görüldü buna benzer durumlar.

Elbette ki, olan bitenin çoğundan Dış Ticaret Bakanlığının sorumlu olduğunu biliyoruz. Kendi yetersizliklerimize de birer birer değindik. Ama, Dış Ticaret Bakanlığı bugüne dek, eli altında bulunan ticari malların bir listesini çıkararak sınıflandırmasım yapıp işletmelere gerekli bilgiyi vermedi. Üstelik de, birçok kez «kontrolsüz» diye adlandırabileceğimiz dışalımlara tanık olduk. Bu ithal edilen mallar iyi kötü, herhangi bir sipariş listesinde kayıtlı değildi. Bakanlığımız memurlarından biri, ısmarlananların listesine

yanlışlıkla fazladan bir sıfır eklese, Dış Ticaret Bakanlığında gereken denetim yapılmıyor, fazlalık sıfır gözden kaçıyordu. Bunun sonucu, bunca maddenin yokluğu söz konusuyken, bazılarının -neyse ki çok değil, iki-üç çeşit- altı aylık ihtiyacı karşılayacak miktarı aşan yedek stokları yığılıp kalıyor, depolama sorunları doğuruyordu.

İç Ticaret Bakanlığına gelince, endüstriyel bakış açısından, bu bakanlığın çalışmalarının kaynak sağlamayla yakından ilgisini gözönünde bulundurmak çok önemlidir. Şu anda, son derece ciddi bir eleştiri yapmak gerekir, çünkü haklı bir nedene dayanmayan birçok bozukluk görüyoruz bakanlığın çalışmalarında.

Dış Ticaret Bakanlığı yeni kuruldu. Görevi, sadece biraz sermayeye sahip oldukları yada kredi bulabildikleri için dış ülkelerden getirttikleri mallara karşılık, yüzde 10 kâr elde eden asalak ithalat tüccarları sınıfının varlığına son vermekti. Üstelik bu ithalatçı tüccarlar dışalımımızı çarpıtmış, tamamıyla yolundan saptırmış ve kendi ellerine geçirmişlerdi. Bunun, böylece sürüp gitmesine izin veremezdik. Bazı önlemler almak, hem de sert önlemler almak zorundaydık. Öyle de yaptık. Dış Ticaret Bakanhğı bazı yanlışlar yapmıştır, ama beklenen yanlışlardı bunlar.

İç Ticaret Bakanlığına gelince, bu bakanlığın da kuruluşu sırasında çok önemli görevleri vardı. Çok sayıdaki toptancının oynadığı role son vermek zorundaydı, ayrıca tüm ihtiyaç maddelerinin dağıtım ağı da bu bakanlığın sorumluluğu altındaydı. Yeni sistemin getirdikleri uyarınca, örneğin tüm sigara dağıtım ağı bu bakanlığın emrine verilmişti. Bu dağıtım ağının iyi çalışmaması için hiçbir neden yoktu. Çünkü, zaten işletme düzeyinde iş görüyordu. Ama İç Ticaret Bakanlığındaki yoldaşlar gayretkeşlik gösterip işe sarıldılar, dağıtım ağının yapısını baştanbaşa değiştirmeye giriştiler. Bu dağıtım ağının, kapitalist normlara göre çalıştığı doğrudur, ama nesnel normlardı bunlar, çünkü ürünün satışını güvence altına almayı amaçlıyordu. Per-

sonelin yeni görevleri öğrenmesine zaman bırakmadan, çok hızlı biçimde gerçekleştirilen değişiklikler, eşgüdümün bozulmasına yolaçtı, tüketiciye ulaştırılacak maddeler kıtlaştı. Şimdi, durum böyle, bu tür bir yanlışlık haklı gösterilemez.

Sözün kısası, bazı ürünlerin dağıtımında birtakım kaba yanlışlar yapıldı. İç Ticaret Bakanlığının, pek çok sıkıntı yaratan bu sorun üzerine eğileceğine, inceden inceye analizler yapacağına ve pek güç olmayan yollardan, gerçek çözüme ulaşacağına inanıyoruz.

Çalışmamız için ve yoldaşlarımızm çalışmaları için gerekli saydığımız tüm eleştirileri yapmayı görev bildiğimizi bir kez daha vurgulayalım. Bu toplantı, eleştirilerin yapıldığı ve bugün ülkemizi etkileyen sorunların çözümünün arandığı bir tartışma ortamına dönüştürülmelidir. Bazı sorunları yaratan emperyalizmdir, bu doğru, diğer bazılarını yaratansa tüketimin artmasıdır, bu da doğru. Fakat emperyalizmi yada artan tüketimi günah keçisi yapamayız, her türlü kusuru tüketimin artışına bağlayamayız, bu doğru olmaz. *[Alkışlar]*

Hatalardan kurtulmanın tek yolu, onları saptamak ve kitlelere açıklamaktır. Ancak bundan sonra, hataların düzeltilmesi aşamasına geçilir. Yapılan yanlışlarla baş etmenin tek devrimci yolu, ister kendi hatalarımız olsun, isterse de devlet kurumlarının hataları, onları kitlelerin karşısında apaçık tartışmaktır. Bakanlığımızla ilişkisi olan tüm devlet kurumları hakkında yapılacak eleştirilerin uzun bir listesi var bende. Ancak böylelikle yeni kararlara varabileceğiz. Sonuçlar son derece olumlu ve iyimser. Gerçeklerle yüz yüze gelmekten korkmamalıyız. Yendiğimiz zorluklara bakıldığında, gerçekler bize çok umut verici geliyor, ancak tüm yanlışlardan arınmış değiliz henüz. Var bu yanlışlar, bugün karşı karşıyayız bunlarla, gelecekte de önümüze çıkacak benzerleri. Öyleyse, bunlar gün ışığına çıkarılmalı, kitlelere götürülmeli ve düzeltilmelidir.

3 SANAYİLEŞME ÇALIŞMALARIMIZ(*)

1962 yılında, Küba Devrimi hayatının yeni bir dönemine giriyor. Örgütlenme çalışmalarıyla geçecek olan bu ilk yıla planlama dönemi adını verebiliriz. Planlama ve örgütlenme az çok birbirine yakın kavramlar, ama yine de biz bunların arasında gerekli ayırımı yapmalıyız. Planlama, toplum içindeki kullanılmayan potansiyel kaynaklardan azami derecede yararlanılması amacıyla, ekonominin ve ulusun genel yaşamının geniş çizgilerle, kolay anlaşılır ve dengeli bir biçimde örgütlenmesidir. Örgütlenme ise, planı etkin biçimde hayata geçirmek üzere, tüm yönetsel kuruluşların, en küçük ayrıntılara varıncaya dek hazırlık yapmasıdır.

Planlama dönemi gerekli, çünkü ekonomik sorunlara etkili biçimde ve topluca yaklaşmak için büyük önem taşıyan bazı olaylar gerçekleşti, bazıları da yakında gerçekleşmek üzere.

Küba, tarım alanında, tek ürün üreten bir ülkeydi, şimdi de öyledir. Ülkemiz kelimenin en mutlak anlamıyla tek bir

(*) *Cuba Socialista*, Yıl II, No 7, Mart 1962.

pazara bağlıydı. Buna ek olarak Küba, yarı sömürge ülkelerin tüm özelliklerini gösteren, yarı sömürge bir ülkeydi: İşsizlik büyük boyutlardaydı, ayrıca gizli işsizlik de vardı; ülke içinde üretilebilecek birçok tüketim malları ve özellikle besin maddeleri yurtdışından ithal ediliyor, yabancı ülkelerdeki emperyalist ihracatçılara bağımlı ticaret burjuvazisi giderek semiriyordu.

Devrim gerçekleştirildiğinde, ülkenin panoraması, kurulu normlar uyarınca ekonomik sektör içinde yapılanmış, sözümona bir temsili demokrasi görünümündeydi. Devlet bürokrasisi tarafından kullanılan beceriksiz kişilerin yönetimindeki bir işe yaramayan kurumların sayısı durmadan artıyor, tüm kilit görevler yurtiçinde yetişen kapitalistler yada yabancı elemanlar tarafından yerine getiriliyordu. Halkın acil ihtiyaçlarıyla, yerel oligarşilerin çıkarlarına hizmet etmek amacıyla kurulmuş, ama sonunda yine kuzeydeki efendilerin emrinde çalışır hale gelmiş kurumlar arasında kesin bir uyumsuzluk söz konusuydu. Bu ekonomik yapı, ancak Amerika Birleşik Devletleri'ne bağımlı olarak işleyebilirdi. Ekonomik koşullar, bir ülkenin yaşamını ve geleneklerini koşullandırdığından, bunda şaşılacak bir şey yoktur. Tüm ekonomi yelpazesi, tek bir ürüne indirgenmişti, o da şekerdi. Çok geniş şeker yedekleri vardı, gerektiğinde bu stoklar daha da arttırılabiliyordu. Ürünün dünya çapındaki dağıtım aygıtı Amerika Birleşik Devletleri'nin yönetimindeydi. İşsizler ordusu günden güne büyüyordu, bir zamanlar 600.000'e ulaşmıştı. Bu yedekler, örgütlü çalışan işçilerin herhangi bir talebine karşı kullanılacak bir güç oluşturuyordu. Dışarıdan ithal edilen hammaddeleri işleyerek mamul ürün haline getiren bazı küçük sanayi kuruluşları da vardı. Bunların fabrika donanımları yurtdışından getirtilmişti; yedek parça gerektiğinde, bunların da yabancı ülkelerden satmalınması gerekiyordu. Emperyalist pazarlardaki rekabet ve latifundiya sistemi yüzünden boğulan tarımda hiçbir gelişme görülmüyordu.

Latifundiya sahipleri [çiftliklerinde oturmayan, genellikle yurtdışında yaşayan toprak ağaları] yalnızca şeker üretimiyle ilgileniyor, bazen büyükbaş hayvan yetiştiriyor, yiyecek maddelerinin Amerika Birleşik Devletleri'nden ithal edilmesini yeğ tutuyorlardı. Kısacası, ülkenin ekonomisi çarpıktı ve tam bir durgunluk içersindeydi.

İlk kez uluslararası ticaret alanına girdiğimizde, diktatörlüğün ekonomi politikasının, para kaynaklarımızı büyük ölçüde azalttığını fark ettik. Bu durum, sanayimiz için gerekli hammadde akışının sürdürülmesini ve halkımızın ihtiyaç duyduğu tüketim mallarının sağlanmasını çok güçleştiriyordu.

Durum kritikti, üstelik de son derece deneyimsizdik. Çabuk çözüm bulma yollarını bilmediğimizden, oldukça pasif kalmıştık. Yine de, devrimin ilk yılında, ekonomimizin karşılaştığı temel sorunu gözümüzden kaçırmadık: Hangi çizgiyi benimseyecek ve bunu ne denli yoğunlaşarak izleyecektik?

Tarım Reformu Yasası'nın ve Ulusal Bankaya el konulmasının ilk yıl gerçekleştirilen en önemli eylemler olduğunu söyleyebiliriz. Tarım reformu, üzerinde mücadelemizi sürdüreceğimiz temeli yarattı ve emperyalizmle karşılıklı olarak birbirimize indirdiğimiz darbeler zincirinin birinci halkasını oluşturdu. Bu durum, önceden ana hatları çizilemese bile, doğruluğu sezilebilen bir yöne bizi götürdü. Bu yön bizi, yeni, daha uygun ve doğru örgütlenme biçimlerine ulaştırdı. Geçen yılın sonlarına doğru, Ulusal Bankaya elkonulması, paranın devletin kontrolü altına alınmasını sağladı, ancak öteki bankacılık işlemleri yine özel kişilerin elinde kaldı.

Küba Devrimi şu anda, gelecek yılın büyük mücadelelerine hazırlanıyor. 1960'ta ülkenin yapısını baştan aşağı değiştiren çalışmalarda karşılaşılan sorunlar bazı yenilikler getirmemize yolaçtı. İyi işlemeyen şirketler verimli hale

getirildi, bunlardan birçoğu sanayi kuruluşlarıydı. Bazı endüstri merkezleri devletleştirildi. Embriyon halinde sanayileşme planı ortaya çıktı. Tüm bunlar, Ulusal Tarım Reformu Enstitüsünde bir Sanayi Şubesi açılmasını gerekli kılıyordu. Çok büyük görevleri yerine getirmek için tasarlanan bu sanayi şubesi, başlangıçta, tam sonuçlar veremedi, zira hedefe ulaşmak için yön gösterecek bir yönetim sisteminden yoksundu. En başta yapılması gereken iş, ülke için birinci planda gerekli olan sanayi dallarını saptamaktı.

İlk basit çalışmalar, üretimi pek karmaşık olmayan, fakat günümüze kadar yurtdışından ithal edilen yiyecek maddelerinin üretilmesini sağlayacak besin endüstrisinin kurulması amacına yönelikti. İthalat tarihimizde geniş bir yer tutan bu ithal malı ürünlerin listeleri çıkarıldı. Bu verilere dayanarak, temel sanayi dallarımızı geliştirmemiz için uzun vadeli dış yardım, destek ve kredi aramaya başladık.

1960'ta, Sovyetler Birliği Başbakan Yardımcısı Anastas Mikoyan'ın ülkemizi ziyaretinden sonra, sosyalist ülkeler Küba'ya temsilcilerini göndermeye başladılar. Pek çok temel endüstri kuruluşunun yapımı ve üretime başlatılması amacıyla, kredi anlaşmaları imzalandı.

Sovyetler Birliği, demir ve çelik üretimi, birkaç elektrik santrali, bir petrol rafinerisi ve ülkemiz topraklarının dörtte birinde maden aranması için 100 milyon pesoluk kredi vermeyi garantiledi. Çekoslovakya, otomobil endüstrisi için kredi verdi, Çin Halk Cumhuriyeti ise, yirmi dört ayrı fabrika kurulması için kredi vermeyi kabul etti. 1963 yılında, Romanya 15 milyon, Bulgaristan 5 milyon, Polonya 12 milyon, Demokratik Almanya Cumhuriyeti 10 milyon peso kredi vermeyi vaat etti. Daha önce saydıklarımızın dışında, destek alınarak kurulacak olan çok önemli bir sanayi dalı da gemi yapımı sanayisidir. Bu endüstri dalı Polonya'nın yardımıyla kurulacak, ayrıca Sovyetler Birliği'nin desteğiyle nikel sanayii, Çin Halk Cumhuriyeti ve

Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin finansmanıyla tekstil ve çimento fabrikaları kurulacaktır.

Sosyalist ülkelerden gelen teknik danışmanlık heyetleri, görevlerini tamamladıktan sonra ilk öğütleri verdiler. Aynı zamanda, Sanayileşme Şubesi, devlete ait olan yeni sanayi dallarının getirdiği gelirle büyüyüp gelişmeye başladı. Çalışma Bakanlığının işveren tarafından terk edilen işyerlerinin müsadere edilmesine ilişkin yasası gereğince bazı sanayi kuruluşlarına elkonulmuş, bazıları vatan hainlerine karşı çıkarılan yasaya dayanılarak ele geçirilmiş, bazıları da satınalınmıştı. Ayrıca devletleştirme yasası çıkarılmış, özel bankalar kapatılmış ve Küba'da, Amerika Birleşik Devletleri'ne ait ne varsa hepsine elkonmuş, yerel kapitalistlerce işletilen çok sayıda çiftlik ve sanayi kuruluşu da müsadere edilmiş, tüm bunlar halkın malı olmuştu.

Sanayileşme Şubesinin işleri günden güne çoğalıyor, görevlerimiz büyüyordu. Artık Sanayi Bakanlığının kurulması zorunluluğuyla karşı karşıya bulunuyorduk. 1961'de bu da gerçekleştirildi. Bu arada, krediler verilmiş, kalkınmamız için genel bir temel oluşturacak anlaşmalar imzalanmıştı. Ama, yine de büyük açıklar ve oransızlıklar söz konusuydu. Bunlar, önceden hiçbir planlama yapılmaması, hayatın kendisi tarafından dayatılan planın da her türlü yanlışlarla dolu olması yüzünden meydana geliyordu. Bugün bu yanhşlıkları çok net biçimde görebiliyoruz, ama o günlerde bunları fark etmemiz olanaksızdı.

Tam ve doğru bir ilerleme görüşüne ulaşıncaya dek, planlamada deneyim kazanma süreci içinde, bu yanılmalar ve kaba taslak hesaplamalar sürdü gitti. Tam ve doğru bir ilerleme görüşünün temeli, planın orta halkasını oluşturan tarıma dayanıyordu. Plan, sanayileşmenin temeliydi ve sanayide uzmanlaşmanın ana yönlerine götürüyordu. Araştırma sürecimizi, bazı ayrıntılarıyla analiz ettikten sonra, yine bu tartışmaya döneceğiz.

1961 yılında, pek de kusursuz sayılmayan bu planı inceledik. Bu yıl, yani 1962'de bu planın hayata geçirilmesi gerekir. Kusursuz bir plan olamayışının nedenlerinden biri de, yıllık planların uzun vadeli bir planın parçası olmalarıdır. Koşullar, genel yatırım planlarımızı kendi kendimize hazırlamamızı gerektirdi. İlk imzalanan anlaşmalarla dost ülkelerden aldığımız kredileri gerektiği biçimde kullandık. Üretim planları, hammadde üretimimize yada bunları ithal etme olanaklarımıza gerçekten uygun olmalıydı. İthalat kapasitemiz, ihraç edebileceğimiz ürün fazlasıyla ve yabancı ülkelerdeki kaynakların sağladığı olanaklarla belirlenmeliydi.

Şimdiki planımız, tüm kusurlarına karşın, 1960'ta bize rehberlik eden ana çizgilere göre çok gelişmiş sayılır. Şimdiki planımız, dengeli biçimde, üretimi, giderleri, ücretleri, kaynakları, yatırımları ve ödeme biçimlerini içerir. Bütün bunlara ek olarak da hayatın kendisiyle yakından ilişkilidir. İlk planımız, iyi niyetli isteklerimizin yazılı ifadesi gibi bir şeydi. Kurulu üretim merkezlerinin en büyük kapasitesine uygun biçimde, teknik personelin en büyük verimle çalışarak bize yardımcı olmasını ve eldeki kaynakların azamisini kullanmayı umuyorduk. Kitlelerden kopuk, gerçeklerden uzak ve bürokratik bir plandı bu.

Devrimimizin sanayide gerçekleştirdikleri, tüketim malları üreten küçük fabrikaların kurulmasından ve diktatörlüğün başka amaçlarla başlattığı üretimin durdurulmasından öteye gitmiyordu.

Pinar del Rio'da kurulan «Patrice Lumumba» sülfometalik fabrikası, böyle saçma sapan yatırımların bir örneğidir. Tekniğin incisi olan bu fabrika, tam kapasiteyle çalıştığında, günde üç yüz metreküp sülfürik asit üretir. Kimya endüstrileri çok gelişmiş sanayi ülkeleri için son derece önemli bir ürün bu. Ama, bizim kimya sanayimiz küçük çaplı. Yakında yapımı tamamlanacak olan bir başka fabrika üretime geçmeden önce, bu fabrikanın üretim ka-

pasitesinden yararlanamayız. Üretilen sülfürik asitten yine aynı bölgede yararlanılması gerekir. Yine, Patrice Lumumba fabrikasını, o civarda çıkarılmakta olan pirit gibi bir hammaddeyle beslemek gereklidir. Fabrikanın çahşması için gerekli hammaddelerin nereden ve nasıl elde edileceği iyice araştırılmadan, gerekli bilgiler edinilmeden, kuruluşu aceleye getirilmiş bir fabrika bu.

Sanayinin gelişmesinden çok, alacakları komisyonlarla ilgilenen bürokratik burjuvazinin semirip palazlanmasını sağlayan kapitalist anarşiyi tipik çizgileriyle anlattık. Küba gibi ülkelerde kapitalist anarşi son haddine varmıştı. Devrimimizin ilk eylemleri, bu kargaşalıktan kendini kurtaramadı. Elimizde istatistik veriler yoktu, gelişme ve ilerleme görüşleriyse yakın geçmişten miras alınmıştı. Kendi kaynaklarımızdan azami derecede yararlanmak için kimsede heves uyandıramamıştık. İthal malı yiyecek maddelerinin yerine yerli ürünlerin kullanımını sağlamak istedik, ama önce gerekli hammaddelerin elde edilmesi zorunluluğunu hesaba katmadık.

Bazı örnekleri gözden geçirelim. Önümüzdeki aylarda, yeni bir fırça fabrikası üretime başlayacak. Bu fabrikanın hammaddeleri yurtdışından getirtilecek. Ayrıca yeni açılacak olan vida fabrikası da demir-çelik fabrikalarımız üretime başlayana kadar ithal edilen hammaddelerle çalışacak. Kazma-kürek fabrikası da ithal edilecek olan hammaddelerle üretime geçecek. Elektrot fabrikası ve dikenli tel fabrikası da öyle. Aynı durumda olan başka fabrikalar da var.

Tüm bunlar, hammadde üretim temelinden yoksun olduğumuzu gösteriyor. Çelik bizimkine benzer özellikler gösteren ülkelerde sanayinin temel taşıdır. Sovyetler Birliği'nin yardımıyla, çelik üretimi çahşmalarına başladık, gücümüzün ve içinde bulunduğumuz koşulların elverdiği ölçüde, en büyük hızla çelik üretimini sürdürmek zorunda-

yız. Bunu yapamazsak, kendi başımıza yürüyebilmek için ilk adımı atamayız.

Bugün, fabrikaların çahşması için gerekli hammaddeler sorununu dert etmeden, ithal malları kullanmaktan vazgeçme politikamızın sonuçlarım görüyoruz. Tabii, sorunumuzun çözümü yine büyük ölçüde dış ticaretimize bağlı. Fakat, sanayi kesiminde, ekonominin diğer dallarının gelişimi ve ülkedeki hayatın baştan aşağı dönüşümü sayesinde, yurtdışından getirtilen ithal malı maddelerin kullanımını ve sanayi için gerekli kaynakları dış ticaretten sağlama olanaklarını sınırladık. Tarımın gelişimi yine yatırımlar gerektiriyor, devrimden sonra iş bulmak kolaylaştığı için satınalma gücü artan halkın tüketim ihtiyaçları çoğaldığından daha çok tüketim maddesi üretmemiz gerekli. Halk sağlığı hizmetlerinin tam anlamıyla yürütülebilmesi için de her çeşit malzemeye ihtiyacımız var. Eğitim çalışmalarımız, kitap ve yayın gibi çeşitli malzeme gerektiriyor. Ulaşım da, eksiksiz sağlanması için birçok araç gerece ihtiyaç gösteriyor. Elektrik üretimi, ihtiyacın arttığı ölçüde geliştirildiği halde, ekonomik yaşamımızda planlanan genişleme, büyük çapta ek yatırımlar gerektiriyor. Ancak yeterli elektrik enerjisinin sağlanması, ekonomimizin tüm üretim temelinin büyümesini olanaklı kılacaktır.

Ülkede çimento üretimi için gerekli hammaddelerin çok bol bulunmasına karşın, üretim için az çok incelemeleri yapılmış tek bir yer var. Nuevitas denilen bu yerde, Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin finanse edeceği çimento fabrikası kurulacaktır. Santiago'daki fabrikanın üretimini arttırarak kısa vadeli talebi karşılayabileceğiz. Kısa sürede, iki yeni fabrikayı çalıştırmaya başlamak zorundayız.

Yine de, çimentoyla iş bitmiyor. Örneğin, elektrik malzemesine ihtiyacımız var, bunlar da yurt içinde hiç bulunmuyor. Bu malzemeyi geniş ölçüde üretmek için tüm bir sanayi dalı kurmamız gerekiyor. Olanaklarımız var fakat, sahip olduğumuz zenginlikleri işleyecek ve bunları gerekli

hammaddelere dönüştürecek fabrikalarımız olmadığından elimiz kolumuz bağlı kalıyor.

Makine endüstrimiz çok geri. Bu sanayi dalını geliştirecek, kendi potansiyelimizle ve ekonomimizin endüstriyel ve tarımsal özellikleriyle uyum haline getirecek teknik temelden yoksunuz. Gübre üretiminde de geriyiz, tarımsal gübrelerin sağlanması için yeterli kimya sanayiimiz de yok. Kimya sanayiimiz yeni yeni gelişiyor. Çok geniş kaynaklara sahip olan kağıt sanayiimiz de çok fakir. Geliştirilmiş olanlarla geliştirilmesi gerekenler arasında büyük bir fark var. Ek yatırımlar sonucu, yerel olarak gelişen ihtiyaçları karşılamak üzere hızla yeni sanayi dalları yaratacak ekonomik güçten yoksunuz.

Yakın gelecekteki çabalarımız, çeşitli sanayi dalları arasında olanaklar elverdiğince, en büyük uyumu sağlamaya yönelik olacaktır. Bu uyum, çarpık gelişimimizin ve sanayileşmemizin ilk yıllarında ortaya çıkan yeni çarpıklıkların nesnel gerçeği göz ardı edilmeden gerçekleştirilecektir. Aynı zamanda, kendi ihtiyaçlarımızı karşıladıktan sonra, sosyalist dünyada, uluslararası işbölümü çerçevesinde, sosyalist ülkelerin üretim fazlamızdan yararlanmasını sağlayacak özel alanlardaki çalışmalara kendimizi adayacağız.

Teknik mükemmelliğe eriştiğimiz ölçüde, uyumlu temel gelişme planı uyarınca, ihracat pazarına girebilmemizi sağlayacak özel çizgilerin yaratılmasına hız vermek zorundayız. Kazanacağımız başarı, ülke içinde elde edilecek hammaddelerin çoğundan yararlanmada göstereceğimiz becerikliliğe bağlıdır. Ayrıca, yeterli teknik düzeye ulaşmamız ve üretim fazlalarımız için sabit pazarlar bulabilmemiz de sanayileşmemizde belirleyici bir rol oynayacaktır.

Başlangıçta, kendimizi gelişimimizin en önemli dört alanına yöneltmeliyiz: Metalürji, gemi yapımı, elektronik ve şeker kimyası.

Besin endüstrisi ve tarım kesimi, özel bir araştırma ve inceleme gerektirir; çünkü ihraç edeceğimiz üretim fazlalarımız daha çok bu alanlardan elde edilecektir. Tarım alnında ilerleyebilmek için, makine ve kimya sanayilerimizin de özellikle çok geliştirilmesi gerekir. Bunun karşılığında, hızla kalkınmaya elverişli teknoloji düzeyine ulaşmak için zorunlu olan araçları ele geçirmiş oluruz. Bu çalışmalar, INRA'nın (Ulusal Tarım Reformu Enstitüsü) görevleri arasındadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz alanlarda hızla ilerleyebilmek ancak zengin demir yataklarımız sayesinde mümkün olacaktır. Hematit ve magnetit gibi cevherlerimizin yanı sıra, en değerli hazinemizi oluşturan lateritlere de sahibiz. Bu yeraltı servetleri, bize nikel, kobalt, krom ve demir sağlar. Leningrad Madencilik Enstitüsü, şimdi kromit cevherinden demiri ayırma sorunuyla uğraşmaktadır. Bu soruna çözülebilecek gözüyle bakılıyor. Kromit, manganez ve silikona ek olarak, bazı çok kullanılan alaşımlar elde etmek için gerekli malzemeye sahibiz, bunlarla metalürji alanında uzmanlığımızı geliştirebiliriz. Nikel paslanmaz çelik üretiminden başka, kimyacılıkta da çok kullanılan bir maddedir. Ayrıca, uzay uçuşları için gerekli araçların üretiminde yararlamlan alaşımların elde edilmesinde ve roket endüstrisinde çok önemli yer tutan temel bir elementtir.

Bu tabloyu tamamlamak için, ülkede kromit, magnezit, dolomit ve kireçtaşı gibi ek malzemenin de bulunması gerekir. Bunlara da bol miktarda sahibiz. Ancak, kok kömüründen ve ucuz elektrik elde etmeye yarayacak yakıttan yoksunuz. Elbette ki, önemli bir eksiklik bu, ama kendi petrolümüzü kullanabilir ve kok kömürü ithal edebiliriz. Turba ve yakıt içeren bazı kayalıkları kullanabiliriz, çağdaş endüstri birimleri çalışmaya başladığında, sistemimizin

de etkisiyle iki kat güç üretebilecek kapasiteye ulaşır ve elektriği daha ucuza maledebiliriz.

Bakıra da sahibiz. Elektrik endüstrisinin temel taşıdır bakır. Dünya pazarlarındaki çok elverişli fiyatı nedeniyle, bazı hafif sanayi dallarında çok büyük önem taşır.

Küba'da gemi yapımı endüstrisi potansiyeli de küçümsenemez. Ayrı bir bütün oluşturmaktan çok, gemi yapımı bir sanayi kompleksi halini almıştır. Metalürji, çeşitli tipten makineler, halatlar, elektrik ve elektronik donanımlar ve marangozluk çalışmaları, bu sanayi için temeldir. 1965'te, bu sanayi henüz yeni doğmaktayken, Küba sekiz milyon tondan fazla yük taşıyacak bir filoya ihtiyaç duyacaktır. Her biri on bin tonluk, bir yıl içinde beş kez Avrupa'ya gidip gelebilecek 160 geminin gerekli olduğu hesaplanmıştır. Ticaret yapan uluslar, aynı yükü kendi gemileriyle taşıyacağından, Küba'nın ihtiyacı en azından seksen gemi olacaktır. Gemi yapımı endüstrisinin diğer önemli dallarını da gözönünde bulundurmak zorundayız. Uzak yolculuklara çıkmayan, kıyı trafiğinde kullanılan kosterler, en ucuz yurtiçi ulaşımını sağlar. Ayrıca, potansiyelimize uygun bir balıkçı filosu da yaratmalıyız.

Motorlar ve bazı parçalar başlangıçta Küba'da üretilemediği ve uzun yıllar boyunca yabancı ülkelerden getirtilecek ürünler kullanılacağı için çok büyük bir yatırım gerektiriyor denizcilik alanı.

Gemicilik endüstrisini geliştirmeden yana birçok güçlü nedenimiz var, sanırım. Sosyalist ülkelerde büyük sanayi henüz tanı anlamıyla rayına oturmadığından, gemi için artan bir talep var. Latin Amerika ülkeleri de gemi yapım endüstrisi açısından geri sayılır. Sanayileşme planında yer alan ve gemicilik için yardımcı olabilecek endüstri dallarını geliştirme olanağına sahibiz. Ayrıca, dış ticarette, Avrupa'ya tek bir sefer yapan gemi 500.000 peso kazanır. Beş kez sefer yapıldığında 2.500.000 peso kazanılacak demek-

tir. Bu da bizimki gibi deniz ticaretine elverişli bir ada ülkesi için azımsanmayacak bir gelirdir.

Şeker kimyası bir başka, son derece önemli endüstri alanıdır. Küba'da, bugün, yılda 7.500.000 tona ulaşan ve kolaylıkla arttırabileceğimiz şeker üretimi, bize mükemmel bir ekonomik temel oluşturuyor. Şu sırada yapılmakta olan çalışmaların da başarılı sonuçlar vermesi bekleniyor. Bilinen tekniklerden daha elverişli olan fermantasyon süreçleri kullanılmaya başlandı, daha yeni süreçler de deneme aşamasında bulunuyor. Özsuyu çıkarılmış şekerkamışı posasının kağıt hamuru imalinde kullanılması bugün artık gerçekleşmiştir. Ayrıca posadan yapay lif ve sunta üretiminde yararlanılması olanakları daha sonraki aşamada geliştirilecektir. Plastik üretiminde de şeker posası kullanılması için deneyler yapıyoruz. Sanayi açısından buna olanak sağlanırsa, plastik madde ihtiyacımızı karşılama sorunumuz da çözülecektir. Bundan sonra, enerjimizi daha güç ve daha pahalı olan turba ve petrol teknolojisi çalışmalarına yöneltebileceğiz.

Şekerkamışının sanayide kullanımı, tüketim mallarının çok daha ucuza üretilmesini olanaklı kılacaktır. Küba'da şekerkamışı üretim, kesim ve toplanmasının makinelerle yapılması için denemeler sürdürülmektedir. Bu çalışmalar sonucunda, kapitalist dağıtımcıların bize karşı yürüttüğü fiyat savaşında rekabete girme olanağı bulacağız. Şu anda, sanayide en başta gelen görevimiz şekerin maliyet giderlerini düşürmektir.

Dördüncü girişimimizse çok cüretkarca olacaktır. Sosyalizmi kurmaya başlayan ve başarı kazanmaya çalışan herhangi bir ülke, her şeyden önce, ülkenin başlangıçtaki ekonomik temeli uğruna mücadele etmelidir. Üretim kapasitesi, olanaklar elverdiği ölçüde, üretim fazlası meydana getirecek biçimde genişletilmelidir. Önce, üretimin akılcı yöntemlerle sürdürülmesiyle ve bir dereceye kadar da işçilerin çabasıyla yüksek bir üretkenlik düzeyi-

ne ulaşılmalıdır. Daha sonra, işçi sayısının azaltılmasına bağlı olarak, elektronik dünyasına girilecek ve tüm üretim süreçleri otomatikleştirilecektir. Elektronik endüstrisinin yeniliği ve karmaşıklığı nedeniyle, kullanımının ancak pek az sayıdaki ülkeyle sınırlı olduğu tartışılabilir. Bunun, elektroniğin kullanımını öğrenmek ve geliştirmek için hızlı davranmamızı gerektiren bir neden olduğuna inanıyoruz. Tüm dünya elektronik çağına doğru yol alıyor. Sovyetler Birliği'nin uzay araştırmalarında akıllara durgunluk veren başarıları, ülkenin, elektronik ve uzayda kullanılacak yakıtlar alanında son derece gelişmiş olmasından ileri geliyordu. Elektronikteki ilerlemenin, bir ülkenin kalkınmasının ölçüsü haline geleceğinin her türlü belirtisine tanık oluyoruz. Bu bilime egemen olan ülke, lider olacaktır. Devrimci cesaretimizle, bu çabayı göstermeliyiz. Zamanımızın teknik olaylarına hızla uyum sağlayabilen ülkelerden geri kalmamalıyız.

Otomatikleşmeden önce, çalışmada rasyonalizasyonun sağlanmasıyla ilgilenmeli, yeni yeni üretim tekniklerinin uygulanmasına hız vermeliyiz. Böylelikle ülkede tam bir devletleşmeye ulaşılıncaya kadar, devletleştirme durmaksızın artacaktır. Bu süreç kademeli olarak gerçekleşecektir. Malı mülkü elinden alınıp devletleştirilmiş olan kişilere tazminatlarım ödemeye hemen başlamalıyız. Geçen ay bir kez yaptığımız gibi, belirli bir sanayi dalında çalışmalarını sürdürmek isteyenlere bu fırsatı vermeliyiz.

Tanımladığımız yolda ilk güçlü adımları atabilmek için, doğal kaynaklarımızdan yararlanmak amacıyla, tüm çabamızı harcamalıyız. Madenlerimizi ve petrol yataklarımızı bulup ortaya çıkarmak, geliştirmek ve sanayileştirmek için gerekli teknik temeli yaratmalıyız. En kısa zamanda, topraklarımızın her metre karesini değerlendirmeyi başarmalıyız.

Sanayinin geliştirilmesi ve sürdürülmesi için vazgeçilmez bir ön koşul olan makineleşmeye de çok çaba harca-

malıyız. 1961 yılı, kelimenin tam anlamıyla «sanayi yılı» oldu. Yedek parçaların ısmarlanıp getirtilmesinde karşılaştığımız güçlükler ve bozulan makineler yüzünden üretimin sık sık aksaması nedeniyle çok mücadeleli geçti bu sanayi yılımız. İçinde bulunduğumuz 1962 yılı geçiş yılı olacaktır. Bir yandan makinelerimizi iyi durumda tutmaya çalışırken, bir yandan da niteliksel bir sıçrama yapacağız. Kendi makinelerimizi üretmeye ağırlık vermeliyiz. Bağımsız bir endüstri kurabilmemiz için zorunlu bu. Yeni makineler üretimi, şimdi kullanmakta olduğumuz makinelerle birlikte, Kübalı emekçiye ve Kübalı teknisyene daha çok üretim olanağı sağlayacaktır. Bu çalışmalar, teknik düzeyi yükseltmekte gösterdiğimiz devrimci cesaretin özel niteliğini taşıyacaktır. Teknik çalışmaların en yüksek biçimleri için çok sayıda emekçinin adım listeye aldık, bunlar özel amaçlarla kullanılan karmaşık araçların üretiminde bize yararlı olacaklardır. Bu kampanyayı başlatmamızın iki önemli nedeni var: Birincisi, daha önce sözünü ettiğimiz makine üretimi, devrimci cesaretimizi ve hayal gücümüzü geliştirecektir. İkincisi, makineli tarım gibi dallarda uzmanlaşma ithal edilecek makinelere bağlı kalmayacağından, planlarımızda esneklik sağlayacaktır. Demir-çelik sanayiimizin gelişmesiyle birlikte genel görünüm ve ihtiyaçlar da değişecektir. Yüksek fırınlar ve Küba'da üretilen makinelerle, bizim olanaklarımıza ve özelliklerimize uygun özel tipte çelik üretebileceğiz. Ancak bundan sonra, tek başımıza adımlarımızı atabiliriz.

Hâlâ zorunlu bir tamamlayıcı öğeden yoksunuz. Tüm düzeylerden, tüm kadroları bilimsel, teknik ve teknolojik bakımdan eğitmezsek ve gelecekteki liderlerin bulunması ve yetiştirilmesi konusuna özel bir dikkatle eğilmezsek, tüm planımız bir hayal olmaktan öteye gidemez. Bu amaca ulaşmak içinse, kitle seferberliği gereklidir.

Hedefimize ulaşmak için daha çok çalışmalıyız. Daha önceden okuması-yazması olmayan emekçilere kurslar dü-

zenlemeli, tüm çalışanların en az altıncı sınıf düzeyine erişmesini sağlayacak radyo ve televizyon eğitim programları hazırlamalıyız. Tüm işçilerimiz, asgari teknik yeterlik düzeyine ulaşmalıdır. Tüm emekçilerimiz bazı temel eğitim aşamalarından geçip uzman işçiler olmalı, uzman işçiler yine eğitimini sürdürüp teknisyen olmaya hazırlanmalıdır. Üretim birimlerinde kurslar verilmeli, yöneticilerin teknik ve kültür düzeyleri yükseltilmeli, sanayi için en büyük önemi taşıyan üniversite dersleri ve gerekli eleman sayısı belirlenmeli, yetkililere bu konuda öneride bulunulmalıdır. Bilim adamlarımızın son bir adım atmasıyla, yatırımlar yapıldıktan ve doğal zenginliklerimizden en büyük ölçüde yararlanılmasını sağlayacak araştırmalar yapıldıktan sonra, kendi teknolojimizi geliştirebiliriz.

Bu muazzam ve çok yönlü göreve bir birlik ve bütünlük kazandırmak amacıyla, sosyalizmin kurulmasının gerekli kıldığı tüm pratik görevlerin üstesinden gelebilecek emekçilerin listesini yapmalı, fabrikaların, işletmelerin ve teknik eğitim merkezleri yöneticilerinin katılımıyla ve planlı ekonomi sayesinde sosyalist bilinç yaratmalıyız.

Tüm eğitim çalışmalarının doğrudan doğruya üretime bağlı olduğunu sözlerimize eklemeliyiz. Bu ise, Sanayi Bakanlığının sorumluluklarından biridir.

Yapılacak çalışmaların bu ana çizgileri düşüncelerimizin ürünüdür. Bunların gerçek olmasını istiyorsak, somut görevleri yerine getirmek zorundayız. 1962 yılının tümünü yada en azından bir kısmını bu çalışmalarla geçireceğiz. Başlangıçta en önemli görevimiz üretim birimlerini kurmak ve kendilerine özgü düzenli işlerliği sağlayıp sağlamadıklarını denemektir. Üretici işletmelerle bakanlık arasındaki kusursuz çalışma ilişkileri sistematik hale getirilmelidir. Tüm işletmelerde birer kütüphane bulunmalı, kitaplar ve belgeler özenle korunmalıdır. Ardımızda bıraktığımız döneme özgü mistik anlayışlara, bulanık görüşlere ve anarşiye ancak böyle son verebiliriz. Gelecekteki plan-

ları ilgilendirecek kesin bilgiler veren istatistikleri hazırlamaya canla başla uğraşmalıyız. Elimizin altında doğru verileri elde edebileceğimiz istatistikler olmazsa, sağlam bir çıkış noktasından ve planların daha ilerideki gelişimine duyacağımız güvenden yoksun kalırız. İstatistikler, işletmelerin kütüphanelerinde saklanmahdır. Kütüphaneciliği elektronikleştirmek, yani bilgisayar donanımını sağlamak ve bu sayede, istatistik tutma çalışmalarını ve muhasebe bilgilerini etkin biçimde merkezileştirmek doğrultusunda çaba gösteriyoruz. Bu çalışmaların son kademesi, makineli veri işlemleri, yani elektronik bilgisayarların kullanımıdır.

Planların denetimi mekanizmasını mükemmelleştirmek için acil önlemler alınmalıdır. Envanterin uygun biçimde kontrolüyle, üretim birimlerinin ve yönetici personelin denetlenmesiyle, iletişim biçimlerinin ve bağlantıların açıkça belirlenmesiyle planın iyice kontrol altına alınması sağlanacaktır. Değerli deneyimimiz arttığı oranda, yöntemler de denenip doğrulukları kanıtlanacaktır.

Ulusal bir hedef olarak, bu yılın sonunda işsizliğin ortadan kaldırılmasını önerdik. Bu projeyi unutmuş değiliz. Ancak, amacımıza tam anlamıyla ulaştığımızı sanmıyoruz. Yine de, işsizliğin artık temel sorunlarımızdan biri olmaktan çıktığını biliyoruz. Bu yılın sonuna doğru, birçok sektörden işgücü talepleri gelecektir. Eski yarı sömürge sistemimizden arta kalan kötü bir miras daha ortadan yok olmak üzeredir. Kırsal kesimde, artık, işsizlik söz konusu değildir. Önümüzdeki şekerkamışı hasadı mevsiminde işçi sıkıntısı çekilecektir. Bu nedenle tarımsal üretkenliğimizi arttırmak için çalışmalara başlamak zorundayız. Sanayi işletmelerimizin üretkenliğini arttırmak bize daha zor gibi görünebilir, fakat gelecek yıl buna başlamak zorundayız. Belirli bir kuruluşta çalışan fazladan bir birey toplumsal bakımdan işsiz sayılır, bu yüzden işlevleri akılcı yöntemlerle rasyonalize etmek zorundayız. Fazla işçileri üretim birimlerinden alıp bunlara iyi bir ücret ödeyerek teknik

kurslarda eğitim görmelerini ve mesleki bilgilerini arttırmalarını sağlayacağız.

Toplumsal adalet rejiminde, teknik ilerlemelerle tam istihdam arasındaki çelişkiler, üretkenlikten uzak fazlalıklar aracılığıyla çözülür. Bu fazlalıklar ortadan kaldırılmalı, teknik kadroların hazırlanmasına ağırlık verilmelidir. İnşaatçılık çalışmalarına önem vermeliyiz. Bu sektörde, insan makinenin yerini tutabilir. Bunun da işsizliğin giderilmesinde yararı olur. Ve daha fazla iş-gücü için talep olduğunda, makineleşme bu talebin karşılanmasını kolaylaştırır. Bu süreç esnektir ve kontrol altında tutulabilir.

Genel örgütlenme çizgileri belirlendikten sonra kesin çalışma standartlarını saptayabiliriz. Bu yıl en önemli görevlerimizden biri bu çalışma standartlarını hazırlamak ve açıklamaktır. Bunlar sayesinde üretimi kontrol edebileceğiz ve tüm ekonomide işçilerin durmadan artan üretkenliğine doğru yol alacağız.

Hâlâ büyük ölçüde yabancı ülkelerden ithal ettiğimiz hammaddelere bağımlıyız. Yeterli miktarda hammadde üretemezsek iş üretkenliğindeki artışın da fazla bir önemi olmayacaktır. Çünkü eğer fabrikalarımız tam kapasiteyle çalışamazsa hammadde üretimi sağlanıncaya kadar bekleyecek olan işçileri başka işlere aktarmak zorunda kalacağız. Tabii ki üretimde beceriyi arttırmanın başka dolaylı yöntemleri de vardır. Kaynaklarında kısıntıyla karşılaşan tüm sanayi dalları hammaddeleri ziyan etmemek ve üretim giderlerini düşürmek için stoklarını çok dikkatli hesaplamak zorundadır.

Kendi hammadde kaynaklarımızı keşfetmek ve yeni ihraç ürünleri geliştirmek için işçilerimizin hayal gücüne ve buluşlarına başvurmalıyız. Bu alandaki başarılar, bizim deniz aşırı ülkelerden hammadde sağlamamızı ve fabrikalarımızın çalışması için gerekli donanımı getirtmemizi sağlar. Kardeşçe bir yarışmacılık ruhuna seslenilmeli, bu çağ-

rı, soğuk ve bürokratik bir biçimde yapılmamalıdır. Çalışma yarışına herkes katılmalı, bu heyecan herkes tarafından paylaşılmalıdır. Bu yarışma bir spor olayını andırır, ama insanın katılımıyla anlam kazanır. Çünkü, insanlar mücadele içinde birleşir, kadrolar oluşturur; her birinin zekası ve gayreti en büyük ölçüde ortaya konur. Bu da, sanayi gelişiminin ve zamanın zafere ulaşmak için akılcı biçimde kullanımının yetkinleştirilmesine yönelme zorunluluğu yaratır. Sosyalist çalışma yarışının yüksek başarısı, sanayi gelişimine daha çok hız kazandıracaktır.

Her ay ödül kazanan en iyi işçileri seçmek ve onları üretimde gösterdikleri nitelikleri geliştirebilecekleri okullara göndermek, bakanlığımızın sorumlulukları arasındadır. Böylece işçi sınıfı, en iyi oğulları aracılığıyla, geleceğin teknisyenlerini ve yöneticilerini yaratır.

Daha azgelişmiş olan sektörlerde daha çok ürün elde etmek ve böylece üretimi arttırmak amacıyla yapılan gönüllü çalışma, çalışma yarışında ifadesini bulan sosyalist eğitimin kendine özgü yönlerinden biridir. Geçen yıl bu tip bir çalışma yarışı başlattık ve büyük başarılar elde ettik. Çalışmalar, halkın şekerkamışı hasadına katılmasında odaklaştı. Ama her nedense hasattan sonra aynı hız sürdürülemedi. Gönüllü çalışmayı geliştirmeliyiz, çünkü bu yalnızca üretimi arttırmanın etkenlerinden biri değildir. Çalışma yarışı, aynı zamanda kitleler için bir eğitim kaynağı ve köylülerle kardeşçe ilişkilerin aracı olmalıdır. Bu durum, kent ve köy işçileri arasında ekip çalışmalarını geliştirecektir.

Tembellikle ve işe karşı ilgisizlikle mücadele, bir eğitim sürecidir. Tembellik ve ilgisizlik, en iyi para ödenen mesleklerde bile görülen ve ulusal çapta önem taşıyan bir kusurdur. Eğer kitleler, her ay gerekli sayılan ortalama çalışma saatini doldurmadan yaşayan bir insanın temsil ettiği ahlaksızlığın derecesini anlarlarsa, Küba bundan büyük bir

yarar sağlar. Bu yarar, eğer mesajı iletenler kendileri kusursuz örnekler oluşturuyorlarsa, özellikle önem kazanır.

İşçilerimizin ve yöneticilerin, halka olanaklar elverdiği ölçüde yüksek kalitede ürünler sunması yükümlülüğü üzerinde ısrarla durmalıyız. Tüm devrimci işçiler, ürettikleri ürünlerin kalitesini yükseltmekle görevlidir. Halkın tüketim malları söz konusu olduğunda, bu özellikle doğrudur. Uygun standartlar konularak ve proletaryanın sorumluluk duygusuna seslenilerek kalitelerin yükseltileceğini ve kusursuz sanayi ürünleri elde edileceğini umuyoruz.

Ücret farkları devrimin en ciddi sorunlarından biridir. Sosyalist düzende ve hatta mücadelenin ilk döneminde kitlelerin en büyük umudu uygun ücretler ve birbirine benzer tipten işler için eşit ödemeler elde etmekti. Bu henüz yapılamadı, gerçekte şu anda bile bu sorunca ulaşmış değiliz. Kadınlar erkeklerle eşit koşullar altında yaşıyor ve belirli bir kuruluşta eşit işlere eşit ücretler ödenmesi eğilimi ağır basıyor, fakat farklı kuruluşlarda benzeri çaba ve uzmanlık derecesi gerektiren işler henüz koordine edilmiş değil.

Tüm uzmanlık derecelerinin tam bir açıklıkla gösterildiği tek bir ücret tarifesi düzenlemek doğru olabilirdi. Ancak bu pratik olmaz, çünkü kapitalist işletmelerden birkaç kırıntı elde etmek için olağanüstü çabalar harcayan ve ortalama ücretin üzerine yükselmeyi başaran birçok işçinin bütçesine zarar verebilir. Bir başka çözüm, tüm öteki işçilerin ücretlerini bu birincinin düzeyine yükseltmek olabilirdi. Fakat bu durumda dolaşıma çok büyük miktarda para akıtmak gerekecek ve bu da çok büyük ekonomik sorunlar yaratacaktır. Toplumsal üretimde bir artış olmadıkça, yani daha çok miktarda tüketim malları dağıtılmadıkça, ücret artışlarının işçilere hiç bir yararı olmaz.

İkisinin ortası bir yöntem daha var. Bu durumda tek bir ücret tarifesi yaratılır, bu incelenir, tartışılır ve sonunda kabul edilir. Bu işlemler tüm düzeylerde ve tüm işçilerin

katılımıyla yürütülür. Ücret tarifesi yeni gelirler, belirli bir kategori içindeki atamalar ve işçilerin daha önceki ücretleri gözönüne alınarak düzenlenir.

«Eşit işe eşit ücret» ilkesinin çiğnendiği şeklinde karşı çıkışlara rastlanabilir. Bugün, gerçeği söylemek gerekirse, yalnızca bir ve aynı kuruluş içersinde bu ilke geçerlidir. Sosyalist ülkemiz, ulusun mirasını toplumsallaştırmayı amaçlamalıdır. Tüm çalışmalar bir bütün olarak düşünülmeli, ait oldukları fabrikadan yada işletmeden bağımsız olarak ele alınmalıdır.

Örneğin, yapılan çalışmalar birbirine benzer biçimde sınıflandırıldığı halde bir maden işçisi, bir bira fabrikası işçisinden çok daha az ücret alır. Bu farkın nedeni, madenin bira fabrikasına göre çok daha az gelir sağlamasıdır. Bu yüzden, eskiden bira fabrikası işçileri, işverenden daha çok ücret koparabiliyorlardı. O zamanlarda, bu olay doğru ve adaletli sayılıyordu. Fakat bugün için aynı şey söz konusu değildir. Bira fabrikası daha çok gelir sağlıyor diye, işçilerinin maden işçilerinden daha çok para kazanması doğru değildir. Bugün bu işletmelerin her ikisi de devletleştirilmiş mülkiyetlerdir.

Eğer tek ücret sistemi getirilirse, şimdi ayda 250 dolar kazanan bir işçinin çalıştığı iş ayda 200 dolarlık bir çalışma olarak sınıflandırılırsa bu işçi, yine eski ücretini almaya devam edecektir. Eğer bu yoldaş, terfi edip de ayda 230 dolara hak kazanırsa ücretinde bir değişme olmaz; ancak yeniden terfi edip de ayda 260 dolar getirecek bir işte çalışmaya başlarsa ücretinde artış olur. Çünkü almakta olduğu ücret, yeni görevinin karşılığı olan ücretin altındadır.

Bu yöntemle Küba, birkaç yıl içinde ücretlerde tam bir adalet sağlayabilir.

Görüldüğü gibi, önümüzde yerine getirilmesi gereken görevler var. Bu zorunlu ve güç görevler, ancak tüm halkın sarsılmaz kararlılığıyla başarılabilir. Ortaklaşa tartışma ve

üretim planlarının kitle katılımıyla hazırlanmasının taşıdığı önem, planın hazırlanmasında daima gözönünde bulundurulması gereken çok anlamlı bir derstir. Tüm temel kuruluşlar, fabrikalar ve işletmeler işçi sınıfının çalışmalarına yönelmeli ve bu çalışmaları yöneticilerinkiyle birleştirmelidir. Böylece bu çalışma tek karar halinde birleşir ve sağlamlaşır. Herkes, çalışma süreçlerinin kontrol edildiği üretim toplantılarına katılmalıdır. Herkes, her gün bağlı olduğu Birliğin [işçi sınıfını temsil eden bir kuruluş] aracılığıyla fabrikaların çalışmasıyla ilgilenmelidir. Herkes en iyi teknik kadroların temsilciliği aracılığıyla Teknik Danışma Komitelerinin toplantılarına katılmalıdır. İşçi sınıfı daha büyük bir güven ve uyanıklık kazandıkça yapılan işin niteliği ve niceliği de gelişecektir. Aktif devrimcilerden oluşan bir çekirdek, proletaryanın ve onun kitle birimlerinin öncülüğünü yapacaktır. Bu öncünün görevi devrimci yönelmeyi ve uyanıklığı sağlamak, örnek olmak, kitleleri eğitmek ve devrimin tüm büyük hedeflerine ulaşılmasında hız kazandırmaktır.

Her ne kadar yönetici yada müdür kitle kuruluşlarıyla ortak biçimde çalışmak ve elinin altındaki teknik personele danışmak zorundaysa da alacağı son kararlarda yalnızca bakanlığa karşı sorumludur. Bu nedenle daima bakanlık görevlileri tarafından yönetilir ve bir karar alacağı zaman sağ duyusunu kullanır. Yöneticiler okulumuz, onlara bilgi kazandırmak ve endüstrinin yeni yöneticilerini eğitmekle yükümlüdür. Yöneticinin üretim zincirinin temel halkası olduğu unutulmamalıdır. Yönetici politik anlayışa ve yönetsel otoriteye sahip olmalıdır. Devrimimizin adaletli olduğunun farkında olmalı, iyi bir eğitime, uygulamada ve disiplinde yeterliğe sahip olmalıdır. Temel olan budur.

Ulusal planımızın genel çizgileri gereğince; hazırlanmakta olan 1962 planımızla; gerçekleşmekte olan işçilerin kültürel, ideolojik ve teknik düzeylerini yükseltme planımızla; hayata geçirmekte olduğumuz yeni donanım planı-

mızla; sanayiyi yeniden kurmamızı sağlayacak olan işsizliğin hızla ortadan kaldırılması çalışmalarımızla; uygun kaynakları elde ettiğimiz ölçüde üretimin arttırılmasıyla; yeni ihraç malları yaratılmasıyla; teknik çalışmayla; kardeş ülkelerin, yeni dallarda uzmanların becerisini arttırmaya yönelik yardımıyla, *kendi deneyimimize dayanarak* bağımsız gelişmemizin temellerini atacağız.

Bunun uzun hazırlıklar gerektiren çok önemli bir görev olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Önümüzdeki yıl tüm çabamızı buna adarsak ve tamamıyla örgütlenmiş olan üretim birimlerimizin uzun vadeli çalışmalarını başlatmaya hazır duruma gelirsek, bakanlığımızın tüm kaynaklarım ve olanaklarım yeni yatırımların gelişmesinde, ekonominin tam anlamıyla bağımsızlaşmasında kullanırsak tam bir başarıya ulaşacağız. Bu özlemlerimizi gerçekleştiremezsek başarıya ulaşmayı bekleyemeyiz. Eğer umutlarımızın çoğu yarı yolda kalırsa, devrimin ilerleyişi yavaşlar ve gecikir. Zor bir durumla karşı karşıya bulunduğumuzu söylemek istemiyorum. Benzeri durumda hızlı sanayileşme yolunu seçen ve başlangıçta tarım-sanayi ülkelerine dönüşmeye yönelen öteki ülkeler de aynı büyüme sancılarını çekmişlerdir.

İlk sosyalist ülke olan Sovyetler Birliği'nin yüz yüze geldiği koşullarla kıyaslandığında bizim durumumuzun çok daha iyi olduğu görülür. Sovyetler Birliği yalnızdı, dostları yoktu, kredi alamıyordu, etrafı saldırgan düşmanlarla çevrelenmişti, kendi topraklarında da amansız bir mücadelenin ortasında bulunuyordu. Çin Halk Cumhuriyetinin ve Avrupa Halk Cumhuriyetlerinin karşı karşıya bulunduğu koşullardan da çok daha iyi bir durumdayız. Yıkıcı bir savaştan yeni çıkmışlardı, o zamanlarda Sovyetler Birliği de tam bir destek sağlayamıyordu, çünkü sosyalist yapılanmanın güç görevine kendini adamıştı.

Biz görevimize XX. yüzyılın ikinci yarısında başladık. Bu çağın temel çizgilerinden biri de yüksek bir teknoloji ve Sovyetler Birliği, Çin Halk Cumhuriyeti ve öteki dost

ülkelerin yarattığı büyük devrimci ruhun eşliğinde, sosyalizme geçiştir. Oldukça rahat bir hareket noktasından yola çıktık; eğitim, teknik, kültürel ve ekonomik düzeyimiz, kardeş ülkelerin içinde bulunduğu duruma kıyasla çok daha az geriydi.

Birçok avantaja sahip olarak, gerçek planlama görevimize başlıyor, olanaklar elverdiği ölçüde kısa bir sürede sosyalizme varmak üzere, elimizden gelenin en iyisini yapabileceğimizi umut ediyoruz.

4 DEĞER KAVRAMI ÜZERİNE BAZI GÖRÜŞLERE YANITLAR(*)

Nuestra Industria Economica'nın bu sayısında, Alberto Mora'nın daha önce Dış Ticaret Bakanlığının yayınladığı *Commercio Extrior* dergisinde çıkan «Bugünkü Küba ekonomisinde değer yasasının işlerliği sorunu üzerine» başlıklı makalesine yer verdik.

Makale şöyle başlıyor: «Bazı yoldaşlar, değer yasasının bugünkü Küba ekonomisinin devlet sektöründe işlemediği kanısındalar.» Kanıtların çürütülmesi önemlidir, ama ilgili yoldaşların kimliği de önem taşır. «Bazı» kelimesi bir isim ve soyadı belirtmez, oysaki eleştirinin yöneltildiği bireylerin birer adı var, belirli kişiler bunlar. Okumakta olduğunuz makalenin yazarı, yani Sanayi Bakanı ve yoldaş Luis Alvarez Rom, Maliye Bakanı. Bütçeye göre finansman sisteminin izleyicisi olan diğer bazı ilgili yoldaşların burada sözünü etmeye gerek yok.

En başta bu adları belirttik, çünkü en az görüşler kadar, görüşleri kimlerin savunduğu da önemlidir.

(*) *Nuestra Industria, Revista Economica*'nın Ocak 1963 tarihli, 3 nolu sayısında yayınlanan makale.

Mora'nın vardığı sonuçlar arasında, üç ayrı düşüncesini teker teker açıklamak istedik. Bizim kammızca, makalede ortaya atılan en önemli tartışma konusu, değer yasasının işlerliğini reddedenlerle düştüğü anlaşmazlık değil, doğrudan doğruya değer yasasının tanımıdır, çünkü, Marx'ın düşüncelerine uymuyor.

Mora şu görüşleri ileri sürüyor:

«Kısacası, değer nedir? Bana sorarsanız, değer kategorisine tutarlı bir anlam vermek zorundaysak, onun bir ilişkiyi içerdiğini (daha doğrusu, ilişkiyi ifade ettiğini) gözden kaçırmamalıyız. Her şeyden önce, değer bir ölçüdür, böyle olmakla bir ilişkinin ifadesidir. İkincisi, değer, belirli koşullar altında ve geliştirdiği toplumsal ilişkiler çerçevesi içinde kalan belirli bir amaç doğrultusunda, insan tarafından yaratılmış bir kategoridir.»

Bu paragrafı inceleyelim. Birkaç satır yukarıda Mora şunu yazmıştı: «Bir şeyin ölçüsü, o şeyin kendisi değildir.» Şimdi de şöyle yazıyor: «Her şeyden önce, değer bir ölçüdür, böyle olmakla bir ilişkinin ifadesidir.» Bu bize çelişkili görünüyor.

Daha aşağıda şunu diyor: «...İkincisi, değer belirli koşullar altında ve belirli bir amaç doğrultusunda insan tarafından yaratılmış bir kategoridir.» Bu görüş, Marx'ın, toplumun ekonomik yasaları üzerine ortaya koyduğu düşüncelerle taban tabana çelişkilidir. Marx'ın tüm eseri, insanlığın, tarih boyunca yarattığı her türlü putun, yalnızca bilgisizliğini gizlemeye yaradığını kanıtlayarak, olayların görünümleri altındaki özlerini gün ışığına çıkarmaya adanmıştı. Bizim düşüncemize göre, insanın yapmayı beceremediği birşey varsa, o da belirli bir amaca yönelik olarak, değer diye bir kategori yaratmaktır. Üretim ilişkileri, değeri ortaya çıkardı, değer, nesnel olarak vardır; ister kabul edelim, ister etmeyelim, onun varolduğu ve kendiliğinden kapitalist ilişkileri ifade ettiği gerçeğini değiştiremeyiz.

Marx'tan beri, kapitalist üretim ilişkilerinin karmaşık mekanizması aydınlanmış, ama kazanılan bu bilgi, gerçeği hiçbir biçimde değiştirmemiştir. İnsan, ancak belirli koşullarda toplumu değiştirebilir, yoksa, toplum yasaları «icat edemez».

Daha aşağıda, Mora şunları ekliyor:

«Ancak, tek bir tip emeğin değeri yarattığım unutmayalım. Toplumsal bakımdan gerekli emek adı verilir buna, yani, emek el altındaki sınırlı kaynakların toplumca kabul edilen bir ihtiyacın giderilmesine kullanılmasıdır. Değer kategorisiyle ifade edilen ilişki kesinlikle budur. Bu ilişki, değerin ta kendisidir.»

Mora, «toplumsal bakımdan gerekli» deyimini, «toplum için gerekli» anlamında yorumluyor. Yani, bu deyim, burada belirli bir değerin yaratılmasında tümüyle toplumun ihtiyaç duyduğu emeği ifade etmek için kullanılmış. Mora, ihtiyaçlarla kaynaklar arasındaki ilişkinin değerin ta kendisi olduğu sonucuna varmış.

Eğer toplum, ürünün yararını kabul etmezse, ürün mübadele değeri taşımaz. Apaçık bir gerçek bu (Alberto Mora'nın toplumsal bakımdan gerekli emekten söz ettiğinde içine düştüğü kavram karışıklığı belki de bundan kaynaklanmakta). Ama, Marx'ın değer kavramını soyut emekle özdeşleştirdiği de kesindir. Emek ölçüsü araştırması, değer ölçüsü araştırmasıyla özdeşleşir. *Kapital*'de, şu sözleri okuyoruz: «Malların mübadele ilişkisinde ortaya çıkan ortak yön, onların hepsinin de bir değeri oluşudur. Bir kullanım değeri yada herhangi bir meta, içinde maddeleşen insan emeğinin miktarı kadar değere sahiptir. Meta değerinin büyüklüğü nasıl ölçülür? Metanın içerdiği «değer yaratıcı» cevherin azlığı çokluğu, yani onun için harcanan emek miktarıyla.»

Kullanım değeri olmayan değer yoktur. Aralarındaki diyalektik ilişki nedeniyle, değeri olmayan kullanım değeri de düşünülemez (bazı doğa güçlerinin dışında).

İhtiyaç-kaynak ilişkisinin, değer kavramı içinde örtülü biçimde varolduğu düşüncesi, bizi gerçeğe daha çok yaklaştırır. Bu da akla uygun görünüyor, çünkü bu formülün yerine, pazarda geçerli olan ve değer yasasının yada değer ilişkisinin işlerliğinin halkalarından birini oluşturan arz-talep yasası konulabilir.

Sorunu çok kabataslak ele almanın ve sonunda arz-talep yasasının basit bir ifadesine indirgemenin getireceği tehlikeyi gözönüne alarak geniş yer ayırdığımız, çünkü önemli saydığımız birinci karşıt görüşümüzün açıklanışına burada son veriyoruz.

Şimdi söz konusu makalenin birinci paragrafının baş tarafına bir gözatalım. Bu görüşün doğru olmadığını söyleyebiliriz. Biz, değer sorununa başka bir açıdan yaklaşıyoruz. *Nuestra Industria, Revista Economica*'nın 1 nolu sayısında yayınlanan makaleden alıntı yapmak istiyorum. Orada şöyle demiştim:

«Tüm ürünler, aralarında bazı içsel ilişkiler -kapitalist pazar ürünleri için söz konusu olanlardan farklı ilişkiler- bulunan fiyatlara göre hareket ettiğinde, dünya çapındaki fiyat oluşumuyla paralellik göstermeyen yeni bir fiyat ilişkisi ortaya çıkar. Fiyatların, değerle çakışması için ne yapılmalıdır? Değer yasası bilgisi, bir yandan ticaretin evrimi, öte yandansa gerçek değerin fiyatlara doğru yansıtılması arasında denge kurulacak biçimde, bilinçli olarak nasıl kullanılabilir? Sosyalist ekonominin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri de budur.»

Diğer bir söyleyişle, değer yasasının uygulanmasına karşı değiliz, yalnızca, bu yasanın en gelişmiş biçimiyle kapitalist pazarda işlerlik gösterdiğini, üretim araçlarının ve bölüşüm aygıtı sisteminin toplumsallaştırılmasının pa-

zarlara getirdiği değişimin değer yasasının işleyişini apaçık fark etmemizi olanaksız kıldığını gözönünde bulunduruyoruz.

Değer yasasının, kapitalizm çerçevesinde, ticaret ilişkilerini düzenlediğini, sonuç olarak, herhangi bir nedenle pazarlarda, iki ekonomik sistem arasındaki fark nedeniyle çarpıklık ve bunun sonucu olarak gerilim ortaya çıktığında, değer yasasının işleyişinin de ayrı biçimde bozulacağı ve değişime uğraması gerekeceği görüşünü destekliyoruz.

Marx, kapitalizmi araştırdığı ölçüde, bu bozuklukların meydana geliş biçimlerini ve derecesini de incelemişti. Marx ve Engels, geçiş aşamasının ekonomik bakımdan geri ülkelerde başlayabileceğini öngörmemiş, bu dönemin ekonomik özelliklerini derinlemesine düşünmemiş ve araştırmamışlardı.

Lenin, büyük bir deha olmasına karşın, geçiş aşamasının ekonomik sorunlarını uzun uzun araştıramamış, tüm hayatını bu konuya adayamamıştı. Bu geçiş aşamasında, yeni toplumun henüz kapitalist gelişimini tamamlayamadan (bu nedenle, feodalizm kalıntıları içermekteyken) kapitalizmden çıkması olgusu üretim araçları mülkiyetinin halkın elinde yoğunlaştırılmasıyla birleşir.

Bu geçiş, Lenin'in kapitalizmin eşitsiz gelişimi, emperyalizmin doğuşu ve savaş gibi toplumsal sarsıntı anlarında sistemin en zayıf halkalarından kopması kuramları üzerine incelemeler yaparken, olasılığını öngördüğü gerçek bir olgudur. Lenin, Ekim Devrimiyle ve ilk sosyalist devletin yaratılmasıyla, böyle bir olayın olasılığını kanıtlamış, fakat araştırmalarını sürdürmeye zaman bulamamıştı. Devlet ve Devrim adlı kitabını birdenbire bitirirken bize duyurduğu gibi, kendini tümüyle iktidarın güçlendirilmesine ve devrime katılmaya adamıştı (Lenin'in geçiş döneminin ekonomisi konusundaki çalışmalarının tümü bizim için çok değerli başlangıç bilgileridir, ancak, zamanla ve kazandığı

deneyimle bunları geliştirmeye ve derinleştirmeye fırsat bulamamıştı).

Yoldaş Mora, sonuç olarak kestirip atıyor: «Değer yasası, üretimde egemen tek ölçüt olmamakla birlikte, sosyalist rejimde de işlerliğini sürdürür. Sosyalist düzende, değer yasası, plan aracılığıyla işlemektedir.»

Biz bundan, pek o kadar emin değiliz. Bir planın her yönüyle uyumlu olduğu varsayılıyorsa, onu değerlendirmeye yarayacak bir dış analiz aracı bulunması gerektiği de düşünülmelidir. Bana öyle geliyor ki, bu araç, planın kendi sonuçlarından başka bir şey olamaz. Fakat bu sonuçlar, her şeyin iyi mi, yoksa kötü mü gittiğini gösteren *a posteriori* [deney sonrası] kanıtlardır. (Elbette ki, bunlar yalnızca değer yasasıyla ilgili olan yanlışlardır, çünkü başka hata kaynakları da bulunabilir.) Uygulamada gerekli önlemleri alabilmek (yine *a posteriori* olarak) ve sürekli deneme yanılmalarla durumu düzeltebilmek için zayıf noktaları dikkatle inceleyerek işe başlamalıyız. Ne durumda olursak olalım, ticaretin evrimiyle mevcut talep arasındaki denge kontrol için temel alınmalıdır. Bu dönemin tanımı gereği, insana tüm talep ettiklerini vermeye koşullar elvermediğinden, karşılanmamış zorunlu ihtiyaçların analizi hiçbir gerçeği aydınlatamaz.

Daha somut bazı sorunlar üzerinde duralım. Örneğin, belirli bir durum karşısında şu ve şu önlemleri almak, savunmaya şu kadar harcama yapmak, içteki üretimde görülen büyük çaplı oransızlıkları düzeltmek, tüketim amacıyla üretim kapasitemizin bir kısmını alıp götüren yatırımlar gerçekleştirmek, stratejik önemi nedeniyle bazı yatırımlarda bulunmak (yalnızca askeri yönünden değil, ekonomik yönünden de söz ediyorum) gerekli olsun. Böyle bir durumda, fiyatların yükselmesini önlemek için yönetimsel önlemlere başvurarak azaltılması yönüne gidilecek çarpık-

lıklar ve gerilimler ortaya çıkar. Değer yasasının işleyişini giderek karanlıkta bırakan yeni ilişkiler oluşur.

Sonuçlar her zaman hesaplanabilir. Kapitalistler, konjonktür hesaplamalarında bunu zaten yapıyorlar. Fakat, değer yasasının plana yansıması, giderek belirsizleşecektir. Biz, böyle düşünüyoruz.

Adı geçen makalenin bir başka bölümünden daha söz etmek istiyoruz. Şöyle denilmiş: «Bazı yoldaşlar, değer yasasının devlet sektöründe işlediğini inkar ederken, tüm devlet sektörünün tek ve aynı mülkiyet ve işletmelerin toplumun mülkiyetinde olduğunu ileri sürüyorlar. Bu, elbette ki doğru. Ancak, ekonomik açıdan ele alınırsa, yanlış bir yargıya varıldığı görülür. Devlet mülkiyeti henüz tam anlamıyla gelişmiş toplumsal mülkiyete dönüşmemiştir. Bu hedefe, ancak komünizmde ulaşılır.» Ve biraz daha aşağıda: «Küba'da, devlet sektörünün tek bir büyük girişim demek olmadığını görmek için devlet işletmeleri arasındaki ilişkilere bir gözatmak, birbirleriyle çeliştiklerini fark etmek yeter.»

Burada, Alberto Mora, daha önceki bazı görüşmelerimize, Yönetim Bilimleri Yüksek Okulunda, akademik yıl biterken yapılan kişisel bir konuşmaya ve yoldaş Alvarez Rom'un sorunu Lenin'in bir özleminden esinlenerek ele aldığı, yayınlanmamış bir broşürüne değiniyor. Bu broşürde, istikrarlı kılınmış bir işletmenin [konsolide işletme] atölyeleri gibi düşünülen fabrikalardan ve ekonominin gelişmesiyle, tüm ilişkilerin tek bir büyük fabrikanın içi gibi yürütülmesi umudundan söz ediliyordu.

Çeşitli işletmeler arasında gerçekten de çelişkiler varolmakla birlikte -genellikle işletmeleri değil, Sanayi Bakanlığının yönetimindekileri gözönüne alıyoruz- bir işletmenin çeşitli fabrikaları arasında da, bir fabrikanın atölyeleri arasında da çelişkiler vardır. Hatta bazen, zamana karşı yarışarak primle çalışan ekiplerde görüldüğü gibi,

emekçiler arasında bile çelişkiler olabilir. Emekçilerden biri, başka yoldaşlara işi öğretmek için bir saat izin istediğinde, ekiptekiler karşı çıkar, çünkü grubun üretkenliği ve dolayısıyla alınacak ücret azalacaktır. Yine de, yavaş yavaş sosyalizmi kuruyor ve insanın insan tarafından sömürülmesine son veriyoruz.

Kapitalist rejimde, bir fabrikanın birbirinden bağımsız atölyelerinde, benzeri sürtüşmeler ortaya çıkmaz mı? Yoksa bunun nedeni, her iki sistemde de ayrı türden çelişkilere rastlanması mıdır?

İnsanlar arasındaki çelişkiler her zaman sosyalist dünyaya yansır. Ama, bunlar son derece büyük anlayışsızlıklar yada karşı-devrimci tavırlar yüzünden yozlaşmadıkça uzlaşmaz çelişkiler değildir, toplumun bunların eylemine çizdiği sınırlar çerçevesinde çözümlenirler. Devlet sektörünün, henüz hiçbir şekilde tek bir büyük girişim oluşturmadığını kabul ediyoruz. Bunun nedeni, örgütlenmede yapılan yanlışlar, toplumumuzun yetersiz gelişimi ve iki ayrı finansman biçiminin varoluşudur. Tek bir girişim kavramını tanımlamak için, özünde Marx'ın mallar için getirdiği tanımdan yararlanırız: «Mal niteliği taşıyabilmesi için ürün, bir mübadele işlemi aracılığıyla onu tüketecek olan bir başkasının eline aktarılmalıdır.» Engels ise, Marx'ın mal kavramım getirdiğini, malın üründen farklı olduğunu, ürünle karıştırılmaması gerektiğini, çünkü kendisini üretenden başkası tarafından tüketildiğini söylemiştir. Engels, ürün vergisinin [aşar] mal sayılamayacağını çünkü tüketilmediğini belirtmiştir.

Engels, feodal toplumdan aldığı bir örnek veriyor, ama, acaba içinde yaşadığımız sosyalizmin kuruluşu çağında örnekleriyle birlikte mal kavramı geçersiz olabilir mi?

Gelişmiş biçimiyle, bütçeye bağlı finansman sisteminde, ürünlerin bir atölyeden diğerine, bir işletmeden bir başkasına geçişinin mübadele işlemi kabul edilemeyeceği-

ni düşünüyoruz. Bu, emeğin yarattığı yeni değerlerin oluşum yada birikim sürecinin bir aşamasıdır. Bir başka deyişle, eğer mal diye, mübadele işlemiyle el değiştiren ürüne diyorsak, aynı zamanda tüm fabrikalar devletin mülkiyetinde olduğuna göre, bu mübadelenin meydana gelmediği bütçe sisteminde, mallar ancak pazarda, tüketici halkın eline geçtiğinde mal niteliğine bürünür.

Üretim giderleri üzerine görüşümüzü, bu dergide, benim imzamla, bir makale halinde yayınladık. Konuyla ilgilenen okur, isterse oradan bilgi edinebilir. Küba'nın büyüklüğüne gelince, Mora'nın ölçütünü uygularsak, ona bakanlığını, dokuz özerk bakanlığa bölmesini, her birine ayrı bir kat ayırmasını öneririz, öylesine aşırı ölçüde geniş bir yere yerleşmiş çünkü. İnanmazsa, çalışma odasına çıkarken asansörü kullanmasın da merdivenden tırmansın, o zaman bu sözümüzün doğru olduğunu anlar. Eğer telefonu, asansörü, iç iletişim sistemini kullanıyorsa, bunun nedeni, bu araçların zaten bu amaçla elinin altında bulunmasıdır. Küba'da uzaklıklar, modern iletişim tekniğinin araçları gözönüne alınarak ölçülür, yoksa atalarımızın bir yerden başka bir yere gitmek için harcadığı zamanla değil. İşte, aradaki fark bundan ileri geliyor.

Bu yanıtımızla başlayan polemiğin, tam bir bilimsel şaşmazlık ve kusursuz bir soğukkanlılıkla yürütülmesinde gösterebileceğimiz beceri oranında, eğitimimiz için büyük bir değer taşıyabileceğinin bilinmesini isteriz. Kıyaslamaları reddetmiyoruz ve bundan kaçınmıyoruz, fakat finansman sistemi üzerine düşüncelerde iki ayrı çizginin yer aldığı Partinin ve yönetimin üst kademelerine kadar uzanan bir tartışmanın merkezinde bulunmamız nedeniyle, tartışma biçim ve yöntemlerine özen göstermenin çok önemli olduğuna inamıyoruz.

Her zaman için, gerçeği tüm açıklığıyla ortaya koymayı yerinde bir davranış saydığımızdan, yoldaş Mora'yı böyle

halka açık bir tartışma başlattığı, görevleri ve sorumluluklarıyla kamuoyu önüne çıkmaktan çekinmediği için ve Dış Ticaret Bakanlığının yayınladığı yüksek nitelikli dergiden dolayı kutlarız. Biz de, kendi alçakgönüllü yayınımızın kalitesini onun düzeyine yükseltmeye çalışacağız.

5 ÜRETİM GİDERLERİ ÜZERİNE[*]

Planlı ekonominin karşılaştığı pek çok sorundan biri de, sosyalist devrimin gelişmesiyle yaratılan koşullar altında, bir işletmenin ekonomik başarısının nasıl ölçüleceğidir.

Kapitalist ekonomi, değer yasası tarafından ayarlanır ve düzene konur, değer yasasıysa doğrudan doğruya pazarlarda ifadesini bulur. Değer yasasını pazarlardan ayrı düşünmek olanaksızdır. Başka bir deyişle, kapitalist düzende, değer yasası, pazar yasasıdır. Sosyalist toplum kurulurken üretim araçlarının mülkiyet biçiminin değişmesiyle birlikte, üretim ilişkilerinin birçoğu da değişime uğrar, o güne dek yalnızca tekellerin etkisi yüzünden sınırlı kalan serbest rekabet, pazarlarda ortadan kalkar. Rekabet, artık sosyalist sektörün bilinçli etkisiyle yeni nitelikler kazanmıştır.

Küba'nın içinde bulunduğu durumda, bazı mallarda ortaya çıkan kısıntı, arz ve talep yeni bir çakışma düzeyine erişinceye dek, pazardaki fiyatların yükselmesine yolaçabilirdi. Bunu önlemek için, fiyatları katı bir biçimde dondurduk ve mamul ürünlerin gerçek değerinin ifadesini pazarda bulamayacağı yeni bir sistem getirdik. Alınan önlemler arasında, tüketim maddelerinin kameye bağlanması

---

[*] 1963 Haziranında, *Nuestra Economia* dergisinin l. sayısında yayınlanmıştır

geçici bir aşama olmakla birlikte, belirli bir ülkede zamanın akışı içinde, planlı ekonomi, dış dünyadan ayrı ve değişik biçimde kendi içsel yasalarını geliştirir. Üretim ve dağıtım süreci içinde, hammaddelerin ve öbür giderlerin etkisiyle belirli bir fiyat düzeyi oluşur.

Tüm ürünler, aralarında bazı içsel ilişkiler -kapitalist pazar ürünleri için söz konusu olanlardan farklı ilişkiler- bulunan fiyatlara göre hareket ettiğinde, dünya çapındaki fiyat oluşumuyla paralellik göstermeyen yeni bir fiyat ilişkisi ortaya çıkar. Fiyatların, değerle çakışması için ne yapılmalıdır? Değer yasası bilgisi, bir yandan ticaretin evrimi, öte yandansa gerçek değerin fiyatlara doğru yansıtılması arasında denge kurulacak biçimde, bilinçli olarak nasıl kullanılabilir? Sosyalist ekonominin karşılaştığı en önemli sorunlardan biri de budur.

Sovyetler Birliği ve daha sonra da diğer sosyalist ülkeler, parasal deyimlerle dile getirilen ekonomik sonuçlarla ölçülebilen bir planlama sisteminde karar kıldılar. Çeşitli işletmeler arasında gevşek bir ilişki bulunmasına izin verildi. Bunun sonucu, sonraları işletmelerin öz-finansmanı yönetimi adı verilen sistemin ortaya çıkışı oldu.

Kabataslak açıklamak istersek, öz-finansman, bankaların, sinirsel merkezi oluşturduğu bir mali denetim ağı temeline dayanır. En büyük ölçüde üretkenlik kapasitesine erişilmesi için, gayrete getirici olarak maddi özendiricilerden yararlanılır. Eğer bu hedefe varılırsa, belirli bir işletmede kolektife yada bireysel olarak işçiye, daha büyük çıkarlar sağlamr. Bu sistemde, sosyalist işletmeye verilen paraların faiziyle birlikte geri ödenmesi gereklidir. Böylece, ürünlerin daha hızlı dolaşımı da sağlanır.

Küba'da, daha devrimin şafağında, işletmelerin tüm parasal etkinliğini merkezileştirmeye başladık. Bu merkezileştirme, bizim bazı güç sorunları, hemen ortaya çıktığı anda çözmemizi sağladı. Sonra, daha ileri merkezileştirme

yöntemleri uygulamaya koyulduk. Bunlar, bürokratik olmamalıydı, bazı koşullar altında, sanayi üretimi için daha etkili olmalıydılar. Bu sistem, temelde, kapitalist işletmelerde varolan gelişmiş muhasebe yöntemleri kullanmaya, bu hesaplama biçimlerini, iyi bir iletişim ağına sahip olan bizimki gibi küçük bir ülkeye uyarlamaya dayanıyordu.

Bizim sistemimizde, bankalar çeşitli işletmelere, ulusal bütçeye göre belirlenen bir miktar para verir. Bu işlemlerde, kredi ilişkileri yer almaz, bu nedenle faiz söz konusu değildir. Ekonomimizin yalnızca bazı dallarında işlerlikte olan bu sistemde, herhangi bir ürün, sosyalist sistemde çeşitli basamaklar halinde görülen uzun bir içsel dolaşım sürecinden geçer. Mülkiyetinde bir değişiklik olmadıkça, yani sahip değiştirmedikçe bu ürün mal niteliğine bürünmez. En sonunda, devletin mülkiyetinden çıkıp bir tüketicinin malı halini alır.

Ürünün bir işletmeden öbürüne hareketi, aynı üretim dalı çerçevesinde olsun, farklı üretim dalları arasında olsun, ürünün değerini arttıran bir sürecin parçası olmanın dışında anlam taşımaz, bu hareketler yalnızca ürün giriş çıkışı olarak kayıt defterlerine işlenir. İşletmenin kendi sermayesi yoktur, bunun sonucunda, gelirler yeniden ulusal bütçeye geri döner.

Sistemin işlerliği kanıtlanmakla birlikte bazı zayıflıklar gözlemlendi, bu da çok ağır karşı çıkışlara hedef olmamıza yolaçtı.

Bu karşı çıkışlar, her şeyden önce, dolaysız maddi özendiricilerin kullanılmayışı ve sistemin doğurduğu bürokratik eğilimler etrafında dönüp dolaşıyordu.

Hal ne olursa olsun, bu karşı gelmeler burada tartışılmamalıdır. Bütçeye bağlı finansman sitemine göre yönetilen işletmelerin ekonomik başarısının ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusunu ele alırken bu noktaya yine döneceğiz. Bu, nasıl yapılmalıdır, öncüller nelerdir? Biz, bu aşa-

mada üretim giderlerinin, bir üretim birimi, işletme yada üretim dalı yöneticisinin belirli bir andaki ekonomik sonuçları tümüyle değerlendirmesini sağlayan temel etken olduğunu kabul ediyoruz.

Üretim gideri hesaplamalarına bu denli önem vermemizin nedeni, sosyalist sistemde, üretim giderleriyle fiyat oluşumu sisteminin zorunlu olarak sıkı ilişki içinde bulunmayışıdır. Küba gibi dış ticarete bağımlı ve azgelişmiş bir ülke için dünyanın geri kalan kısmıyla ticari ilişkiler büyük bir önem taşır. Bu yüzden, genel içsel fiyat oluşumu sistemiyle dünya pazarındaki sistem arasında kayıtsız şartsız bir ayırım olması gerektiğini savunuyoruz. Dünya pazarı derken, elbette ki sosyalist dünyanın sözünü ediyoruz. Sosyalist sistemde, ölçü birimi olarak rol oynayan fiyatların salt matematiksel işlevi vardır.

Yeni yatırımların üzerine oturtulacağı temeli oluşturacak ölçütleri bulduğumuzu söylemek istemiyoruz. Bizim tüm yapacağımız, şimdiki üretim giderlerini ortaya koymak, yeni yatırımların olası giderlerini hesaplamak, sermaye birikimi potansiyelimizi belirlemek ve bu etkenleri esas alarak hangi bütçe çizgilerinin çekileceğini kararlaştırmaktır. Belki bu yoldan pek mükemmel bir sonuca varamayız, çünkü dünya pazarında, değer yasası kendini oldukça saf ve katkısız biçimiyle belli eder; bizim pazarımızdaysa sosyalist sistemin ve belirli bir mamul ürünün elde edilmesi için toplumsal bakımdan gerekli emek miktarının etkisi altındadır. Pek fazla satış şansı olmayan, ancak uzun sürede halka büyük yarar sağlayacak ürünlerin geliştirilmesini ısrarla isteyebiliriz. Yine, tüketiciler için ürünlerde belirli bir fiyat saptayabilir, bunu, bizim sistemimize göre yönetilen işletmelerin içsel fiyatlarından bağımsızca gerçekleştirebiliriz. Bu plan, belirli bir noktada, ekonominin genel gelişimini yansıtan bir ayna gibidir. Ekonominin bazı dallarına uygulanan bu örgütlenme biçimi, ekonomiye kazandırılan işlerliği değerlendirmek için

giderek daha da geçerli sistemler geliştirmemizi sağlayacaktır.

Üretim giderleri, bir işletmenin verimli işleyip işlemediğini saptamak için gerçek bir göstergedir. Giderlerin, sosyalist sistemdeki genel fiyatların altında mı, üstünde mi oluşu yada bazı durumlarda ürünün maliyetinin, tüketiciye satış düzeyinin altında mı, üstünde mi oluşu pek fazla önem taşımaz. Bu sorun üzerine yaptığımız araştırma ve incelemeleri henüz bitirmemiş olmakla birlikte, üstesinden geleceğimizi sanıyoruz. Bu, fiyat saptamaları, kapitalist dünya pazarında tasarlanmış fiyat ortalamalarına dayalı genel bir sistem kurulmasıyla gerçekleştirilebilir, sosyalist pazarın etkisinin sonucu olarak gereken düzeltmeler de hesaba katılır. Çünkü, uluslararası ticaret söz konusu olduğundan sosyalist pazarın, kapitalist pazarlarla yakın ilişkisi inkar edilemez. Ayrıca, bunlara navlun giderleri de eklenmeli ve tüm bu fiyatlar belirlenmiş zaman arahkları için değişmez olarak kalmalıdır.

Ekonomimiz için temel olan ürünlerin fiyatlarını ele alır ve hesaplarımızı buna dayandırarak, tüm öteki ürünlerin yaklaşık fiyatını bulup çıkarırsak, elde edeceğimiz sayılar, dünya pazarlarındaki ortalama fiyat düzeyine uygun düşmelidir. Bu hesaplamalar, dünya pazarı karşısında ekonomimizin tüm dallarının verimliliğini kendiliğinden ortaya koyar.

Ne var ki, ürün fiyatlarının bu yoldan oluşturulması, ulusal üretkenlik için yanıltıcı bir sonuca varılmasına neden olabilir. Çünkü, ulusal üretkenlik, dünya pazarına ancak ortalama büyüklüğüyle yansır. Bu sonuçlar, tehlikeli tüketim eğilimlerine yolaçabilir, bunun nedeni, ürün fiyatlarının dünya ölçütündekiyle karşılaştırıldığında, daha yüksek oranda emek yatırımı içermesidir.

Bu, geçerli bir karşı çıkıştır ve doğru biçimde planlama yapılabilmesi için, ürünlerin fiyatlarına göre belirlenmesini

sağlayacak indeks sayılarının bulunması gerekir. Sistemimiz, merkezden yönetilen ekonomiye dayandığından ve alman kararlarda daha da büyük bir merkeziyetçilik güdüldüğünden, göreli değeri ortaya koymak üzere tek bir sayı yeter. Bizi daha çok ilgilendiren, derinlemesine anlayamadığımız, üstünkörü biçimde incelediğimiz üretim biriminin genel değeridir.

Fiyatları düşürme mücadelemizde başarılarımızı yada başarısızlıklarımızı sistematik biçimde ödüllendirmek yada cezalandırmak üzere maloluş giderlerini hesaplamaya yönelik bir sistem yaratmak zorundayız. Hammadde tüketimi, dolaysız giderler, yarı mamul ürünler, hammadde envanterleri ve mamul ürünler için normlar saptamak zorundayız.

Ekonomimizi çağdaşlaştırmak için, envanter kayıtlarını sistematikleştirmeli ve daha önce sözünü ettiğimiz tüm göstergeler üzerinde güncel analitik çalışmalar yapmalıyız.

Bizim muhasebe sistemimizde, üretim giderlerini, gerekli hammaddeler ve kullanılan diğer dolaysız malzeme, dolaylı malzeme, emek giderleri, aşınma ve sosyal güvenlik olarak kısımlara böldük. Bu sonuncusu, ücret cetvelleri temeline dayanılarak devlet işletmeleri tarafından ödenir.

Bu sözünü ettiğimiz bileşenlerden her birini, ayrı ayrı ele alıp üzerinde iyiden iyiye araştırma yapmak zorundayız. Bu incelemede, sosyal güvenliği şimdilik bir yana bırakabiliriz, bu konu gelecekte, tüm bu yöntemler kusursuzluğa ulaştığında devlet tarafından sonuca vardırılacak, ulusal bütçeden sosyal güvenlik için işçilerin aldığı bireysel ücretlere bağlı olmayarak, gerekli pay ayrılacaktır.

Hammaddeler ve diğer dolaysız maloluş giderleri açısından, doğrudan doğruya tasarrufu başarmalı, malzemeyi tutumlu kullanmalı, zorunlu teknolojik değişimleri gerçekleştirerek, tüm gereksiz harcamaları ve savurganlığı önlemeliyiz. Dolaylı giderler konusundaysa, yapılacak yeni

düzenlemeler ve teknolojik değişikliklerle, elektrik, yakıt, vb. kullanımını azaltarak masrafları kısabiliriz. Emek giderlerine gelince, genellikle iş üretkenliğini arttırarak harcamaları azaltırız. Yıpranma söz konusu olduğunda, yıpranma oranları saptamak için daha bilimsel yöntemler getirmeli, aynı zamanda, uygun kullanım yöntemleri ve özenli bakımla fabrika ve donanımın çalışma hayatı süresini uzatmalıyız.

Ne yönden bakarsak bakalım, yine her şey aynı ortak paydada birleşir: Üretkenlik arttırılmalıdır. Sosyalizmin kurulmasının ve komünizmin inşasının temeli budur.

Şimdi, üretim giderlerinin düzene konması için değişik alanları gözden geçirelim. Bunlardan birincisi, yönetim alanıdır. Üretim giderlerinin sınırlandırılması için gerekli düzenlemeleri yapabilecek ve tüm bu sayısal veriler günlük hayatlarının bir parçası haline gelecek biçimde, anında maloluş giderlerini hesaplayabilecek personeli yetiştirecek iyi eğitimli yöneticilere ihtiyacımız var.

Bu noktada, bu alanda birçok güçlükle karşılaşmayı bekleyebiliriz. Yöneticilerimiz arasında ekonomik analizler yapma geleneği pek yerleşmiş değil, ayrıca eğitim düzeylerini de yeterli bulmuyoruz. Tüm bunlara ek olarak da ekonomimiz daha örgütlenme aşamasında. Tüm bunlara karşın, kısa sürede bu alanda çalışmalarımızın sonuçlarım alacağımıza inanıyoruz, bu sorunla uğraşmaya başladık bile.

Üretim giderlerinin analizi, zorunlu olarak varolan en küçük eksiklikleri bile tamamlayacak önlemlerin alınmasına götürmez. Kısa bir dönem için bunu olanaksızlaştıracak, bazı çok önemli nesnel gerçekler var çünkü: Bunlar, kaynakların kullanılışındaki yetersizlikler ve bu yüzden yabancı pazarlara bağlı kalışımız; fabrikaların ve donanımların bakım çahşmalarının düzenli yapılmayışı yüzünden üretimin beklenmedik zamanlarda aksaması; işletmeler

arası ilişkilere yön veren yasal süreçlerin eksikliği ve bundan dolayı istenen malzeme sağlanamadığından, bazen fabrikaların işleyiş düzeninde birdenbire değişiklik yapılması ve üretimde ciddi kopuklukların ortaya çıkışıdır.

Bireysel düzeydeki giderlerin düzenlenmesi konusunda da çalışmalar yapmalıyız. Bunun anlamı, bir kez uygun normlar saptanınca, bireysel emekçinin, çalışmasını niteliksel ve niceliksel yönden kontrol edebileceğidir. Belirli bir kalite düzeyinde, hammaddelerin tutumlu kullanımı kısa sürede olumlu maddi sonuçlar doğurur. Bizim büyük gelişmeler gösterdiğimiz bir görev bu, ancak belki de yeterince hızlı yerine getirilemiyor bu görev.

Üretim giderleri konusunda, kolektif görüşleri de gözönüne almamız gerekir. Bir üretim birimi kolektifinin dikkati, toplumsal anlamda daha çok kâr sağlamak amacıyla giderlerin azaltılması üzerine çekilebilir. Ancak, politik bilincin gelişmiş, aynı zamanda örgütlenmede ileriye doğru büyük bir atılım yapılmış olmalıdır. Bunlar, partiye düşen görevlerdir, bu soruna el atmalı ve bunu halka götürmeliyiz. Parti, böylece göreli olarak kısa bir zaman içersinde, devlet yöneticilerine karşı işçilerin farklı bir tavır almalarını sağlayabilir. Yine de, örgütlenmedeki bu tür değişimlerin, siyasi bilinçlenmedeki değişimler kadar hızlı gerçekleşebileceğini sanmıyoruz; bu yüzden içinde yaşadığımız dönemde bazı düzeltmelerin yapılacağını ummakla yetiniyoruz. Bazı pilot fabrikalarda, üretim giderlerini azaltacak toplumsal nitelikteki ortak özendiricilerin denenmesine başladık. Bu araştırmanın bir üretim planına uygun biçimde yürütülmesi gerekir. Bu üretim planının gerçekleştirilmesi, kolektifin çalışmalardaki başarısının ve özendiricilerin uygun olup olmadığının ölçümünde anahtar rolü oynayabilir.

Bu genel görev, merkezi biçimde yönetilen ekonominin olasılığı çerçevesinde anlaşılmalıdır. Ancak, tüm kararların, en yüksek düzeyde alınması gerektiği sanılmasın. Ter-

sine, çeşitli örgütlenme ve karar alma kademeleri oluşturacağız. Böylece, kabul ettiğimiz ilkelerin çiğnenmesini önleyecek ve başka kademelerle bağlantılı olmadan belirli bir karar aşaması için gerekli kararların alınmasını sağlayacağız. Her bir kademede gerekli olanlarla yasak olanlar, sistemin doğru işlemesi için birer zorunluluktur.

Tüm çabalarımız, hesaplama ve müdürlük gibi yönetsel görevlerin basitleştirilmesine yöneliktir, ilgili kuruluşlar böylelikle, planlama ve teknolojik gelişme üzerine daha fazla yoğunlaşabilirler. Bir kez ekonomimizin tüm kesimlerinde planlamanın gelişmesiyle, muhasebenin tüm ölçütleri, yöntemleri ve rutin işler belirlendiğinde, yönetim ciddi sorunlardan arınmış, mekanik bir uğraş haline gelebilir. Bu noktaya varıldığında, çağdaş planlama yöntemleri gündeme gelir. Artık, ekonominin matematik analizlerden yararlanılarak yönetileceği ideal duruma yaklaşılmıştır. Matematiksel hesaplar aracılığıyla, tüketimle birikim ve çeşitli üretim dalları arasındaki oranlar saptanır, kaynaklarımızın en iyi biçimde üleşimi sağlanır. Devrimimizin *oluş nedeninin,* yani uğruna tüm çabalarımızı harcadığımız insanın, tek bir bağıntıya indirgenemeyeceğini, isteklerinin giderek daha karmaşıklaşacağını, yalnızca maddi ihtiyaçlarının giderilmesiyle yetinemeyeceğini hiçbir zaman unutmamalıyız. Üretimin çeşitli dallarına otomatikleşme getirilecek, emekçinin üretkenliği gittikçe artacak, en yüksek düzeyde kültürel, sportif ve bilimsel çalışmalara ayıracak serbest zamanı çoğalacak, çalışma toplumsal bir gereklilik haline gelecektir.

Şimdi, henüz çok uzaktaki bu geleceğin bize yaklaşma olasılığı, işçilerin ve uzmanların tüm sanayi dallarını en yüksek düzeyde hizmet eder durumda tutmadaki yeterliğine bağlıdır. Bu olasılık, bir yandan en uygun ekonomik büyüme oranını korurken, bir yandan da en yüksek düzeyde fayda sağlayabileceğimiz biçimde, ekonomimizi, halkımızın en yaşamsal gereksinimlerinin karşılanmasını sağ-

layabileceği biçimde, planlamadaki yeterliğimize bağlıdır. Ekonomik gelişmeyi bu tarzda düşünürsek, düzenleyici işlevler, uzman kuruluşların bilgisayarlar yardımıyla yerine getirebileceği biçimde basitleşir.

Bugün, bakanlığımız görevlilerinin büyük çoğunluğu en sıradan günlük görevleri yapmanın sürekli baskısı altında çalışmakta, üretim süreci aksamasın diye didinmekteler. Oysaki, bu uğraşlardan kurtulsalar, kendilerini araştırmalara, genellikle yaratıcı çalışmalara adayabilseler, üretimde zaten hemen büyük bir niteliksel sıçrama görülür.

O halde, teknolojik gelişme aracılığıyla üretimde en büyük itici gücün sağlanabilmesi için, yöneticiliği saat dakikliğiyle yerine getirilir bir görev haline getirmek üzere çalışmalarımızı sürdürelim.

6 SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNDE PLANLAMA VE BİLİNÇ(*)

• Bütçeye Göre Finansman Sistemi Üzerine

Daha Önceki Tartışmaların Genel Özeti:

Bu konu daha önce de ele alındı, ama üzerinde yeterince durulmadı. Bu nedenle, sistemin kapsamı, yöntemleri ve gerçekleştirdikleriyle ilgili, açık bir düşünce ortaya koyabilmek için inceden inceye çözümlemelere girişmeyi gerekli sayıyorum.

Bu sistem, *Devlet Girişimlerinin Bütçeye Göre Finansman Sistemini Düzenleyen Yasa* ile resmen kabul edilmiş ve ilk kez Sanayi Bakanlığı bünyesindeki çalışmalarla uygulamaya konmuştur. Geçmişi pek öyle eski değil, tutarlık kazandığı 1960 yılına dek uzanır ancak. Ama, bizim ama-

(*) 1963-64 yıllarında, Kübalı liderler arasında, iki ekonomik yönetim sisteminin göreli yararı konusunda tartışma başlamıştı. Devrimin ilk yıllarında, her iki sistem de kullanılıyordu. Birincisine bütçeye bağlı finansman sistemi (yada konsolide işletmeler sistemi) ötekine ise ekonomik hesaplama sistemi (bazen de parasal özyönetim sistemi) deniliyordu. Tartışmalar sırasında, kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin pek çok önemli sorunu ele alınıp incelendi. Guevara, tartışmaya katkı olarak bir dizi makale yazdı. Aşağıdaki makale, *Nuesra Industrie, Revista Economica* (Sanayimiz, Ekonomi Dergisi) adlı yayın organının 5. sayısında, 1964 Şubat ayında yayınlanmıştır.

cımız, sistemin gelişimini incelemek yerine, onu bugün varolduğu biçimiyle ve evriminin tamamlanmadığını gözönünde bulundurarak tanıtmaktır.

"Ekonomik Hesaplama Sistemi" ile karşılaştırma yapmaya çalışıyor ve bu sistemin parasal özyönetim yanı üzerinde ısrarla duruyoruz. Çünkü sistemin, aramızdaki farkı yaratan temel ayırıcı niteliğini bu özellik oluşturuyor. Ayrıca, parasal özyönetimin temelini oluşturan maddi özendiricilere karşı tutumu da vurgulamak istiyoruz.

Bu farklar çok küçük ve karanlıkta kalmış olduğundan bunları açıklamak güç. Üstelik bütçeye göre finansman sistemi henüz ekonomik hesaplamayla ayın açıklıkta sergilenebilecek kadar ileri derecede incelenmiş değil.

Büyük eserlerden bazı alıntılar yaparak başlayacağız. Birincisini Marx'm gençlik dönemine ait ekonomik yazılarından aktaracağız. O dönemde, Marx'ın eğitimine katkıda bulunan felsefi düşünceler, kullandığı dilde bile seziliyordu, ekonomik görüşleriyse henüz netleşmemişti. Yine de Marx, daha hayatının baharında yoksulların davasını ele almıştı ve *Kapital*'deki kadar bilimsel kesinlikle olmasa bile, felsefi olarak bunun savunmasını yapıyordu. Daha çok filozofça düşünüyor, birey olarak insanla ve onun toplumsal bir varlık olarak kurtuluşunun sorunlarıyla, bilimsel bir yaklaşımla ilgileniyordu. Yaşadığı çağdaki toplumsal yapının çöküşünün kaçınılmazlığını, bunun geçiş dönemine, yani proletarya diktatörlüğüne yolaçacağım çözümlemeye henüz başlamamıştı. *Kapital*'de ise Marx, toplumsal çağların geçicilik özelliğini, üretim ilişkileriyle özdeşleşmelerini titizlikle inceleyen bir bilimsel ekonomi uzmanı olarak karşımıza çıkıyor ve artık felsefi araştırmalara yer vermiyor.

İnsan zekasının bu anıtının (*Kapital*'in) yüceliği, onun uğraştığı konuların insancıl niteliğini (kelimenin en iyi anlamıyla) çoğu kez unutturur. Üretim ilişkileri düzeneği ve

verdiği sonuçlar, ayrıca sınıf mücadelesi, belirli bir ölçüde, tarih sahnesinde rol alanların insanlar olduğu nesnel gerçeğini gözden saklar. Bu anda, bizi ilgilendiren insandır. Bu nedenle, gençlik çağında yazılmış olmasının, büyük filozofun düşüncesinin ifadesi olarak değerinden hiçbir şey kaybettirmediği aşağıdaki alıntıyı aktarıyoruz:

*«Komünizm, insanın kendine yabancılaşması demek olan özel mülkiyetin gerçek anlamda yok edilmesi ve sonuçta, insan özünün gerçek anlamda, insanlar tarafından, insan için geri getirilmesi, yani insanın, bilinçli biçimde ve daha önceki gelişiminin tüm zenginliğini kucaklayarak, toplumsal (yani insancıl) insan olarak, tam anlamıyla kendine dönmesidir. Komünizm, tam anlamıyla gelişmiş doğalcılık = insancıllık, tam anlamıyla gelişmiş insancıllık = doğalcılık olarak insanla doğa, insanla insan arasındaki uzlaşmazlığın **doğru** çözümü, varoluş ve öz, nesnelleşmeyle kendini doğrulama, özgürlükle zorunluluk, bireyle tür arasındaki mücadelenin gerçek son buluşudur. Komünizm, tarih bilmecesinin çözümüdür, çözüm olduğunun da bilincindedir.»*(*)

«*Bilincindedir*» kelimesinin altı çizilidir, çünkü Marx, sorunun ortaya konuluşunda bu ifadenin temel olduğunu biliyordu. Marx, insanın kurtuluşunu düşünüyor, komünizmi, insanı yabancılaşmaya iten çelişkilerin çözümü, ama bilinçli bir eylem olarak görüyordu. Yani, komünizm yalnızca, yüksek düzeyde gelişmiş bir toplumun, doruğa ulaşmadan önceki geçiş aşamasında çözülen sınıf çelişkilerinin sonucuymuş gibi düşünülemez. İnsan, tarih sahnesinin bilinçli aktörüdür. Kendi toplumsal varlığını da tanımayı içeren bu *bilinç* olmaksızın komünizm olamaz.

Marx, *Kapital*'i hazırlarken, savaşçı tutumunu terk etmedi. Almanya'daki işçi örgütlerini (Sosyal-Demokrat İşçi

(*) Karl Marx, *1944 Elyazmaları. Economie Politique et Philosophie,* Editions Sociales, Paris, 1962, s. 87.

Partisi ve Alman Emekçileri Genel Derneği) birleştirmeyi amaçlayan Gotha Kongresi, 1875'te toplandığında ve aynı adı taşıyan program kongreye sunulduğunda, Marx'ın yanıtı *Gotha Programının Eleştirisi* oldu.

Asıl eseri üzerine çalışmaları arasında yazılan ve tam bir polemik özelliği taşıyan bu yazı, kısaca da olsa, geçiş dönemi sorununa değindiğinden bizim için çok önemlidir. Gotha Programı'nın 3 nolu maddesini incelerken, gelişmiş kapitalist sistemin kesin çöküşünün sonucu gözüyle baktığı geçiş döneminin en önemli birkaç özelliği konusunda bazı görüşler belirtiyor. Bu aşamada, para kullanımı değil, bireye emeğine göre ödeme yapılması öngörülüyor, çünkü:

«Burada gördüğümüz, kendi temelleri üzerinde büyüyüp gelişen bir komünist toplum değil, tam tersine kapitalist toplumun sinesinden çıkan komünist toplumdur. Bunun sonucunda, bu toplum, tüm yönleriyle, ekonomik, ahlaki ve entelektüel bakımdan bağrından çıktığı eski toplumun izlerini taşır. Bu toplumda, bir üretici, bireysel olarak topluma ne verdiyse -kesintiler çıkarıldıktan sonra- onu tümüyle geri alır. Topluma verdiği ise, bireysel emeğinin ***niceliğidir.»***[*]

Marx, dünya emperyalist sisteminin gelişimini önceden kestirebilmiş, ama bu konuda daha fazla bir çalışma yapamamıştı. Lenin ise, bu gelişmeyi incelemiş ve tanısını koymuştu:

«Ekonomik ve politik gelişimin eşitsizliği, kapitalizmin mutlak bir yasasıdır. Bundan çıkacak sonuç, sosyalizmin önce az sayıdaki bazı kapitalist ülkelerde, hatta tek bir ülkede bile zafere ulaşmasının mümkün olduğudur. Bu ülkelerin zafere ulaşan proletaryası, kapitalistleri mülksüzleştirdikten sonra, dünyanın geri kalanına (kapitalist dünyaya) ***karşı*** *çıkacak, öteki ülkelerin ezilen sınıflarını kendi*

(*) K. Marx, *Gotha Programının Eleştirisi,* Editions Sociales, Paris, 1966, s. 30.

yanına çekecek, onları kapitalistlere karşı ayaklanmaya itecek, zorunlu durumlarda, sömürücü sınıflara ve onların devletlerine karşı askeri güç bile kullanacaktır. Proletaryanın, burjuvaziyi devirerek zafere ulaştığı toplumun siyasi biçimi, demokratik cumhuriyettir, bu devlet, henüz sosyalizme geçmemiş devletlere karşı mücadelesinde, belirli bir ulusun yada ulusların proletarya güçlerini giderek yoğunlaştırır. Ezilen sınıfın, yani proletaryanın diktatörlüğü olmaksızın sınıfların ortadan kalkması olanaksızdır. Sosyalist cumhuriyetlerin gerici devletlere karşı uzun ve inatçı mücadelesi olmaksızın, sosyalist düzen içersinde, ulusların özgür birliğinin kurulması olanaksızdır.»[*]

Birkaç yıl sonra, Stalin bu düşünceyi geliştirip sömürgelerde sosyalist devrimi mümkün görecek kadar sistematikleştirdi:

«Üçüncü çelişki, bir avuç "uygarlaşmış" yönetici ulus ile, dünya üzerindeki sömürge ve bağımlı ülkeler halklarını oluşturan yüzlerce milyonluk insan kitlesi arasındaki çelişkidir. Emperyalizm, geniş sömürgelerin ve bağımlı ülkelerin halklarını oluşturan yüzlerce milyonluk insan kitlesinin en utanmazca biçimde sömürülmesi, en insanlıkdışı biçimde baskı altına alınması demektir. Bu sömürünün ve baskının asıl amacı, süper kârlar elde etmektir. Ama emperyalizm bu ülkeleri sömürürken, buralarda demiryolları, fabrikalar, atölyeler, sanayi ve ticaret merkezleri kurmak zorundadır. Bu "politikanın" kaçınılmaz sonuçları, proleterler sınıfının ortaya çıkışı, ülkede yerli aydınların yetişmesi, ulusal bilincin uyanması, kurtuluş hareketinin büyümesidir. Tüm sömürge ve bağımlı ülkelerde, devrimci hareketin güçlenmesi bu gelişmenin çok açık bir kanıtıdır. Kapitalizmin siperlerini temelinden yıkmak, emperyalizmin yedek

---

(*) V. I. Lenin, *«Birleşik Avrupa Devletleri» Sloganı Üzerine*, Seçilmiş Eserler, Editions en Langues Etrangeres, Moscou 1954, s. 417. – Collected Works, c. 21, s. 342-43.

gücü olan sömürge ve bağımlı ülkeleri, proletarya devriminin yedeklerine dönüştürmek anlamına geldiğinden, bu olay proletarya için çok önemlidir.»[*]

Lenin'in tezlerinin doğruluğu, uygulamada, Rusya'da devrimin zaferi ve SSCB'nin doğuşuyla kanıtlandı.

Ekonomik bakımdan geri, 22 milyon kilometre karelik bir yüzölçümüne sahip, nüfus yoğunluğu az, savaş yüzünden yoksullaşmış ve bu da yetmezmiş gibi, emperyalist güçlerin saldırısına uğrayan tek bir ülkede sosyalist devrimin gerçekleştirilmesi, dünya için yeni bir olaydı.

Savaş komünizmi döneminden sonra, Lenin NEP'in temellerini atmakla, Sovyet toplumunun günümüze kadarki gelişiminin de temellerini kurmuş oldu.[**] Burada, o günlerde Sovyetler Birliği'nin içinde yaşadığı koşullardan söz etmek gerekir, bunu da kimse Lenin kadar iyi başaramaz:

«O sıralarda, 1918 yılında, Sovyetler Cumhuriyeti'ndeki ekonomik duruma göre, devlet kapitalizminin ileriye doğru atılmış bir adım olacağı kanısındaydım. Bu çok garip, hatta saçma gelebilir, çünkü cumhuriyetimiz zaten bir sosyalist cumhuriyetti ve her gün aceleyle -belki de çok fazla aceleyle- ancak sosyalist önlemler diye adlandırılabilecek yeni ekonomik kararlar alıyorduk. Yine de, o sıralarda, Sovyetler Cumhuriyeti'nde ulaşılan ekonomik durumla karşılaştırıldığında, devlet kapitalizminin ileri doğru atılmış bir adım olacağı görüşündeydim. Rusya'daki ekonomik sistemin öğelerini sıralayarak düşüncemi basitçe açıkladım. Kanımca bu öğeler şunlardır: 1) Tarımın ataerkil

---

(*) Joseph Stalin, *«Leninizmin İlkeleri»* Tüm Eserleri (Moskova, Yabancı Diller Yayınevi, 1953) Cilt 6, s. 75-76.

(**) NEP: Lenin'in önerdiği Yeni Ekonomik Politika, 1921'de uygulanmaya başlanmıştır.

oluşu, yani en ilkel tarım biçimi; 2) Ticaret için küçük üretim (tahıl ticareti yapan köylülerin çoğunluğu bu kategoriye girer); 3) Özel kapitalizm; 4) Devlet Kapitalizmi; 5) Sosyalizm. Tüm bu ekonomik öğeler o zamanki Rusya'da vardı. Bu öğeler arasındaki ilişkileri aydınlatmaya çalıştım ve bunlar arasından sosyalist olmayan birinin, yani devlet kapitalizminin sosyalizmden üstün kabul edilip edilemeyeceğini kendi kendime sordum. Tekrar ediyorum: Sosyalist olduğu açıkça ilan edilen bir cumhuriyette, sosyalist olmayan bir ekonomik öğeye sosyalizmden daha yüksek değer biçilmesi, herkese tuhaf gelebilir. Ama, Rusya'daki ekonomik sisteme homojen ve yüksek düzeyde gelişmiş bir düzen gözüyle bakmadığımızı hatırlarsanız sorun daha kolay anlaşılır hale gelir. Rusya'da ataerkil, yani en ilkel tarım biçiminin, sosyalist tarımsal üretim biçiminin yanısıra varlığını sürdürdüğünün tamamıyla bilincindeydik. Bu koşullar altında, devlet kapitalizminin oynayacağı rol neydi?»...

...«Daha 1918 yılında, devlet kapitalizmine olası bir geri çekilme hattı gözüyle baktığımızı böylece vurguladıktan sonra, yeni ekonomi siyasetimizin (NEP) sonuçlarından söz etmek istiyorum. Tekrar edeyim: Bu siyaset, o zamanlarda, henüz belli belirsiz bir düşünceydi. İçsavaşın en önemli aşamasını geride bıraktığımız -ve zafere ulaştığımız- 1921 yılındaysa Sovyet Rusya'nın, ağır -sanırım en ağır- iç siyaset bunalımıyla karşı karşıya kaldık. İçteki bu bunalım, yalnızca köylülüğün büyük bir kesiminde değil, işçiler arasında da hoşnutsuz olanların ortaya çıkmasına yolaçtı. Sovyet Rusya tarihinde ilk kez, umarım son olur, geniş köylü kitlelerinin bize sırt çevirdiğini gördük. Bilinçli değildi bu davranışları, iç dürtüleriyle hareket ediyorlardı. Bu özel ve bizim için çok üzücü durumun sebebi neydi? Ekonomik atağımızda çok ilerilere varmış, gerekli kaynakları sağlamamış, temelleri yeterince sağlamlaştırmamıştık. O dönemde açıkça ifade edemediğimiz, ama aradan kısa

bir zaman geçince, birkaç hafta sonra, kabullenmek zorunda kaldığımız bir gerçeği sezinlemiştik: Salt sosyalist bölüşüme, salt sosyalist biçimlere hemen geçmek gücümüzün üstündeydi. Geri çekilip, daha kolay çözümlenir sorunlarla uğraşmazsak, mahvolacaktık.»(*)

Görüldüğü gibi, Sovyetler Birliği'nin ekonomik ve politik durumu, Lenin'in sözünü ettiği geri çekilmeyi zorunlu kılmıştı. Tüm bu politika, ülkenin tarihi durumuna sıkı sıkıya bağlı bir taktik olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle tüm bu görüşlerin evrensel geçerliliği söz konusu edilemez. Bu düşüncelerin, başka ülkelere uygulanabilmesi için çok önemli iki etkenin gözönüne alınması gerekir kanısındayız:

1. Çarlık Rusya'sının devrim sırasındaki özellikleri, yani her düzeyde teknik gelişme, halkın kendine özgü niteliği, ülkenin genel koşulları ve bunlara ek olarak, birinci dünya savaşımn getirdiği yıkım, beyaz çetelerin ve emperyalist istilacıların ülkeyi yakıp yıkması.

2. Dönemin tekniği ve ekonomiyi yönetme ve denetlemeyle ilgili genel belirleyici özellikleri.

Oscar Lange.(**) *«Polonya'da Ekonomi Biliminin Güncel Sorunları»* başlıklı makalesinde şunları yazıyor:

«Burjuva ekonomi bilimi hâlâ değişik bir işleve sahip. Burjuvazi, ekonomi bilimleri alanında yüksek okullar ve bilimsel analiz enstitüleri kurmak için tüm olanaklarını se-

---

(*) Lenin, *«Rusya Devriminin İlk Beş Yılı ve Dünya Devrimi Olasılığı»* Bütün Eserleri, c. 33, s. 419-22.

(**) Oscar Lange (1904-1965) Polonyalı bir ekonomi bilgini ve Polonya Halk Cumhuriyetinde yüksek kademede devlet memuruydu. Küba'da 1963-64 yıllarında yapılan tartışmalarda, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri belgelerine sık sık yer verilir. Guevara'nın yazılarını bu makalesine aldığı diğer bir ekonomi bilgini olan Sovyet asıllı E. G. Liberman (1897-1983) Sovyetler Birliği'nin 1965'te kabul ettiği yeni yönetim sisteminin etkisiyle sanayi girişimlerinde daha büyük bir mali özyönetimi savunuyordu.

ferber ederken, sadece kapitalist sisteme şakşakçılar bulmak amacını gütmüyor. Ekonomi bilginlerinden, daha fazlasını, ekonomi politikasına bağlı pek çok sorunun çözümü için yardım bekliyor. Rekabetçi kapitalizm döneminde bu alandaki sorunlar sınırlı ve yalnızca mali yönetim, para ve kredi politikası, gümrük tarifeleri, taşımacılık, vb. ile ilgiliydi. Ancak, tekelci kapitalizm koşulları altında ve özellikle devlet kapitalizminin ekonomik yaşama gitgide daha geniş ölçüde girmesi karşısında, bu tür sorunlar çoğalmaktadır. Bunlar arasından bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Büyük tekellerin fiyat politikası saptamasını kolaylaştırmak için pazar analizleri; merkezi yönetime sahip sanayi girişimleri kompleksi; girişimler arasında muhasebelerin karşılıklı olarak düzenlenip birbirine uygunluğunun sağlanması, etkinliklerinin, gelişimlerinin, doğru biçimde yerleştirilmelerinin, amortismanlarının ve yatırım politikalarının uyumlu ve birbirine bağlı olarak planlanması. İçinde yaşadığımız dönemde, kapitalist devlet etkinlikleriyle; kamulaştırılan sanayi dallarının etkinliğine getirilecek ölçütlerle, yatırım ve yerleşim politikalarıyla (örneğin, enerji alanında olduğu gibi) ve tümüyle ulusal ekonomiye politik-ekonomik müdahale biçimleriyle ilgili sorunlar buradan kaynaklanır.

Tüm bu sorunlara, çeşitli teknik ve ekonomik yenilikler de eklenmiştir. Örneğin, pazar analizi yada herhangi bir grubun bir parçasını oluşturan işletmelerin etkinliğinin programlanması; her bir fabrikada yada fabrika gruplarında iç muhasebe düzenlemeleri, amortismanda yeni ölçütler, vb. Bu buluşlar, sosyalizmin kuruluş sürecinde bize kısmen yararlı olabilir (kuşkusuz bunlar, bugün kapitalist olan ülkelerin sosyalizme geçiş aşamasında kullanılacaktır).»

Oscar Lange bu satırları yazarken, Küba'nın geçiş döneminde olmadığını, hatta henüz devrimine bile başlamadığını belirtmeliyiz. Lange'nin tanımladığı gelişmiş teknik-

lerin çoğu Küba'da vardı. Diğer bir deyişle, o dönemdeki Küba toplumunun koşulları, merkezi Havana'da yada New York'ta bulunan bazı işletmelerin, merkezden yönetilmesine olanak sağlıyordu. Empresa Consolidada del Petroleo (Konsolide Petrol İşletmesi) varolan üç emperyalist rafineri şirketinin (Esso, Texaco ve Shell) birleşmeleriyle kurulmuş, kontrol sistemlerini korumuş, hatta bazı durumlar için mükemmelleştirmiştir. Sanayi Bakanlığımız bu sistemi örnek almıştır. Bu işletmelerin gelenekleri arasında merkeziyetçilik yoktu, bunun için gerekli pratik koşullar da mevcut değildi. Ulusal deneyim temeline dayalı olarak bu sistem yaratıldı. Bakanlığımıza bağlı hafif sanayi dalında, en iyi şirketler arasında birinciliği alan Empresa Consolidada de la Harina (Konsolide Un İşletmesi) buna örnek gösterilebilir.

Sanayi yönetiminin ilk günlerindeki uygulamalar her ne kadar başka bir yol tutturmanın akılcı olmayacağını kanıtladıysa da, bugün, üretim birimleri, yani fabrikalar düzeyinde mali öz-yönetim ilkesi benimsenmiş olsaydı bu örgütsel önlemlerden aynı sonuçlar alınır mıydı, yoksa daha mı iyi olurdu diye tartışmak boştur. Asıl önemli olan, çok zor koşullar altında bile olsa, merkeziyetçiliğin gerçekleştirildiği ve bu sayede örneğin ayakkabı endüstrisinde olduğu gibi, birçok küçük verimsiz atölyenin kapatılmasının, 6.000 işçinin başka sanayi dallarında, daha üretken işlere aktarılmasının olanaklı kılındığıdır.

Tüm bu alıntılarla, bütçeye bağlı finansman sisteminin açıklanmasında temel saydığımız konuları belirtmeye çalıştık:

1) Komünizm, insanlığın ancak bilinçli olarak ulaşabileceği bir hedeftir. Bu nedenle eğitim ve insanların bilincindeki eski toplum kalıntılarının yok edilmesi son derece önemlidir. Elbette ki, böyle bir toplumun üretimde de paralel ilerlemeler sağlanmaksızın gerçekleşemeyeceği unutulmamalıdır.

2) Sorunun teknolojik yönünü oluşturan ekonomik yönetim biçimleri, yeni topluma uygulanabilecek biçimde, en gelişmiş oldukları yerden alınmalıdır. Emperyalist kampın petro-kimya endüstrisi, burjuva ideolojisinin bulaşması korkusu duyulmaksızın sosyalist kamp tarafından kullamlabilir. Ekonomi alamnda, üretimin yönetimi ve kontrolüyle ilgili teknik kurallar konusunda da aym şeyi söyleyebiliriz.

Çok iddialı bir söz olarak yorumlanması tehlikesini göze alarak, Marx'ın, Hegel'in diyalektiğinin kullanılması konusunda söylediklerine benzer biçimde, baş aşağı duran tekniklerin, ayakları üzerine doğrultulduğunu ileri sürebiliriz.

Bugün, sosyalist ülkelerde genellikle kullanılan muhasebe tekniklerinin analizi, bunlarla bizimkiler arasında bir görüş farkı olduğunu ortaya koyar. Bu fark, kapitalist kampta, serbest rekabet kapitalizmiyle tekelci kapitalizm arasındaki ayırıma benzetilebilir. Sonuçta, her iki sistemde de «ayakları üzerine konulan» eski teknikler, gelişimin temelini oluşturdu, ama o noktada yollar ayrıldı, çünkü sosyalizmin kendine özgü üretim ilişkileri ve bunlara bağlı zorunlulukları vardır.

Öyleyse, teknik olarak, bütçeye bağlı finansman sisteminin geçmişi, Küba'da yerleşik emperyalist tekellere dayanır. Bu sistem, yönetim ve denetim sisteminin, tekelci sistemin şafağından başlayıp günümüzde ulaştığı üstün düzeye dek varan uzun gelişme süreci sırasında, sürecin özünden kaynaklanan pek çok değişime uğramıştır. Tekelciler çekilip giderken yüksek ve bazı orta kademedeki kadroları da götürdüler. Aynı anda, devrimci görüşlerimizin olgunlaşmamış oluşu, bizi, sırf kapitalisttirler diye tüm kurulu işlem kategorilerini kaldırıp atmaya itti. Bu yüzden, tekellerin Küba'daki şubelerinin üretimi yönetme ve denetlemede ulaştıkları başarı düzeyine henüz ulaşamadık. Ama, yola koyulduk ve önümüze çıkan, geçmişin bıraktığı döküntüleri temizleyebildiğimiz ölçüde hızla ilerleyeceğiz.

• Ekonomik Hesaplama Sistemiyle Bütçeye Bağlı Finansman Sistemi Arasındaki Genel Farklar

Ekonomik hesaplamayla bütçeye bağlı finansman sistemi arasında çeşitli türden farklar vardır: Bunları iki büyük grupta toplayıp açıklamaya çalışacağız: Yöntemlerden kaynaklanan farklar -pratikten kaynaklanan da diyebilirizve daha önemli, ama çok dikkatle ele alınmazlarsa, Bizans'a özgü sinsice politikalar, yararsız ve gereksiz tartışmalar diye nitelendirilip bir kenara atılabilecek ayırımlar.

Bu noktada, varmak istediğimiz yerin, komünizme ulaşmanın kestirme yolu olduğunu belirtmeliyiz. İlkeler açısından, hiçbir anlaşmazlığımız yok. Ekonomik hesaplama, pratikteki yararlılığım gösterdi. Her iki sistem de, aynı temelden hareket ederek, daha önce saptadığımız amaçların aynısı olan hedeflere varmaya çalışıyor. Sistemimizin eylem planının, iyice geliştirilirse sosyalist devletin ekonomik yönetiminin başarısını arttıracağına, kitlelerin bilincini derinleştireceğine ve eylem birliği temeli üzerinde dünya sosyalist sisteminin iç bütünlüğünü güçlendireceğine inanıyoruz.

En çabuk fark edilen ayırım, işletmelerden söz ettiğimizde ortaya çıkar. Bütçeye bağlı finansman sistemine göre işletme, ayın teknik temele dayalı, ürünler açısından ortak bir yönelime sahip, bazen da ayın coğrafik bölge üzerinde kurulu fabrikalar yada üretim birimleri (atölyeler, imalathaneler, vb.) topluluğudur. Ekonomik hesaplama sistemine göreyse, işletme kendi hukuki kimliğine sahip bir üretim birimidir. Bu yönteme göre, herhangi bir şeker fabrikası bir işletmedir, oysaki bizce tüm şeker fabrikaları ve şekere bağlı diğer üretim birimleri tek bir işletmeyi, yani «Empresa Consolidada del Azucar»ı (Konsolide Şeker İşletmesi) oluşturur. Son zamanlarda, SSCB'de, bu kardeş ülkenin özel koşullarına uygun, bu tip deneyler

yaşandı. (Bakınız: I. Ivonin «Los Combinados de Empresas Sovieticas: La Nueva Forma de Administracion de las Industrias» [Sovyet İşletme Kombinaları: Sanayi Yönetiminin Yeni Biçimi], *Nuestra Industria, Revista Economica*, No. 4)

Bizim sistemimizde para, yalnızca, merkez kuruluşlarca işletmenin çalışmasının denetimini sağlamak için analiz edilen işletme yönetimindeki başarı ölçüsünün, fiyat biçiminde yansımasından ibaret aritmetiksel bir öğe, bir hesap birimi olarak işe yarar. Ekonomik hesaplamada ise, bununla kalmaz, aynı zamanda bir ödeme biçimidir, dolaylı kontrol aracı olarak kullanılır, çünkü üretim biriminin işlemesini sağlayan kaynak bu para fonudur. Bankalarla ilişkiler, özel üreticinin kapitalist bankalarla ilişkisine benzer, işletme planlarını açıklamak ve ödeme gücünü kanıtlamak zorundadır. Tabii ki, sosyalist sistemde, keyfi bir karar rol oynamaz, bir plana bağlı kalınır ve tüm ilişkiler devlet kuruluşları arasında yürütülür.

Paranın kullanım biçimi nedeniyle, bizim işletmelerimiz, para fonlarına sahip değildir. Para yatırmak ve para çekmek için ayrı ayrı banka hesapları vardır. Plana göre işletme parasını çekebilir. Bu para genel harcamalar hesabından yada özel ücret ödemeleri hesabından çekilebilir, ama bankaya para yatırıldığında, bu para kendiliğinden devletin eline geçer.

Kardeş ülkelerin çoğundaki işletmelerin bankalarda özel hesapları vardır, aynı bankalardan faizle kredi alarak kaynaklarını arttırırlar, ama bu "özel" fonların ve hatta kredilerin topluma ait olduğu ve bunların hareketinin işletmenin parasal durumunu yansıttığı asla unutulmaz.

Çalışma normlarına gelince, ekonomik hesaplama sistemi kullanan girişimlerde, yapılan iş hem çalışma saatleriyle, hem de saat başına üretilen ürün miktarıyla ölçülür (parça başına çalışma). Bizse tüm fabrikalarımıza saat he-

sabıyla ölçülen çalışma normları getirmek istiyoruz. Daha yüksek ücret tarifesine göre ödenen daha üretken çalışma için ayrıca primler veriyoruz. Bu sorunu ileride yeniden ele alacağız.

Tüm gelişmiş ekonomik hesaplama sisteminde, çok sıkı biçimde tatbik edilen sözleşmeler yöntemi uygulanır. Sözleşme koşulları yerine getirilmediğinde para cezası verilir. Yılların deneyimiyle kurulan sağlam bir hukuksal yapı, temel oluşturur. Ülkemizde, özerk yönetime sahip kuruluşlarda, örneğin INRA'da (Ulusal Tarım Reformu Enstitüsü) bile böyle bir yapı yok. Böylesine farklı iki ekonomik sistemin bir arada bulunması nedeniyle de, kurulması oldukça zor. Şu an için, Arbitraj Komisyonu'nun (Hakemlik Komisyonu) her ne kadar yürütme yetkisi yoksa da, önemi giderek artıyor. Bu kurum, gelecekteki hukuki yapımızın temeli olabilir. İçte, bütçeye bağlı finansman sistemine göre yönetilen kuruluşlar arasında sözleşme kararları almak kolaydır, çünkü kontrol hesapları doğru ve günü gününe tutulmuşsa, son durumu yansıtıyorsa, doğrudan doğruya yönetsel işlemlere geçilir (Sanayi Bakanlığına bağlı kuruluşların çoğunda durum budur).

Her iki ekonomik sistemde de devletin genel kalkınma planının, uyulması zorunlu en yüksek yetki mercii olduğu ilkesinden hareketle, uygulamadaki farklar ve benzerlikler şöyle özetlenebilir:

Parasal öz-yönetim, tüm işletmeleri kapsayan merkezi kontrole, fakat daha büyük bir ademi merkeziyetçiliğe dayanır. Kontrol, "ruble" aracılığıyla, dolaylı yolla ve banka tarafından yapılır. İşletme yönetiminin çahşmalarımn sonucu, parasal açıdan belirlenir ve bu sonuç, dağıtılacak primler için ölçü oluşturur. Emekçileri, bireysel ve topluluk olarak harekete geçiren özendirici etken, maddi çıkardır.

Bütçeye bağlı finansman sistemi, işletmenin çalışmalarının merkezden kontrolüne dayanır. Planı ve ekonomik yönetimi, merkezi kurumlarca doğrudan doğruya denetlenir. İşletmenin kendi para fonu yoktur, bankadan kredi de almaz. Maddi özendirici etken olarak, bireysel para ödüllerini ve para cezalarını kullanır. Ancak dolaysız maddi özendirme, tarife üzerinden ücret ödeme yöntemiyle sınırlıdır.

• Daha Belirsiz Çelişkiler Bilince Karşı Maddi Özendiriciler

Şimdi daha iyi açıklama gerektiren, daha ince çelişkiler alanına giriyoruz. Manevi özendiricilere karşı maddi özendiriciler, bu konuyla ilgilenenler arasında pek çok tartışmaya yolaçmıştır. Bir noktayı açıklığa kavuşturmak zorunludur: *Biz, maddi özendiricilerin nesnel gerekliliğini inkar etmiyoruz.* Ama ana hareket kolu olarak kullanılmasına karşıyız. Ekonomide, bu tür bir hareket kolunun çabucak bir kategori değeri kazanacağına, sonunda insanlar arasındaki ilişkilerde, kendi gücünü zorla kabul ettirmeye başlayacağına inanıyoruz. Onun, kapitalizmden çıkıp geldiği ve sosyalist düzende kaderinin ölmek olduğu unutulmamalıdır. Ölmesi için ne yapmalıyız?

Bazıları şöyle cevap veriyor: "Yavaş yavaş, halk için tüketim maddelerinin, böyle bir özendiriciyi gereksiz kılıncaya dek arttırılmasıyla yok edelim." Bu görüşü çok mekanik, çok katı buluyoruz. "Tüketim maddeleri", öteki sistemin savunucularına göre, temel slogan ve bilincin oluşmasında temel öğedir. Oysa, bizim kanımızca, dolaysız maddi özendirici ve bilinç, birbirine taban tabana zıt kavramlardır.

Görüş farklarımızın, somut boyutlara ulaştığı noktalardan biri bu. Burada karşımıza çıkan nüanslar değil artık. Parasal öz-yönetim taraftarlarına göre, geleceğe uzanan,

komünizmin kuruluşunun çeşitli aşamalarında toplumun ilerleyişine eşlik eden dolaysız maddi özendiriciler, bilincin "gelişmesini" engellemez. Bizse, engeller diyoruz. Bu nedenle, maddi özendiricilerin ön plana alınmasına karşı çıkıyoruz, çünkü bunlar, sosyalist ahlakın gelişmesini geciktirir.

Üretimin artışında büyük bir hareket kolu olmakla birlikte, maddi özendiriciler bilincin gelişimini engellediğine göre, bilincin gelişimi ön plana alınarak üretim geri mi bırakılır? Kıyaslama bakımından, belli bir dönem için bu olasıdır, ama kimse henüz gerekli hesapları yapıp ortaya çıkarmamıştır. Bizse, görelice kısa bir zaman süresi için, bilincin gelişmesinin üretime, maddi özendiricilerden daha fazla yarar sağlayacağını savunuyoruz. Bu düşünceyi, toplumun komünizme doğru yol almaya yönelik genel gelişiminin etkileri temeline dayanarak öne sürüyoruz. Bu geçiş sürecinde, çalışmanın tatsız bir zorunluluk olmaktan çıkıp hoş bir uğraşa dönüşmesi öngörülür. Çokça öznel bir yargıdan kaynaklanan bu görüşün, deneyimle kanıtlanmaya gereksinimi vardır, işte biz şimdi, tam da bunu başarmaya çalışıyoruz. Eğer bu deneyimin oluşum süreci sırasında, bu görüşümüzün, üretici güçlerin gelişimi için tehlikeli bir fren olduğu meydana çıkarsa, hastalığı kökünden kesmeye karar vermemiz ve eski, çiğnenmiş yollara geri dönmemiz gerekecektir. Henüz başımıza böyle bir şey gelmedi ve uygulamanın yetkinleştirdiği yöntemimiz, giderek iç bütünlüğünü ve sağlamlığını kanıtlayarak daha da büyük bir tutarlılık kazanıyor.

O halde, maddi çıkara ne gözle bakmalıyız? İster kitlelerin ortak isteklerinin ifadesi olsun, isterse de eski toplumdan kalan alışkanlıkların emekçilerin bilincindeki yansıması, yani bireysel bir etken olsun, hiçbir zaman unutulmaması, görmezlikten gelinmemesi gerektiği düşüncesindeyiz. Henüz maddi çıkar karşısında iyice belirlenmiş bir ortaklaşa yaklaşıma sahip değiliz. Çünkü planlama aygıtı-

nın yetersizlikleri, bizim tam bir güven duyarak çalışmalarımızı planlara dayandırmamızı engelliyor. Henüz, bu güçlükleri yenmemizi sağlayacak bir yöntem oluşturamadık. Bizim gözümüzde, en büyük tehlike, devlet yönetimiyle üretim kuruluşları arasındaki uzlaşmazlıktır. Sovyet ekonomisti Liberman, bu uzlaşmazlığı incelemiş ve ortak özendirme yöntemlerinin değiştirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır. Bu ekonomi bilgini planların gerçekleştirilmesine dayalı eski prim sisteminin terk edilmesini, yerine, daha ileri yöntemlerin getirilmesini önermiştir.

Liberman'ın hareket kolu olarak maddi çıkarı vurgulaya vurgulaya öne sürmesini onaylamamakla birlikte, "planı gerçekleştirme" kavramının yıllar geçtikçe yıprandığı konusunda haklı olduğunu düşünüyoruz. İşletmelerle merkezi karar organları arasındaki ilişkiler sürtüşmeye dönüştü. İşletmelerin kâr elde etmek için kullandığı yöntemlerse, zaman zaman sosyalist ahlaktan hayli uzak niteliklere büründü.

İnsanın "özgürlüğün saltanatına" doğru evrimini hızlandıracak yeni üretim ilişkilerinin sunduğu gelişim olanaklarının belirli bir tarzda saçılıp savrulduğunu düşünüyoruz. Sistemin temel öğelerini tanımlarken, eğitimle üretimdeki gelişimin nasıl içice geçtiğini altını çizerek belirtmiştik. Yeni bilincin yaratılması çalışmalarına girişebiliriz, çünkü yeni üretim ilişkileriyle karşı karşıyayız. Genel tarihi anlamda, bilinç, üretim ilişkilerinin sonucu olsa bile, temel çelişkisi (dünya ölçeğinde) emperyalizmle sosyalizm arasındaki uzlaşmazlık olan çağımızın belirleyici özelliklerini her zaman hesaba katmak zorundayız. Sosyalist düşünceler, tüm dünyadaki insanların bilincini etkilediğinden, bilinçteki gelişme, belli bir ülkedeki üretici güçlerin bulunduğu özel aşamayı aşıp geride bırakabilir.

SSCB'nin de, ilk yıllarında, rejim sosyalist devlet niteliğindeydi, oysaki bağrımda çok daha eski ilişki tipleri barındırıyordu. Kapitalizmde de feodal dönemin kalıntılarına

rastlanır, ama ekonominin temel kesimlerini ele geçirdikten sonra, ülkedeki sistemi belirleyen kapitalizmdir. Küba'da, iki dünya sistemi arasındaki çelişkiler, devrimin sosyalist nitelik kazanmasını sağladı. Bu, bilinçli bir eylemin sonucuydu, liderlerin bilgilenmesiyle, kitlelerin bilincinin derinleşmesiyle ve dünya üzerindeki güçler ilişkisi sayesinde gerçekleşti.

Tüm bunlar mümkün olduğuna göre, ölen ve eski üretim ilişkileriyle birlikte gömülen bir toplumun kalıntısı olan izlerin silinmesinde, eğitimin sosyalist devlete sürekli biçimde yardımcı olduğunu neden düşünmeyelim? Lenin'in bu konuda söylediklerine bir gözatalım:

"Böylece, son derece basmakalıp bir gerekçe ortaya sürüyorlar. Bunu batı sosyal-demokrasisinin gelişimi sırasında ezbere öğrenmişler: Biz, sosyalizme geçmek için yeterince olgun değilmişiz. Aralarındaki «bilgin» kişilerden bazılarının deyimiyle, sosyalizm için gerekli nesnel ekonomik öncüllere sahip değilmişiz. Kimsenin de aklına sormak gelmiyor: Devrimci durum içindeki bir halk, örneğin, birinci emperyalist savaşta olduğu gibi, umutsuzluğun etkisiyle, uygarlığın ilerlemesi için bazı şanslar elde etmek üzere alışılmamış koşullarda mücadeleye atılmaz mı?

«Rusya'da üretici güçler, henüz sosyalizmi kurmak için gerekli gelişim düzeyine ulaşmamıştır. İkinci Enternasyonal'in Suhanov dahil bütün kahramanları bu teze dört elle sarılıyorlar. Bu tartışma götürmez düşünceyi bin bir biçime sokup sakız gibi ağızlarında çiğniyor, bunun devrimimizin değerlendirilmesinde belirleyici etken olduğunu sanıyorlar.

«Peki, ya Rusya'yı -az yada çok etkisi olan- tüm Batı Avrupa ülkelerinin katıldığı emperyalist dünya savaşına sürükleyen özel koşullara ne demeli? Bu koşulların, Rusya'nın, Doğuda gelişen yada kısmen başlamış olan devrimlerin tam sınırı üzerinde evrimleşmesine olanak sağlama-

sına; Rusya'yı, Marx gibi bir "marksistin", 1856'da Prusya için bir alternatif olarak görmüş olduğu gibi, "köylü savaşıyla" işçi hareketini birleştirmemizi olanaklı kılacak biçimde etkilemesine ne demeli?

«Ya durumun tümüyle çıkmaza girmesinin, işçilerle köylülerin gücünü on kat arttırmasına, uygarlığın temel koşullarını yaratmak için, bize tüm batı ülkelerindekinden farklı bir geçiş olanağı sağlamasına ne demeli? Evrensel tarihin genel evrim çizgisi, sanki bu yüzden değişir mi? Dünya tarihinin akışı içine sürüklenen yada daha önceden sürüklenmiş olan tüm devletlerin temel sınıfları arasındaki belirleyici nitelik taşıyan karşılıklı ilişkiler, sanki bu yüzden değişir mi?

«Eğer sosyalizmin kurulması için belirli bir kültür düzeyi gerekliyse (bu "kültür düzeyi"nin ne olduğunu da kimse söyleyemez, çünkü tüm Batı Avrupa ülkelerinde başka başkadır) niçin önce bu kültür düzeyine ulaşmak için gerekli koşulları elde etmek üzere yola koyulmayalım ve daha sonra, işçi-köylü iktidarı ve Sovyetler düzeninin yarattığı temel üzerinde ilerleyerek diğer halklara niçin yetişmeyelim?»(*)

Maddi çıkarın bireyselleştirilmiş biçimine gelince, bunu kabul ediyoruz (ona karşı mücadele ettiğimiz ve eğitimle ortadan kaldırılmasını hızlandırmaya çalıştığımız halde) ve maddi çıkarı saat başına çalışma ücretine eklenen primler ve normların gerçekleşmemesi halinde para cezaları biçiminde uyguluyoruz.

Öz-yönetim taraftarları ile aramızdaki belli belirsiz fark, normal ücret, prim ve para cezaları ödemek için gösterilen gerekçelere dayanır. Üretim normu, belirli niteliklere sahip bir işçinin, belirli malzeme kullanım koşullarından yararlanarak, belirli bir ürünü ortaya çıkarmak için harca-

(*) V. I. Lenin, *Seçilmiş Eserler,* (Moskova, Progres Publ[illegible]rs, 1967) c. III, s. 776-777.

dığı ortalama emek miktarıdır. Topluma, bir üyesi tarafından sağlanan sabit ve küçük emek parçacığıdır. Toplum içinde yaşayan insanın, topluma karşı görevlerini yerine getirmesidir. Normlar aşılırsa, topluma sağlanan yarar yükselir; kotaların üzerine çıkan işçinin görevlerini daha iyi yerine getirdiği, maddi bir ödülü hak ettiği söylenebilir. Biz bu görüşü geçiş dönemi için zorunlu bir dert gibi kabul ediyoruz, ama *"herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre"* sosyalist ilkesinin eksiksiz yorumunun, belirli bir normun aşılma yüzdesinin, tümüyle ücretle birlikte ödenmesi biçiminde anlaşılmasını kabul etmiyoruz (bazı hallerde ödeme, bireysel üretimin olağanüstü bir özendiricisi olarak, normun aşılma yüzdesinin de üzerinde yapılabilir). Marx, *"Gotha Programının Eleştirisi"*nde, işçiye ödenmesi gereken ücretin büyük bir kısmının, nasıl yapılan işle doğrudan doğruya hiçbir ilgisi olmayan amaçlara harcandığını çok açık biçimde gözlerimizin önüne seriyor:

«Her şeyden önce 'emek ürünü' kelimesini çalışmayla yaratılan nesne anlamında alırsak, toplumun emek ürünü, 'toplumsal üretimin tümü'dür.

Bundan çıkartılması gerekenler:

Birincisi: Yıpranan üretim araçlarının yenileriyle değiştirilmesi için gerekli fonlar;

İkincisi: Üretimi arttırmak için ek bir pay;

Üçüncüsü: Kazalara, doğa olaylarının yolaçtığı zararlara karşı yedek para yada sigorta fonları.

'Emek ürününün tamamından' yani 'kesintisiz emek ürününden' bunların çıkartılması ekonomik bir zorunluluktur. Bu kesintilerin miktarı, el altındaki araçların durumu ve güçler hesaba katılarak kısmen hesaplanır, bazen de olasılıklar hesabından yararlanılır, ama sonuç, eşitlik temeline dayalı bir hesapla bulunamaz.

Geriye, toplam ürünün, tüketime yönelik öteki kısmı kalır. Bireyler arasında bölüştürmeden önce yine bir çıkartma işlemi yapmak gerekir:

Birincisi: *Üretimden bağımsız olan genel yönetim giderleri.*

Bu kesim, en baştan başlayarak bugünkü toplumdakine göre, alabildiğine kısılacak ve yeni toplumun geliştiği ölçüde azalacaktır.

İkincisi: *Toplumun ihtiyaçlarına ayrılan fonlar.* Örneğin, okulların, sağlık merkezlerinin açılması için.

Bu kesim, bugünkü toplumdakine göre, en baştan başlayarak giderek büyüyecek ve önem kazanacak, yeni toplumun geliştiği ölçüde artacaktır.

Üçüncüsü: *Çalışamayan kişilerin, yani bugün resmi sosyal yardım kurumu denen kuruluşlardan yararlananların bakımı için ayrılan fonlar.*

Ancak şimdi "bölüşüm" aşamasına varabildik. Programın, Lassale'ın etkisiyle ve çok dar kafalı bir görüşle ele aldığı, topluluğun üreticileri arasında bireysel olarak dağıtılan tüketim maddeleri kesimine ulaşabildik.

Özel bir birey olarak, onun üretimin kapasitesinin yıpranmasından alınanın, toplum üyesi olarak ona doğrudan doğruya yada dolaylı yoldan geri dönmesine karşın, "kesintisiz emek ürünü" böyle el altından "kesintiye uğramış emeğe" dönüştürülmüştür.

"Kesintisiz emek ürünü" teriminin ortadan kalkması gibi, şimdi sıra genelde "emek ürünü" teriminin de ortadan yok olmasına gelmiştir.»(*)

(*) Marx, *«Gotha Programının Eleştirisi»* Editions Sociales, Paris, 1966, s. 28-29.

Tüm bunlar, yedek fon miktarının politik-ekonomik ve politik-yönetsel bir dizi karara bağlı olduğunu gösteriyor. Yedeklerde yer alan varlıklar, her zaman karşılığı ödenmeyen emekten kaynaklandığına göre, buradan, Marx tarafından analizi yapılan fon hacmiyle ilgili kararların ödemelerde değişikliklere yolaçtığını, yani karşılığı doğrudan doğruya ödenmemiş emek miktarım değiştirdiği sonucuna varırız. Normu aşanlara verilecek primlerin «doğruluğunu» belirleyecek hiçbir matematiksel formül de yoktur (temel ücret için olmadığı gibi). Bu bireysel ödemenin miktarını saptamak için, her şeyden önce toplumsal ilişkiler, bireysel işçinin emeğinin bir kısmının toplum tarafından ödenmesi biçimini saptayan hukuki yapı temel alınmalıdır.

Bizim normlar sistemimizin elverişli yanlarından biri de daha yüksek meslek kategorilerine geçmek için, meslek içi eğitimi zorunlu kılmasıdır. Bu sayede, zamanla teknik düzeyde hatırı sayılır bir yükselme görülecektir.

Bir normun gerçekleştirilmemesi, toplumsal görevin yerine getirilmemesi anlamına gelir. Toplum, işini eksik bırakanı, kazancının bir kısmını keserek cezalandırır. Norm, gerçekleştirilebilir yada anlaşmalı çalışma miktarını ölçen basit bir ölçü birimi değil, işçinin içinde bulunduğu manevi zorunluluğun ifadesi, emekçinin *toplumsal görevidir.* Yönetsel denetimle, ideolojik denetim işte tam bu noktada çakışmalıdır. Üretim biriminde [işletmede] partinin oynadığı rolün önemi, onun işletmenin iç itici gücünü oluşturmasından, üretici çalışmanın, profesyonel yeterliliğin, eğitimin, birimin ekonomik çabalarına katılmanın işçinin yaşamının ayrılmaz bir parçası olması, yavaş yavaş vazgeçilmez bir alışkanlık haline gelmesi için militanların sayısız örneğinden yararlanmasından ileri gelir.

Bizim değer yasası ve bilinçli uygulanması konusundaki görüşümüzle ekonomik hesaplamanın savunucularınınki arasında (en azından kullanılan terimlerin katılığı ve kesinliği açısından) derin bir fark bulunuyor.

Ekonomi Politik El Kitabı'nda şunlar yazılı:

«Değer yasasının kendiliğinden, kör bir güç gibi insanlara zorla kabul ettirildiği kapitalizmdekinin tam tersine, sosyalist ekonomi değer yasasının bilincindedir. Devlet bu yasayı hesaba katar ve ekonominin planlı yönetiminde *kullanır*.

«Değer yasasının işleyişinin bilinmesi ve *zekice kullanılması,* ekonominin yöneticilerine, üretimi akılcı biçimde yönlendirmede, çalışma yöntemlerini sistematik olarak geliştirmede ve gizli kalmış, yedeklerden yararlanarak üretimin kalitesini ve hacmini arttırmada yardımcı olur.»

İtalik kelimeler paragrafların özüne işaret eder.

Değer yasası kör bir güç gibi hareket eder, ama bir kez anlaşılıp bilinince insan tarafından yönetilebilir, yani kullanılabilir.

Bu yasanın, kendine özgü bazı temel nitelikleri vardır:

1) Bir ticaret toplumunun varoluşundan kaynaklanır.
2) Sonuçlar önceden ölçülemez, üreticiyle tüketicinin mübadelede bulunduğu *pazarda* yansıması gereklidir.
3) İç bağlarıyla bir bütün oluşturur, dünya pazarlarını da içerir, bazı üretim dallarındaki değişiklikler ve çarpıklıklar toplam sonuçta görülür.
4) Ekonomik yasa niteliğinde olduğundan, temelde eğilim biçiminde etkir, geçiş dönemlerinde yasanın yok olma eğilimi göstermesi mantığa uygundur.

El Kitabı'nda, birkaç paragraf ileride, şu görüş yer alıyor:

«Sosyalist devlet, değer yasasını, kredi ve finans sistemi aracılığıyla, toplumsal ürünün üretilmesi ve dağıtılmasında kullanır.

Değer yasasının kontrol altına alınıp bir plana uygun biçimde kullanılması, sosyalizmin, kapitalizm karşısında sahip olduğu büyük bir avantajdır. Değer yasasının kontrol edilmesiyle, üretimdeki kapitalizme özgü anarşiye ayrılmazcasına bağlı toplumsal emek sömürüsü, sosyalist ekonomide görülmez. Değer yasası ve buna bağlı kavramlar -para, fiyat, ticaret, kredi, maliye- SSCB ve diğer halk demokrasisi ülkelerinde, ulusal ekonominin planlı yönetiminde, sosyalizmin ve komünizmin kuruluşu yararına kullanılır.»

Bu görüş, ancak doğrudan doğruya halkın kullanması için üretilen değerler toplamına ve bu değerlerin elde edilmesi için el altında bulundurulan fonlara ilişkin olarak doğru sayılabilir. Az-çok denkleşmiş maliyesi bulunan her kapitalist maliye bakanının yapabileceği bir şeydir bu. Bu çerçeve içersinde, yasa üzerinde her türlü kısmi çarpıtma uygulanır.

Biraz ötede, *El Kitabı'nda* şunları okuyoruz:

«Mal üretimi, değer yasası ve para, ancak komünizmin yüksek aşamasına erişildiğinde ortadan silinir. Ama, komünizmin yüksek aşamasında, mal üretiminin ve ticari dolaşımın ortadan kalkmasını sağlayacak koşulların yaratılması için, komünist toplumun kuruluş döneminde, değer yasasıyla para ve ticaret ilişkilerini *geliştirmek* ve kullanmak zorunludur.»

Neden *«geliştirmek»* denilmiş? Kapitalist kategorilerin bir süre devam ettirilmesi gerektiğini, bu sürenin önceden saptanamayacağım anlarız, ama geçiş döneminin belirleyici özellikleri, hızla yeni bir aşamaya girmek için eski bağlarını koparan bir toplumun temel nitelikleridir.

Bizim kanımızca eğilim, *değer yasası, pazar, para* gibi eski kategorileri ve dolayısıyla hatta maddi çıkarın oluşturduğu hareket kolunu, yada daha doğrusu maddi çıkara dayalı özendiricinin varoluşuna yolaçan koşulları, olanaklar elverdiğince katı ve köklü biçimde yok etmek doğrultusunda olmalıdır. Yoksa, şöyle bir varsayım ortaya çıkar: Geri bıraktırılmış bir toplumda sosyalizmi kurma görevi, tarihi bir rastlantı yada yanılma gibi bir şeydir ve liderler tüm çabalarını «yanlışlığı» düzeltmek için ara topluma ait tüm kategorileri sağlam bir biçimde yerleştirmeye adamalıdırlar. Yeni topluma kala kala gelirin emeğe göre dağılımı ve insanın insan tarafından sömürülmesine son verme eğilimi kalır. Bunlar da, tek başına geçiş dönemini göğüslemek için gerekli devasa bilinç değişimini gerçekleştirecek etken olarak yetersizdir. Bu değişim, tüm yeni ilişkilerin çok yönlü etkisiyle, yani eğitim ve sosyalist ahlakla, dolaysız maddi özendiricinin insan bilincini, insanın toplumsal bir varlık olarak gelişimini frenleyerek etkisi altına aldığı şeklindeki, bireye değer veren düşünce tarzıyla gerçekleştirilmelidir.

Farklarımızı özetleyelim: Değer yasasını kısmen geçerli sayıyoruz, çünkü ticaret toplumunun kalıntıları henüz varlığını sürdürüyor. Bu yasa, mal üreten devlet ve tüketici arasındaki mübadele tipine de yansır. Özellikle bizimki gibi bir toplumda, yani dış ticaretin çok gelişmiş olduğu bir ülkede, uluslararası ölçekteki değer yasasının, sosyalist kamp içinde bile, ticari işlemleri yöneten bir olgu olarak tanınması gerektiğine inanıyoruz. Artık, ticaretin yeni toplumların yaşadığı ülkelerde daha yüksek biçimlere dönüşmesi, mübadele sonuçlarının, gelişmiş ülkelerle en geri kalmış ülkeler arasındaki ayırımı daha da derinleştirmemesi gerektiğine inanıyoruz. Bir başka söyleyişle, gelişmekte olan ülkelerde sanayi yatırımlarının finansmanını sağlayacak ticaret formüllerinin bulunması gerekli. Bu uğurda, kapitalist dünya pazarında varolan fiyat sistemlerine bile

karşı çıkılmalıdır. Bu tutum, tüm sosyalist kampta daha eşitlikçi bir gelişmeye yolaçacaktır. Sonuçta, doğal olarak, eşitsizlikleri yaratan sivrilikler törpülenecek, proletarya enternasyonalizmi ruhu daha büyük bir birlik ve bütünlük kazanacaktır. (SSCB ile Küba arasında geçenlerde imzalanan anlaşma, bu doğrultuda yapılabileceklere örnektir.)

Değer yasasının bilinçli kullanılması olasılığını, üreticiyle tüketici arasındaki çelişkiyi kendiliğinden ifade eden bir serbest pazarın yokluğu temeline dayanarak, reddediyoruz. Devlet işletmeleri arasındaki ilişkilerde *mal* kategorisinin varoluşunu reddediyoruz. Her bir kuruluşu, devletin oluşturduğu tek bir büyük girişimin parçası kabul ediyoruz (ülkemizdeki pratikte, durum şimdilik böyle olmamakla birlikte). Değer yasası ve plan, bir çelişkiyle ve bunun çözümüyle birbirine bağlı iki kavramdır. Merkezi planlama, sosyalist toplumun varoluş biçimi, onun tamamlayıcı özelliği, insan bilincinin sonunda ekonominin sentezini yapıp onu, hedefine, yani komünist toplum çerçevesinde, insanın tümden kurtuluşuna yönelttiği noktadır.

• Fiyatların Oluşumu Üzerine

Fiyatların oluşumu kuramıyla ilgili derin görüş ayrılıkları da var aramızda. Öz-yönetimde fiyatlar «değer yasasına bağlı olarak» oluşturulur, ama değer yasasının hangi ifadesinin kullanıldığı açıklanmaz (bildiğimiz kadarıyla). Hareket noktası, belirli bir nesneyi üretmek için toplumsal olarak gerekli emektir, ancak, toplumsal olarak gerekli emeğin tarihi-ekonomik bir kavram olduğu ve yalnız yerel (hatta ulusal) düzeyde değil, dünya ölçüsünde değişimlere uğradığı gözden kaçırılıyor. Kapitalist dünyada rekabetin etkisiyle teknolojinin sürekli gelişmesi, gerekli emeğin bedelini düşürür, bunun sonucunda ürünün değeri de azalır. Dışa kapalı bir toplumda, bu değişiklikler bir süre için fark

edilmeyebilir, ama eninde sonunda, ürün değerlerini karşılaştırmak için, yine bu uluslararası ilişkileri gözönünde bulundurmak zorunluluğu kendini gösterir. Belli bir toplum, bu değişimleri, eskilerin yerine yeni ve geçerli formüller getirmeksizin, uzun bir süre bir yana bırakırsa, kendi değerler sistemi taslağını çizecek içsel karşılıklı ilişkiler yaratır, bu sistem toplumla bütünsellik içindedir, kendi içinde tutarlıdır, ama daha yüksek düzeyde gelişmiş bir tekniğin eğilimleriyle çelişkilidir (örneğin, çelik ve plastik maddeler için durum budur). Bunun sonucunda, oldukça önemli, göreli gecikmeler doğar ve uluslararası ölçekte değer yasasında çarpıklıklar oluşur, ekonomileri birbiriyle karşılaştırmak olanaksızlaşır.

«Sürüm vergisi» işletmelerin bazı kârlılık düzeylerini korumasını sağlayan bir hesap oyunundan başka bir şey değildir. Tüketiciye giden ürünün fiyatı, bu yoldan ödenebilir talep fonlarıyla mal arzı bir düzeye gelecek biçimde arttırılır. Böyle bir verginin, mutlak bir zorunluluk olmayıp sistemden kaynaklanan bir yükümlülük olduğuna inanıyor ve tüm bu yönleri hesaba katan formüller üzerinde çalışıyoruz.

Ticaret fonlarıyla ödenebilir talep fonları arasında tam bir denge kurulmasının asıl sorun olduğuna inanıyoruz. İç Ticaret Bakanlığı, insan hayatı için temel önemi olan birçok ihtiyaç maddesinin düşük fiyata sağlanması zorunluluğunu her zaman gözönünde bulundurarak, halkın satınalma gücüyle piyasadaki malların fiyatlarını dengelemeyi üstlenecektir. Daha önemsiz diğer malların fiyatları, tüm somut durumlarda değer yasası çiğnenerek abartılı biçimde yükseltilebilir.

Burada karşımıza büyük bir sorun çıkıyor: Üretim ilişkilerinin analizinde, ekonominin ele alacağı gerçek fiyatların oluşumu hangi temel üzerinde gerçekleşmelidir. Bu temel, Küba ölçüsünde gerekli emek miktarı olabilir. Ama hemen bunun ardından, zorunlu olarak ortaya çıkacak

kendiliğinden karşılıklı ilişkiler ve çarpıklıklar, dünya ölçüsündeki sorunların kavranmasını engelleyecektir. Tersine, dünya fiyatları esas alınabilir, ama o zaman da ulusal sorunları gözden kaçırırız, çünkü çalışmamız hemen hemen hiçbir dalda, dünya ölçüsünde kabul edilebilecek bir üretkenliğe henüz ulaşamadı.

Sorunu çözmek için birinci yaklaşım olarak aşağıdaki temellere dayalı fiyat indekslerinin yaratılmasını öneriyoruz:

Tüm ithal edilen hammaddelerin ortalama uluslararası pazar fiyatları temeline dayalı sabit fiyatları olmalıdır. Bu temel üzerine ulaşım giderleri ve Dış Ticaret Bakanlığının yönetsel harcamaları eklenir. Küba'nın hammaddeleri, parayla ölçülen gerçek üretim giderlerine dayalı fiyatlara sahip olmalıdır. Her iki durumda da, planlı emek giderlerini ve hammaddeler üretilirken kullanılan üretim araçlarındaki yıpranma payını ekleriz. Bunlar, ülke içindeki işletmelerin birbirine ve İç Ticaret Bakanlığına sağladığı ürünlerin fiyatını oluşturmalıdır. Yine de, bu fiyatlar dünya pazarındaki malların fiyatlarını yansıtan indekslerden sürekli etkilenir, üstelik ulaşım giderleri ve İç Ticaret Bakanlığının yönetsel harcamaları bu fiyatlara eklenir. Bütçeye bağlı finansman rejimini izleyerek çalışan işletmeler kendi planlı giderleri temeli üzerinde çalışmalarını sürdürür ve kâr amacı gütmezler. Kârların tümü MINCIN [İç Ticaret Bakanlığı] kasalarında birikir (Elbette ki, burada toplumsal ürünün mal olarak satılan kısmı söz konusudur, tüketim fonlarının esas bölümünü bunlar oluşturur). İndeksler ise bize (merkezi yönetim aygıtına ve işletmeye) her an gerçek verimliliğimizi gösterir, yanlış kararlar almamızı önler. Satınalınan malların fiyatları, talep ve her ürünün taşıdığı yaşamsal önem gözönünde bulundurularak bağımsız biçimde saptandığından, halk durmadan değişen fiyatların acısını çekmez.

Örneğin, bir yatırımın bedelini hesaplamak için, hammaddelerin ve doğrudan doğruya getirtilen malzemenin, yapım ve montaj giderlerinin, planlanan ücret tutarlarının

toplamını bulur, bunu yaparken gerçek olanakları ve belirli ölçüde üretim mekanizması harcamalarını hesaba katarız. Böylelikle, yatırım amacıyla üç sayı elde ederiz:

1) Tasarının para cinsinden gerçek varoluş bedeli,
2) Bizim planlamamıza göre, tasarının giderinin ne kadar tutması gerektiği,
3) Dünya ölçeğindeki üretkenliğe göre, tasarının yolaçacağı giderin ne olması gerektiği.

Birinci sayıyla ikincisi arasındaki fark, üretim mekanizmamızdaki yetersizliğin, ikinci sayıyla üçüncüsü arasındaki farksa söz konusu üretim sektöründeki geri kalmışlığımızın sonucudur.

Böylece, çimento gibi, demir, plastik, betonarme, alüminyum yada çinkodan mamul dam örtüleri, demir, kurşun ve alüminyumdan mamul borular, tahta, demir ve alüminyum pencere aksamı vb. gibi somut malzemenin kullanım seçenekleri konusunda temel kararlar alma olanağına sahip oluruz.

Tüm bu kararlar, siyasete yada dış ticarete vb. bağlı nedenlerle en elverişli matematiksel değerden sapmalar gösterebilir. Ama biz her zaman çalışmamızı karşılaştırmak için, ayna olarak, gerçek dünyada olup bitene bakarız. Fiyatlar asla dünyanın yansıttığı fiyatlardan farklı olmamalı, dünya pazarlarındaki benzerlerinin düzeyinden ayrılmamalıdır. Bazı yıllar, teknolojik ilerlemenin yada bugünkünden daha mantığa uygun bir dünya sosyalist fiyatlar sistemine ulaşıldığında, giderek daha büyük bir üstünlük elde edecek olan sosyalist pazarın ve uluslararası işbölümünün ağırlık kazanmasının etkisiyle fiyatlar değişme gösterebilir.

Bu olağanüstü ilginç konu üzerinde daha uzun uzun durabilirdik, ama burada birkaç temel düşünceyi sergilemekle yetinmek, ancak sonradan bunların tümünün geliştirilmesi gerektiğini ısrarla belirtmek daha yerinde olur, sanırız.

• Ortak Primler

Bir işletmenin başarılı çalışmasıyla ilgili ortak primler konusunda, önce Fikriyat Tabeyev'in *Revista Internacional'in* 1963 yılı, 11 nolu sayısında yayınlanan «Investigacion Economica y Direccion de la Economia» (Ekonomik Araştırma ve Ekonominin Yönetimi) adlı makalede anlattığı deneyime değinmek istiyoruz. Şöyle diyor:

«İşletmelerdeki çalışmaları değerlendirmek için temel ve belirleyici indeks ne olmalıdır? Ekonomik araştırmalar sonucunda, birçok öneri ortaya konmuştur.

Bazı ekonomi uzmanları, başlıca indeks olarak ortalama birikimi, diğerleri emeğin bedelini, vb. öne sürüyor. Sovyet basını, Profesör Liberman'ın temel işletmelerdeki çalışmanın temel ölçütü olarak verimlilik derecesini, ortalama birikimi ve elde edilen kârı öneren makalesinin yayınlanması üzerine başlayan geniş çaplı tartışmayı yansıttı. Bizse, bir işletmenin çalışmalarını değerlendirmek için hesaba katılacak en önemli elemanın belli bir üretim tipinde, çalışanların katkısı olduğuna inanıyoruz. Bu, son çözümlemede, yeterince yüksek bir verimliliğe erişme mücadelesiyle çelişkili değildir ve işletmede çalışanların üretkenliğin mükemmelleşmesi için gösterdiği çabaları daha iyi yoğunlaştırmalarını sağlar. Özerk Sovyet Sosyalist Tataristan Cumhuriyeti'nin toplumsal örgütleri, başlıca indeks olarak her parçanın ortalama üretim değerini önermişler ve bu önerinin pratiğe uygulanabilirliğini doğrulamak için bir ekonomik deney hazırlamış ve yönetmişlerdir.

1962'de, Özerk Sovyet Sosyalist Tataristan Cumhuriyeti'nde tüm endüstri dallarındaki üretim için, ortalama üretim değerleri hesaplanıp onaylandı. O yıl bir geçiş dönemiydi, o yıl toplam üretim indeksine paralel olarak, planlamada yeni indeks de kullanıldı. Ortalama üretim değerine dayalı indeks, teknolojik bakımdan doğruluğu kanıtlanmış giderleri gösterir. Bu giderler, işçilerin aldığı ücret

ve primleri, ayrıca her parçanın üretimi için fabrika ve atölyelerin harcamalarını içerir.

Bu indeksin uygulanışının, kapitalist ülkelerde kullanılan "şeytanca" iş muhasebesi sistemleriyle hiçbir ilgisi olmadığını belirtmeliyiz. Çalışmanın ölçüsüz biçimde yoğunlaştırılmasına değil, akılcı tarzda örgütlenmesine, tutarlı biçimde yöneliyoruz. Tüm çalışma normlarının saptanması, işletmelerin çalışanlarının ve başta sendikalar olmak üzere ilgili toplumsal örgütlerin katılmasıyla sağlanmıştır.

Toplam üretim indeksinden farklı olarak, ortalama üretim değeri normu, maddi harcamaların büyük çoğunluğunu içermez -daha önceki çalışmalar başka işletmelerde yapılmıştır- kâr da bu hesaplarda gözönüne alınmaz. Yani, ticaret için toplam üretimin bileşenleri, işletmenin gerçek üretici çalışma hacmini gözden saklayan bölümler olduğundan, hesapların kapsamına alınmaz. Her parçanın üretiminde harcanan emeği daha doğru biçimde yansıtan parça başına ortalama üretim değeri, indeksi belli bir ürün tipi için üretimin arttırılması, masrafların azaltılması ve verimlilik açısından görevlerimizin ne olduğunu daha gerçekçi bir temele dayanarak gözler önüne serer. Yine bu indeks, bir fabrika içinde planlama için en elverişli hareket noktası, işletme içinde ekonomik hesapların düzenlenmesinde uygulanacak en akılcı biçimdir. Tüm bunlara ek olarak, iş üretkenliğini benzeri işletmelerinkiyle karşılaştırmayı olanaklı kılar.»

Bu Sovyet ekonomi araştırması bize incelenmeye değer ve ilginç geliyor, birçok yönden de bizim kendi tezimizle çakışıyor.

• Bütçeye Göre Finansman Sistemiyle İlgili Düşüncelerin Özeti

Bütçeye göre finansman sistemiyle ilgili düşüncelerin özetine, bunun çok genel bir kavram olduğunu belirtmekle başlamamız gerekli. Yani, sistemin nesnel etkisinin görülebilmesi için, politik kararlardan yola çıkıp JUCEPLAN'dan (Junta Central de Planificacion, Merkezi Planlama Kurulu) geçerek, bakanlık kanallarından işletmelere ve üretim birimlerine iletilecek biçimde, bir bütün içinde, ekonominin tüm alanlarına uygulanmalıdır. İşletme ve üretim birimlerinde, sistem halkla bütünleşecek ve yine politik kararlar kaynağına geri dönecektir. Böylece, üretimdeki denetimin izin vereceği bazı az yada çok otomatik hız değişikliklerine dayanıklı, sağlam ve dengeli bir tekerlek oluşacaktır. Planın hazırlanması ve kontrolü, bakanların sorumluluğu altında sürdürülecek, bunun sonucunda işletmeler ve üretim birimleri, ulaşılan örgütlenme derecesine, üretim tipine ve belli bir zamandaki duruma göre, az yada çok esnek olabilecek karar basamaklarına uygun biçimde çalışır hale gelecektir. JUCEPLAN ekonominin tümden ve merkezden kontrolünü üstlenecek ve çahşmalarına her türlü mali kontroller için Maliye Bakanlığı ve işgücü planlaması için Çalışma Bakanlığı yardımcı olacaktır.

Her şey böyle olup bitmediğine göre, bugünkü gerçeğimizi tüm sınırlılığıyla, küçük başarıları, deneyimsizliğimizin sonucunda kaçınılmaz olduğundan, kimisi haklı, kimisi hak verilebilir yanlışlık ve başarısızlıkları ve bazı ağır hatalarıyla gözler önüne serelim.

JUCEPLAN, ancak planın genel çizgilerini ve az yada çok kontrol altında tuttuğu «temel maddeler» denilen ürünlerin hedef sayılarını verebilir. Sanayi Bakanlığı da içinde olmak üzere merkez yönetim organları «merkezileştirilmiş» denilen ürünleri denetlerken, diğer ürünlerin üretimi işletmeler arası anlaşmalarla yürütülür. Plan sap-

tandıktan, tutarlı ve uyumlu kılındıktan sonra, anlaşmalar imzalanır -anlaşmalar bazen önceden de imzalanabilir- ve çalışmalar başlar.

Bakanlığın merkez aygıtı, işletme düzeyinde üretimi güvence altına almak, işletme ise üretim birimi düzeyinde, üretim kotalarını gerçekleştirmek zorundadır. Asıl önemli olan, muhasebenin bu iki açıdan, işletmede ve bakanlıkta konsolide edilmesidir. Başlıca araçlar ve demirbaşlar, bazı fabrikalarda şu yada bu nedenle kullanılmadığı için durgunlaşan kaynakların kolaylıkla üretim birimlerinin tümü içinde yada bir fabrikadan diğerine yer değiştirmesini sağlayacak biçimde, merkez düzeyinde kontrol edilmelidir. Bakanlık, temel üretim araçlarını bir işletmeden diğerine aktarma yetkisine sahiptir. Bu kaynaklar mal özelliği taşımaz, bütün yapılacak iş, üretim aracı girişinin muhasebe defterlerine bir yandan borç, diğer yandan alacak hesabı olarak işlenmesidir. Üretilenlerin bir kısmı, İç Ticaret Bakanlığı (MINCIN) aracılığıyla doğrudan doğruya halkın kullanımına sunulur, diğer kısım, ürünlerimizi ara mallar olarak kullanan fabrikalara gönderilir.

Temel düşüncemiz, tüm bu süreç içersinde, ürünün kendisi için harcanan emeğe göre değer kazanacağı, ancak işletmeler arasında pazar ilişkileri kurulması için hiçbir zorunluluk bulunmadığı gerçeğine dayanır. Ürün teslimi anlaşmaları, ilgili buyrultular yada şu veya bu ürünün üretilmesi ve teslim edilmesi görevinin tamamlandığını göstermek üzere, istendiği anda hazırlanacak belgeler yeterlidir. Bir maddenin herhangi bir işletme tarafından kabulü, kalitesinin kabul edildiği anlamına gelir (bunlar bugün için belki biraz idealleştirilmiş terimlerdir, bunu inkar edemeyiz). Ürün yasal olarak sahip değiştirdiğinde, yani bireysel tüketim alanına girdiğinde mal özelliği kazanır. Diğer işletmelerin kullanmasına yönelik üretim araçları mal değildir. Ama bunlar da yukarıda belirttiğimiz indekslere uygun biçimde değer kazanmalıdır. Bu amaçla, karşılaştırına

yapmaya yarayacak bir standart olarak, tüketiciye yönelik üretim için kabul edilen gerekli emek miktarı normu esas alınır. Böylelikle söz konusu fabrika donanımı ve hammadde için fiyat belirlenmesine ulaşılır.

Ürünlerin, kalite ve miktarının saptanması, ürün çeşidinin seçimi, üç aylık planlara uyularak yapılır. Fabrikalarda, çalışma normlarına uygun biçimde, işçilerin ücretleri doğrudan doğruya ödenecektir. Geriye, şimdiye dek ele alınmamış olan bir sorun kaldı. Bir üretim birimleri topluluğu içinde, tüm ekonomi çerçevesinde, özellikle üstün başarı yada ortanın üstünde parlak bir çalışma için bir üretim birimine, yani fabrikaya verilecek ödüller konusu. Bu konuya, ayrıca rollerini tam anlamıyla oynamadılar, üzerlerine düşen görevleri yeterince yerine getirmediler, diye öteki fabrikaların cezalandırılıp cezalandırılmayacağı sorununa açıklık getirilmelidir.

• Bütçeye Göre Finansman Sisteminin Bugünkü Durumu

Bugün olan nedir? Her şeyden önce fabrika, süre ve biçim bakımından, ihtiyaç duyduğu kaynaklara kavuşacağına hiçbir zaman güven duyamaz ve bu yüzden de üretim planlarını gerçekleştiremez. Daha kötüsü, birçok hallerde, farklı bir teknolojiye uygun hammaddeler getirtilmesidir. Bunun sonucunda, fabrika, üretimde gerekli teknik değişiklikleri yapmaya zorlanır. Bundan dolaysız üretim harcamaları, emeğin kalitesi ve bazen de yatırımlar etkilenir. Tüm plan karmakarışık olur, sık sık düzeltmeler, ayarlamalarla zaman kaybedilir.

Şimdiye kadar, bakanlık düzeyindeki bizler, tüm bu anormallikleri kabul etmekle, bir yana kaydetmekle yetindik. Ama artık, hiç değilse planın belirli bazı kategorilerini etkileyebilecek durumdayız ve en azından, her türlü bo-

zukluğun muhasebe yoluyla yada matematiksel yöntemlerle önceden görülüp kontrol altına alınabileceği aşamaya varmış bulunuyoruz. Tüm kontrollerin hızla yapılabileceği ve indekslerin anında çözümlenebileceği otomatik makinelere henüz sahip değiliz. İndeksleri ve sayıları çözümleme yetimiz de, yorumlar için gerekli doğru verileri elde etme yetimiz de henüz ihtiyacımızı karşılamaktan uzak.

İşletmeler ya telefon, ya telgraf veya taşra bölgelerinin bir temsilcisi aracılığıyla fabrikalarıyla bağlantı halindedir. Diğer bazı durumlarda, iletişimi müfettiş konumundaki bakanlık yetkilileri sağlar. Kentlerde, belediyelerde ve bu tip politik-ekonomik yerlerde CILOS denen kuruluşlar var. Bunlar birbiriyle komşu olan fabrika yada üretim birimi yöneticilerinin toplanmasından oluşur. Bu toplantılarda, sorunlar incelenip çözümlenir, uygun kanallardan izlenen bürokratik süreçlerin çok zaman alacağı durumlarda yöneticiler aralarında yardımlaşırlar. Bazen da, makine ve fabrika donanımını birbirlerine ödünç verirler, ancak üretim araçlarının sürekli bir transferinin ilgili işletmeye danışılmaksızın yapılamayacağım hatırdan çıkarmazlar.

Her ayın ilk günlerinde, bakanlığa üretim istatistikleri gönderilir. Bunlar, en yüksek düzeyde analiz edilir ve yanhşların düzeltilmesine yönelik temel önlemlerin saptanması yolunu açarlar. Sonraki günlerde, daha da ayrıntılı, üzerinde daha da çok çalışılmış istatistikler gelir, bunlarsa çeşitli düzeylerde, sorunların çözümü için somut önlemlerin alınmasını sağlar.

Sistemin başlıca zayıf yönleri nelerdir? Bizce, birinci sırada olgunluğa erişememiş olması geliyor. İkincisi, her düzeyde gerçekten işinin ehli kadroların yokluğu. Sonra, tüm sistem ve mekanizmaları konusunda geniş çaplı bilgi yayma olanağı yok, bu yüzden insanlar neler yapıldığını pek iyi anlayamıyor. Ayrıca, aynı biçimde ve ayın mutlak hiyerarşi düzeni içinde çalışacak bir merkezi planlama aygıtından yoksunuz; oysa böyle bir aygıt, işimizi büyük öl-

çüde kolaylaştırabilirdi. Malzeme kaynaklarının yetersizliğini, ulaşım araçlarının azlığını da sayabiliriz, bu eksiklikler de bazen ürünlerin yığılıp kalmasına, üretimin durmasına neden oluyor. Ayrıca, tüm kalite kontrol aygıtımızdaki kusurları ve dağıtım kurumlarıyla, özellikle İç Ticaret Bakanlığıyla (MINCIN), bazı kaynak sağlayıcı örgütlerle, özellikle de MINCEX(*) ve INRA ile olan ilişkilerde (bu ilişkiler kesinlikle belirlenmiş olmalıdır) ortaya çıkan aksaklıkları da sıraladıklarımıza ekleyebiliriz. Yine de, hangi yetersizliklerin sistemin iç zayıflığından, hangilerinin örgütün bugünkü örgütlenme aşamasından türediğini kesinlikle belirtmemiz güç.

Bugünkü koşullarda, fabrikalar da, işletmeler de ortaklaşa tipten çalışmaya özendirici maddi etkenlerden yararlanmıyorlar. Bu tavır, tüm şemayla ilgili herhangi bir genel geçer düşünceden doğmuyor. Asıl hareket noktası, daha yukarıda açıkladığımız nedenlerle, basitçe işletmenin temel planlarının gerçekleştirilmesine yada aşılmasına dayanmayan temeller üzerinde çalışmaya özendirici maddi etkenleri uygulamaya yetecek kadar ileri bir örgütlenme derecesine henüz ulaşamamış olmamızdır.

Sistemin bürokratikliğe eğilim gösterdiği söyleniyor. Sürekli biçimde, ısrarla üzerinde durmamız gereken bir nokta, bürokrasinin ağırlığının en az duyulacağı tarzda, tüm yönetim aygıtının rasyonelleştirilmesidir. Nesnel analiz açısından bakıldığında, kayıt işlemlerinin ve fabrika yada işletmenin kontrol işlerinin merkezileştirildiği ölçüde bürokrasinin azalacağı açıktır. Eğer tüm işletmeler merkezileştirilmiş yönetim şubelerine sahip olurlarsa, yönetim aygıtları üretim biriminin küçük yöneticiler çekirdeğine indirgenecek, bir kişi de bilgileri toplayıp merkeze iletecektir.

(*) MINCEX: Dış Ticaret Bakanlığı ve INRA: Tarım Reformu Enstitüsü.

Bugün bu gerçekleştirilebilir. Ana hedefimiz, en uygun boyutta üretim birimleri yaratmaktır. Bu da bütçeye göre finansman sisteminin uygulanmasıyla büyük ölçüde kolaylaşır. Tek bir ücret ölçeğine göre çalışma normlarının saptanması, işletmenin bireysel çalışmalar merkezi olduğu biçimindeki dar görüşü yıkar, toplumun daha çok bir bütün halinde gözönüne alınmasını giderek kolaylaştırır.

• Sistemin Elverişli Yönleri

Bizce sistemin şu elverişli yanları var:

1) Merkezileşmeye yönelerek, ulusal nitelikli para fonlarının daha akılcı biçimde kullanımına götürür.
2) Tüm devlet yönetim aygıtında daha büyük bir rasyonelleşmeye götürür.
3) Aynı merkezileşme eğilimi, uygun sınırlar içinde, iş-gücünden tasarrufu sağlayan ve emekçinin üretkenliğini arttıran daha büyük üretim birimleri yaratılmasını zorunlu kılar.
4) Tek bir düzenleyici standartlar sistemiyle bütünleştiğinde, sistem belirli bir dalda, büyük bir devlet işletmesi meydana getirir. Bu devlet işletmesi içinde, bir işçi ücret sorunlarıyla karşılaşmaksızın bir yerden bir başka yere geçebilir, dal değiştirebilir, başka iş merkezlerine nakil yaptırabilir. Yalnızca, ulusal ücretler ölçeği çerçevesinde çalışmaktadır.
5) Bütçesi öngörülmüş yapımcı kuruluşlar sayesinde yatırımların denetimi çok basitleştirilebilir. Tasarıların gözetimi, yatırım için anlaşmaya giren tarafça sağlanır, mali plana göre, mali denetimi ise Maliye Bakanlığı gerçekleştirir.

Çalışmada herkesle karşılıklı yardımlaşma, birlikte çalışma genel düşüncesinin işçinin zihninde yavaş yavaş yer etmesi gerektiğine işaret edilmelidir. Ülke halkının oluşturduğu büyük bütüne ait olduğu inancıysa, emekçilerin yüreğine yerleşmelidir. Bunlar, onun toplumsal görev bilincini geliştirecek ve güçlendirecektir.

Marx'ın aşağıdaki sözleri, kapitalist düzende çalışma geleneklerinin oluşum aşamalarım gözler önüne seriyor. Bu deyiş, bizim sosyalizmin kuruluşunda, sosyalist düzene özgü çalışma alışkanlığıyla karşılaştırma yapmamızı sağlayabilir:

«Bir yandan sermaye biçiminde beliren, çalışmanın maddi koşullarının, diğer yandansa işgücünden başka satacak bir şeyi olmayan insanların ortaya çıkması yetmez. Bu insanların gönüllü olarak kendilerini satmaya zorlanmaları da yetmez. Kapitalist üretimin evriminde, sayıca giderek artan emekçiler sınıfı oluşur; onlar, eğitim, gelenek ve alışkanlıklar sayesinde, mevsimlerin değişimi gibi bir doğa yasası saydıkları düzenin zorlamasına kendiliğinden boyun eğerler. Üretim tarzı belirli bir gelişim aşamasına ulaştığında, tüm dirençleri kırılır. Her zaman, bir göreli nüfus fazlalığı kuşağının varoluşu, ücretleri sermayenin değerlendirmesine uygun sınırlar içinde tutup emeğin arz ve talebi yasasını sürekli kılar ve ekonomik ilişkilerin sessiz baskısı, sermayenin emekçiler üzerindeki zorbaca saltanatının kuruluş fermanını mühürler. Yine de ara sıra, şiddete, kaba kuvvete başvurulur, ama çok enderdir bu durumlar. Artık, her şey normal akışı içinde giderken, emekçi, toplumun "doğal yasalarının", yani üretimin kendi düzeneği tarafından yaratılan, güvence altına alınan ve sürdürülen sermayeye bağımlılığın insafına terk edilebilir.»[*]

---

[*] Karl Marx, *Capital*, New York, Vintage Books, c. 1, s. 899.

Üretici güçler gelişiyor. Üretim ilişkileriyse dönüşüme uğruyor. Tüm bunlar, işçi devletinin doğrudan doğruya halkın bilincine yapacağı etkiyi bekliyor.

Maddi çıkara gelince, bütçeye bağlı finansman sistemiyle gerçekleştirmek istediğimiz, bu hareket kolunun, bireyi yada bireyler topluluğunu, belirli üretim koşullarını sağlamak yada onları ayrıcalıklı bir konuma getirecek dağılım biçimini elde etmek için birbirleriyle umutsuzca mücadeleye itmeye zorlayacak bir araç halini almasını önlemektir. Toplumsal görevin, işçinin her çeşit çalışmasının temeli olmasını istiyoruz. Ama çalışmayı işçinin zayıf yanlarının bilincinde olarak denetlemeliyiz; işçiyi yada fabrikayı, toplumsal görevini yerine getirmeye yeterli oluşu yada yetersiz kalışına göre, bireysel yada kolektif tipte maddi özendirici yada frenleyiciler kullanarak ödüllendirmeli yada cezalandırmalıyız.

Ayrıca, meslekte yükselme için zorunlu profesyonel yeti, ulusal ölçekte uygulanabilirse, tüm ülkede emekçiler arasında genel bir okuma ve kendini eğitme eğilimi doğurur. Çalışma çevresi tüm ülke olduğuna göre, hiçbir yerel engel onları durdurmaz, tersine meslekte ilerlemede, teknik bakımdan yetkinleşmek için çok güçlü bir eğilim yaratır.

Bir de, uygulanacak destekleme politikasıyla, kendini yetiştiren öğrenci işçiler başka iş yerlerine geçirilebilir. El işçiliğinin yoğun olduğu bölgelerde, daha üretken tipte fabrikalar kurulmalıdır; böylece komünizme, yani insanın temel ihtiyaçlarının karşılanmasına daha elverişli büyük üretimi gerçekleştiren topluma geçiş ana düşüncesine uyulmuş olur.

Son olarak, çalışma merkezinin, emekçilerin ortak özlemlerinin, ihtiyaçlarının ve önerilerinin dile geldiği ve topluma hizmet isteklerinin biçimlendiği bir yer olması için Partiye düşen eğitici rolü, altını çizerek belirtelim.

Çalışma merkezinin, gelecekteki toplumun politik çekirdeğinin temeli olduğu, ileri sürülecek önerilerin, daha karmaşık politik kuruluşlardan geçerek, Partiye ve hükümete, ekonomi ve bireyin kültürel hayatı için temel kararlar alma olanağı sağlayacağı düşünülebilir.

7 BANKA, KREDİ VE SOSYALİZM(*)

Derginin bir önceki sayısında, Ulusal Bankanın yöneticisi olan yoldaş Marcelo Fernandez'in bir makalesi yayınlandı. Yoldaşımız, bu yazısında, kısa bir tarihi hatırlatmadan sonra, bankanın işlevlerini inceliyor ve Küba'da kullanılan maliye sistemi konusunda eleştirel bir yargı getiriyor. Bu makale, banka yöneticilerinin daha önce halka açık toplantılarda söyledikleriyle ve bankanın konumunu kesin biçimde saptadıkları başka yazılarıyla çakışıyor. Geçiş döneminde bankanın özel işlevleri olarak tanıtılan bazı görevler hakkında onlarla aynı düşünceyi paylaşmadığımızdan, ayrıca bütçeye bağlı finansman sistemi bakımındansa daha da az fikir birliğine vardığımızdan, bu kuruluşun yöneticisinin öne sürdüğü görüşleri cevaplandırmadan geçemeyeceğiz ve bu konuda kendi konumumuzu saptayacağız.

Kağıt paranın ortaya çıkışında bankanın oynadığı rol üzerine Marcelo Fernandez şunları söylüyor:

Ticari ilişkilerin hızla gelişmesi ve para yapımı için değerli metallerin kıtlığı, kağıt paranın ortaya çıkışını belirledi. Kağıt para faiz getirmeyen bir değerdir, kağıt para basımı, bu eylem için izin almış bulunan bir banka, örne-

(*) 1964 Martında, *Cuba Socialista*'nın 31. sayısında yayınlanmıştır

ğin Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilir. Banknotlar, belirli bir para miktarını temsil eder ve taşıyıcılara dağıtılırlar. İlk kağıt parayı basan, 1658'de kurulan bir İsveç bankasıdır.

Bu makalenin okuyan herkesin anlaması için basitçe yazıldığını kabul etmekle birlikte, bu olayın neden meydana geldiğini, yine de daha yakından görmeye çalışacağız. Marx bu konuda şunları yazmıştır:

«Nasıl olur da altın, yerini değersiz şeylere, basit simgelere, işaretlere bırakır diye sorulabilir. Yalnızca dolaşımdaki para, yani sikke olarak kaldığı, bir dolaşım aracı olarak hizmet ettiği sürece altın, yerini başka bir şeye bırakabilir. Bu işlevin kendine özgü niteliği, tek başına ele alınan altın ve gümüş paralar tarafından gerçekleştirilemezdi, bu doğrudur. Fakat, aşınmış sikkelerin de devinimine devam ettiğini görüyoruz. Tüm altın sikkeler, ancak dolaşımda kaldıkları sürece, dolaşım aracı sayılabilirler. Kağıt para ile yer değiştirebilen **en küçük** *altın kütlesine gelince, bunun için aynı şeyi söyleyemeyiz. Bu kütle her zaman için dolaşım alanına aittir, sürekli olarak dolaşım aracı olarak işlev görür ve bu işlevin destekçisi olarak her zaman varlığını sürdürür. Para kitlesinin bir devir yapması Mal-Para-Mal dönüşümünün her iki yönde sürekli yinelenmesinden başka bir şey değildir. Mal-Para-Mal dönüşümünde, malların değeri kısa bir süre için belirip ardından hemen kaybolur, çünkü mal bir diğer malla yer değiştirmiştir ve para durmadan bir elden bir başka ele kaymaktadır. Böylelikle işlevsel varlığı, maddi varlığını yutup ortadan kaldırır. Malların fiyatının gelip geçici bir yansıması olan paranın kendisi bile artık bir işaret, bir simge olup çıkmıştır ve sonuçta, yerini bir takım işaretlere, simgelere bırakabilir. Yalnız, paranın simgesi de yine para gibi değeri tüm toplum tarafından kabul edilmiş bir simge yada bir işaret olmalıdır. Bu değer, para kurları sayesinde zorla herkese kabul ettirilir. Devletin bu zorlayıcı eylemi*

ancak ulusal dolaşım çerçevesinde gerçekleşebilir. Paranın bir dolaşım aracı olarak yerine getirdiği işlev de, ancak bu sınırlar içinde, diğer işlevlerinden ayrılıp tek başına ele alınabilir.»(*)

Paranın, üretim ilişkilerini yansıttığını belirtmek önemlidir. Bir ticaret toplumu olmaksızm para da varolamaz. Para olmaksızın, bankaların da varolamayacağım ve sonuçta, ne derece yüksek türden olursa olsun, ticaret için üretim ilişkilerinin bankanın varoluşunu koşullandırdığını da sözlerimize eklemeliyiz.

Makalenin yazarı, daha sonraki paragraflarda, Lenin'den alıntılar yaparak emperyalizmin, sanayi sermayesiyle banka sermayesinin bileşiminin yani mali sermayenin ürünü olduğunu vurguluyor. Buradan, tavukla yumurta sorununa varıyoruz. Bu ilişkide, bu sermayelerden birinin egemenliği söz konusu mudur ve bu egemen sermaye hangisidir? Yoksa, ikisinin de gücü aym mıdır? Lenin, emperyalizmi oluşturan ekonomik koşulları söyle sıralamıştır:

«1) Üretim ve sermaye yoğunlaşmasının, ekonomik hayatta belirleyici bir rol oynayan tekelleri yaratacak derecede yüksek bir gelişme düzeyine ulaşması; 2) banka sermayesi ve sanayi sermayesinin birleşmesi ve bu 'mali sermaye' (finans kapital) temeli üzerinde bir mali oligarşi (finans oligarşisi) yaratılması; 3) sermaye ihracının, mal ihracından farklı olarak çok özel bir önem kazanması; 4) dünyayı aralarında paylaşan uluslararası tekelci kapitalistler birliğinin kurulması ve 5) yeryüzü topraklarının en büyük kapitalist güçler arasında paylaşılması. Emperyalizm, tekellerin ve mali sermayenin egemenliğinin belirginleştiği, sermaye ihracının en ön planda geldiği, dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşımının başladığı

(*) Marx, *Kapital,* Birinci Kitap, III. Bölüm, 3. Kısım.

ve yeryüzü topraklarının en büyük kapitalist güçler arasında bölüşülmesinin tamamlandığı, kapitalizmin yüksek bir gelişme düzeyidir.»(*)

Yeryüzü topraklarımn paylaşımının en son aşama olarak düşünüldüğüne, zora başvurmayı yani savaşı gerektirdiğine dikkat ediniz. Bu durum, söz konusu eserin bir başka bölümünde açıklanmıştır. Niçin tekeller dünyayı aralarında paylaşırlar? Yanıt somuttur: Sanayi için gerekli hammaddelerin elde edilmesi amacıyla. Diğer bir deyişle, üretimin nesnel gereksinimleri, gelişmiş kapitalist sistem içersinde, emperyalizmi doğuran sermaye işlevlerini ortaya çıkarır yada aynı anlama gelmek üzere, sanayi sermayesi, mali sermayenin yaratıcısıdır ve bu sonuncuyu dolaylı yada dolaysız yoldan denetler. Bunun tersini düşünmek, Marx'ın kapitalist sistemin burjuvaca analizi konusunda söylediği gibi, fetişizme düşmektir. Lenin aşağıdaki cümleyi aktarır: «Bankalar, uluslararası ölçekte, muhasebenin ve üretim araçları genel dağılımının biçimini, ama yalnızca biçimini yaratırlar,» diye yazıyordu Marx, yarım yüzyıl önce, *Kapital* (Sermaye) adlı eserinde. (III. Kitap, 2. Kısım, s. 144)

A.B.D.'li ekonomi uzmanı Victor Perlo, Amerika Birleşik Devletleri tekellerinin incelenmesine adanan ciltler dolusu kitap yazmış ve bu grupların merkezinde daima büyük üretim dallarının yer aldığını belirtmiştir. Tekellerin son yıllardaki büyümesinin analizi, en ileri tekniğe sahip üretim dallarını gruplaştıran tekellerin, örneğin Dupont (kimya), Melon (alüminyum), ve Rockefeller (petrol) gibi grupların göreli gelişimlerinin % 325-385 arasında değiştiğini, bu gelişmenin daha da artarak sürdüğünü kanıtlar.

(*) Lenin, *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması*, Moscou, Ed. du Progres, s. 114.

Bunların yanı sıra, küçük bir düşüş kaydeden Kuhn Loeb (demiryolu) ve % 31'lik büyümesiyle Boston grubu (hafif sanayi) üretim yarışında tekellerin ve onların kaderlerinin birbirine bağımlılığını, kurtlar arasındaki bu yarışmada tekellerin ve onların kaderlerinin birbirinden ayrılmazlığını gösterir.

Lenin, Marcelo Fernandez tarafından alıntı yapılan, iktidarın alınmasından önce yazılmış makalesinde, bankalardan, büyük «muhasebe ve denetim» etkenleri diye söz eder. Marcelo Fernandez, bankaların Marx'ın daha önce işaret etmiş olduğu temel işlevi, yani toplumsal muhasebeyi yapabilmesi için tüm mali aygıtın güçlendirilmesine çalıştığı izlenimini bırakmaktadır.

Gerçekten de, bir tekelin bankası, bu aşamada görülen devlet içinde devlet durumunda, o tekelin kendi maliye bakanlığından başka bir şey değildir. Sosyalist toplumun kuruluş döneminde, bankanın siyasi hayatıyla ilgili tüm görüşler değişir, artık bankanın deneyiminden yararlanmanın başka yollarını bulmak gereklidir. Tüm devletin «muhasebe ve denetim» yüksek aygıtına dönüşecek olan Maliye Bakanlığına tüm sorumlulukları vererek Marcelo'nun aradığı merkeziyetçilik elde edilebilir.

Marx, bankaların bu siyasi yönünü aşağıdaki paragrafta belirtiyor:

Daha doğdukları andan beri, büyük bankalar, ulusal unvanlar taşıyorlardı. Bununla birlikte, başlangıçta hükümetin yanında yer alan özel spekülatör topluluklarından başka bir şey değillerdi. Bu kişiler, elde ettikleri ayrıcalıklardan yararlanıyor, hatta halkın parasını devlete borç olarak veriyorlardı. Bu borçların yığılması yüzünden, bu bankaların senetleri sürekli yükselmekten geri kalmıyordu. Bu gelişmenin sonucunda, 1694 yılında, İngiltere Bankası kuruldu. Banka, tüm para sermayesini % 8 faizle hükümete borç verdi. Aynı zamanda, hükümetten aynı miktarda kağıt

para basıp bunu yeniden halka borç olarak verme izni aldı. Bu para dolaşımda kullanılıyor, bununla senetler ödeniyor, mallar satınalınıyor ve değerli metallerin alımsatımında bu kağıt paradan yararlanılabiliyordu. Kısa bir süre sonra, bu kredi parası, İngiltere Bankasının devlete borç verdiği para haline geldi, bununla halkın yatırımlarının faizleri de ödeniyordu. Banka bir eliyle verdiğini öteki eliyle fazlasıyla geri alıyor, ulusu sonsuza dek kendisine borçlu kılıyordu. Yavaş yavaş, ülkenin madensel hazinesinin alıcısı haline dönüştü, artık tüm ticari krediler bu büyük merkezin etrafında dönüp dolaşmaya başlamıştı. İngiltere'de büyücülerin yakılmasına son verildiği sırada, sahte kağıt para basanların asılmasına başlandı. O çağa ait yazılar arasından, Bolingbroke'un yazdıklarına bir gözatarsak, birdenbire bankacıların, maliyecilerin, iratçıların, kupon kesicilerin, kambiyo ajanlarının, iş takipçilerinin çoğalmasının halkın üzerinde yaptığı şaşırtıcı etkiyi daha iyi anlayabiliriz.» Tatarlar eğer Avrupa'yı bugün istila etselerdi, onlara bizdeki bankerlerin ne olduğunu anlatmak epeyce güç bir şey olurdu. (Montesquieu, *Esprit des Lois*, c. IV, s. 32, Ed. Londres, 1769)(*)

Marcelo Fernandez, sosyalist bankanın yedi ekonomik işlevinden söz ediyor. Bunlar arasında, «para dolaşımını düzenlemek» en ön planda geliyor, ikinci sırayı ise «ülkenin denetim ve ödeme merkezini oluşturmak» alıyor. Burada bizim düşüncemizle çelişen herhangi bir görüş yok. Ancak, belki en büyük mali yetkili olan Maliye Bakanlığının özerklik derecesi hakkında, yani para dolaşımı konusunda, bankanın gerçek «düzenleyici» işlevini yerine getirme olasılığı söz konusu olduğunda farklı düşünceler ileri sürebiliriz. Bununla birlikte, şimdi bu analizi derinleştir-

(*) K. Marx, *Kapital*, Birinci Kitap, VIII. Bölüm, 31. Kısım.

menin sırası olmadığı görüşündeyiz. Üçüncü nokta olan, «kredi verilmesi» konusunda ise, makalede şunlar yazılı: «Kredi tipik bir banka işlevidir, sosyalizmin kuruluşu döneminde de ortadan kalkmaz. Ekonominin oranlı ve uyumlu gelişimine ve planın gerçekleştirilmesine yardımcı olur.»

Tefeciliğe karşı önlem olarak getirilen banka kredileri sisteminin kökenine inmeksizin, bu konuda Marx'tan bazı paragraflar aktaracağız:

Yine de, şunlar unutulmamalıdır: 1) Değerli maden biçimindeki para, kredi sisteminin hiçbir zaman ayrılamadığı temel olarak kalır; 2) kredi sistemi, tekelleri ve toplumsal üretim araçlarının özel kişilerin elinde bulunmasını (sermaye ve mülk biçiminde) gerektirir. Kredi sistemi, bir yandan kapitalist üretim biçiminin içsel bir etkeni, diğer yandansa, kapitalizmin son ve en yüksek aşaması yönündeki evriminde itici güçtür.

1697'de, *Some Thoughts of the Interest of England* (İngiltere'nin Çıkarı Konusunda Bazı Düşünceler) adlı eserin yazarının da belirttiği gibi, örgütlenme biçimi ve merkeziyetçiliği bakımından, banka sistemi, kapitalist ekonominin en zekice ve en mükemmel ürünüdür. İngiltere Bankası gibi bir kuruluşun, sanayi ve ticaret üzerinde uyguladığı muazzam iktidarın kaynağı budur. Endüstri ve ticaretin gerçek hareketleri, bankanın eylem alanına girmez, bu konuda, oynadığı rol son derece pasiftir. Elbette ki, genel bir hesaplama sistemi ve üretim araçlarının toplum ölçütünde dağılımı söz konusudur, ama bu da yalnızca biçimsel olarak gereklidir. Birey olarak kapitalistin, yada tek tek düşünülen özel sermayelerin elde ettiği ortalama kârın, bu sermayeler sayesinde ilk elden sahiplenilen artı-emek tarafından belirlenmeyip, tüm sermayelerin toplamının elde ettiği artı-emek toplamı tarafından saptandığını daha önce görmüştü... Her bir sermaye, toplam sermaye içinden kendi payına düşen kesri alır. Ancak, banka ve kredi sisteminin tam anlamıyla gelişmesi, sermayenin toplumsal niteliğinin ger-

çekleşmesini sağlar. Yine de, süreç o noktada durmaz. Banka sistemi, toplumdan elde edilebilecek tüm sermayeyi, henüz işler hale gelmemiş tüm parayı, hatta toplumun tüm potansiyelini, sanayi kapitalistlerinin ve tüccarların emrine verir. Ne ödünç veren ne de kullanan, bu tür bir sermayenin sahibi sayılamaz. İşte burada, banka sistemi sermayenin özel niteliğini yok eder, ayrıca sermayenin kendisini de ortadan kaldırma gücüne sahiptir, ama yalnızca sahip olmakla yetinir. Özel bir iş olarak ve toplumsal bir işlev olarak, sermaye dağılımını özel sermayedarların ve tefecilerin elinden alır. Fakat, aynı anda, banka ve kredi, kapitalist üretimin kendi sınırlarını aşmasının en güçlü aracı, bunalımların ve hileli hava oyunlarının en etkili taşıyıcısı haline gelir.

Para yerine, dolaşımdaki çeşitli kredi biçimlerini getiren banka sistemi, ayrıca, paranın çalışmanın ve emek ürünlerinin toplumsal niteliğinin özel bir ifadesinden başka bir şey olmadığını da gösterir. Ama, özel üretimin temelinin tersine olarak, bu toplumsal nitelik, her zaman son anda, mallar arasından özel bir mal biçiminde ortaya çıkmak zorundadır. Son olarak da, kredi sisteminin, kapitalist üretim tarzından toplumsal emek üretimi tarzına geçişte, güçlü bir hareket kolu olarak iş göreceği de kuşkusuzdur. Kredi sistemi, üretim tarzında ortaya çıkacak diğer organik dönüşümlerle bağlantı halindeki bir öğe olarak rol oynayacaktır. Tersine, kredi sisteminin ve bankaların sosyalizm yönünde ilerlemek için olağanüstü bir güce sahip olduğu şeklindeki hayaller, hem kapitalist ekonomiye, hem de bunun biçimlerinden biri olan krediye karşı genel bir hoşnutsuzluk doğurmaktadır. Üretim araçlarının sermayeye dönüşmesi biter bitmez (bu aynı zamanda özel toprak mülkiyetinin de ortadan kalkması anlamına gelir) bu biçimiyle kredi, varoluş nedenini yitirir. Bu gerçeği, Saint-Simone'cular bile anlamışlardı. Kapitalist üretim tarzı varoldukça, kâr getiren sermaye, bu üretim tarzının öğele-

rinden biri olarak kalacak ve kredi sisteminin temelini oluşturacaktır. Ancak sansasyon yaratan bir yazar olan Proudhon, ticari üretimin sürüp gideceğini fakat paranın ortadan kalkacağını varsayabiliyor, küçük-burjuvaların dindarca yakarışlarının ürünü olan bir karabasanı, hayali bir canavarı, yani **karşılıksız krediyi** aklından geçirebiliyordu.(*)

Makalenin bu bölümünde bankanın, banka kredisi olarak devlet işletmelerine ödünç verdiği paradan alacağı faizin söz konusu edilmediği dikkatimizi çekti. Daha önce gördüğümüz gibi, Marx özel mülkiyetin yok edilmesinin her çeşit kredinin de ortadan kalkması anlamına geleceğini söylediğine göre, faiz için ne denilebilir?

Marx şunları yazıyor:

Faiz getiren sermaye söz konusu olduğunda, kapitalist sistem sapıklığının ve puta taparlığının en yüksek noktasına ulaşır. Burada, Para-Para dönüşümüyle, para doğuran parayla karşı karşıyayız. Bu durumda, iki aşırı ucu birleştiren hiçbir ara aşama olmaksızın, değer değeri yaratmaktadır. Para-Mal-Para dönüşümünde, hiç değilse, kapitalist hareketin genel bir biçimiyle karşılaşıyoruz. Dolaşım alanıyla sınırlı olmakla birlikte, kâr satışın basit bir sonucu gibi görünmektedir. Her zamanki gibi, kâr burada toplumsal bir ilişkinin ürünüdür, yoksa herhangi bir şeyin ürünü değildir. Ticari sermaye üretimi, hiç değilse bir süreci temsil eder, zıt aşamaların birliğidir, iki zıt harekete, alım ve satıma bölünen bir harekettir. Faiz getiren sermaye biçiminde, yani Para-Para dönüşümünde, bunun izine bile rastlayamayız.(**)

(*) K. Marx, *Kapital*, III. Kitap, 5. Bölüm.

(**) K. Marx, *Kapital*, III. Kitap, 5. Bölüm.

Makalenin başında, henüz özel bankalardan söz ederken, yazar faiz konusunu şöyle anlatıyor:

Banka kredisi uzun yada kısa vadeli olabilir. Her zaman için faiz getirir. Zaten, bankaların başlıca gelir kaynağı da budur.

Eğer bu durum, bugün için geçerliyse ve faizin teknik bakımdan işletmelerin bir harcama biçimi olmayıp işçinin toplum için ürettiği artı-emekten türediği, ulusal bütçeye bir gelir oluşturması gerektiği gözönünde bulundurulursa, banka aygıtının giderlerini yerine koyan da bu ulusal bütçe değil midir?

Uzun boylu incelemelere girişmeden, bütçe açığının «kaçınılmaz bir hastalık» olduğu söylenirse ve aynı biçimde «gelecekte ulusal ekonomi üzerine tüm ağırlığıyla çökecek olan uluslararası kredilerin kullanılması zorunluluğu» üzerinde ısrarla durulursa, bunun anlamı, klasik ekonominin puta tapar görüşünü bugün de sürdürmektir.

Dördüncü maddeye, yani «yatırımların finansmanı» konusuna gelince, burada yapay yada biçimsel yönlerin ön plana alındığı, aynı şey demek olan fetişizme düşüldüğü, gerçek üretim ilişkilerinin örtülü kaldığı kanısındayız.

Bu işlevin gerçekleşebilmesi için, bankanın kendi kaynaklarından ödeme yapması gerekirdi, bu ise sosyalist ekonomide anlamsız bir tutumdur. Bankanın yaptığı, yatırım planına göre, ulusal bütçenin gelirlerini dağıtmak, bunları söz konusu yatırım aygıtlarının emrine vermektir.

Özellikle inşaat alanındaki yatırımları finanse etmenin ve denetlemenin bu yönü, ayrıca banka kredisi ve faiz sistemi, bu makalede ekonomik özerklik deyimiyle açıklanan sistemle, bütçeye göre finansman sistemi arasındaki temel ayırımı oluşturur. Yatırımların finansmanı ve denetlenmesi, yoldaş Alvarez Rom'un bir makalesine konu olacaktır, çünkü konunun önemi ve genişliği bunu gerektirir. Bununla birlikte, daha önce Maliye Bakanının yatırımlar konu-

sundaki forumda yaptığı gibi, bu yöntemin temellerini ortaya koyacağız.

Maliye Bakanı konuşmasında, bugün yatırımların kontrolünde karşılaşılan karmakarışık durumun nedeninin, soruna tüccar kafasıyla yaklaşmadan kaynaklandığı sonucuna varmıştı. Biz hâlâ bankaların, tekellerin temsilcisi ve bekçisi olduğunu, yatırımların türünü ve verimliliğini denetlediğini kabul ediyoruz.

Planlı bütçe düzeninde, gerektiği gibi sürdürülen kontroller sayesinde, bankanın yatırımlar konusunda alınacak kararlara katılması için hiçbir sebep kalmaz. Bu, hem politik hem de ekonomik bir görevdir ve JUCEPLAN tarafından yerine getirilir. Banka, yatırımların fiziksel bakımdan denetimine katılmamalıdır. Çünkü, bu durumda muazzam bir aygıt kurulması gerekir, bu ise anlamsızdır. Ama, tersine, yatırımlarla doğrudan doğruya ilgilenen bir kurumdur, zira mali kontrol devlet bütçesinden sorumlu olan Maliye Bakanlığı tarafından gerçekleştirilebilir. Maliye Bakanlığı, uygun biçimde kullanılmak üzere artı-ürünün toplandığı tek yerdir. Banka, normal olarak, kendi özel işlevini yerine getirir, para fonlarının çıkış yöntemlerini kontrol eder.

Beşinci maddeye gelince: Burada, «dövizlerin kullanılması ve uluslararası işlemler» söz konusu ediliyor. Bu konuda yapabileceğimiz herhangi bir yorum yok. Altıncı maddede: «Halkın biriktirdiği paranın kullanılması» ele alınıyor. Ancak, yazar halkın anlayacağı bir dille yazmak isterken çok fazla basitliğe ve propagandaya kaçıyor. Tabii ki, buna karşı değiliz, tersine, ekonomik düzenekleri açıklarken, herkesin anlayabilmesi için sade ve açık bir dil kullanılmasından yanayız. Ama, bu sadelik ve açıklık uğruna, gerçeğe uygunluk feda edilmemelidir. Marcelo Fernandez'in aşağıdaki açıklamasında böyle bir durumla karşılaşıyoruz:

Biriktirilen paranın dolaşımdan uzak kalması, mal fonlarıyla halktan elde edilen fonlar arasındaki dengenin yeniden kurulmasını sağlar, bu ise, Küba'nın bugünkü koşullarında özellikle çok yararlıdır. Ayrıca, halkın tasarrufları, bankanın ulusal ekonominin gelişiminin finansmanı için vereceği krediler bakımından önemli bir kaynaktır.

Biriktirilen para, geçici bir süre için dolaşımdan kalkar ve bu fon kaynağının, ekonomik anlamda, özel bir etkinlik biçimi olan banka kredileri aracılığıyla finansmanda kullanılması dışında uygulanma alanı yoktur. Çünkü sosyalist ekonomide, para biriktirene verilen faiz oranının, devlet yatırımlarından sağlanan faizle karşılandığını düşünmek saçmadır.

Biriktirilen paranın ve getirdiği faiz oranının bileşimini incelemek çok daha ilginçtir, çünkü her düzeyde tasarruf sahibinden biriktirdiği paralar alınır. Vergi gibi, fiyatların kontrolü gibi gerçekten ekonomik ve mal fonlarıyla halktan elde edilen fonlar arasındaki dengenin yeniden kurulmasını sağlayacak önlemlere başvurulabilir.

«Ulusal ekonominin gelişiminin finansmanı için verilecek krediler» konusundaki karşıt görüşümüzü daha önce açıklamıştık.

Yedinci maddeyi oluşturan son işlev, «bankanın ekonomiyi kontrolü», Marcelo Fernandez'in «Küba'da iki mali sistemin kullanılması» biçimindeki alt başlığıyla açıktan açığa çelişiyor. Bu konuyu incelerken yazar, bizde pek çok tartışmalara yolaçan Rusça *kozrasşot* deyiminin tam olarak ne demek olduğunu araştırmaya dalıyor ve bu terime daha önce banka müdür yardımcılarının çalışmalarında tanık olduğumuz yeni bir anlam kazandırıyor. Bizim düşüncemize göre, bu yeni anlam pek yerinde değil. Kozrasşot'un, ekonomik özerklik sistemi olarak Küba'da iyi bilinen bir işletme rejimi olduğunu öne sürmek ve özerklik ilkeleri arasında «göreli bağımsızhğı ve planlı yönetimi, yani devletin

ekonomik planının belli başlı oranlarına bağlı kalışı» kabul etmek, bizi en azından, yazarın deyimi dilimize iyi çeviremediği sonucuna götürür.

Ekonomik özerklik deyiminin mutlak biçimde, göreli ekonomik bağımsızlığa bağlı kılınışı, onun ilkelerinden biri kabul edilişi, bizim içeriğini kavrayamadığımız bir dilbilgisi yapısıdır ve bir takım açıklamalara elverişli herhangi bir tanım getirmez.

Planlı yönetim, devletin ekonomik planının başlıca oranlarına bağımlı kalınmasıyla eşanlamlı değildir. Gerçekte *planlı yönetim* kavramı, hiçbir açıklama gerektirmez.

Planlı yönetimle devletin ekonomik planının nitelendirilmesinde, bu ikisinin kolayca karşılaştırılmasına yarayacak bir yöntem kullanılmamış. Böyle bir yanlışa düşülmesi doğal, çünkü bu konuda bol miktarda kaynak kitap yok (*Nuestra Industria Economica* dergisinin 5. sayısında, daha sistematik bir çözümleme yapmaya çalıştım, ilgilenen okuyucunun bu makalemi okumasını salık veririm). Bununla birlikte, bütçeye göre finansman sisteminin daha nesnel bir analizinin yapılabileceğini sanıyoruz. Çünkü bu sistem, Bakanlar Kurulunun onayıyla yasallaşmıştır, yani herhangi bir kimsenin gelip geçici bir isteği değil, herkesçe kabul edilmiş bir gerçektir.

Makalenin a) maddesinde, «İşletmeler, gelir kaynaklarından bağımsız olarak ve gelir elde etmeden önce, belirli bir süre, örneğin dört ay için, harcamalarının karşılığı olan para fonlarından paylarını alırlar,» deniliyor. İşletmelerin aldığı, Ulusal Bankadaki fonlardan kendilerine düşen pay değildir. Onaylanan ödeme planına göre, harcama izni ahnmış, eşdeğer miktarda kullanılmaya hazır para fonudur. Bu fon, ücretler için ve diğer harcamalar için ayrı ayrı defterlere kaydedilir. Ayrı yazılmaları, defterlerde ücret fonlarının kolayca denetlenmesini sağlar, oysaki günümüzde Küba'da kullanılan mali öz-yönetim sisteminde böyle bir

kontrol olanaksızdır. Son günlerde, televizyonda yayınlanan bir konuşmasında, Banka yöneticisi, ücret hesaplarının kontrolü için yeni bir formül önerdi. Her özel durum için, her üretim birimi düzeyinde tartışmalar yapılabileceği varsayılıyordu. Ancak bu önlem, olası sonuçları derin biçimde araştırılmadan uygulanacak olursa, çok ciddi yönetsel engeller getirir (ücretlerin, üretim biriminin döner sermayesinde önemli bir yer tuttuğu unutulmamalıdır). Burada, genel bir inanç söz konusu. Banka ile doğrudan ilişkinin, üretimdeki tüm etkenlerin incelenmesini güvence altına aldığına, hiçbir yanlışın bu kuruluşun uyanık dikkatinden kurtulamayacağına ilişkin önyargı halk arasında yaygındır. Bu durum, Küba'daki güncel koşulları yansıtıyor. Banka ise, öz-yönetim kurumlarıyla ilişkilerinde bu inancı güçlü kılacak kanıtlar getiriyor.

1931'de, Stalin şu çözümlemeyi yapıyordu:

«Ama, hepsi bu kadar değil. Tüm bunlara, kötü yönetimin ardından, ticarette verimlilik ilkesinin, birtakım işletmelerimizde ve ekonomik örgütlerimizde kesinlikle değerini yitirdiğini de eklemeliyiz. Birtakım işletmelerimizde ve ekonomik örgütlerimizde, uzun süredir hesapların, muhasebe çalışmalarının, gelir ve giderin doğru biçimde gösterildiği bilançoların çıkarılmasının bir yana bırakıldığı gerçektir. Bir takım işletmelerimizde ve ekonomik örgütlerimizde "ekonomi düzeni", "üretkenlikten uzak harcamaların azaltılması", "üretimin rasyonelleşmesi" gibi kavramların uzun süreden beri modasının geçtiği gerçektir. Görünüşe bakılırsa, Devlet Bankasının "her şeye karşın gerekli parayı sağlayacağına" inanılıyor. Bir süredir, bir takım işletmelerde maliyet bedellerinin yükseldiği gerçektir. İşletmelere düşen görev, maliyet bedellerini % 10 düşürmekti, oysaki onlar bu gideri yükseltiyorlar.»(*)

(*) Stalin, *Leninizmin Sorunları.* Ekonomik Kuruculukta Yeni Durumlar, Yeni Görevler. 23 Haziran 1931 Sanayi Yöneticileri Konferansındaki söylevinden.

Bu metni aktarmamızın nedeni, herhangi bir sistemi kabul ettirmeden önce, ısrarlı bir örgütlenme çalışması yapılmasının zorunlu olduğunu göstermektir. Şu anda, temel görevimiz budur, gücümüzün çoğunu bu görevi yerine getirmeye harcamalıyız.

Makalenin b) maddesine gelince, burada, «Çalışmaya özendirici manevi etkenler, üretime atılım kazandırmak, ekonominin daha iyiye gidişini güvence altına almak için başlıca araçlardır, maddi özendiriciler bunları tamamlar,» denilmektedir, c) maddesindeyse «İşletmelerde, fiyatların kontrolü gerçekleştirilirken fazla basitliğe varılıyor,» diye belirtmiş yazar. Son yazdığım makalede, aşağıdaki temel belirleyici özellikleri saymıştım:

1) Komünizm, insanlığın hedefidir. Komünizme ancak bilinçli olarak ulaşılır. Eğitim ve insanların bilincinden eski toplumun kalıntılarının silinmesi son derece önemlidir. Böyle bir toplum, eğitime paralel biçimde, üretimde de ilerleme olmaksızın gerçekleştirilemez. 2) Sorunun teknik yönü, yani ekonomiyi yönetme biçimleri, en gelişmiş oldukları yerden örnek alınarak ve yeni topluma uygunsa uygulanmalıdır. Emperyalist kampın petrol kimyası teknolojisi, burjuva ideolojisi bulaşmasından korkulmaksızın, sosyalist kamp tarafından kullanılabilir. Ekonomik alanda, üretimin yönetimi ve kontrolü, ayrıca teknik normlar konusunda da aynı şeyi söyleyebiliriz.

Eğer çok aşırı bir görüş sayılmazsa, Marx'ın, Hegel'in diyalektiği için demiş olduğu gibi, komünizmin, tekniği ayakları üzerine oturttuğunu söyleyebiliriz.

Komünizmi, belli bir toplumda, tüketim maddelerinin mekanik bir toplamı gibi düşünemeyiz. Komünizm, eğitimin çok önemli rol oynadığı bilinçli bir eylemin sonucu ve son analizde, tam anlamıyla maddi gelişme içindeki toplum çerçevesinde, bireylerin bilinci üzerinde yapılan çalışmanın ürünüdür.

Fiyatların kontrolü sorununu, benim imzamla yayınlanan «Planlı Bütçe Sistemine Göre Çalışan İşletmelerin Ekonomik Analizine Temel Olarak Üretim Giderleri Üzerine Görüşler» başlıklı makalede ele almıştık. Tartışmanın ana konusunun, değer yasasını bilinçli tarzda kullanma olasılığı olduğunu ve yöntemin denetim çalışmasını mekanikleştiren geniş ve etkili bir kontrol aygıtının gelişimine dayandığını vurgulayarak, ilgi duyan okuyucunun söz konusu yazıya bakmasını öneririm.

Tüm çalışmamız -diyorduk yazdığımız makalede- *yönetim ve denetim çabamızın basitleştirilmesine, kuruluşların uğraşının planlanmasına ve teknolojinin geliştirilmesine yönelmelidir. Tüm indeksler belirlendiğinde, ekonominin tüm kesimlerinde planlamanın elde edeceği öncelikle, bu çalışma mekanikleşecek* ve *artık ciddi sorunlar çıkarmayacaktır. O anda, çağdaş planlama yöntemleri büyük önem kazanır, ekonominin matematiksel çözümleme yöntemleriyle yönetimi gibi bir ideale erişme olasılığı gerçeğe dönüşür ve bu çözümleme yöntemleri aracılığıyla üretimin çeşitli dalları için birikim ve tüketimin en uygun oranları saptanabilir. Devrimimizin ve tüm uğraşımızın nedeni olan insanın basit bir bağıntıya indirgenemeyeceği, gereksinimlerinin giderek daha karmaşık bir hal alacağı, bazı ilkel maddi ihtiyaçları çok aşacağı hiçbir zaman unutulmamalıdır. Çeşitli üretim dalları, yavaş yavaş otomatikleşir, bu ise emekçinin üretkenliğini kat kat arttırır. Serbest zamansa, kültürel çalışmalara, spora ve en yüksek düzeyden bilimsel araştırmalara ayrılır. Çalışma, toplumsal bir zorunluluk halini alır.*

Daha önce sözünü ettiğimiz makalenin d) maddesinde, «Devlet bütçesine bağlı olduklarından, işletmeler, harcamalarımn ve gelirlerinin toplamı için hiçbir zaman banka kredisine başvurmazlar,» deniliyor. Bütçe sistemi kullamldığında, devlet hesabına yapılan alım-satımlar için, banka kredisi sisteminin gereksiz olduğunu düşünüyoruz.

Yanlış anlaşılmaları yüzünden bu makaleyi kaleme aldığımız iki sistem arasındaki farkı anlamak için, tüm bu

kategorilerin bağımsız mirasların bireysel yorumlanışlarının sonuçları olduğunu, ancak ulusal ekonomiyi kontrol araçları olarak biçimlerini koruyabildiklerini, çünkü mülkiyetin tümüyle toplumsal mülkiyet olduğunu hesaba katmak gereklidir. Sonunda, insanların düşünce yapısına egemen olan bu hayaller, yanıtladığımız makalenin de kanıtladığı gibi, bütçeye göre finansman sistemi karşısında duman gibi dağılır.

Bu sistemde, devlet sektöründe ticari verimlilik ilkesi, tamamıyla biçimseldir ve planın egemenliği altındadır. Amaç, yalnızca ekonomik hesaplamayı, muhasebeyi, mali kontrolü, vb., sağlamaktır. Ama, bu ilke hiçbir zaman, üretimin toplumsal içeriğine putperestçesine egemen olamaz. Zira, işletmenin devletinkine karşı çıkaracak özel sermayesi bulunmadığından, işletme, üretiminin sonuçlarını ve gelirlerini biriktiremez, yada özel fonlar halinde alıkoyamaz. Bütçeye bağlı finansman sisteminde, alım-satım ancak devletin başka türden mülkiyete satış yaptığı yerlerde gerçekleştirilebilir ve bu ticari mübadele eylemi sırasında, işletme, üretimin ve ticaretin hiçbir aşamasında ortaya çıkmayan iç birikimler ve fiyatlar toplamını ulusal bütçeye aktarır. Bu şekilde, hiçbir ekonomik etkisi olmayan, basit muhasebe işlemleri olmaktan öteye gitmeyen biçimsel ödemeler ve denkleştirmeler, örgütsüzlük yada savsakçılık yüzünden tamamlanmadan kalsa ve ekonomik bir içerik taşıyan biricik işlem olan mübadele gerçekleşse bile, ulusal birikim fonları bundan zarar görmez. Bu sistem, devlet işletmelerinde, bireysel grupların mirasçılığı düşüncesini zayıflatır, bu ise, nesnel bakımdan, Marksist-Leninist felsefenin gelişimi açısından yararlıdır. Yine bu sistem, işletme özel fonları alıkoyamadığından ve biriktiremediğinden vergi ve faiz getiren başka borçları gereksiz kılar ve bu sayede, daha şimdiden, sürecin gelişimi sırasında birbiriyle çelişecek olan kategorileri temelinden söküp atar, biçimsel varlıklarına son verir. (Luis Alvarez Rom'un yayınlanmamış bir çalışmasından.)

Bir işletmenin finansmanı, bir yandan, muhasebe ve toplumsal kontrol açısından bir başka işletmenin maddeleşmiş emeğini karşılamak için, diğer yandan da, toplumsal üretimin tüm süreçlerine eklenen canlı emeğin karşılığını ödemek için yapılır. Eğer bu eylemlerden birincisi biçimselse ve hiçbir ekonomik içeriği yoksa, ancak denkleştirme işlevini yerine getiriyorsa, ikincisi ise, emekçilere ücret ödenmesi biçimindeyse ve kullanım değerleri üretiminde iş-gücü kullanıldıktan sonra gerçekleştiriliyorsa, bundan nasıl bir sonuç çıkarabiliriz? Gerçekte, kredileri yaratan, emekçilerin kendileridir.

Marx, bu konuda şunları yazmıştır:

Kapitalist, daha üretim sürecine bir katkısı olmadan önce iş-gücünü satınalır. Ama, ancak kullanım değerleri üretiminde harcandıktan sonra, uygun aralıklarla bedelini öder. Ürün değerinde yoğunlaşan emeğin dışında, ürün değerinin iş-gücünün ödenmesine harcanan paraya eşdeğer olan kısmına da sahip çıkar. Bu kısım, değişken sermayeyi temsil eden ürün değeri kesridir. Değerin bu kesri içersinde, işçi zaten ücretinin eşdeğeri olan emeği harcamıştır. Fakat, malın yeniden paraya dönüşümü, yani satışı, sermayedarın para-sermaye biçimindeki değişken sermayeyi elde etmesini sağlar, bu sermayeyi ise, kapitalist, yeniden iş-gücü satınalmak için piyasaya sürer.(*)

Bankanın bütçeyi, kağıt para basma yoluyla ve devlet kredilerini kullanarak finanse ettiğini ve «Küba'da Maliye Bakanlığına bu tür banka kredisi vermek için gerekli para kaynakları yaratılmadığından enflasyoncu baskının ortaya çıktığı ve yabancı ülkelerden alınacak kredilere duyulan gereksinimin arttığım» kabul etmek, hayalleri normal sınırların ötesine taşırmak, banka kredisini kamu finansmanının karşıtı gibi göstermek, makalenin bir başka bölü-

(*) K. Marx, *Kapital*, II. Kitap, 3. Kısım.

münde aktarılmış olan Marx'ın şu sözlerine uygun bir kafa yapısına sahip olunduğunu göstermektir: «Banka bir eliyle verirken, diğeriyle daha fazlasını topluyor, bununla da yetinmeyip sonsuza dek ulusun alacaklısı durumunda kalıyor, verdiğini son kuruşuna dek işletiyordu.» Oysaki banka, devletin dışında tutulduğunda, hiçbir şeye sahip değildir, onu miras sahibi kabul eden yasa, hukuksal bir usul yasasından başka bir şey değildir.

Mali disipline gelince, söz konusu makalede, «bu işletmelerden bazıları, masrafları karşılandığı ölçüde, mallarını ve hizmetlerini maloluş fiyatına satmaya özendirilmiyorlar, bu, yalnızca, onların devlete hiçbir kâr getirmeyecekleri anlamına geliyor,» denilmiş. Tamamıyla temelsiz bir açıklama bu.

Bankanın kayıt defterlerine dayalı ayrıntılı bir açıklamadan sonra, 1007 sayılı yasanın, bütçeye bağlı olarak çalışan işletmeler tarafından uygulanmadığının belirtildiği makalede şu deyişe yer verilmiş:

Mali bakımdan özerk işletmelerin de, yasaları buna benzer biçimde çiğneyip çiğnemediği tartışılabilir. 1007 sayılı yasa çıkarılalı, INRA'ya bağlı işletmelerin bu tür yasa çiğnemelerinde sayı ve önem bakımından ilk sırayı aldığı ne yazık ki doğrudur. Ancak, bu suçlamaya karşılık olarak, INRA'ya bağlı işletmelerin hiçbir zaman mali açıdan özerk kuruluşlar gibi çalışmadığı söylenebilir.

Yazının, bu tür bir makalenin gerektirdiği ciddiyetle kaleme alınmadığının kanıtı olan böylesi görüşler karşısında şu soruları yöneltebiliriz:

Niçin INRA, hiçbir zaman, gerçek anlamda bu sistem çerçevesinde çalışmamıştır? Niçin diğer kuruluşlar onu engellemeye uğraşmışlardır? Maliye Bakanlığının ve bankanın onunla hiçbir işbirliği söz konusu olmamış mıdır? Tüm kurslarda ve tüm düzeylerde, bu sistemle ilgili eğitim çalışmaları, herkesin anlayabileceği basit bilgiler yeterli

olmamış mıdır? Bu sonucu doğuran, yasaya göre kurulmuş olan bankanın iyi niyeti midir?

Uzun zamandır, öz-yönetim yanlıları şuna benzer kanıtlarla kendilerini savunuyorlar: «Sistemin yürürlüğe girmesi ve doğru biçimde analiz edilmesi zamanı geldi.» Bu kanıtlar konusunda polemiğe girişmek her zaman için yararlıdır, ama bu tartışmaların sınırı içinde kalırsak, pratik bakımdan hiçbir ilerleme göstermezsek, neyin ne olduğu sorununu çözmekte çok geç kalırız.

Özetlersek:

a) Ele alıp incelediğimiz makale, herkesin anlayabileceği basit bir dille, pek derin kuramsal bilgilere başvurmadan, bankaların yaratılışını inceliyor. Ama, banka yöneticilerin, bankaların yeni toplumda oynayacağı rol konusunda düştükleri yanlışlıklar, bankaların eski toplumdaki işlevlerini temel almalarından kaynaklanıyor.

b) Marcelo Fernandez'in, Lenin'den aktardığı satırlar, tekelci aşamada bankaların yalnızca bir yönünü ele alıyor, daha sonraki aşamayla ilgili işlevlerini açıkça belirtmiyor.

c) Yazar, tekelci bankaların süper-devletlerin maliye aygıtları olduğunu unutuyor, bu nedenle de, devlet, kendine özgü maliye aygıtıyla birlikte tüm bankaları kapsamı içine aldığında oynayacakları yeni rolü incelemiyor. Bankanın yine, sosyo-ekonomik değişimlerden bağımsız olarak, ekonomide egemen konumunu koruyacağım öne sürüyor.

d) Yazar, Marx'ın kredi sistemi konusundaki uyarılarını unutuyor ve bu yüzden kredi sisteminin rolüyle ilgili biçimsel ve yüzeysel görüşler ortaya atıyor.

e) Marcelo Fernandez, yatırımların kontrolü üzerinde ısrarla dururken, bu kontrolü uygulayan tekelci bankanın rolünü gözden kaçırıyor. Geçiş döneminde or-

taya çıkan ve ileride de ortaya çıkacak olan değişimleri iyice anlayamıyor.

f) Marcelo Fernandez, bütçeyle bağlı finansman sistemini yeterince derin biçimde incelemiş değil. Bu nedenle, yaptığı analizin bu yönü üzerine akıl yürütmeleri tutarlılıktan yoksun.

g) Güya tanrının inayeti ve lütfuyla edindiği bir sermayenin sahibi olan banka iyilikseverliğinden, akıllıca yönetimi altında, devletin maliye yasalarını doğru uygulayarak sorunlarını çözmesinde yardımcı oluyor. Ne yazık ki, böyle bir koruyuculuğu kabul etmeyen inatçı kişiler var, bunlar maliyede düzensizlik yaratıyor ve enflasyona neden oluyorlar. Çünkü, «elverişli koşullarda» kredi istemeye yanaşmıyorlar.

h) Tüm makale, bize bankayı yöneten yoldaşların, burada klasik ekonominin ve hatta kaba ekonomik görüşlerin fetişist tutumuna benzer biçimde ele alınan ekonomik kavramları kullandığını kanıtlıyor. Bu yoldaşlarımıza karşı duyduğumuz tüm saygımızla ve yalnızca, bu polemiğin bizi Marksizm'in klasiklerine ısrarlı biçimde, sık sık başvurmaya zorlaması dileğiyle, Marx'ın, biçim hayranlarına çıkışan şu sözlerinin onlara uygun düştüğünü belirtmek istiyoruz:

«Sermaye-kâr» yada daha doğrusu «sermaye-faiz», «toprak-toprak kirası», «emek-ücret»; kaynaklarıyla birlikte, zenginlik yaratan öğeler arasındaki ilişkiyi gösteren bu ekonomik üçlü birlik; kapitalist üretim tarzının gizemli gücünü oluşturan bu üçlü sistem içersinde, maddi toplumsal koşulların değişimi sonucunda, üretim koşulları ile bunların tarihsel ve toplumsal belirlenişinin doğrudan doğruya birleşip kaynaşması artık tamamlanmış bulunuyor. Büyülenmiş, sapık, altı neresi, üstü neresi bilinmeyen bir dünya bu, üzerindeyse, toplumsal tipler ve aynı zamanda çok basit şeyler olan Bay Sermaye ve Bayan Toprak ölüm dansı yapıyorlar. Klasik ekonominin değeri büyük-

tür, çünkü tüm bu doğaüstü güç hayallerine, bireyselleşmeye ve zenginliğin toplumsal öğelerinin böylesine kemikleşmesine, şeylerin kişileştirilmesine ve üretim ilişkilerinin şeylere dönüştürülmesine son vermiştir. Faizi, kârın bir bölümüne indirgeyerek, toprak kirasını ise ortalama kârın üstünde bir artığa dönüştürerek bu ilkel dini yıkmıştır. Faiz ve toprak kirası bundan böyle artı-değer içinde birbirine karışmış durumdadır. Dolaşım süreci, basit bir biçim değiştirme olarak tanımlanmakta ve sonunda, doğrudan doğruya üretim süreci içersinde, değer ve malların artı-değeri emeğe indirgenmektedir. Yine de, bu okulun en iyi sözcüleri, eleştirileriyle yerle bir ettikleri bu hayal ürünü dünyanın tutsaklığından kurtulamıyorlar. Burjuva görüş açısından, başka türlü de olamazlardı zaten. Böylelikle, hepsi de tutarsızlıklara, gerçeklerin yarım yamalak bilinmesi yüzünden çözülmez çelişkilere düşüyorlar. Tersine, üretimin gerçek hizmetkarları ise, «sermaye-faiz», «toprak-toprak kirası», «emek-ücret» gibi akıldışı, birbirine yabancı bağdaşıklardan oluşan biçimler içersinde son derece rahattırlar; çünkü bu biçimler, kesinlikle bu kişilerin içinde yaşadığı, günlük çalışmalarıyla uğraştıkları o hayal ürünü dünyanın belirtileridir. Öyleyse, üretimin hizmetkârlarının her gün kullandığı, iyi bildiği düşüncelerin, az çok doktrinsel biçimde, diyalektik ifadesinden başka bir şey olmayan ve konuya belirli bir akılcı düzen getirmeyi beceren kaba ekonominin, tüm iç bağlardan yoksun bu üçlü sistem içersinde, görkemli sığlığına doğal ve sağlam temeller bulduğu kesindir. Bu formül, gelir kaynaklarının kuşku götürmez gerekliliğini, öncesiz sonrasız yasallığını ilan etmesi ve yücelterek övmesiyle egemen sınıfların da çıkarlarına uygundur.»[*]

---

[*] K. Marx, *Kapital*, III. Kitap, 5. Kısım.

8 KÜBA'NIN EKONOMİSİ(*)

Eylemlerine rehberlik eden görüşleri savunmak ve ülkesinde yaşanan olaylara karşı ilgi duyan dünya kamuoyuna sunmak üzere, kendi ülkesinin durumunu da etkileyen, dünyanın içinde bulunduğu duruma yolaçan nedenlerin serinkanlı bir analizini yapmak isteyen bir devrimci politikacı için bundan daha zor bir görev düşünülemez. Bizleri ayıran son derece büyük görüş ayrılıkları bilindiğine göre, insanları şaşkına çevirecek, şok yaratacak sözler ortaya atmadan, bu görevi yerine getirmek çok güçtür. Yine de deneyeceğim. Eğer düşüncelerimi açıkça belirtemezsem, bunun için şimdiden özür dilerim, ama açıklamaya niyetlendiğim düşünceler için özür dileyemem.

1898'deki Paris Barış Antlaşması ve 1901 yılında imzalanan Platt Yasa Değişikliği Belgesiyle, Cumhuriyetimiz doğdu. İlk antlaşmanın imzalanması sırasında, iki güç arasındaki hesaplaşma, İspanya'nın geri çekilmesine ve Amerika Birleşik Devletleri'nin müdahalesine dayanıyordu.

(*) *International Affairs* dergisinin isteği üzerine, bu dergi için yazılan makale (40. cilt, No. 4, Ekim 1964). *Nuestra Industria Economica* dergisinde de, 1964 Aralığında, derginin 10. sayısında, İspanyolca olarak yayınlanmıştır.

Yıllarca süren vahşice mücadelenin acılarını çekmiş olan Kübalılar, adada, yalnızca seyirci durumundaydılar. Pazarlıklara katılamıyorlardı. İkincisi, yani Platt Belgesi ise, Amerika Birleşik Devletleri'ne, çıkarlarına uygun bulduğu anda, Küba'ya müdahale hakkı verdi.

1902 Mayısında, Amerika Birleşik Devletleri'nin politik-askeri baskısı resmen sona erdi, ama tekelci güç değişmeden kaldı. Küba, Amerika Birleşik Devletleri'nin ekonomik sömürgesi haline gelmiş, yarım yüzyıl boyunca bu, ülkenin temel özelliği olagelmişti.

Boylu boyunca ayakları altında uzanan ülkede, emperyalistler ilginç buldukları bir olayla karşılaştılar: Tam bir kapitalist sömürüyle işletilen, alabildiğine gelişmiş şeker endüstrisi.

Şekerkamışı, 16. yüzyıldan beri, Küba panoramasımn temel ayrıntısıydı. Amerika'nın keşfinden birkaç yıl sonra, adaya getirilmişti. Ancak, kölelik sistemi, ilkel bir sömürü biçimi olarak, şekerkamışı tarımını en düşük düzeyde tutabilmişti. Fakat şeker imalathanesini fabrikaya dönüştüren teknolojik yenilikler sonucunda, demiryolları yapılıp kölelik kaldırıldığında, şeker üretimi gözle görülür biçimde gelişti, büyüdü; Yankee'lerin himayesi altındaysa olağanüstü boyutlara ulaştı.

Küba'da şekerkamışı tarımının ülke için sağladığı avantajlar inkar edilemez; fakat gelin görün ki ada, Amerika Birleşik Devletleri'nin şeker fabrikası olup çıkmıştı.

Çok geçmedi, kapitalistler ve ABD'nin bankaları, şeker ihracatını denetimleri altına aldılar; üstelik de, endüstri ürünlerinden iyi bir pay ve ülkenin büyük bir kısmını da ele geçirdiler. Böylelikle, şeker üretiminde her yönüyle, ABD çıkarları hesabına tekelci kontrol kuruldu. Az zaman sonra, şeker dış ticaretimizin temel maddesi haline geldi. Ülkenin tek ürüne bağımlı ülke olma niteliği hızla kendini gösterdi.

Küba, harika bir şeker üreticisi ve ihracatçısı olup çıkmıştı, bu alanda daha fazla gelişemediyse, nedeni kapitalist çelişkilerin olaya bir sınır çizmesiydi, yoksa tümüyle Amerika Birleşik Devletleri sermayelerine dayalı Küba şeker sanayisi, durmaksızın büyüyecekti.

Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, Küba'dan ithal ettiği şekere kota koydu. Bunu yalnızca kendi şeker endüstrisini korumak için yapmıyordu. Kendi üreticileri böyle istiyordu aslında, ama ülkemize ABD kaynaklı mamul ürünlerin hiçbir kısıntı yapılmaksızın girmesini de istiyordu. Tercihli fiyat tarifeleri anlaşmaları, Küba'nın ticaret yapabileceği başka ülkelere oranla % 20 daha düşük fiyatlara ABD ürünlerini getirtmesini sağladı. Bu yarışma koşulları altında, üstelik ABD'nin yakınlığı da gözönünde bulundurulursa, herhangi bir yabancı ülkenin Amerika Birleşik Devletleri'nin ürettiği mallarla rekabet etmesi hemen hemen olanaksızlaşmıştı.

ABD kota sistemi, şeker üretimimiz için durgunluk demekti. Son yıllarda, Küba'nın üretim kapasitesi tam olarak pek kullanılmaz olmuştu. Ancak kota sisteminin getirdiği tercihler, ekonomik temel üzerinde, başka ihraç maddelerinin şekerle yarışabileceği anlamına geliyordu.

Böylelikle, şeker plantasyonları, sahipleri için aynı zamanda yedek topraklar oluşturan otlaklarda beslenen düşük kaliteli büyükbaş hayvanlar ve şekerkamışı, tarımımızın başlıca iki unsuru haline geldi.

İşsizlik artık kırsal bölgelerde, sürüp giden bir olguydu. Sonunda, tarım işçileri kalkıp kente göç etmek durumunda kaldı. Ama, sanayi de gelişmiş değildi. Yalnızca Yankee'lerin himayesinde bazı kamu hizmetleri çalışıyordu (ulaşım, iletişim ve elektrik enerjisi).

Sanayiden yoksunluk ve ekonomide şekerin oynadığı büyük rol, sömürgeciliğin tüm çizgileriyle ve parlak biçimde egemenliğini sürdürdüğü bir dış ticaretin gelişmesi

sonucunu verdi: Hammaddeler metropollere, mamul ürünler sömürgelere. İspanyollar da aynı yolu izlemişlerdi, ama bu denli becerikli değildiler.

Başka işlenmemiş maddeler de ihraç ediliyor, ama bunlar, Küba'nın toplam dışsatımında ancak % 20'lik bir yer tutabiliyordu. Bu ihraç ürünleri, genellikle yaprak halinde tütün, kahve, o da zaman zaman, çünkü az üretilirdi; bir de ham bakırla manganezdi. Son yıllarda, bunlara bir de yarı işlenmiş nikel eklenmişti.

Küba ekonomisinin manzarası buydu işte: Gerçekten de, tek ürün (şeker) üreten bir tarım ülkesi, tek bir ithalat ve ihracat pazarı (Birleşik Devletler) ve dış ticarete yaşamsal bağımlılık.

Bu koşullar altında, ithalata bağlı bir burjuvazi doğdu, dal budak saldı ve ülkenin sanayileşmesi için en büyük engel haline geldi. Ancak daha sonraki yıllarda, burjuvazi kendini ABD'nin imalattaki çıkarlarına bağımlı kıldı, Amerika Birleşik Devletleri'nden getirtilen donanımı kullanan sanayi dalları yaratıldı. Yine dışarıdan getirtilen hammaddeler işleniyor, ABD teknolojisinden yararlanılıyor, ucuz işgücü kullanılıyordu. Bu sanayilerden edinilen kârlar kuzeydeki tekeller ülkesine gönderiliyor yada daha doğrusu, yerli kapitalistlerin en güvenli yer saydıkları ABD bankalarının kasalarına yatırılıyordu.

Bu çarpık gelişme, geniş çaplı işsizlik, son derece büyük bir yoksulluk ve geniş asalak tabakalar yarattı. Emperyalist girişimlerin işçileri arasından, işçi aristokrasisinin ortaya çıkışıyla emekçiler sınıfı bölündü. Bunlar, emeklerini küçük yerli kapitalistlere satan işçilerden daha iyi ücret alıyor ve tabii ki yarım gün çalışanlardan ve işsizlerden çok daha iyi durumda bulunuyorlardı.

Savunmasız toplumumuzun başına bir de «amerikan tarzı yaşam» bela olmuştu. Tekellerin gelip ülkeye sokulmasıyla birlikte, lüks tüketim malları ticareti de aldı yürü-

dü. Bu sırada, şeker pazarlarında durgunluk yaşanıyordu. Şeker satışlarının azalması sonucu, yabancı ülkelerle mal mübadelesi olanakları da azalmaya yüz,tutmuştu. Ödemeler dengesinin verdiği açık yıldan yıla büyüyor, İkinci Dünya Savaşından artakalan yedekleri yalayıp yutuyordu.

Şeker fiyatlarının geçici bir sıçrama gösterdiği 1950 ve 1957 yıllarının dışında, 1948'den sonraki dönem, dış ticarette sürekli azalmayla geçmişti. Söz konusu iki yıl, Kore savaşının patlak verdiği ve Orta Doğu'da askeri durumun gerginleştiği zamanlardı. (Ne acıdır ki, Küba halkı biraz soluk alabildiyse, bunun da nedeni savaşlardı.)

O dönemde, ihracatımız durgunlaştı, ticaretten sağlanan gelirimiz düştü. Bu gidişe dur denilmezse, hastalığa ilaç bulunmazsa, Küba'da yaşam standartları kötüleşmeye devam edecekti. Ama gerekli «önlemler alındı». Hizmetlerde çalışanların ücretleri yükseltildi, bazı devlet kredi kurumları kuruldu. Endüstriye özel yatırımların özendirilmesi gerekiyordu.

Keynesçi ekonomi uzmanlarının önerdiği kararlılık getirici önlemler, zimmete geçirilen paraları, politikacıların ve işbirlikçilerin yasadışı zenginleşmesini gizlemek amacıyla, dünyamn hiçbir yerinde bu denli apaçık uygulanmamıştı. Ülkenin dış borçları durmadan artıyordu. Pahalı asfalt yollar, otoyollar yapılmıştı; tüneller açılmış, Havana'da ve bazı başka büyük kentlerde muazzam oteller inşa edilmişti. Ama bu çalışmalardan hiçbirinin gerçek bir ekonomik yararı yoktu. Bunların hiçbiri, azgelişmiş bir ülkede yapılması gereken en uygun işler değildi.

Nitelikleri bakımından iki gruba ayırabileceğimiz bazı sanayi dalları kurulmuştu. Birincisi, oldukça yüksek teknik standartlara sahip fabrikalardı. Yabancı ülkelerdeki varlıklarını arttırmak için ekonomik bakımdan son derece azgelişmiş bir ülkenin zaten yetersiz olan kredi kaynaklarını tüketen ABD girişimcilerinin malıydı bu fabrikalar. İkinci-

si, çok geri donanımıyla ve ekonomik fayda sağlamayan yöntemleriyle çalışan, daha başlangıçtan beri devlet desteği ve yardım gerektiren az sayıdaki sanayi kuruluşuydu. Politikacıların ve onların kapitalist işbirlikçilerinin zenginleşmesini sağlayan işte bu gruptan sanayi girişimleriydi. Fabrika donanımlarının satınalınmasında vurgunu vurmuştu bu kişiler.

1958'de, Küba'mn nüfusu 6,5 milyondu. Kişi başına yıllık gelir 350 dolardı (kapitalist yöntemlerle hesaplanan ulusal gelire göre). İşgücü toplam nüfusun üçte birini oluşturuyordu. Nüfusun dörtte biriyse apaçık işsizlerdi.

Verimli toprak uzanır giderken, işlenmiyor, kırsal işgücünden yararlanılmıyordu. İthal edilen besin maddeleri ve dokuma iplikleri ülkenin toplam ithalatının % 28'ine yükseldi. Küba'da kişi başına düşen büyükbaş hayvan sayısı 0,75'ti. Böyle bir sayı, ancak büyük sürüler besleyen ülkelerde görülebilir. Gelin görün ki, bu hayvanlardan öylesine az yararlamlıyordu ki et ürünleri bile dışarıdan getirtiliyordu.

1948'de, ulusal gelirin % 32'si ithalata harcanır oldu. 10 yıl sonra, bu sayı % 35'e yükselmişti. İhracat, yabancı paranın % 90'ını sağlıyor, ama bir yandan da dışarıya çıkarılan yabancı sermaye kârları, döviz girdisinin % 9'unu alıp götürüyordu.

Dış ticaret ve dışarıya giden kârlar yüzünden giderek eriyen paralar yüzünden, Küba'mn dış ticaret dengesi, 1950-58 yılları arasında, 600 milyon dolar açık verdi. Bunun etkisiyle, elde edilebilir yabancı para kaynakları 70 milyon dolara indi. Bu döviz yedeği, son üç yıldaki ortalama yıllık ithalatın ancak % 10'u kadardı.

Küba Devriminin ilk aylarında karşılaştığı en önemli sorun, işsizlik ve döviz dar boğazıydı. Bunlardan ilki son derece kaygılandırıcı bir siyasi sorun, ikincisiyse Küba'mn

dış ticarete ne oranda bağımlı olduğu düşünülürse büyük bir tehlikeydi.

Devrimci hükümetin ekonomi politikası, önce bu iki sorunu çözmeye yöneldi. O halde, bu ilk aylardaki eylemlerimizi ve yapılan yanlışları ele almamız uygundur.

Tarım reformu öylesine derin bir kurumsal değişiklik getirdi ki geçmişte insan ve doğa kaynaklarının kullanılmasını önleyen engelleri derhal yıkma olanağı bulduk.

Tarımsal üretimde latifundiyaların [büyük çiftliklerin] oynadığı egemen rol nedeniyle ve şekerkamışı plantasyonlarının kapitalist çizgilere göre düzene konmuş olmasından dolayı, bu tip kırsal mülkiyeti devlet çiftliklerine ve büyük çaplı, geniş kooperatiflere dönüştürmek ne de olsa kolaydı. Küba, başka ülkelerde görülen, yavaş gelişen tarım reformlarından kaçındı. Daha çağdaş tekniklerin uygulanması için büyük toprak parçaları, akıl almaz sayıda küçük birimlere bölündü. Buralarda ancak belirli bir ölçüde üretim yapılabilirdi. Bu reform gerçekleştirildi.

Geniş çiftliklerin devlete transferinden sonra, ne tür bir tarım siyaseti izlenecekti? Bu sürecin doğal bir parçası olarak, kırsal bölgelerde işsizliğe son verdik. Çabalarımızı bitkisel ve hayvansal kökenli yiyeceklerin daha büyük bir oranının ve hammaddelerin yurt içinde üretilmesiyle kendi kendine yeterliliğe yönelttik. Tarımdaki yönelimimiz tek kelime ile dile getirilebilir: Çeşitlilik. Tarım siyasetinde, devrim, emperyalizme bağımlılık ve toprak sahipleri sınıfının sömürüsü yıllarında süregelen durumun karşıt savını sergiledi. Tek ürüne karşı çeşitlilik. Boş gezmeye karşı tam istihdam. O yıllarda, kırsal bölgelerdeki, en büyük dönüşümler bunlardı.

Tarımda çok ciddi sorunların ortaya çıktığı, bunların ancak yakın bir geçmişte çözümlenebildiği herkesin bildiği bir gerçektir. Bazı tarım ürünlerinin kıtlığını, şeker üretiminin azalmasını, devrim, kırsal bölgelerde kullanılmaz

durumda olan üretici etkenleri tarım süreci içine sokup harekete geçirdiğinde, bunların bollaşmasını nasıl açıklayabiliriz? İki büyük yanlış yaptığımıza inanıyoruz.

Birinci yanlışımız, ürünleri çeşitlendirmeyi gerçekleştirmede izlediğimiz yoldu. Bu gelişmeyi adım adım hayata geçirecek yerde, toptan gerçekleştirmek istedik. Şekerkamışı dikilen alanlar daraltıldı, bu şekilde elde edilen tarlalar başka cins ürün yetiştirmede kullanılmaya başlandı. Bunun sonucu tarımda genel bir çöküş oldu. Küba'nın tüm ekonomi tarihi, başka hiçbir ürünün Küba topraklarında şekerkamışı kadar verimli üretilemeyeceğini gösteriyordu. Devrimin ilk dönemlerinde birçoğumuz bu basit gerçeğin farkında değildik. Fetişist bir düşünce, zihnimizde şekerkamışını emperyalizmle özdeşleştiriyor, kırsal bölgelerin yoksulluğunu, gerçek nedenleri araştırmadan bu ürüne bağlıyorduk. Eşit olmayan ticaret dengesi sanki bu yüzdendi.

Ne yazık ki, tarımda hangi önlemler alınırsa alınsın, aradan aylar geçmeden sonuca varılamıyordu, özellikle şekerkamışmda bu böyleydi. Bu nedenle, 1960-61 yılları arasında şekerkamışı ekilen alanlar daraltıldı -kuraklık yıllarını da unutmayalım- 1962-63 mevsiminde en düşük şekerkamışı hasadı yapıldı.

Küçük çapta çeşitlilik, geleneksel tipte tarımın varolan kaynaklarınm üretkenlik yedeklerinden yararlanılarak gerçekleştirilebilirdi. Bu bizim işe yaramadan duran kaynakları kısmen az sayıda yeni tarım ürünü geliştirmede kullanmamızı sağlayacaktı. Aynı zamanda, daha uzun süreli uyum süreçlerini zorunlu kılan ileri, çağdaş ve karmaşık teknikleri de uygulayabilirdik. Bu yeni tekniklerin uygulanmasından sonra, geleneksel tarlalar ürün vermeye başladı. Özellikle ihraç ürünleri konusunda, bu tarlaların kaynaklarını ilk ürünlere zarar vermeksizin çeşitlendirme alanlarına aktarabilirdik.

İkinci yanlışımız, kaynaklarımızı çok fazla sayıda ürüne yaymaktı. Bunu, ürünleri çeşitlendirme adına yapmıştık. Bu dağınıklık yüzünden, yalnızca ulusal ölçüde değil, tarım üretimi birimlerinin her birinde de kötü sonuç aldık.

Oldukça kısa bir süre içinde, tek üründen çok sayıda tarım ürününe geçiş, zorlu dönüşümler gerektiriyordu. Ancak çok dayanıklı, çok sağlam bir üretim örgütü böylesine hızlı değişikliklere dayanabilirdi. Azgelişmiş bir ülkede, özellikle, tarımın yapısı esneklikten uzak, örgütlenmesi son derece zayıf ve nesnel temelden yoksundur. Sonuçta, tarımın yapısındaki değişim ve çeşitlendirme, ani olarak yapıldığından ve bir arada yürütüldüğünden daha büyük bir zayıflığa yolaçtı ve tarım örgütünü yıprattı.

Şimdi, aradan yıllar geçtikten sonra, koşullar değişti ve sınıf savaşının baskıları azaldı. O yıllarda işlenen hataların eleştirisi şimdi kolayca yapılabilir. Ne kadar yanıldığımızı ve bunun ne kadarının o günkü koşullardan kaynaklandığını yargılamaksa tarihin işidir.

Çok çetin olaylar, bize hem yanlışlarımızı, hem de bunların düzeltilmesi için izlenecek yolları gösterdi. İşte en doğru yol, bugün Küba'da tarımsal çalışmaların izlediği yoldur. Bugün, kaynakların dağılımında şeker ayrıcalıklıdır, birinci sırada gelir. Tarımsal üretimin öteki alanları ve bunların gelişimi bir yana bırakılmış değildir. Ancak, uygun yöntemler kaynakların dağılmasını önlemek üzere uygulanmakta ve en büyük verim elde edilmektedir.

Sanayi sektöründe, politikamız yine iki hedefe yöneliktir: İşsizliği ortadan kaldırmak ve dış alım-satımda mübadelenin azalmasını önlemek. Tarım reformu, gelirin yeniden bölüşümü için alınan devrimci önlemler ve istihdamın arttırılması, tüm ekonomi sektörlerinde ve sanayinin kendisinde, ulusal pazarı büyük ölçüde genişletmiştir. Dış ticarette devlet tekelinin kurulmasıyla ve ulusal tüketiciye hiçbir zarar vermeden Küba'da üretilebilecek malların ithali-

nin azaltılmasıyla ilgili devlet politikasının koruyucu etkisiyle, bu pazar daha da güçlenmiştir.

Küba'da sanayi denilebilecek ne varsa, ancak kapasitesinin belirli bir kesriyle çalışıyordu. Bu durum, ABD mallarının rekabeti yüzünden ortaya çıkıyordu. Bu malların tümü ülkeye pratikte gümrüksüz giriyordu. Ayrıca, ulusal gelir büyük ölçüde asalak sınıfların elinde toplandığından ulusal talep de sınırlıydı.

Devrimden hemen sonra ortaya çıkan talep patlaması, sanayi kapasitemizi daha yüksek düzeyde kullanmamızı sağladı; yurtta üretilen mallar, toplam tüketimde daha büyük bir yer tutmaya başladı. Bu sanayi büyümesi, ne de olsa, ödemeler dengesi sorununu daha da güç çözümlenir duruma getirdi. Çünkü, yakıtın, hammaddelerin, yedek parçaların ve sanayi donanımının yabancı ülkelerden getirtilmesinden dolayı, sanayimizin üretim giderleri oranı olağanüstü yüksekti.

Ödemeler dengesi ve kentlerde işsizlik sorunu, bu yanlışları ortadan kaldırmayı amaçlayan ve sanayinin gelişimine yönelen bir politika izlememize neden oldu. Burada da, hem hatalar yaptık, hem de başarılar kazandık. Devrimin ilk yılları sırasında bile, ülkeye elektrik enerjisi sağlamayı güvence altına almıştık. Sosyalist ülkelerden yeni fabrikalar satınalıp 1970 yılına kadar olan ihtiyaçlarımızı karşıladık. Yeni sanayi dalları yaratıldı. Birçok küçük ve orta boyutlu üretim birimi yeniden donatılıp makineleştirildi. Bu önlemlerden alınan sonuçlardan biri de sanayimizin ABD ambargosu tüm şiddetiyle sürüp gittiği sırada bile çalışabileceği, yedek parça getirtemeyişimizin bize çok büyük bir zorluk çıkarmamasıydı. Bazı dokuma fabrikaları, bazı maden çıkarma ve kimya kuruluşları ve yeni mineral kaynakları aramak için yapılan ısrarlı çalışmalar, başarılarımıza katkıda bulundu, ulusal doğal kaynaklarımızı ve hammaddelerimizi daha verimli biçimde kullanmamızı sağladı.

İlk yıllarda, sanayi alanında kazanılan bazı başarılardan söz etmiştim, ama yapılan yanlışları da belirtmeliyim. Temelde bunlar o yıllarda kurulmakta olan yeni sanayiler için gerekli ekonomik öğelerin ve teknolojinin kesinlikle anlaşılamamasından kaynaklanıyordu. İşsizlikten etkilenen ve dış ticaretin yarattığı sorunların baskısı altında kalan bizler, çok sayıda kentli işçiye iş bulmak ve ithal mallarının yerine başka mallar koyabilmek gibi çifte amaçla çok sayıda fabrika kurmaya giriştik. Daha sonra bu fabrikalardan çoğunun, (uluslararası standartlarla ölçüldüğünde) teknik verimlilik bakımından yetersiz olduğunu ve ithal mallarının yerine koyabildiğimiz ürünlerin sonuçta çok sınırlı kaldığını gördük, çünkü gerekli hammaddeler yurt içinde üretilemiyordu.

Sanayi sektöründe bu tür bir yanlışı düzelttik. Yeni sanayi dalları planlarken, bunların bizim dış ticaretimize getireceği avantajları araştırıyorduk. Bu da ancak, çağdaş teknik donammla ve ülkemizin özel koşullarım gözönünde bulundurarak gerçekleştirilebilirdi. Artık, en modern fabrika donanımını ve en iyi makineleri elde edebilecek duruma gelmişti ülkemiz.

Şimdi, ABD ablukasının yolaçtığı sorunları ve dışarıdan getirttiğimiz kaynaklar açısından, bu üç yıl içinde gerçekleştirilen köklü dönüşümleri hesaba katarsak, endüstriyel gelişimimizi yeterli sayabiliriz. Geçen yıl şeker üretimimiz 4,8 milyon tondan 3,8 milyon tona düştü. Ama buna karşılık sanayinin geri kalanında % 6'lık bir artma oldu. Bu yıl 1964'te içteki üretkenlik örgütlenmesine daha büyük bir güç kazandırıldığı gözönüne alınacak ve yeni kaynaklarımızla olan ticari ilişkilerimizde kazandığımız büyük deneyim hesaba katılacak olursa, endüstrideki ilerleme daha da büyük olacaktır.

Küba ekonomisinde gerçekleştirilen dönüşümler dış ticaretimizin yapısında da büyük değişimlere yolaçtı. Dışsatımda tek değişiklik yeni pazarlar bulunmasıydı, şeker yine

en önemli ihraç malı olarak kalmıştı, öte yandan, ithal mallarının bileşimi beş yıl içinde baştan aşağı değişti. Tüketim mallarının ithali, özellikle dayanıklı malların dışalımı azalarak yerini temel donanım malzemesine bıraktı. Ara malların ithalinde ise küçük bir düşüş görülüyordu. İthal mallarının yerine yurt içinde üretilen malların konulması politikası, yavaş, fakat elle tutulur, gözle görülür sonuçlar vermeye başlamıştı.

Devrimimizin, belirli bir bütünsel güce ulaşan ekonomi politikası, çağdaş hayatın gerektirdiği artan ihtiyaçların karşılanması amacıyla, dayanıklı tüketim mallarının ithalinde yeniden bir artış olacağını göstermektedir. Bu malların ithalindeki mutlak ve göreli artışın gelecekte gerçekleştirilmesi için hazırlanan planlar, hayata geçirilen toplumsal dönüşümler hesaba katılarak yapılmıştır. Örneğin Cadillac'ların ve başka lüks otomobillerin ithali gereksizdir. Bu lüksün karşılığı, daha önceki dönemde, büyük ölçüde Küba şeker işçilerinin emeğinden çıkarılan kârlarla ödenmişti.

Bu, Küba'nın gelecekteki gelişimine bağlı sorunların yalnızca bir yönüdür. Bunlar bugün incelenmektedir. Gelecek yıllarda izleyeceğimiz siyaset, büyük ölçüde dış ticaretin esnekliğine bağlı olacaktır. Küba ekonomisinin bugünden başlayarak 1970'e dek, üç temel çizgi üzerinde gelişeceğini umut ediyoruz.

Şeker, dış ticaretimizin temel gelir kaynağı olmaya devam edecektir. Gelecekteki gelişim, bugünkü üretim kapasitesine göre yüzde ellilik bir artış içermektedir. Şeker sektöründe aynı anda kalitede de bir yükselme olacak, işlenen topraklarda, yüzölçümü birimi başına elde edilecek ürün artacak, teknoloji gelişecek ve yeni fabrika donanımları getirtilecektir. Tüm bu değişimler, son 10-15 yıl süresince ekonomideki başarısızlıklar yüzünden yitirilen zamanın yeniden kazanılmasına yönelecektir. Bu süre içersinde, pazarlarımızın genişlemesi tam anlamıyla dur-

muş, bu da ülkemizi bir teknik durgunluğa götürmüştü. Şimdiyse, elde ettiğimiz yeni yeni olanaklarla ve sosyalist ülkelerden aldığımız yardımla panoramamız oldukça hızlı değişmektedir.

Şeker sanayiimizin gelişimi için başlıca temellerden biri de, SSCB ile Küba arasında kısa bir zaman önce imzalanan anlaşmadır. Bu bize gelecekteki satışları garantilemektedir. Şeker fiyatları ABD'nin ve dünya pazarlarının son yirmi yılda ödediği ortalama fiyatların üstündedir. Bundan başka, SSCB ile imzalanan anlaşma, azgelişmiş bir ülke ile gelişmiş bir ülke arasındaki ilişkiye örnek oluşturduğundan siyasi bir önem taşır. Bu iki ülke de sosyalist kamp ülkelerdir. Hammadde ihraç eden azgelişmiş ülkelerle sanayileşmiş kapitalist ülkeler arasındaki ticari ilişkilerin tersine olarak, burada sürekli eğilim, yoksul ülkelerin lehine ticari denge sağlamaktır.

Sanayi gelişiminin ikinci çizgisi, nikel olacaktır. Küba'nın kuzey-doğusundaki yataklar, adanın bu kesiminin gelecekte metalürji endüstrisi merkezi olmasını sağlayacak büyük olanaklar sunmaktadır. Nikel eritmede, çalışmaların kapasitesi arttırılacak, Küba bu stratejik metali dünyada üreten en büyük üreticiler arasında ikinci yada üçüncü sırayı alacaktır.

Gelecekteki gelişimimizin üçüncü çizgisini, hayvancılık endüstrisi oluşturacaktır. Çok sayıdaki büyükbaş hayvan, halk nüfusuna göre gerçekten büyük orandadır. Bunlar gelecek için zengin olanaklar sunmaktadır. On yıl içersinde, büyükbaş hayvan yetiştirme sanayiimizin en az şeker sanayiimiz kadar önem kazanacağına inamyoruz.

Daha önce de işaret ettiğimiz gibi, Küba'nın ekonomisinde dış ticaretin oynadığı rol yine önemini sürdürecek, fakat bunun gelecekteki gelişiminde, niteliksel bir değişim görülecektir. Gelişimin üç temel çizgisinden hiçbiri ithalatın yerini tutamaz. Ancak, ilk yıllarda belki büyükbaş hay-

vancılık endüstrisi ithalatın yerini tutabilir. Bu ilk yıllardan sonra yeni ekonomik gelişimimizin niteliği, ihraç mallarımızda kendini belli edecektir. İthal mallarının yerine yerli mallar konulması siyaseti de terk edilmeyecek, ihraç mallarıyla dengelenecektir. 1970'ten sonra gelen on yıl için, ithal mallarının yerini alacak yerli mallar üretimi sürecinde büyük bir hızlanma planlıyoruz. Ancak bu sayede geniş ölçekte bir sanayileşme programının temelleri atılabilecektir. Böyle bir program için gerekli koşulları yaratıp az gelişmiş ekonomimizde, dış ticaretimiz tarafından sunulan avantajlardan tam anlamıyla yararlanacağız.

Dünyada, Küba'mn eriştiği tartışılmaz siyasi önemin ekonomik bir karşılığı var mıdır? Eğer bu böyleyse, bu önem başka ülkelerle daha önemli ekonomik ilişkilere götürebilir mi? Ve bu ilişkiler ticarette maddeleşebilir mi? Böyle bir olayda, ABD ambargosu yüzünden büyük ölçüde azalan ticaretimizi yeniden nasıl canlandırabiliriz?

Bu sorunları gözönüne alırken, beni, uluslararası ticareti övmeye götürebilecek faydacı nedenleri bir yana bırakıyorum. Çünkü Küba'nın, dünyanın tüm ülkeleriyle etkin, düzenli ve sürekli bir ticaret alışverişi vardır, bu açıktır. Küba, bu ticaretle ilgilenmektedir. Benim yapmak istediğim, şu anki durumun tam bir panoramasını sunaktır. ABD hükümeti Küba'yı kafaya taktı, bunu da yalnızca anormal sömürgeci zihniyeti yüzünden yapmadı. Başka şeyler de var. Küba, birinci planda, kıtanın eşiğinde, ABD'nin saldırı politikasının çöküşünün açık bir örneğini temsil etmektedir. Dahası, Küba, gelecekte Latin Amerika'daki sosyalist ülkelerin bir örneğini oluşturmakta ve böylelikle, ABD mali sermayesinin eylem alanım daraltacak kaçınılmaz bir tehlike yaratmaktadır.

ABD emperyalizmi, göründüğünden daha zayıftır. Balçıktan bacaklı bir devdir. Temsil ettiği büyük potansiyel, Marx'ın öngördüğü, kapitalist sistemin yıkılmasına götürecek şiddetli iç sınıf mücadelelerinden ciddi biçimde etki-

lenmemiştir. Bu potansiyel, temelde, malların eşit olmayan koşullarda değişimine dayanan tekelci dış güçlere dayanır. Ayrıca bu toprakların, siyasi bakımdan ABD'ye bağımlı kılınması da bu süreçte rol oynar. Bunların üzerine de çelişkilerin tüm ağırlığı çöker.

Latin Amerika'nın bağımlı ülkeleri ve dünyanın başka bölgeleri, tekelci zincirin halkalarını kırdığı, daha eşitçi bir sistem getirdiği, dünyanın tüm ülkeleriyle daha adaletli ilişkiler sürdürdüğü takdirde, emperyalist güçlerin yaşama standartlarına katkıları sona erecek, tüm kapitalist ülkeler arasında, ABD en ciddi biçimde etkilenen ülke olacaktır. Bu tarihi süreçten çıkan tek sonuç bu olmayacaktır. Yerinden edilen mali sermaye, uğradığı kayıpları karşılamak üzere yeni ufuklar aramaya zorlanacak; en çok yara almış, en güçlü ve kapitalist güçler arasında en saldırganı olan ABD; başkalarıyla sürdürdüğü bu köksüz yarışmada tüm gücünü kullanacak, bugünkü «müttefikleri» ile mücadelesinde beklenmedik şiddet yöntemlerine başvuracaktır.

Bundan, Küba'nın varoluşunun, Latin Amerika halkları için daha iyi bir gelecek umudunu temsil etmekle kalmayıp aynı zamanda ABD'nin sözüm ona sarsılmaz tekelci yapısı için gelecekte büyük bir tehlike de oluşturacağı sonucunu çıkarabiliriz. ABD'nin Küba'yı boğazlama girişimi, tarihi durdurma isteğini de içeriyor. Fakat her türlü saldırıya karşılık Küba devleti sağ salim kalmayı başarabildiyse, ekonomisi giderek güçlendi ve dış ticareti geliştiyse, bunun anlamı, bu politikanın çöküşünün tam olacağı ve dünyanın barış içinde bir arada yaşamaya doğru hareketinin daha da hızlanacağıdır.

Karşılıklı çıkara dayalı yeni ilişkiler kurulacaktır. Bunlar, sosyalist bloğa ve yeni özgürlüğüne kavuşmak için savaşan ülkelere yarar sağlayacaktır. Yine de büyük kapitalist ülkeler, İngiltere de dahil olmak üzere, ciddi ekonomik sorunlarla ve sınırlı pazarlarla uğraşmak zorunda kaldıklarından, yeni mal mübadelelerine yanaşmakta yarar göre-

ceklerdir. Fransa, belirli bir ölçüye dek bunu zaten denemiştir.

Bu çeşit ülkeler için Küba pazarı, önemli olsa da, ABD ile ilişkilerini kesmelerine değmez. Ama bütünüyle Latin Amerika, 200 milyonluk nüfusuyla dev bir potansiyel pazardır. Bu kıtanın kurtuluş mücadelesini sürdüreceğini gözardı etmek yararsızdır. Adım adım gerçekleşmekle birlikte, sonunda emperyalizmden kurtulan ülkeler bloğu yada grupları kurulacak ve içteki sistemleri sosyalizme bağlı olacaktır. Bundan dolayı, kapitalist sistemin geleceği için tehlike oluştursa da, kapitalist ülkeler, elverişli olabilecek bir durumu sınamak amacıyla Küba'dan yararlanmaya değip değmeyeceğine karar vermelidirler.

Seçenekler çok açık ve bizim düşüncemize göre, ciddi kararlar alınması gereğini içeriyor: Baskı ve saldırı siyasetinin çöküşüne dek ABD ile ittifak yapılabilir ve sonunda zamanı gelince, Amerika Birleşik Devletleri'yle birlikte aynı iç ve dış sorunlara kurban gidilir yada ittifak parçalanır, hal ne olursa olsun, Küba ile ABD arasındaki ilişkiler zaten koparılmaya başlanmıştır. Ticaret aracılığıyla, kendilerini kurtarmaya çalışan ülkelerin hızlı gelişimine yardım edilebilir. Bu yardım, kurtuluşları için savaşan halklara, daha büyük umutlar vermekle kalmaz, aynı zamanda kapitalizmin yok oluşunu yakınlaştıracak koşulları da yaratır.

Bunun İngiltere gibi ülkelerin karşı karşıya bulunduğu en büyük açmaz olduğunu düşünüyoruz. Küba da bu açmazın bir parçasını oluşturuyor ve Latin Amerika'da devrimci düşüncelere hız kazandıran bir öğe, bu düşüncelerin öncüsü rolü oynuyor.

Son kararın ne olacağını söylemek bize düşmez. Biz ancak seçenekleri ortaya koyabiliriz.

İSİM DİZİNİ

Agremonte, Ignacio (1841-1873) - Küba'nın ilk kurtuluş savaşının liderlerinden biri; Kurtuluş Ordusunun orgenerali; savaşta öldürülmüştür.

Albentosa, Emilio - Moncada Kışlası saldırısı hazırlıklarına ve *Granma* seferine katılanlardan.

Albizu Campos, Pedro (1891-1965) - Puerto-Rica Milliyetçi Partisi başkanı; bağımsızlık hareketlerine katıldığı için ABD hükümeti tarafından hapsettirildi; 1937-43, 1950-53, 1954-64 arasındaki dönemleri hapiste geçirdi; 1956'da aldığı bir darbe sonucunda felç oldu; ölümünden az önce özgürlüğüne kavuştu.

Alegria de Pio - Batista ordusunun, Oriente Eyaletinde, 5 Aralık 1956'da *Granma* seferine katılanlar üzerine saldırdığı nokta; isyancıların çoğu öldürülmüş yada tutsak edilmişti.

Almeida, Juan (1927-) - Moncada Kışlası saldırısına katıldı ve hemen ardından hapsedildi; *Granma* seferine katılanlardandı; 1958 Şubatında Direniş Ordusu kolordu komutanlığına yükseltildi; Üçüncü Oriente Cephesini yönetti; bugün Küba Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Politik Büro üyesi, ayrıca Komutan Emesto Guevara'nın Anısını Yaşatma Komisyonu başkanı.

Arbenz, Jacobo (1914-1971) - 1951-54 yılları arasında Guatemala Cumhurbaşkanı, CIA'nın desteklediği bir darbe sonucunda, 1954'te devrildi.

Barquin, Ramon - Batista yönetiminde orduda subaydı; Montecristi Grubuna katıldı; Batista'nın 1 Ocak 1959'da yurtdışına kaçışından sonra yapılan askeri darbe girişiminde ordu komutanlığı yaptı.

Barron, Arnaldo - 26 Temmuz Hareketinden önce, New York'ta Kübalı sığınmacıların örgütü olan Yurtseverler Kulübü'nün başkanıydı.

Batista, Fulgencio (1901-1973) - Orduda çavuştu; 1934'te Küba hükümetinin kontrolünü eline geçirdi; 1944'te görevinden ayrıldı; 10 Mart 1952'de Carlos Prio hükümetini deviren darbeyi yönetti; 1 Ocak 1959'da Küba'dan kaçtı.

Bayo, Alberto (1892-1967) - İspanya İç savaşında faşistlere karşı savaştı (1936-39); Meksika'da, geleceğin *Granma* seferine katılacakları eğitti; 1959'dan sonra Küba'ya yerleşip Devrimci Silahlı Kuvvetlerde görev aldı.

Ben Bella, Ahmed (1918-) - Cezayir kurtuluş güçlerinin lideri; bağımsızlık kazanıldıktan sonra, 1962-63 yıllarında başbakan olarak hizmet etti; 1963-65 yılları arasında cumhurbaşkanıydı; 1965'te darbeyle devrildi.

Benitez, Reynaldo - Moncada Kışlası saldırısına katıldı ve hemen ardından hapsedildi; *Granma* seferine katılanlardan.

Birleşik Devrimci Örgütler (Organizaciones Revolucionarios Integrados-ORI) - 1961'de, 26 Temmuz Hareketi, PSP (Sosyalist Halk Partisi) ve Devrimci Direktuarın birleşmesiyle kuruldu; 1963'te Birleşik Sosyalist Devrim Partisine (PÚRS) ve 1965'te Küba Komünist Partisine dönüştü.

Birleşik Ulusal İşçi Cephesi (Frente Obrero Nacional Unido-FONU) - 10 Kasım 1858'de, 26 Temmuz Hareketi Ulusal İşçi Cephesi, PSP'ye bağlı güçler, Devrimci Direktuar ve Ortodoks Parti tarafından kuruldu; Ocak 1959 genel grevinin düzenlenmesinde en büyük rolü oynadı.

Bolivar, Simon (1783-1830) - Latin Amerika'da silahlı isyan hareketlerini yönetti ve kıtanın büyük bir bölümünde İs-

panya'ya karşı bağımsızlığın kazanılmasına yardımcı oldu. Kurtarıcı adıyla anılır.

Borrego, Orlando - Direniş Ordusu savaşçılarından; devrimden sonra, Sanayi Bakanlığı yönetici kadroları arasında yer almıştır.

Buch, Luis - 26 Temmuz Hareketi sırasında Santiago de Cuba'da ve yurtdışında etkindi; devrimden sonra bakanlar kabinesinde görev aldı.

Cantillo, Eulogio - Batista iktidarı sırasında Küba'da generaldi; devrimci hükümet tarafından hapsedildi; daha sonra ABD'ye gitti.

Cardenas, Lazaro (1895-1970) - 1934-40 arasında Meksika Cumhurbaşkanı, petrol endüstrisinin millileştirilmesini gerçekleştirdi.

Carillo, Justo - 1956'da Montecristi Grubunu kurdu; devrimden sonra ABD'ye kaçtı ve karşı-devrimci etkinliklerin düzenlenmesinde yardımcı oldu.

Casillas, Joaquin (ölümü 1959) - zalimliğiyle ünlü bir Batista ordusu subayı; devrimden sonra idam edildi.

Castillo Armas, Carlos (1914-1957) - Guatemalalı albay; 1954'te ABD'nin desteğiyle yapılan darbe sonucunda diktatör oldu.

Castro, Fidel (1926-) - Moncada Kışlası saldırısını yönetti; ardından hapsedildi; 1955'te halkın yürüttüğü savunma kampanyası sonucunda özgürlüğüne kavuştu; 26 Temmuz Hareketini örgütledi; direniş güçlerini örgütlemek için Meksika'ya gitti; *Granma* seferini düzenledi; Direniş Ordusunun başkomutanı; 1959 Şubatından 1976 Aralığına kadar Küba başbakanı; o tarihten günümüze dek, Devlet Konseyi ve Bakanlar Kurulu başkanı, ORI, PURS ve Komünist Parti birinci sekreteri.

Castro, Raul (1931-) - Moncada Kışlası saldırısına katıldı, bunun sonucunda tutuklandı; *Granma* yolcularından; Oriente İkinci Cephesinde, Direniş Ordusuna komutanı; 1959'dan bugüne kadar Devrimci Silahlı Kuvvetler bakanı; 1959-76 yılları arasında başbakan yardımcısı, 1976'da Devlet Konseyi ve Bakanlar Kurulu birinci başkan yar-

dımcılığına getirildi; 1965'ten beri Komünist Parti ikinci sekreteri; Fidel Castro'nun kardeşi.

Cespedes, Carlos Manuel de (1819-1874) - Küba'nın bağımsızlık savaşının en büyük lideri; 10 Ocak 1868'de Grito de Yara (Yara Çağrısı) denilen bildiriyi yayınladı; Küba için bağımsızlık istiyordu; İspanyol orduları tarafından pusuya düşürülüp öldürüldü.

Chao, Rafael (1916-) - İspanya İçsavaşının eski tüfek savaşçısı (1936-1939); *Granma* seferine katıldı; Direniş Ordusu savaşçılarından.

Chibas, Eduardo (1907-1951) - 1947'de Ortodoks Partiyi kurdu; 1950'de senatör seçildi; 1951'de hükümetin kokuşmuşluğunu protesto için yaptığı bir radyo konuşmasının ardından intihar etti.

Chibas, Raul (1914-) - Ortodoks Parti liderleri; Eduardo Chibas'ın kardeşi, 1957'de, Sierra Manifestosunu imzaladı; daha sonra sürgündeki 26 Temmuz Hareketi Komitesinde görev aldı; devrimden sonra ABD'ye gitti.

Chomon, Faure (1929-) - Devrimci Direktuarın kurucu önderlerinden; 13 Mart 1957'de, Başkanlık Sarayına yapılan saldırıya katıldı; 1957'den sonra Direktuarın genel sekreterliği görevine getirildi; Escambray Dağlarında bir gerilla koluna komutanlık yaptı; ORI Ulusal Direktuarı üyesi, kuruluşundan beri Komünist Parti Merkez Komitesi üyesi.

Cienfuegos, Camilo (1932-1959) - *Granma* yolcularından; Direniş Ordusu komutanı oldu ve 2 Nolu Antonio Maceo Kolunun başında, Sierra Maestra'lardan batıya, Las Villas yönünde yapılan yürüyüş hareketine liderlik etti; Ocak 1959'da Direniş Ordusu kurmay başkanlığına getirildi; 28 Ekim 1959'da uçağı denizde kayboldu.

Crespo, Luis - Moncada Kışlası saldırısına katıldı; *Granma* yolcularından ve Direniş Ordusu komutanı.

CTC - 1939'da Confederacion de Trabajadores de Cuba (Küba İşçileri Konfederasyonu) adıyla kuruldu; genel sekreteri Lazaro Pena'ydı; 1947'de Eusebio Mujal'ın yönetimindeki sağ güçler üstünlük kazandı; 1952'den sonra, konfederasyon Batista diktatörlüğünü destekledi; devrimden sonra

devrimci-CTC adıyla yeniden örgütlendi; 1961'de adı Central de Trabajadores de Cuba (Küba İşçileri Merkezi) olarak değiştirildi.

Cuba Socialista (Sosyalist Küba) - Yayınına 1961 Ekiminde başlanılan aylık dergi; yazı kurulu Fidel Castro, Osvaldo Dorticos, Blas Roca, Carlos Rafael Rodriguez ve Fabio Grobart'tan oluşuyordu; 1967'de yayınına son verildi; 1981'de Komünist Parti Merkez Komitesi'nin üç ayda bir yayınlanan dergisi olarak yeniden yayınına başlandı.

Cubela, Rolando (1933-) - Escambray Dağlarında, Devrimci Direktuar gerilla kolunun liderlerinden biri; 1966'da, Fidel Castro'yu öldürme girişiminde CIA ile işbirliği yapmaktan tutuklandı; serbest bırakılınca Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti.

del Valle, Sergio (1927-) - 1957'de, Sierra Maestra'da doktor ve savaşçı olarak gerillalara katıldı; 1965'ten beri Komünist Parti Merkez Komitesi üyesi.

Devrimci Direktuar - 1955'te Jose Antonio Echeverria ve Üniversite Öğrencileri Federasyonu'nun öteki liderleri tarafından kuruldu; 13 Mart 1957'de Başkanlık Sarayı'na saldırıyı yönetti; daha sonraları adına bu tarih eklendi; 1958 Şubatında, Escambray Dağlarında bir gerilla koluyla devrimci savaşa katıldı; ORI'yi oluşturmak üzere 26 Temmuz Hareketi ve PSP ile birleşti.

Devrimi Savunma Komiteleri (CDR'ler) - 1960 Eylülünde karşı-devrimci etkinliklerle mücadele etmek için birbirine komşu komitelerin oluşturduğu bir örgüt ağı biçiminde kuruldu; bu örgüt ayrıca halk sağlığı kampanyası, eğitim kampanyası ve gönüllü çalışma seferberliği gibi çeşitli çalışmalara da katıldı.

Diario de la Marina - Sağ kanat Küba günlük gazetesi; 13 Mayıs 1960'ta devrimci hükümetçe kapatıldı.

Diaz, Julio (1929-1957) - Moncada Kışlası saldırısına ve *Granma* seferine katıldı; 28 Mayıs 1957'de öldürüldü.

Diaz Gonzalez, Pablo - *Granma* seferine katıldı; Alegria de Pio savaşında tutsak alındıysa da kaçıp ABD'ye gitti; New

York'ta Kübalı Sığınmacılar Demokratik İşçi Komitesi'ni kurdu; 1959'dan sonra Küba'ya döndü.

Direniş Ordusu - Batista'ya karşı yürütülen devrimci savaşta, 26 Temmuz Hareketinin silahlı gücü; 1959'da Devrimci Silahlı Kuvvetlere dönüştü.

Domuzlar Körfezi - 17 Nisan 1961'de, ABD'nin desteğiyle yapılan istila hareketinin başlatıldığı nokta; en son istilacılar 19 Nisanda, Playa Giron (Giron Kıyısı) denilen yerde teslim oldu.

Dorticos, Osvaldo (1919-1983) - Cienfuegos kentinde 26 Temmuz Hareketinin yerel koordinatörü; 1958'de, Batista tarafından Küba'dan sürgün edildi; 1959 Temmuzunda Küba Cumhurbaşkanı oldu ve 1976'ya dek bu görevde kaldı; ölene kadar Komünist Parti Merkez Komitesi ve Politik Büro üyesiydi.

Dubois, Jules (1910-1966) - Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak çalışan, eski ABD ordusu albayı; devrimci savaş sırasında *Chicago Tribüne* Havana muhabiriydi.

Dulles, John Foster (1888-1959) - United Fruit Şirketini temsil eden bir hukuk firmasının ortaklarındandı; 1953-59 yılları arasında ABD Dışişleri Bakanı.

Echeverria, Jose Antonio (1932-1957) - 1954'te Üniversite Öğrencileri Federasyonu Başkanı seçildi; Devrimci Direktuarın en önde gelen liderlerinden biriydi; 13 Mart 1957 tarihinde, Başkanlık Sarayına saldırı hareketi sırasında, Batistacı hükümet güçleri tarafından öldürüldü.

El Uvero - Devrimci savaş sırasında, Oriente bölgesinde 27-28 Mayıs 1957'de yapılan savaşta, Direniş Ordusu birliklerinin, çok iyi tahkim edilmiş bir düşman ileri karakolunu ele geçirdiği yer.

Escalante, Anibal (1909-1977) - PSP'nin uzun süreli lideri ve *Hoy*'un editörü; Mart 1962'ye dek ORI'nin örgütleyici sekreteri.

Espin, Vilma (1930-) - Kasım 1956 Santiago de Cuba ayaklanmasının hazırlanmasına yardım etti; 26 Temmuz Hareketinin Oriente Eyaleti lideri ve Ulusal Direktuar üyesiydi;

Direniş Ordusunda savaştı; 1960'daki kuruluşundan beri Kübalı Kadınlar Federasyonu başkanı; bugün Komünist Parti Merkez Komitesi ve Politik Büro üyesi.

Fajardo, Manuel - Direniş Ordusuna katılan ilk köylülerden biri; komutanlığa yükseldi; daha sonraları Komünist Parti Merkez Komitesinde çalıştı.

Fajardo, Piti (1930-1960) - 1958'de doktor ve savaşçı olarak Direniş Ordusuna katıldı; Escambray Dağlarında karşı-devrimci güçlerle savaşırken öldürüldü.

Fernandez, Marcelo (1932-) - 1958'den 1960 başlarına kadar 26 Temmuz Hareketi ulusal koordinatörü; daha sonra Ulusal Banka müdürü.

Franqui, Carlos (1921-) - Havana'da 26 Temmuz Hareketine katıldı; 1958'de Sierra Maestra'da Radio Rebelde'de çalıştı; 1963'e dek *Revolucion*'un editörüydü; devrime muhalif olduğundan, 1968'de Küba'yı terketti.

Garcia, Calixto (1839-1898) - Küba'nın İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşının en büyük liderlerinden; Kurtuluş Ordusu generali.

Garcia, Calixto (1931-) - 26 Temmuz 1953'te Bayamo garnizonuna saldırıya katıldı; *Granma* yolcularından; Direniş Ordusu komutanı; daha sonraları, uzun bir süre Komünist Parti Merkez Komitesi üyesi olarak çalıştı.

Gomez, Juan Gualberto (1854-1930) - Bağımsızlık savaşı sırasında savaştı; José Marti tarafından kurulan Küba Devrimci Partisinin yönetici üyelerinden.

Gomez, Maximo (1836-1905) - Santo Domingo doğumlu; 1868-78 ve 1895-98 bağımsızlık savaşlarında Küba devrimci ordularının lideri; 1870'te Küba bağımsızlık güçlerinin lideri oldu.

Gomez Ochoa, Delio - Direniş Ordusu komutanlarından; Nisan 1958'deki genel grev girişiminden sonra, Havana'da 26 Temmuz Hareketi'nin başına geçti,

Granma - Kasım-Aralık 1956'da devrimcilerin Meksika'dan Küba'ya yolculuk ettiği yat; 1965'te Küba Komünist Partisi'nin günlük yayın organına ad olarak verildi.

Guillen, Nicolas (1902-) - Ünlü Kübalı şair, PSP Ulusal Komitesi üyesi; devrimci savaş sırasında sürgünde yaşadı; 1959 başlarında Küba'ya döndü; 1961'de Yazarlar ve Sanatçılar Birliği Başkanı oldu; sanatsal çalışmalarından dolayı pek çok ulusal ve uluslararası ödül aldı; günümüzde Komünist Parti Merkez Komitesi üyesi.

Guiteras, Antonio (1906-1935) - 1920 ve 1930'lu yıllarda öğrenci lideri; 1933'teki devrimci ayaklanma sonucunda iktidara gelen hükümette içişleri bakanı oldu; 1934'te Batista tarafından görevinden alındı; daha sonra öldürüldü.

Gutierrez Menoyo, Eloy - «Escambray İkinci Ulusal Cephesi» gerilla grubu lideri; Direniş Ordusuyla işbirliği yapmayı reddetti; devrimden sonra Küba'yı terk etti; karşı-devrimci çetelerle birlikte geri döndü; Ocak 1965'te tutsak alındı ve hapsedildi; 1987'de serbest bırakıldı ve İspanya'ya gitti.

Hoy (Bugün) - 1938'de kuruldu; PSP'nin gazetesi; 1961'deki birleşmeden sonra, ORI tarafından yayınlanmaya başlandı; Ekim 1965'te *Granma'nın* kuruluşuna dek yayın hayatını sürdürdü.

Iglesias, Joel (1941-) - Guevara'nın gerilla kolundandı; komutanlığa yükseldi; 1960'ta Genç İsyancılar Derneği'nin ilk başkanı oldu.

Komünist Gençler Birliği (Union de Jovenes Comunistas-UJC) - 1960'ta Genç İsyancılar Derneği adıyla kuruldu; 4 Nisan 1962'de adı UJC olarak değiştirildi.

Küba Komünist Partisi - 1965'te, Birleşik Devrimci Örgütler (ORI) ve Birleşik Sosyalist Devrim Partisinin birleşmesiyle kuruldu. Günümüzde Küba'da tek parti.

Lamothe, Humberto (1919-1956) - *Granma* yolcularından; Alegria de Pio'da öldürüldü.

La Plata - 17 Ocak 1957'de, Direniş Ordusunun, Oriente Eyaletinde ilk zaferi kazandığı yer.

Larrazabal, Wolfgang (1911-) - Ocak-Kasım 1958'de Venezuella hükümetine başkanlık etti.

Las Coloradas - Oriente Eyaletinin güneyinde, 2 Aralık 1956'da *Granma* yatının yanaştığı kıyı.

Llano - Düzlük, ova anlamında; Latin Amerika kurtuluş hareketinin kendine özgü deyimleri arasında, kentlerdeki devrimci silahlı mücadelenin öncelikli rolünü yada ülkenin kırsal kesimlerindeki mücadelenin de kentlerden yönetilmesini savunan görüş.

Llerena, Mario (1913-) - Sürgündeki 26 Temmuz Hareketi Komitesinin başkanı ve halkla ilişkiler şubesi yöneticisi; 1958 Ağustosunda, 26 Temmuz Hareketinden ayrıldı; devrimci önlemlere karşı çıktı ve 1960 Haziranında ABD'ye gitti.

Lopez, Narciso (1798-1851) - 1851'de, Küba'ya İspanyol yönetimine karşı savaşmak üzere gelen silahlı birliğin komutanıydı; tutsak alındı ve idam edildi.

Lumumba, Patrice (1925-1961) - Kongo Ulusal Hareketi örgütünün kurucusu ve başkanı; 1960 Haziranında, Belçika'dan bağımsızlığını kazandıktan sonra Kongo'nun (bugün Zaire) ilk başbakanı; üç ay sonra ABD'nin desteklediği bir darbeyle devrilip hapsedildi; 1961 Şubatında kendisini tutuklayanlar tarafından öldürüldü.

Maceo, Antonio (1845-1896) - Küba'nın üç bağımsızlık savaşında önde gelen bir askeri lider ve stratejist; ilk bağımsızlık savaşını sona erdiren 1878 anlaşmasına karşı çıktı; 1895-96 yıllarında ülkenin doğu ucundan batı ucuna doğru yürüyüşü yönetti; savaşta öldürüldü.

Machado, Gerardo (1871-1939) - 1925-33 yılları arasında iktidarda kalan Kübalı diktatör, devrimci bir ayaklanma sonucunda devrildi.

Marti, José 853-1895) - Küba'nın ulusal kahramanı; ünlü şair, yazar, konuşmacı ve gazeteci; İspanyol yönetimine karşı savaşmak ve ABD'nin tasarılarına karşı koymak için 1892'de, Küba Devrimci Partisini kurdu; 1895'te bağımsızlık savaşını başlattı; bu savaşta öldürüldü.

Masetti, Jorge Ricardo (1929-1964) - Arjantinli gazeteci; 1958'in Ocak ayında Sierra Maestra'ya gelip devrimci harekete katıldı; Küba'nın basın servisi Prensa Latina'nın kurucusu; Arjantin'de gerilla hareketi örgütlerken öldürüldü.

Matos, Huber (1919-) - Direniş Ordusu komutanlarından; 1959 Ekiminde, Camagüey Bölgesinde karşı-devrimci ayaklanma düzenleme girişiminde bulundu; tutuklandı ve 1979 yılına dek hapiste kaldı.

Mella, Julio Antonio (1903-1929) - 1923'te üniversitede reform hareketinin lideri; 1925'te, Küba'da ilk Komünist Partinin kurucu önderlerinden; Machado diktatörlüğünün ajanları tarafından Meksika'da katledildi.

Merkez Planlama Kurulu (Junta Central de Planificacion JUCEPLAN) - 1960 Martında kuruldu; Küba ekonomisini koordine etmekten sorumlu devlet kuruluşu.

Miro Cardona, Jose (1902-1974) - Batista'ya karşı burjuva muhalefetinin liderlerinden; 1959 Ocak ve Şubat aylarında Küba başbakanı; 1960'ta ABD'ye gitti; sürgündeki karşı-devrimci Küba Devrimci Kuruluna başkanlık yaptı.

Mobutu Sese Seko (1930-) - 1960'ta Lumumba hükümetine karşı darbe düzenledi; 1960'tan beri Kongo'nun (bugün Zaire) cumhurbaşkanı.

Moncada, Guillermo (1841-1895) - Küba'mn İspanya'ya karşı bağımsızlık savaşlarında Oriente Eyaletinin lideri olarak savaştı.

Montane, Jesus - Moncada saldırısına katıldı; *Granma* yolcularından; Alegrio de Pio çarpışmasında tutsak alındı; tüm savaş süresince hapiste kaldı; günümüzde Komünist Parti Merkez Komitesi üyesi.

Montecristi Grubu - Çoğunluğu Batista ordusu subaylarından oluşan karşı-devrimci bir grup; 1956'da, Batista'ya karşı bir askeri darbe örgütlemek amacıyla Justo Carillo tarafından kuruldu; grup üyeleri, daha sonraları, devrime karşı çıkarak yıkıcı etkinliklerde bulunmaya çalıştılar; bazıları ABD'ye kaçarak çalışmalarını burada sürdürdüler.

Morales, Calixto - *Granma* seferine katılanlardan; Direniş Ordusu savaşçısı.

Mujal, Eusebio (1915-1985) - 1947-59 yılları arasında CTC'nin sağ-kanat lideri; Batista'yı destekliyordu; devrimin zaferinden sonra ABD'ye kaçtı.

Murillo, Pedro Domingo (1757-1810) - 1809'da, Yukarı Peru'da (bugün Bolivya) İspanyol yönetimine karşı patlak veren ayaklanmanın önderiydi; İspanyol yetkililerince tutsak edilip asıldı.

Nuñez Jimenez, Antonio (1923-) - Küba'lı coğrafya bilgini; Guevara'nın yönetimi altında Direniş Ordusunda savaştı; yüzbaşılığa yükseldi; INRA'da yönetici olarak çalıştı; bugün kültür bakanı yardımcısı.

OAS (Amerika Devletleri Örgütü) - 1948'de, Washington'un inisiyatifiyle batı yarıküresi hükümetlerinin bölgesel örgütü olarak kuruldu; 1962'de üye ülkeler Küba'yı aralarından çıkardılar.

Ortodoks Parti (Partido del Pueblo Cubano-Küba Halk Partisi) 1947'de Eduardo Chibas tarafından kuruldu; programının en önemli maddesi hükümete bağlılıktı; 1951'de Chibas'ın ölümünden sonra, Fidel Castro'nun önderliğinde, partinin gençlik örgütü üyeleri, 26 Temmuz Hareketinin ilk kadrolarını oluşturdular; resmi liderlik daha da sağa kayıp fraksiyonlara ayrıldı.

Otantik Örgüt (Özgün Örgüt) - Otantik Parti üyelerinden oluşan Batista rejimine karşı burjuva muhalefeti örgütü; 1959'dan sonra, liderleri devrime karşı olduklarından Küba'yı terk ettiler.

Otantik Parti (Özgün Parti-Partido Revolucionario Cubano-Küba Devrimci Partisi) - 1934'te kuruldu; José Marti'nin partisinin kullandığı adı aldı; 1944-52 yılları arasında hükümeti oluşturdu; Batista'ya ve daha sonra devrimci hükümete muhalifti.

Pais, Frank (1934-1957) - Oriente Eyaletinde 26 Temmuz Hareketi lideri; 30 Kasım 1956 ayaklanmasına önderlik etti; 26 Temmuz Hareketi Ulusal Direktuarı üyesi; Direniş Ordusunun ikmal çalışmalarında bulundu; 1957 Haziranında Batista güçleri tarafından katledilene dek *Llano*'yu yönetti.

Pazos, Felipe (doğumu 1912) - 1957'de Sierra Manifestosunu imzaladı; 1959 Ocak-Ekim ayları arasında Ulusal Banka

müdürü; sonra yerini Guevara'ya bıraktı; devrimci önlemlere karşı çıktı ve Küba'dan ayrılıp ABD'ye gitti.

Pena, Lazaro (1911-1974) - 1929'da ilk Komünist Partisine katıldı; PSP üyesiydi; 1939-49, 1961-66 ve 1973-74 yılları arasında CTC genel sekreterliği yaptı; öldüğünde Komünist Parti Merkez Komitesi üyesiydi.

Perez, Cresencio - Direniş ordusuna katılan ilk köylülerden; komutanlığa yükseldi.

Perez, Faustino - Batista'ya karşı mücadele eden eylemcilerden; 26 Temmuz Hareketine katıldı; *Granma* yolcularından; Frank Pais'in ölümünden sonra *Llano*'yu yönetti; bugün Komünist Parti Merkez Komitesi üyesi.

Perez Vidal, Angel - New York'ta, Kübalı sığınmacıların 26 Temmuz Hareketinden önceki örgütü olan Sivil Eylem Komitesi başkanı.

Playa Giron (Giron Kıyısı) - Domuzlar Körfezine yakın bir kıyı şeridi; 19 Nisan 1961'de, son paralı asker birliklerinin teslim olduğu yer; Kübalılar istilacılara karşı yapılan tüm savaşı bu adla anar.

Ponce, Jose (1926-) - Moncada Kışlası saldırısına katıldı ve hemen ardından hapsedildi; *Granma* yolcularından; Alegria de Pio çarpışmasında tutsak alındı ve hapsedildi.

Prio Socarras, Carlos (1903-1977) - Otantik Parti lideri; 1944-48 yılları arasında Küba çalışma bakanı; 1948'de cumhurbaşkanı seçildi; 1952'de Batista tarafından görevinden alındı; devrime karşıydı; 1961'de ABD'ye gitti.

PSP (Partido Socialista Popular-Sosyalist Halk Partisi)-1925'te Küba'nın ilk Komünist Partisi olarak kuruldu; 1944'te isim değiştirip PSP adını aldı; devrimin zaferinden sonra 26 Temmuz Hareketi ve Devrimci Direktuar ve PSP birleşip ORI'yi oluşturdular; 1965'te, bu örgüt Küba Komünist Partisine dönüştü.

PURS (Partido Unido de la Revolucion Socialista - Birleşik Sosyalist Devrim Partisi) - 1962-63'te yeniden oluşturulan ORI'nin bir parçası olarak kuruldu; 1965'te Küba Komünist Partisi haline geldi.

Ramos Latour, Rene (1932-1958) - Frank Pais'in yakın arkadaşı ve yardımcısı; Pais'in ölümünden sonra, 26 Temmuz Hareketinin ulusal eylem koordinatörü oldu; 1958 Mayısından sonra Direniş Ordusu komutanı; eylem sırasında öldürüldü.

Ray, Manuel - 26 Temmuz Hareketi üyesi; 1959'da halk hizmetleri bakanı; ABD'ye iltica etti; daha sonraları Küba'da gizli karşı-devrimci etkinliklere katıldı.

Redondo, Ciro (1931-1957) - Moncada Kışlası saldırısına katıldı; hemen arkasından tutuklandı; *Granma* yolcularından; Direniş Ordusunda yüzbaşı; eylem sırasında öldürüldü.

Rodriguez, Roberto (1935-1958) - Direniş Ordusu yüzbaşısı; Guevara'nın komuta ettiği kolda İntihar Mangasını yönetti; savaşta öldürüldü.

Salvador, David (1923-) - 1957-58 yıllarında, 26 Temmuz Hareketi işçi kesimini yönetti; 1959-60 yılları arasında CTC genel sekreteriydi; 1960'ta, karşı-devrimci eylemler düzenlemekten tutuklandı.

Sanchez, Celia (1920-1980) - Oriente Eyaletinin güneyinde, 26 Temmuz Hareketinin kurucu liderlerinden; kentlerde, Direniş Ordusunun gizli ikmal ağını örgütledi; Direniş Ordusuna katılan ilk kadın savaşçı; ölümüne dek Komünist Parti Merkez Komitesi üyesiydi.

Sanchez, Universo - *Granma* seferine katılanlardan; Direniş Ordusu komutanlarından biri.

Sanchez Mosquera, Angel - Batista ordusu albayı; köylülere karşı zulmüyle ünlüydü.

Santamaria, Haydee (1925-1980) - Moncada Kışlası saldırısına katılanlardandı; ardından tutuklandı; 1956 Kasımında, Santiago de Cuba ayaklanmasına katıldı; 26 Temmuz Hareketi Ulusal Direktuarı kurucu üyelerinden; Direniş Ordusu savaşçısı; ölümüne dek Komünist Parti Merkez Komitesi üyesiydi.

Santos Rios, Eduardo - ekonomi uzmanı; Ulusal Bankada Guevara ile birlikte çalıştı.

Sardinas, Lalo - Direniş Ordusuna katılan bir köylü; yüzbaşılığa yükseldi.

Sierra - Dağ anlamına gelir; dağlarda yada kırlık kesimlerde etkinlik gösteren birliklerin öncelikli rolünü yada devrimci savaşın buradan yönetilmesini savunur.

Somoza - 1933-79 yılları arasında Nikaragua'yı yöneten diktatörler ailesi; 1979'da, Sandinista devrimiyle alaşağı edilmiştir.

Suarez, Raul (ölümü 1956) - Las Villas Eyaletinde 26 Temmuz Hareketinin örgütlenmesine yardım etti; *Granma* seferine katıldı; Alegria de Pio çarpışmasında tutsak edilip öldürüldü.

Tabernilla, Francisco (doğumu 1888) - Batista'nın 1952'deki darbesine katılan bir askeri şef; daha sonra genel kurmay başkanı oldu; 1 Ocak 1959 günü Küba'dan kaçtı.

26 Temmuz Hareketi (Movimiento 26 de Julio - M-26-7) - 1955'te Moncada Kışlası saldırısına katılan eski tüfek savaşçılar, Ortodoks Partinin sol kanadından genç eylemciler ve daha başka kimseler tarafından kuruldu; 1956'nın Mart ayında Ortodoks Partiden resmen ayrıldı; devrimci savaş sırasında dağlarda *(Sierra)* Direniş Ordusu ve kentlerde gizli örgüt ağından *(Llano)* oluşuyordu; yayın organı *Revolucion* gazetesiydi; 1961'de PSP ve Devrimci Direktuarla birleşmesiyle ORI'yi oluşturdu; ORI daha sonra Küba Komünist Partisine dönüştü.

Torres, Nico - Demiryolu işçisi; 26 Temmuz Hareketi Ulusal İşçi Cephesi ve FONU lideri.

Torres, Felix - Kuzey Las Villas'da PSP gerilla kolunu yönetti; sonradan, yönettiği gerilla koluyla birlikte Camilo Cienfuegos'un komutası altına girdi.

Trujillo, Rafael (1891-1961) - 1930'dan öldürülüşüne kadar Dominiken Cumhuriyeti diktatörüydü.

Tshombe, Moise (1919-1969) - Kongo'nun 1960'ta bağımsızlığını kazanmasından sonra Katanga (bugün Shaba) Eyaletinin ayrılması girişiminde bulundu; 1961'de, Lumumba'nın katlinin düzenlenmesine yardımcı oldu; 1964-1965 yılları arasında Kongo başbakanıydı.

Ulusal Tarım Reformu Enstitüsü (INRA) - Tarım reformu yasasının uygulanması amacıyla 17 Mayıs 1959'da kuruldu; 1961'de, sanayi bakanlığı kurulana dek Küba'daki fabrika üretimini koordine etti; 1976'da dağıldı.

Urrutia, Manuel (1902-1981) - Tutsak edilen Granma yolcularının mahkemesindeki yargıçlardan biri; bu mahkeme sırasında Batista'yı açıkça eleştirdi; 1959 Ocağında Küba Cumhurbaşkanı oldu; Haziranda istifa edip ABD'ye gitti.

Valdes, Ramiro - Moncada Kışlası saldırısına ve *Granma* seferine katıldı; Direniş Ordusu komutanlarından; günümüzde Komünist Parti Merkez Komitesi üyesi.

Verde Olivo (Zeytin Yeşili) - Küba Devrimci Silahlı Kuvvetlerinin haftalık dergisi.

Welles, Summer (1892-1961) - 1934'te, Küba'ya ABD elçisi olarak gönderildi; 1937-42 yılları arasında ABD dışişleri bakanlığında müsteşar olarak hizmet etti.

Yabur, Alfredo - devrimci savaşçı; devrimin zaferinden sonra adalet bakanı ve Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi olarak hizmet etti.

KRONOLOJİ

1928-1953

14 Haziran 1928	Ernesto Guevara Arjantin'in Rosario kentinde doğdu. Babası Ernesto Guevara Lynch, annesi Celia de la Cerna'ydı; beş kardeşten en büyüğüydü.
1945	Guevara ailesi Buenos Aires'e göç eder.
1945-51	Ernesto Guevara'nın Buenos Aires Tıp Yüksek Okulunda öğrencilik yılları.
Ocak-Tem. 1952	Peru, Colombia ve Venezuella ziyaretleri; Peru'dayken bir cüzamlılar merkezinde hasta tedavisiyle uğraşır.
10 Mart 1953	Küba'da Fulgencio Batista'nın askeri darbesi.
Mart 1953	Guevara Yüksek Tıp Okulundan mezun olur.
26 Temmuz 1953	Fidel Castro, Santiago de Cuba'da, Moncada Kışlasına saldırı düzenler ve yönetir; Batista'ya karşı silahlı mücadele başlar; saldırı başarısızlığa uğrar, Batista'nın birlikleri tutsak alınan elliden fazla savaşçıyı katleder; hemen ardından, Castro ve hayatta kalan yoldaşları ele geçirilip hapsedilir.

1953	Tıp Yüksek Okulundan mezun olduktan sonra, Guevara tüm Latin Amerika'da yolculuğa çıkar; Bolivya'yı ziyaret eder, burada 1952 devriminin sonuçlarını gözlemler ve inceler.
24 Aralık 1953	Guevara, o günlerde seçimle işbaşına gelen Jacobo Arbenz hükümetinin iktidarda bulunduğu Guatemala'ya varır.

1954

Ocak-Haziran	Guatemala'da doktor olarak görev yapabileceği bir yer bulamayan Guevara, geçici işlerde çalışır; Marksizm-Leninizm'i inceler ve öğrenir; Guatemala devrimi için etkinliklerde yer alır; burada, Kübalı sürgünlere rastlar; bunlar arasında Moncada Kışlası saldırısına katılan eski tüfek savaşçı Nico Lopez, Guevara için özellikle önemlidir.
17 Haziran	CIA'nın desteğinde, Albay Carlos Castillo Armas'ın yönetimindeki kiralık askerler Guatemala'yı istila eder; Guevara savaşmak için gönüllü olur; Arbenz, halkı silahlandırmayı reddeder.
27 Haziran	Arbenz istifa eder.
Ağustos	Kiralık asker birlikleri Guatemala City'ye girer ve Arbenz rejimini destekleyenleri katletmeye başlar; Guevara, Arjantin elçiliğine sığınır.
21 Eylül	Mexico City'ye varır; Merkez Hastanesinde doktor olarak işe girer.

1955

16 Mayıs	Fidel Castro ve Moncada Kışlası saldırısından sonra hayatta kalan öbür savaşçılar, Küba halkının yoğun savunma kampanyası sonucunda serbest bırakılır.

Haziran	Guevara, Mexico City'ye gelen Nico Lopez'le yeniden karşılaşır; birkaç gün sonra, Lopez onu Raul Castro ile tanıştırır.
7 Temmuz	Fidel Castro, Küba'ya silahlı savaşçılarla sefer düzenlemek amacıyla Meksika'ya gelir.
Temmuz-Ağustos	Guevara, Fidel Castro ile karşılaşır; gerilla savaşçıları seferine katılması kararlaştırılan üçüncü kişi olur; daha sonra eğitim yapan savaşçılar arasına katılır; Kübalılar Guevara'ya, Arjantin'de bir selam biçimi olan «Che» adını takarlar.

1956

24 Haziran	Guevara, Meksika polisinin yaptığı bir toplu tutuklama operasyonunda 28 savaşçıyla birlikte gözaltına alınır; tutuklananlar arasında Fidel Castro da vardır; Guevara elli yedi gün tutuklu kalır.
25 Kasım	Guevara da aralarında olmak üzere, seksen iki savaşçı *Granma* adlı küçük bir yatla Meksika'nın Tuxpan limanından denize açılarak Küba'ya doğru yola çıkar.
30 Kasım	Frank Pais, Santiago de Cuba ayaklanmasını yönetir; bu ayaklanmanın tarihi *Granma* yolcularının adaya varışıyla aym güne rastlayacak biçimde belirlenmiştir.
2 Aralık	*Granma* Küba'nın Oriente Eyaletinin Las Coloradas kıyısına yanaşır.
5 Aralık	İsyancı savaşçılar, Alegria de Pio'da Batista'nın askeri birlikleri tarafından fark edilir ve dağıtılır; gerillacıların çoğu tutsak edilir ve öldürülür; Guevara yaralanır.
20 Aralık	Guevara'nın grubu, Fidel'inkiyle birleşir; bu aşamada, Direniş Ordusu askerlerinin sayısı iki düzineden azdır.

1957

17 Ocak	La Plata savaşında, isyancılar Batışta ordusunun bir ileri askeri karakolunu ele geçirir.
22 Ocak	Direniş Ordusu, Arroyo del Infierno'da hükümetin askeri koluna tuzak kurar.
13 Mart	Devrimci Direktuar savaşçıları, Havana'da Başkanlık Sarayına saldırır; saldırı başarısızlığa uğrar ve bazı devrimciler öldürülür; öldürülenler arasında Jose Antonio Echeverria da vardır.
27-28 Mayıs	Sierra Maestra'da El Uvero savaşı verilir; çok iyi tahkim edilmiş bir askeri kışla ele geçirildiğinden, bu Direniş Ordusunun kazandığı en büyük zaferlerden biridir.
Temmuz	Direniş Ordusu, ikinci kolunu örgütler; Guevara binbaşı rütbesiyle kol komutanlığına getirilir.

1958

9 Nisan	26 Temmuz Hareketi tüm Küba'da genel grev çağrısında bulunur; grev başarısızlığa uğrar.
24 Mayıs	Batista, tüm askeri güçlerini bir araya toplayarak Sierra Maestra'da Direniş Ordusuna karşı topyekûn saldırıya girişir.
Temmuz	El Jigüe Savaşı; Direniş Ordusunun kesin zaferi, isyancı güçlerin karşı-saldırısının başlangıcını belirler.
31 Ağustos	Guevara, işgal kolunu Sierra Maestra'dan, ülkenin merkezinde, Las Villas eyaletine yöneltir; birkaç gün önce, Camilo Cienfuegos da bir başka kolla birlikte, Küba'nın batı ucunda Pinar del Rio Eyaleti doğrultusunda yürüme emri almıştır.

16 Ekim	Guevara'nın yönettiği gerilla kolu Escambray Dağlarına varır; oradaki öteki gerilla güçleriyle bağlantı kurulur.
Aralık	Guevara ve Cienfuegos'un gerilla kolları, Las Villas Eyaletinde bazı kentleri ele geçirir; böylelikle ülke ikiye bölünür.
28 Aralık	Guevara'nın gerilla kolu, Las Villas Eyaletinin başkenti Santa Clara'da savaşmaya başlar.

1959

1 Ocak	Batista, gece yarısından sonra 2:00'de uçakla Küba'dan ayrılır; Fidel Castro duruma egemen olur ve mücadelenin sürmesi çağrısında bulunur; Santa Clara kenti Direniş Ordusunun eline geçer; Guevara ve Cienfuegos derhal Havana'ya gelme emri alırlar.
2 Ocak	Kübalı işçiler, Fidel Castro'nun devrimci genel grev çağrısına uyar; ülkede hayat felce uğrar; Guevara'nın gerilla kolu, Havana'ya girer ve Batista ordusunun eski kışlası olan La Cabana kalesini ele geçirir.
5 Ocak	26 Temmuz Hareketi'nin amaçlı seçimi sonucunda Manuel Urrutia devlet başkanlığına getirilir.
8 Ocak	Fidel Castro Havana'ya gelir; onu sevinçle selamlayan yüz binlerce insan tarafından karşılanır.
9 Şubat	Guevara, Küba'nın kurtuluşuna katkılarından dolayı Küba vatandaşı ilan edilir.
16 Şubat	Fidel Castro başbakan olur.
27 Şubat	Devrimci hükümet, elektriği ucuzlatan yasayı onaylar.
5 Mart	Devrimci hükümet, kiraları %30-50 oranında azaltan yasayı onaylar.

Mart	Devrimci hükümet, her türlü ırk ayırımını yasadışı ilan eder.
17 Mayıs	Tarım reformu yasası kabul edilir; yasal toprak mülkiyeti 1.000 dönümle sınırlanır; geri kalan topraklar köylülere dağıtılır.
12 Haziran-8 Eylül	Guevara, Avrupa, Afrika ve Asya'ya yolculuk yaparak bazı ticari, teknik ve kültürel anlaşmalar imzalar.
16-17 Temmuz	Urrutia'nın devrimci önlemlere tepki göstermesi sonucundan baş gösteren hükümet bunalımı yüzünden, Fidel Castro başbakanlıktan istifa eder; buna karşılık yoğun halk hareketleri Urrutia'yı cumhurbaşkanlığından istifaya zorlar; yerine Osvaldo Dorticos geçirilir.
26 Temmuz	Castro başbakanlık görevine geri döner.
7 Ekim	Guevara Ulusal Tarım Reformu Enstitüsünün (INRA) Sanayi Şubesinin başına yönetici olarak atanır.
21 Ekim	Başarısız bir karşı-devrimci ayaklanma girişiminden sonra, Direniş Ordusu Camagüey Eyaleti komutam Huber Matos, Direniş Ordusu genelkurmay başkanı Camilo Cienfuegos tarafından tutuklanır.
26 Ekim	Karşı-devrimle mücadele amacıyla binlerce işçi ve köylüyü silah altına almak üzere Ulusal Devrimci Misil Güçleri örgütünün kurulduğu halka duyurulur.
28 Ekim	Camilo Cienfuegos'un uçağı Hava[illegible]'ya dönüş uçuşu sırasında düşer; Cienfuegos ölür.
26 Kasım	Guevara, Küba'nın maliyesinden sorumlu olarak Ulusal Banka müdürlüğüne getirilir.

1960

4 Mart	Belçika malı silah taşıyan *La Courbe* adlı gemi, bugüne dek açıklanamayan koşullar

altında, Havana limanında infilak eder; seksen bir kişi ölür; ertesi gün yapılan büyük kitle gösterisinde Fidel Castro Küba devriminin sloganının «Patria o muerte!» (Ya vatan ya ölüm) olduğunu açıklar.

17 Mart — Başkan Eisenhover, CIA'ya, Küba'yı istila etmek üzere Kübalı sığınmacılar arasında yapılacak hazırlıkların başlamasını emreder.

8 Mayıs — Küba ile Sovyetler Birliği arasında diplomatik ilişkiler kurulur.

29 Haziran-1 Temz — Texaco, Esso ve Shell rafinerileri, Sovyetler Birliği'nden getirtilen petrolü arıtmayı reddedince, devrimci hükümet bu petrol arıtma şirketlerini devletleştirir.

6 Temmuz — Einsenhover, ABD'nin Küba'dan satınalmayı kabul ettiği şeker miktarının 700.000 tona indirilmesini emreder.

9 Temmuz — Sovyetler Birliği, ABD'nin almayı reddettiği tüm şekeri satınalacağını açıklar.

6 Ağustos — ABD'nin ekonomik saldırısına karşılık olarak, devrimci hükümet, Küba'daki en büyük ABD şirketlerinin devletleştirilmesi için kararname çıkarır.

28 Eylül — Fidel Castro, karşı-devrimci etkinliklere karşı uyanıklık ve seferberlik kurumları olarak Devrimi Savunma Komitelerinin (CDR'ler) kurulmasının amaçlandığım açıklar.

13 Ekim — Devrimci hükümet, Kübalıların ve yabancıların sahip olduğu bankaları ve Kübalılara ait 382 büyük sanayi şirketini devletleştirir.

14 Ekim — Kentleşme reform yasası onaylanır; konut yapımı devletleştirilir; tüm Kübalıların içinde oturdukları evin tapusuna sahip olması güvence altına alınır.

19 Ekim	ABD hükümeti, Küba ile ticaretine kısmi ambargo uygulanması için kararname çıkartır.
21 Ekim	Devrimci gençlik hareketlerinin Genç İsyancılar Derneğinde birleşmesi. Guevara, Sovyetler Birliği'ne, Demokratik Almanya Cumhuriyetine, Çekoslovakya'ya, Çin'e ve Kuzey Kore'ye ziyaretler yapar.
24 Ekim	Devrimci hükümet, Küba'da geriye kalan ABD şirketlerini devletleştirir.

1961

3 Ocak	Washington, Küba ile diplomatik ilişkilerini keser.
6 Ocak	Guevara, Küba halkına Sovyetler Birliği ve diğer ülkelerle imzalanan ekonomik anlaşmaları açıklar.
17 Ocak	Birleşik Devletler hükümeti, ABD yurttaşlarının Küba'ya yolculuk yapmasını yasaklar.
23 Şubat	Sanayi Bakanlığı kurulur ve başına Guevara getirilir.
31 Mart	Başkan Kennedy, Küba'mn şeker kotasını kaldırır.
15 Nisan	ABD'nin örgütlediği paralı ordunun istila planının giriş bölümü olarak, Santiago de Cuba ve Havana bombalanır; yedi kişi ölür, elli üç kişi yaralanır.
16 Nisan	Bir gün önceki saldırıda ölenleri onurlandırmak için yapılan kitle toplantısı sırasında, Fidel Castro, Küba devriminin sosyalist niteliğini açıklar; Küba halkı pek yakında başlaması beklenen büyük saldırıya karşı uyarılır.
17 Nisan	Washington'un örgütlediği 1.500 kiralık asker, Domuzlar Körfezine çıkartma yaparak Küba'yı işgale başlar; devrimci milis

güçleri derhal savaşa girer ve karşı-devrimcilerin ilerlemesini önler; Pinar del Rio Eyaletindeki birliklere komuta etmek üzere Guevara gönderilir.

19 Nisan — Son istilacı kiralık askerler Playa Giron'da (Giron Kıyısı) teslim olur.

8 Ağustos — Guevara, Uruguay'da, Punta del Este'de, Amerika Devletleri Örgütünün (OAS) Ekonomik ve Toplumsal Konferansında Küba temsilciler heyetinin başkanı olmak sıfatıyla konuşma yapar.

22 Aralık — Küba'da bir yıl boyunca süren ulus çapındaki okuma-yazma kampanyası tamamlanır.

1962

31 Ocak — OAS'da yapılan oylama sonucu, Küba örgütten çıkarılır.

3 Şubat — Başkan Kennedy, ABD'nin Küba ile ticaretinin tümüne ambargo konmasını emreder.

4 Şubat — Küba, OAS'a cevap olarak İkinci Havana Bildirisini yayınlar; Küba'nın tüm Latin Amerika ülkeleriyle devrimci mücadelede dayanışma içinde bulunacağı ve işbirliği yapacağı özellikle vurgulanır.

8 Mart — 26 Temmuz Hareketi, Sosyalist Halk Partisi ve Devrimci Direktuarın birleşmesine dayalı yeni devrimci partinin örgütlenmesinde ilk adım olarak, Birleşik Devrimci Örgütler Ulusal Direktuarı (ORI) kurulur; Guevara, Ulusal Direktuar üyesi seçilir.

27 Ağustos-7 Eylül — Guevara, Sovyetler Birliği'ne ikinci ziyaretini yapar.

22 Ekim — Başkan Kennedy, «Küba Füze Bunalımını» başlatır; Küba'nın olası bir ABD saldırısına karşı Sovyetler Birliği'nden nükleer başlık taşıyabilecek füzeler getirttiğini öne

	sürer; Washington, Küba'ya denizden ablukayı zorunlu kılar ve SSCB'yi nükleer savaşla tehdit eder; buna karşılık Küba'da, ülkeyi savunma amacıyla halk seferberliği başlar; Guevara, ABD istilasına karşı hazırlık olarak, Pinar del Rio Eyaletindeki milis güçlerini yönetmek üzere atanır.
28 Ekim	Sovyet Başbakanı Kruşçev, ABD'nin Küba'yı işgal etmemeye söz vermesine karşılık, Sovyet füzelerini adadan çekmeyi kabul eder.

1963

1963	ORI'nin yeniden örgütlenmesiyle Birleşik Sosyalist Devrim Partisi (PURS) kurulur; Guevara, örgütün Ulusal Direktuar üyeliğine getirilir.
3-17 Temmuz	Guevara, Ahmet Ben Bella'nın devrimci hükümetinin yönetimindeki, yeni bağımsızlığına kavuşan Cezayir'i ziyaret eder.
4 Ekim	İkinci tarım reformu yasası ilan edilir; özel toprak mülkiyeti 167 dönümle sınırlandırılır.

1964

25 Mart	Guevara, İsviçre'nin Cenevre kentinde, Birleşmiş Milletler'in çağrısı üzerine toplanan Dünya Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nda konuşma yapar.
4-19 Kasım	Sovyetler Birliği'ni ziyaret eder.
9 Aralık	Üç aylık dünya gezisi için Küba'dan ayrılır.
11 Aralık	New York'ta, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda konuşur.
17 Aralık	New York'tan ayrılıp Afrika'ya gider, orada Cezayir, Mali, Kongo (Brazzaville), Gine, Gana, Dahomey, Tanzanya ve Mısır'ı ziyaret eder.

1965

24 Şubat	Guevara Cezayir'de, Asya-Afrika Dayanışma Örgütünün İkinci Ekonomi Seminerinde söylev verir.
14 Mart	Küba'ya döner; bu tarihten sonra Guevara artık halkın karşısında görünmez.
1 Nisan	Fidel Castro, Guevara'nın veda mektubunu alır; bundan kısa bir süre sonra Guevara, üzerine aldığı uluslararası bir görevle Küba'dan ayrılır.
1 Ekim	Küba Komünist Partisi resmen kurulur.
3 Ekim	Fidel Castro, Komünist Partinin Merkez Komitesini halka açıklamak için yapılan büyük bir halk toplantısında, Guevara'mn mektubunu okur.
Aralık	Guevara, devrimci güçlere destek verdiği Kongo'dan gizlice Küba'ya döner.

1966

3-14 Ocak	Tricontinental'in Asya, Afrika ve Latin Amerika Halkları Dayanışma Konferansı Havana'da toplamr.
Temmuz	Guevara, Pinar del Rio Eyaletinde, Bolivya'daki görev için seçilen Küba uluslararası müfrezesiyle ilk kez karşılaşır.
4 Kasım	Takma bir adla Bolivya'ya girer.
7 Kasım	Bolivya'daki gerilla kampının kurulduğu yere varır; on yedi Kübalıyla birlikte gerillaların sayısı birkaç düzinelik en büyük savaş gücüne erişir.

1967

23 Mart	İlk gerilla askeri eylemi gerçekleştirilir; sayaşçılar Bolivya ordu birliğini tuzağa düşürmeyi başarır.

16 Nisan	Guevara'nın, Tricontinental'a *«İki, üç, daha fazla Viet-nam Yaratma»* çağrısını içeren mesajı yayınlanır.
31 Tem.-10 Ağustos	Latin Amerika Dayanışma Örgütü'nün (OLAS) konferansı Havana'da toplanır; konferans, tüm Latin Amerika'daki gerilla hareketlerini desteklediğini açıklar; Guevara konferansa onursal başkan seçilir.
Mayıs-Ekim	Guevara'nın gerilla birliği giderek tecrit olur ve yalnız kalır; aralarından pek çok savaşçı ölür. ABD'li danışmanlarıyla birlikte binlerce kişilik Bolivya ordusu, gerilla savaşçılarına yaklaşmaktadır.
8 Ekim	Geriye kalan on yedi gerilla savaşçısı Bolivya ordusu tarafından tuzağa düşürülür; Guevara ağır yaralanır ve tutsak düşer.
9 Ekim	Guevara'yı tutsak alanlar, Bolivya hükümetine ve Washington'a danıştıktan sonra bu büyük kahramanı öldürür.
15 Ekim	Fidel Castro, Guevara'nın ölümünü doğrular ve Küba'da üç günlük resmi yas ilan eder; 8 Ekim'in Kahraman Gerilla günü olması kabul edilir.
18 Ekim	Fidel Castro, Havana'da, Devrim Meydanında, yüzbinlerce kişilik bir halk kitlesi önünde, Guevara'nın anısına tarihi konuşmasını yapar.

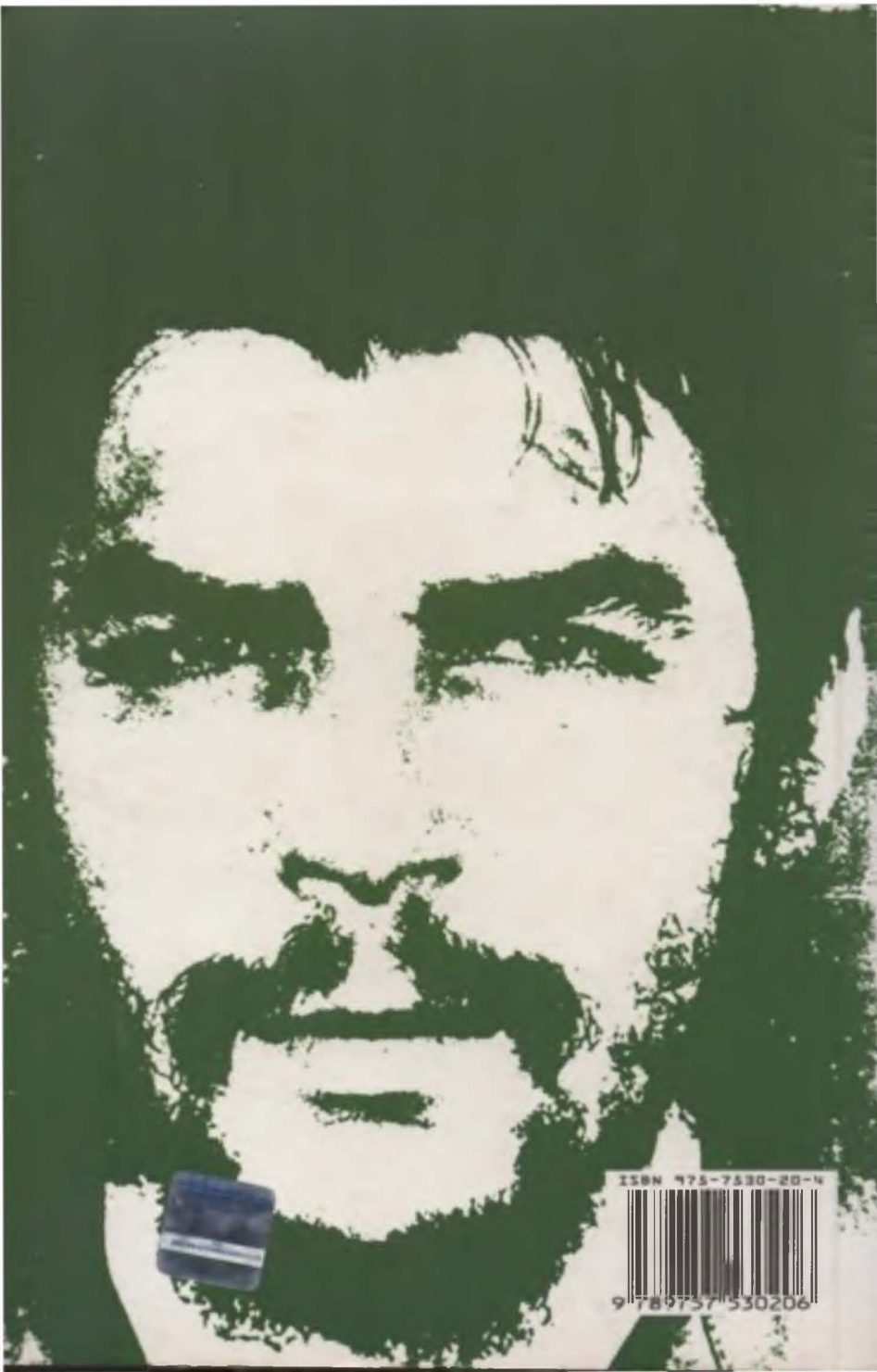
İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ: Che'nin Düşünceleri Bugün de Kesinlikle Geçerlidir (F.Castro) 5

1. KÜBA'DA EKONOMİK PLANLAMA ÜZERİNE.... 37
2. KÜBA'NIN EKONOMİK SORUNLARI 57
3. SANAYİLEŞME ÇALIŞMALARIMIZ 79
4. DEĞER KAVRAMI ÜZERİNE BAZI GÖRÜŞLERE YANITLAR 103
5. ÜRETİM GİDERLERİ ÜZERİNE 113
6. SOSYALİZME GEÇİŞ DÖNEMİNDE PLANLAMA VE BİLİNÇ 123
   - Bütçeye Göre Finansman Sistemi Üzerine 123
   - Ekonomik Hesaplama Sistemiyle Bütçeye Bağlı Finansman Sistemi Arasındaki Genel Farklar 134
   - Daha Belirsiz Çelişkiler, Bilince Karşı Maddi Özendiriciler. 137
   - Değer Yasası Üzerine 145
   - Fiyatların Oluşumu Üzerine 148
   - Ortak Primler 152
   - Bütçeye Göre Finansman Sistemiyle İlgili Düşüncelerin Özeti 154
   - Bütçeye Göre Finansman Sisteminin Bugünkü Durumu 156
   - Sistemin Elverişli Yönleri 159
7. BANKA, KREDİ VE SOSYALİZM 163
8. KÜBA'NIN EKONOMİSİ 185

İSİM DİZİNİ 201

KRONOLOJİ 217

ISBN 975-7530-20-4